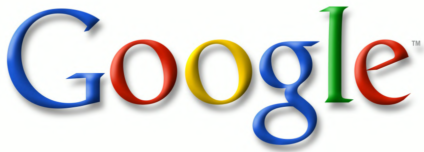
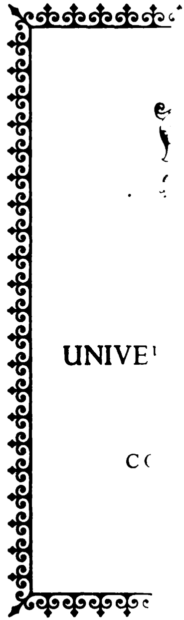

600002890P

NOVOČESKÁ

BIBLIOTHÉKA

VYDÁVANÁ

NÁKLADEM MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

ČÍSLO XXIV.

KARLA TIEFTRUNKA

DĚJINY MATICE ČESKÉ.

V PRAZE.
V KOMMISSI U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE.
1881.

DĚJINY

MATICE ČESKÉ.

Z ULOŽENÍ

UŽŠÍHO SBORU MUSEJNÍHO PRO ŘEČ A LITERATURU ČESKOU

SEPSAL

KARAL TIEFTRUNK.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO CLIV.

V PRAZE.
V KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE.
1881.

Tiskem dra. Edv. Grégra v Praze. — Nákladem Matice české.

Užší Sbor Musejní pro řeč a literaturu českou vznesl na mne ve schůzi dne 21. května 1880 čestný úkol, abych na památku padesátiletého trvání Matice České dějiny její sepsal. Uvázav se v práci tu, měl jsem přede vším na zřeteli, že dosavadní působení a veškeré osudy Matice České tvoří nemalou část naší historie literarní i našeho vzkříšení národního, ano že v nich obrážejí se v nejednom ohledu i dějiny našeho života novověkého vůbec. Tak aspoň jsem se snažil vylíčiti děje nejstaršího českého ústavu literarního.

Vedle úlohy této bylo mi též hleděti ke vnitřnímu zřízení Matice České a ke správě její, jakož i k rozmanitým příhodám Sboru a knih matičných se týkajícím; neboť zpráv takových literarní dějepis, jakkoli druhdy méně zajímavé jsou, zbýti nemůže.

Vděčně uznávám nemalý prospěch, jakého mně při skládání tohoto spisu mimo jiná díla poskytly ze jména stručné dějiny Matice České Nebeským ve Slovníku Naučném podané, Dějiny Musea od téhož spisovatele r. 1868 uveřejněné, pak důkladný spis Zeleného „Život Josefa Jungmanna.“ Než kromě těchto pramenů vážil

O původu Matice České.

(Společnosť Česká tak řečená; pokusy o zřízení Společnosti České až do roku 1818; pokus nový r. 1818. Národní Museum a jeho prvotní péče o jazyk český; snahy o rozšíření její. Založení Časopisu Musejního a působení jeho; o realním slovníku encyklopaedickém; přičinění Palackého v obojím ohledu. O konečném zřízení Sboru Musejního pro vzdělání řeči a literatury české dne 1. ledna 1831. Závěreční úvaha.)

Probuzení národnosti české a založení novověké literatury národní bylo hlavně dílem několika šlechetných jednotlivců, kteří se vzácnou vytrvalostí a opatrností, s neobyčejným důmyslem a vlastenectvím křísili řeč a literaturu již již odumírající. A čím větší byla obětovnosť, čím horlivější snaha těch mužů o zachování jazyka národního: tím více si toho přáti musili, aby šlechetná péče jejich přecházela i na pokolení budoucí. Pročež toužili po zřízení společnosti takové, která by, doplňujíc se neustále ze vzdělaných tříd národu, i na budoucí časy pojistila život a rozvoj té věci národní, jíž onino vlastenci svůj život obětovali. Všecky péče, které až potud o vzdělání řeči a literatury české podnikaly se po různu, měly spojeny býti v jednom stálém spolku; a ten měl duševním úsilím i prostředky hmotnými národnímu písemnictví položiti pevný základ a věci národní zjednati potřebnou vážnosť.

Snahu o takový spolek vlastenecký podněcoval také nejeden příklad ústavů domácích, které nedávno založeny byvše, nemálo prospívaly věci společné. Tak povstala r. 1769 společnosť učená, která stavši se r. 1784 královskou společností nauk, platně přispěla k založení a ustálení kritického dějezpytu českého. Týmž časem povstala společnosť vlaste-

neckohospodářská a nedlouho potom r. 1796 společnost vlasteneckých přátel umění. Vůbec bylo na konci minulého století znamenati také u nás jakýsi směr spolčovací, totiž snahu, sloučiti stejnorodé prospěchy a úkoly ve společné jednoty. Jaký div, že i první buditelé národnosti české tehdáž pokoušeli se o dosažení takové jednoty ku vzdělání řeči a literatury české! Nazývali ji pak *Společností Českou*, kterýžto název stal se historickým heslem vlastencův českých až do založení Matice České.

První pokusy, založiti Společnost Českou, sáhají až do časů Josefa II., ač rok určitě jmenovati nelze. Pokusili se o to tehdáž Pelcl a někteří přátelé jeho. Scházeli se, jakož pravili, „v hromadu na spůsob sousedů veských; avšak poznavše zjevnou nad tím zemského řízení nelibost, brzo se rozstoupili, nezůstavivše žádné patrné stopy těch prvních k Společnosti České krokův.“ *)

Dotčený záměr Pelclův a přátel jeho, pokud se jevil za panování Josefa II., vztahoval se bezpochyby hlavně na vydávání starých spisů českých, jež se lidu více líbily než knihy nově psané; ony byly české i duchem i slohem, tyto pak byly složeny po spůsobu německém. **)

---

*) Kniha Matičná v Čes. Mus.

**) Zajímavé jest v příčině této svědectví Pelcla samého, jenž v listě svém k Zlobickému ode dne 20. září 1784 takto praví: „Man nimmt wahr, dass die Böhmen jetzt mehr als sonst nach Büchern fragen. Doch finden sie an den alten Büchern immer mehr Geschmack als an den jetzt geschriebenen. Die Ursache liegt am Tage. Jene sind rein und echt böhmisch sowohl in Wörtern als auch im Ausdruck. Sind auch mehr nach dem Genie der Nation geschrieben. Diese, die neueren, wollen ihnen nicht gefallen, weil der Styl nach der deutschen Art geformt ist. *Ich gestehe, dass ich mir nicht getraue, ein Buch in böhmischer Sprache zu schreiben*, weil ich nun an das Deutsche mehr gewöhnt bin, obgleich das Böhmische meine Muttersprache ist.“ Rukopis v Mus. 4, E, 9. — K takové nedostatečnosti ve slohu českém znal se Pelcl, přední tehdáž spisovatel český; ale že brzo potom se vpravil do ryzího slohu českého, dokázal hned po r. 1791, vydávaje svou jadrnou Kroniku Českou.

Také prý asi v letech 1786—88 založili Dobrovský, Hurdálek, Kramerius, Pelcl, Pařízek, Faustin Frant. Procházka, Rulík, Strnad, Dlabač, Vydra, Zima, Tomsa, Thámové a j. v Praze společnost k vydávání velikého slov-

První zpráva, kde zcela určitě *Společnost Česká* se připomíná, pochází také od Fr. Pelcla; psalť dne 13. října 1791 též prof. Zlobickému do Vídně, že v Praze chtějí zříditi *Českou Společnosť;* její úlohou mělo býti, vzdělávati a rozšiřovati jazyk český a sepsati úplný slovník český. A dne 31. července r. 1800 Pelcl opět psal Zlobickému o též věci dokládaje, že účastníci onoho záměru scházejí se každý pondělek u Dobrovského, a že Kramerius chce k svým novinám každého téhodne přidávati půlarchovou přílohu s titulem „Hlasatel literatury české.“ Také Pelcl v těchto literarních poradách býval; ale v 2. polovici r. 1800 pro churavosť tam choditi již nemohl, až dne 9. února 1801 zemřel. *)

O zajímavém jednání tom pohříchu zevrubných zpráv nemáme; nepochybně zaniklo jednak překážkami, které vláda tehdy všemu rozvoji národnímu činila, jednak i samou smrtí Pelclovou; mělť, jak se zdá, Pelcl býti předním účastníkem dotčeného předsevzetí literarního. Čilý spisovatel Kramerius, jenž od r. 1791 až do své smrti r. 1808 své vlastenecké Noviny vydával, byl by zajisté nadřečenému slibu dostál, kdyby potřebné pomoci se mu bylo poskytlo. K vydávání periodického časopisu Hlasatele Českého sice došlo, vydával jej Jan Nep. Nejedlý r. 1806—1808; ale o zřízení Společnosti České na podporu jazyka a písemnictví českého v těch letech žádné zmínky jsme nenašli. Snad k tomu nezdaru

---

níku českoněmeckého; ale policie zapověděla to družstvo, v jehož schůzích se prý jen česky smělo mluviti. Viz „Dobu poroby a vzkříšení“ od Karla Adámka na str. 187. — Roku 1791 založili Šebestian Hněvkovský, Vojtěch Nejedlý a Ant. Puchmajer v Praze český spolek básnický, po nejčinnějším členu obyčejně Puchmajerovský zvaný, ku pěstování českého básnictví a k vydávání spisů básnických. Vydáno od r. 1795—1814 pět svazků básní a zpěvů. Viz také dotčený spis Adámkův a Slov. Nauč. V. na str. 167.

*) Viz korrespondence v Mus. se sig. 4, E, 9. O takovém jednání literarním zmiňuje se též Ant. Rybička v životopisu Jana N. Nejedlého v Osvětě 1877 na str. 363. uváděje jako účastníky jeho: Jos. Dobrovského, Frant. Mart. Pelcla, Frant. Faust. Procházku, Václ. Matěje Krameriusa, Boh. Jana Dlabače.

nemálo také přičinil tehdejší úpadek blahobytu hmotného; opět nastalé běhy válečné spůsobily velikou nejistotu věcí peněžných a neobyčejnou drahotu všech potřeb, kterážto tíseň obecná dusila jistě také všecky snahy literarní.*)

Zatím však zřídili okolo r. 1803 evang. kněz *Bohuslav Tablic*, prof. *Jiří Palkovič* a jiní vzdělaní Slováci v Pressburce „Institut literatury slovenské“ a při tamním lyceu evangelickém stolici řeči a literatury české, vydržujíce oba ústavy společnými příspěvky. A rovněž působením Boh. Tablice a seniora Lonicha založena roku 1810 ve Šťávnici mezi Slováky *společnosť učená*, která zvláštního professora řeči a literatury české na gymnasiu v Šťávnici platila, ano později i v Čechách a na Moravě své údy a podporovatele měla.**) Ústavy tyto později vinou nepřátel a nesvorností vlastních zakladatelů docela zanikly; přes to však z počátku obracely na se pozornosť vlastenců̊v českých a moravských, jakož dopisování mezi Jungmannem a Tablicem i Markem dostatečně ukazuje.***)

Nová zmínka o *Společnosti České* děje se v listě Jungmannově dne 30. prosince r. 1809 k A. Markovi. Tento pokládal brzké zřízení České Společnosti za tak jisté, že poslal s Frant. Vetešníkem Jungmannovi 20 zl. jako společný příspěvek na ni. Než i tehdáž Jungmann odpovídaje Markovi, opět mu připomenul rozviklanosť státních financí jako vážnou překážku v dotčené věci.

Roku 1810 zasazovalo se o zřízení Společnosti České několik vlastenců ve Vídni, z nichž Jungmann jmenuje zvláště jistého setníka *Benedettiho* z Pardubic (v listě Markovi od 10. dubna 1810). Avšak i jinde horliví národovci se tétéž myšlenky ujímali. Jeden z prvních byl *Karafiát*, knihovní

---

*) Viz životop. J. Nejedlého v Osvětě 1877 na str. 365.

**) Nauč. Slov. v životopise Bohuslava Tablice. List Jungmannův Markovi od 5. července 1810. — Z Čechů se připomínají v listech Jungmannových z r. 1815 a 1822 jakožto členové společnosti této zejména Ant. Marek a Jos. Ziegler.

***) Život Jos. Jungmanna na str. 133.

v továrně na sukno v Brně*) a jeden z nejobětovnějších vlastenců kromě nevelikého kruhu spisovatelův. Ten šlechetný muž přispěl Jungmannovi 200 zl. k vydání Ztraceného ráje Miltonova, vymíniv si několik výtisků toho díla pro *Společnosť Českou,* o nížto si vlastenci v Čechách i na Slovensku tehdáž pilně dopisovali. Jiný takový horlivý milovník literatury národní byl *Václav Bergner.***) Pocházel z Prahy a již z mládí s Jungmannem přátelsky obcoval; byl některý čas továrníkem v Rumburce, později sekretářem při vyslanectví v Brasilii; r. 1834 zemřel ve Vídni. Také on podporoval rovným příspěvkem jako Karafiát vydání překladu Ztraceného ráje a úsilovně zasazoval se o založení Společnosti České, jmenovitě se domáhal ve Vídni příslušného k tomu dovolení.***)

Pohříchu ani o těchto jednáních nemáme zpráv zevrubných; což zde položeno, vychází jen z kratičkých a kusých zmínek, které Jungmann, snad z opatrnosti, jen tak mimochodem v listech svých k Markovi prohodil. Pokud dle téhož pramene souditi lze, zpravoval zase Jungmanna v příčině Společnosti České někdy *Jos. Miloslav Rautenkranc,* tehdáž ředitel hlavní školy v Nových Dvořích v Čáslavsku. Byl tak jako Matěj Sychra i Ant. Puchmajer a jiní vlastenečtí kněží vřelým obhájcem jazyka českého; ostře žehraje na národní zvrhlosť stavů vyšších, důtklivě se přimlouval za to, aby řeč česká zase do škol uvedena byla.†) Rautenkrance Jungmann, ač s ním jinak hrubě si nedopisoval, o Společnosť Českou se doptával, na něho pak a Puchmajera v listech k Markovi se odvolával. Tak v listě ze dne 5. července 1810 Jungmann Markovi velice touží: „Rautenkranc mi nic o tom

---

*) U společnosti „Hopf a Braunlich.“ Viz list Jungmannův Markovi od 9. února 1810. — Karafiát pocházel z vlastenecké rodiny v Jimramově. Viz Osvětu 1876 v životop. Sychrově od A. Rybičky.

**) Život J. Jungmanna na str. 44.

***) Také tam na str. 135. a 136.

†) Nástin životopisu J. M. Rautenkrance od Ant. Rybičky v Č. M. 1867 na str. 278—280.

(o Společnosti České) nepíše. Hanba nám Čechům, že tak všecko váhavě jde!"

Než zdá se, že brzo potom dostalo se Jungmannovi zpráv potěšitelných; neboť v listech svých naznačoval již jakýsi plán pro budoucí Společnosť Českou. Měla míti dvojí úkol, jeden literarní, druhý nakladatelský; v nejhorším případě chtěl za vděk vzíti i společností takovou, která by aspoň vydávala knihy z úroků jistiny dobře opatřené, zvláště pak měl se vydávati časopis nějaký, třeba jen Hlasatel dále. A pronášeje mínění své o povaze Společnosti České, Jungmann přál si, aby se při zakládání jejím zachovávala všecka opatrnosť; chtěl zajisté umířiti tu nedůvěru, jakou vláda vídeňská proti takovému předsevzetí ustavičně jevila. Pročež také vyhýbal se všem smělým záměrům v příčině té. Takový smělý plán, jak se zdá, pocházel od turnovského měšťana Frant. Čebiše, jehož Jungmann skrze A. Marka poznal a jakožto upřímného vlastence a horlitele pro Společnosť Českou velice si vážil. Nebo jakkoli Jungmann tou dobou o založení Společnosti České s největším zalíbením psával, přece myšlenku Čebišovu, o níž pohříchu určitých zpráv jsme nenašli, téměř zamítal. Ukázav k nedůvěře vlády vídeňské, vyslovil se v jednom listu z r. 1810 Markovi: „Čechům ničeho nezbývá, než aby podtají všemožně hleděli zachovati národ na budoucí časy, jichž věk tento přinésti chtít se zdál, ale teprve jiný další přinésti musí. Jen netraťme ducha i naděje," píše Jungmann, „dochoval se ten národ tolik let proti tolika nepřátelům, dochová se ještě budoucně."

Avšak Společnosť Česká ani ve skromné podobě, jak ji Jungmann navrhoval, nestala se skutkem. Kromě příčin vnějších výše již řečených vadilo věci i to, že literarní život český právě okolo roku 1810 v Praze tak slabou záštitu měl. Neboť Pelcl, Kramerius a Procházka byli již mrtvi; Jan Nejedlý stav se advokátem, přestával býti literátem; ano Nejedlý sám mluvě o Společnosti České, přímo se vyjádřil, že jest spisovatelů v Praze málo, a že Rulík a Tomsa k té literarní činnosti se nehodí, jaké si Jungmann při Spo-

lečnosti České míti přál.*) A tak Jungmann, jenž tehdy byl gymn. professorem v Litoměřicích, pozbyl r. 1811 naděje, že by Společnosť Česká v život vstoupila; i nedostav ani od Rautenkrance bezpečných zpráv o věci té, vrátil dne 11. dubna r. 1811 přátelům svým, Markovi a Vetešníkovi, svrchu řečené příspěvky jejich nazpět.

Rok 1815 vzbudil nové naděje o České Společnosti. Pokud z některých zmínek v listech Jungmannových souditi lze, dostal tehdy nějaké zprávy o tom od Marka samého. Ale Jungmann svého přítele listem od 15. února 1815 napomínal k tichému u věci té jednání: „Já toliko nerad vidím, když se mnoho křiku vede. Naše správa (vláda) čili nespráva se toho jména „společnosť“ náramně leká, a ubohého Klicperu (což mám z jeho úst) k policii městské potahovali pro to jméno. Může býti společnosť pevná, o které svět by nevěděl kromě z účinků.“ I tehdáž znova tanula Jungmannovi na mysli společnosť, jakou r. 1810 zřídili v Šťávnici, pročež v témž listě dále doložil: „Mohli by ovšem zvláště duchovní takového něco učiniti, jako učinil Tablic v Šťávnici. Tam každý oud 10 zl. klade na přijatou, z kterých peněz náklad na knihy se vede; mají i knihovnu založenou, kdežto již přemnoho vzácných knih se nalézá, i drží se od společnosti professor (Royko), jemuž remuneraci dávají.“ I dokládá Jungmann: bude-li to Markovi a některým jiným po rozumu, aby Marek psal Tablicovi přímo o plán společnosti šťávnické.

Marek vedle přání dotčeného se také zachoval; Jungmann aspoň v listě od 22. března 1815 z Litoměřic Marka chválí za jeho snažnosť o zaražení společnosti, i doufá, že brzo se více o tom doví a snad třeba i přespolním údem se stane. A podobně 1. července 1815 Markovi píše: „Dej Bůh, aby ta Vaše společnosť i počátek brzký i prospěch

---

*) Tu zprávu podal Jungmann Markovi z Litoměřic již 18. dubna 1810. O netečnosti Nejedlého zpravil Jungmanna Fessl r. 1815, když přišel z Prahy do Litoměřic. Svědčí o tom list Jungmannův k Markovi v korrespondenci u dědiců Jungmannových chované.

šťastný měla, jelikož snad mnohý jí se probudí." A nedlouho potom píše Jungmann Markovi dne 30. srpna 1815 na Hrubou Skálu: „Bergner byv u mne v Litoměřicích Vás pozdravuje a v zimě navštíviti míní. On žádá přijíti ad latus gubernialnímu radě in commercialibus, a dosáhne-li toho, bude navždy v Praze bytem a pak si vznaměřil konečně zaraziti Společnosť Českou, ku které prý dovolení ve Vídni získá — myslí, abyste zatím, jen co může kdo, dělali."

Než všecky tyto nadějné pokusy, o nichž Jungmann zmínky tak kratičké činí, nevedly ke konci žádoucímu. Nad to jsou zprávy o nich opět tak kusé a nesouvislé, že nevíme ani, v čem celé jednání záleželo ani jakým spůsobem zmařeno bylo.*)

Rovněž klamné byly naděje, které vzbudil pověstný dekrét, 23. srpna 1816 v příčině jazyka českého vydaný. Bylo sice jím uloženo, aby při vyučování na gymnasiích a vysokých školách přihlíželo se jistou měrou k jazyku českému. Čeští vlastenci uvítali tento dekrét s velikou radostí; mělť za to, že jazyk český, jakmile uveden bude do vyšších škol, opět dosáhne i větší platnosti v životě veřejném, a že tudy také zřízení Společnosti České stane se nezbytnou potřebou. Jungmann byv jmenován professorem akademického gymnasia, přebýval již od 1. listopadu 1815 v Praze; i sepsal tu nejprve svou Slovesnosť, která v lednu 1820 tiskem vyšla a potom za učební knihu při výkladech o češtině sloužila. Než nepřátelům národnosti české podařilo se r. 1821 nové dvorské nařízení vymoci, jímž češtině povaha řádného předmětu na gymnasiích českých odepřena, a takto hlavní účinky dekrétu roku 1816 vydaného téměř docela zmařeny byly. Jungmann sám se vyjádřil, že pak pro jazyk český na gymnasiích českých více se nedělo, než před r. 1816 se dálo.**)

---

*) Dílem dle korrespondencí Jos. Jungmanna u dědiců jeho, dílem dle Života Jos. Jungmanna.

**) O dotčených dekrétech viz zevrubné zprávy v Životě Jos. Jung. na str. 158—163.

Jakož výše vyloženo, četné byly pokusy o zřízení Společnosti České. Než do roku 1818 jevila se tato myšlenka jako pouhá bludička: brzy tu, brzy onde v Čechách se vyskytla; nenalezši však pevné podpory a stálého střediště, pokaždé zanikla, ovšem jen aby za čas opět se objevila. Tím aspoň ukázala se její zjevná potřeba v životě národním.

Teprva r. 1818 ujali se Společnosti České někteří přátelé její v Praze. Stalo se to přičiněním hraběte Bedřicha Berchtolda, šlechetného vlastence a proslulého přírodozpytce. I jakkoliv ani ten pokus se přímo nepodařil, přece odtud již neustále o věci pracováno, až posléze žádoucího cíle dosaženo.

Berchtold záhy vešel v přátelský svazek s dr. Janem Svat. Preslem, jenž od r. 1820 byl professorem na universitě pražské. Druhým důvěrníkem Berchtoldovým byl Jos. Jungmann. Jakož známo, přišel tento do Prahy hned s tím úmyslem, zasazovati se o založení české literatury vědecké. V předsevzetí tom snášeli se s ním Berchtold a Presl; obnovena tedy mezi nimi myšlenka, založiti ústav ku vzdělání jazyka českého a k utvoření literatury vědecké. Hrabě Berchtold maje jakožto šlechtic rozsáhlejší styky společenské, vypracoval plán k takovému ústavu, jenž měl se jmenovati Národní Museum. Ale brzo se ukázalo, že mezi samými učenci, kteří dle toho plánu měli býti předními správci nového ústavu, nebylo pravé chuti. Tak zejména Jos. Dobrovský, jenž měl býti direktorem starožitností, přímo odepřel, a Jan Nejedlý, jejž chtěli míti direktorem bibliotheky, také mnoho chuti nejevil; Bergner pak, tento horlivý přítel Společnosti České, meškal tehdáž v Brasilii jakožto úředník vyslanectví rakouského. Ano jednání samo přivedlo ostatně na jevo zarytou nenávisť Jana Nejedlého proti Jungmannovi, mezi nimiž otázka pravopisná již r. 1817 všecko přátelství přerušila. Neboť Jungmann postavil se toho roku na stranu obhájcův opravy pravopisné Dobrovským navržené naproti Nejedlému, jenž žádných změn v orthografii české připustiti nechtěl. Ale přes to byl Jungmann r. 1818 hotov smluviti se s Nejedlým a povoliti mu v příčině pravopisné, kdyby obmýšlené

Museum k místu přivedeno bylo.*) Patrně chtěl Nejedlého získati pro otázku musejní, pokládaje tuto za důležitější než opravu pravopisnou.

Někde v lednu dotčeného roku dodělal zajisté hrabě Berchtold svůj plán, Národního Musea se týkající; i usneseno, aby Nejedlý, jakožto muž pro své vynikající postavení k tomu nejspůsobilejší, onen plán nejvyššímu purkrabímu donesl a o něj s ním pojednal. Ale Nejedlý nedbaje toho, nechal u sebe několik neděl toho plánu ležeti, nevykonav poslání sobě uloženého. Jungmann se tedy marně přičiňoval o to, aby Nejedlého pro oblíbenou myšlenku svou získal. Nejedlý i Dobrovský se od věci odvrátili. Pročež Jungmann těžce si na ně stěžoval v listě od 24. února 1818: „Plán k Museum leží u prof. Nejedlého již měsíc; ten váhavý člověk se ho ani netekl a snad i proti tomu bude, jako jest Dobrovský. Tento praví, že lépe jest, aby každý pro sebe pracoval, že ze společnosti nic neb zřídka kdy co pojde, ač jest šám oudem několika společností." **) I vzali tedy dne 4. března přátelé věci musejní Berchtoldův plán od Nejedlého, a Jungmann těžce žehral na nevlasteneckou váhavosť jeho, pokládaje ji za hlavní příčinu, že myšlenka musejní k místu přivedena nebyla.***)

Avšak třeba uznati, že hlubší příčiny než liknavosť Nejedlého spůsobily nezdar obmýšleného Národního Musea. Záležely mimo jiné hlavně v nedostatečném tehdáž rozvoji národního vědomí; nechuť Dobrovského a váhavosť Nejedlého naproti otázce musejní byly jednotlivé toho zjevy, ovšem ve třídě veledůležité. I lze podle toho souditi, jak asi v jiných vrstvách národu bylo poskrovnu obětovných a vytrvalých přátel věci vlastenecké. Vůbec duch národní tehdáž nenabyl ještě té moci, aby se dodělati mohl Musea ryze českého. Ani obyvatelstvo města Prahy ani šlechta ani ostatní národ nebyl ještě tou měrou probuzen, aby bylo možná naň ukazo-

*) Život Jos. Jung. na str. 188.

**) Viz korrespondence Jungmannovy u dědiců jeho.

***) Život. Jos. Jung. na str. 212.

vati jako na podporu a záštitu vědeckého ústavu čistě českého. Nad to již účinně pracovali nepřátelé národnosti české proti dekrétu z r. 1816, jímž jazyk český na gymnasiích českých za předmět řádný vyhlášen byl. A této činnosti jejich, v Praze počaté a ve Vídni soustředěné, podařilo se tento dekrét zmařiti. Při takovém stavu veřejné správy nebylo by se jinak vedlo ani jiným snahám a předsevzetím národním, jmenovitě kdyby byly směřovaly k založení ústavu, čistě českým potřebám literarním věnovaného.

Za takových poměrů veřejných bylo zcela přirozeno, že zdárněji prospíval plán hraběte Kašpara Šternberka a přátel jeho na založení Musea, v němž všeliké znamenitosti země české se ukládati měly, aby sloužily jednak domácím učencům k vědeckému zkoumání, jednak celému království ke cti a vážnosti. Bylť tehdáž podobné ústavy v Rakousku již v menších městech, nežli Praha jest. Štýrský Hradec měl své Johanneum, Brno své Museum Františkovo, Opava své krajské Museum.

Tím větší ceny a důležitosti bylo se nadíti od takového ústavu v hlavním městě království českého, kde příroda i dějiny tak mnoho a tak vzácných pokladů poskytovaly k vědeckým i vlasteneckým výzkumům. Pročež také Museum, jež napomáhati mělo kulturním pokrokům celé země, budilo ve vyšších vrstvách obyvatelstva, jmenovitě mezi šlechtou, účastenství větší než ústav týkající se rozvoje toliko jazyka českého. Vlastenectví a smysl pro osvětu halily se tehdáž v Čechách ještě namnoze v roucho německé; živel český, o jehož utěšenějším prospívání nejeden vlastenecký učenec pochyboval, měl teprva dalším úsilím zjednati si obecnou platnosť. Okolo roku 1818 byl ještě nepatrnou popelkou, jíž se ujímali jen mužové takoví, kteří předstihujíce idealním vlastenectvím svou dobu, pevně důvěřovali v lepší budoucnosť a hleděli, jak Jungmann radil, všemožně zachovati národ na časy budoucí. Proto také uzavřel hrabě Berchtold s přátely svými, upustiti od prvotního záměru a podati svůj plán podnikatelům Musea zemského, aby ho poněkud i na prospěch jazyka českého užili.

Provolání ze dne 15. dubna 1818*) „k vlastencům umění milovným,“ jímž hrabě Frant. Antonín z Kolovrat vyzýval k založení ústavu musejního, vzbudilo radostné účastenství ve všech třídách obyvatelstva, zvláště mezi rody panskými. Zpomenuto v něm, jak někdy vědy a umění v Čechách, jmenovitě za Karla IV. a za Rudolfa II., zvelebovány, a kterak i v novější době za Marie Terezie snahy vědecké znova se ujímaly. Želeno dále, že posud není úplné všeobecné historie literatury české ani úplných památek, jichž k vypsání dějin českých potřeba, ani žádného přírodopisu země české. Ono provolání, když vytknulo tyto a podobné potřeby, vybízelo vlastence obětovné, aby přispívali novému ústavu penězi a památnými předměty. Ale o pěstování řeči a literatury české výslovně nic neřečeno.

Těžce to nesli přátelé Společnosti České, že v provolání ani zmínky nebylo učiněno o vzdělávání jazyka českého v novém vlasteneckém Museu. Vidouce, že není již naděje na zřízení ústavu zvláštního, snažili se, aby nový ústav pojal onen úkol v obor působnosti své. I uvolili se, žádati za to přímo purkrabí zemského, jehož spanilomyslnosti nemálo důvěřovali. Poselství k němu vykonali Jungmann a Presl, doprosivše se ku pomoci Maxim. Millaura, kněze řádu cisterciackého z Vyššího Brodu, jenž rodem sice Němec, řeči a literatuře české z počátku přál. Hrabě Kolovrat přijal je laskavě, čině jim dobrou naději, že prosba jejich vyplněna bude; při tom pronesl slova: „Wir sind ja noch eine Nation!“ (Vždyť jsme ještě národ!)**)

Vlastenecká tato slova naplnila přátely Společnosti České novou nadějí; jmenovitě Jungmann viděl svou touhu téměř již vyplněnu.

Jak pevně Jungmann tehdáž důvěřoval, že Národní Museum bude hlavně přihlížeti ku pěstování jazyka českého,

*) Zakladací to den Českého Musea, ač schváleno císařem teprv 11. června 1820 a stvrzeno 14. června 1822.

**) Kniha Matičná v Čes. Mus. Nauč. Slov. V. na str. 167.

o tom nejlépe svědčí nadšený dodatek, jejž připojil ku provolání Kolovratovu, v Pražských Novinách (Šenfeldovských) dne 25. dubna 1818 vytištěnému. Uvádíme zde i pro zajímavý obsah i vzletný sloh hlavní místa do slova:

„Vlastenci! *Ejhle dávná žádost naše, zaražení společnosti pro zachování a zvelebení jazyka českého, vyplněna jest.* Pod křídlem mocným vysoké šlechty naší vzniká Národní Museum, jehož *hlavní účel* jest zachování jazyka, zachování národu českého. „Ještě jsme národ!“ jsou slova z osvícených úst vyšlá. „Ještě jsme národ!“ ozývá se po všech končinách milé vlasti naší Čechie. S tichou a zatajenou bolestí nesli jsme posud ten osud, že našemu národu a jazyku všecka vyšší učení zavřena byla, již jsme zkázy jeho želeli; ale nepojde, nikoli nepojde. Již dobročinným země pána na své věrné Čechy shlédnutím ozývá se milý náš jazyk na vyšších stolicích učitelských, již v gymnasiích jeho zvuky slyšeti, a dá Bůh i jinde slyšeti bude. *Svatý budiž tento ústav národu,* jeho založení národní slavností; každý nějakou oběť *na oltář národnosti* přinášej, nechť sebe menší, Geniovi vlasti líbezná bude.

Učení vlastenci, květe národu, liknovali jste vydávati české spisy dílem pro veliký náklad, dílem pro nejistý odbyt. Museum Národní se o vydání jich budoucně postará, vy mu spisy svými velikomyslně pomáhejte!

Okolní národové, jestli kdy, nyní s žehravostí odměnnou samých sebe šetří, národství jest heslo jich vůkol a vůkol. I jest na té době, abychom i my tolikéž činili, aby i nám vřelo srdce po jazyku svém, leč že české jméno na věky zadati, a ztrativše předků slávu, potomstvu hanbu zůstaviti chceme.“ *)

Slova tak vřelá rozšířila i mezi vlastenci po krajích touž naději, jakou Jungmann měl, tak že mnozí potom hlavně z té příčiny pilně sbírali příspěvky pro nový ústav vlastenecký. Tak na př. byl Jos. Liboslav Ziegler, tehdáž prof. na theol. ústavě v Hradci Králové, velmi pilný sběratel příspěvků pro Museum;

*) Viz číslo 33. dotčených „C. kr. priv. Pražských Novin.“

i psal v únoru 1822 Hankovi výslovně, že každý tam peníze posílá, aby tím literatura stálý prospěch získala.

Ale tyto vzletné naděje předbíhaly skutečnosť; tehdáž ještě řeč česká té platnosti a váhy v Museu neměla. Toto mělo sice buditi cit vlastenecký a činnosť vědeckou, ale obojí mělo se díti hlavně jazykem německým. Mělo se vědecky psáti o dějinách českých, o literatuře a řeči české, leč po německu. Tak to činil přední badatel tehdejší v dotčených oborech Jos. Dobrovský, nevěře v zdárný rozvoj české literatury vědecké. A jeho mínění a slovo mělo právem velikou platnosť mezi předními vzdělanci české šlechty. Kašpar Šternberk, praesident Musea, soudil o českém písemnictví podobně.*) Šlechetný tento mecén přál sice jazyku českému, vážil si vysoko starých jeho písemných památek, chtěl tomu, aby řeč česká zachována byla v původní své ryzosti; ale vše to mělo se díti jen měrou prostonárodní. Pokud by prostředky musejní toho dovolovaly, měly se vydávati mravné a nábožné knihy v prosté a jadrné češtině pro lid, zvláště vesnický.**)

A že téhož času ve Vídni smýšlení jazyku českému dokonce nepřátelské bylo na vrchu, dokazuje vládní nařízení z r. 1821 výše dotčené, jímž dekrét z r. 1816 jazyku českému na vyšších školách příznivý zmařen byl.

Útulek, jehož se řeči české dostalo na začátku v Národním Museu, byl velice skrovný; než vlasteneckému úsilí podařilo se konečně přec, že právě Museum stalo se pevnou oporou všech snah, ku vzdělání jazyka a k založení literatury vědecké směřujících. Rautenkrance a Puchmajera a jiných přátel České Společnosti již arci nebylo; ale povstávali v národě českém noví a noví hlasové, vymáhající větší péče při Museu o jazyk národní. Tak již r. 1821 vystoupil v též příčině Václav Pešina rodem z Hradce Králové, později kanovník na hradě pražském. Jsa farářem v Blučině na Moravě,

*) Palacký, Leben des Grafen Kaspar Sternberg etc. na str. 208.

**) Viz řeč Šternberkovu v 1. valném shromáždění mus. 26. února 1823 v Čas. Mus.

navrhl v listě zvláštním ode dne 13. září t. r. čtenářstvu Spáleno-Pořičskému, aby na podporování spisovatelů českých zřízen byl zvláštní spolek. Členové toho spolku měli býti dílem takoví, kteří by na četné odměňování dobrých spisů ročně přispívali, dílem takoví, kteří by posuzovali spisy každého roku vydané a uznali, kdo by odměny hoden byl. Odměňovati se měly nejlepší práce básnické, dobré překlady spisů důležitých, nalezené znamenité spisy starověké aneb i spisy, které by k předloženým od nového ústavu otázkám vypracovány byly. Tento ústav vlastenecký měl býti připojen k Národnímu Museu i měl také vydávati časopis vědecký.*)

Pešina oznámil návrh svůj v časopise Čechoslavu; myšlenky tam pronesené docházely obliby u přátel vlastenecké literatury, ano Hanka předložil jej hr. Kašparu Šternberkovi, praesidentu musejnímu.

Prozatím Výbor Musejní, jemuž hr. Šternberk věc k rozhodnutí podal, v odpovědi své ode dne 16. prosince 1821 pronesl se v ten smysl: že Národní Museum ještě nemůže bezprostředně takové podpory české literatuře propůjčiti, jakož si jest přáti; prostředně však že ochotně každému vlasteneckému podniknutí napomáhati bude; když se mu peníze svěří, že po vůli dárců k účelům zvláštním je obraceti chce. Výbor si zároveň přál určitého vyjádření o tom, jak se odměny rozdávati mají. Rozeznával odměnu výtečnosti od pouhé podpory, kterou by se vydání spisu usnadnilo. Výbor měl za to, že obojí nesmí býti nepatrné. V odměnu za nějakou výtečnou báseň zdálo se mu stačiti několik dukátů, ale v podporu spisovatelů pokládal nejméně 200 zl. za potřebné, aby spisovatel se pojistil aspoň částkou svého vydání napřed. K tomu konci ovšem by bylo potřebí jistého základu neboli fondu, zvláště kdyby se zvolilo mnoho předmětů pro odměny, a kdyby se odměny každého roku rozdávati měly. Musejní Výbor tedy žádal, aby přátelé slovesnosti české

*) Čechoslav r. 1821 č. 84. a 98.

o ty věci mezi sebou se shodli a pak Museu jasnou zprávu podali. *)

Příznivé odpovědi této ujal se Václ. Pešina, ohlásiv 1. března 1822 v Čechoslavu: sjedná-li se takový ústav jako svrchu byl naznačen, že on se svými pomocníky 200 zl. víd. čís. čili 80 zl. stř. ročně posílati bude.

Prohlásili se i jiní vlastenci z Prahy, Hradce Králové a odjinud, že také s ročními příspěvky k ústavu přistoupí, jakmile založen bude.

Těmito projevy vlasteneckými ukázala se sice potěšitelná ochotnosť ku podporování ústavu literarního; ale v příčině vnitřního zařízení jeho kusé zprávy Výboru Musejnímu nestačily. I povstávaly nejedny o té otázce plány. Tak na konec r. 1822 vypracoval Purkyně jeden návrh, a po něm zase Jan Svat. Presl učinil nový plán; později pak někde r. 1830 také Vinařický se o touž věc pokusil. Jakkoli zevrubných zpráv o těchto plánech jsme se nedohledali, přece se nám zdá, že v nich šlo o zřízení spolku samostatného. Ale takovému spolku, jmenovitě českému, nepřála vláda tehdejší naprosto; a Výbor Musejní, jsa pořád ještě sám provisorní, musil si vésti tím opatrněji. Nad to snad i toho se obával, aby založením Společnosti České neubylo Museu členův, kteří z počátku k němu přistoupili domnívajíce se, že řeč a literaturu českou vzdělávati bude.

Navrhovatelé tyto okolnosti uváživše, jak se zdá, svých plánův Výboru Musejnímu k jednání úřednímu ani nepředložili.

Když takto věci v příčině Společnosti České se měly, přistěhoval se v dubnu r. 1823 do Prahy Frant. Palacký, chtěje se tu věnovati historickým studiím. Seznámiv se s literáty českými a skrze Dobrovského s oběma hrabaty Šternberky, s Kašparem a Františkem, brzo si přízeň jejich získal. Od té doby vedle Dobrovského již více působil na tyto spanilomyslné šlechtice svěží duch Palackého a povznesl

*) Viz o tom Dějiny Musea král. Česk. na str. 31. a Slov. Nauč. V. na str. 167. od V. Nebeského i časopis Čechoslav r. 1822 na str. 103.

také mínění jejich o jazyku českém. Jeho pružná mysl, jeho důkladná vzdělanosť, jeho vznešené ideje dodávaly větší váhy a ceny také věci národní, jíž se Palacký důmyslně a opatrně ujímal. Záhy nabyl toho přesvědčení, že všecky snahy a péče o vzdělání jazyka českého soustřediti se musí v jedno, a to při Národním Museu, tomto Palladiu osvěty království českého; a k tomu cíli pracoval obezřele, ale důrazně.

Tou důvěrou, kteréž Palacký požíval jmenovitě u Kašpara Šternberka, nejprve toho dosáhl, že usnesl se Výbor Musejní vydávati dvojí časopis, český a německý; oba listy měly se státi orgány Národního Musea a představiteli intelligence domácí, české i německé. Ve schůzi Výboru dne 15. květ. 1826 Palacký jmenován redaktorem obou časopisů, jež rokem 1827 vycházeti začaly. Podávány v nich práce vědecké slohem obecně srozumitelným; zvláště časopis český byl veden spůsobem popularním, při tom dle uložení svého platně přispíval ku vzkříšení, vyčištění a zachování jazyka, jímžto stali se Čechové národem zvláštním.

Tento skutek Výboru Musejního byl veledůležitý i pro konečné založení Společnosti České. Jím zajisté společnosť musejní skutečně se podjala úkolu podporovati literaturu českou. Časopis český vycházel sice jen čtvrtletně, kdežto německý každého měsíce; nicméně prospíval onen patrně nad německý, zjednal si brzo důvěru vlasteneckých čtenářů a soustředil v sobě tou měrou přední spisovatele, že se stal skutečným orgánem ku vzdělávání jazyka českého. Časopis Musejní vytknul si hned z počátku ten úkol, spojiti přesnosť mluvy staročeské s vědeckou důkladností novověkou, odvoditi spisovatele od jalových půtek o slova ke snahám o věcné vzdělání národu. Dle toho stal se Časopis Musejní hlavním duševním střediskem v literatuře české, jakého se jí posud nedostávalo; i pokládati jej sluší jistou měrou za předchůdce konečného založení Matice České.

Palacký získav takto časopisem společnosť musejní pro skutečné vzdělávání řeči a literatury české, snažil se i dále tuto péči při Museu nejen rozšířiti, ale i naplniti dávné

přání vlastencův o založení Společnosti České. Hodila se k tomu vedle důmyslu a vytrvalosti též jeho vzácná zkušenosť života i obratnosť v obcování s vyššími třídami společenskými. Za několik let zjednal si Palacký svou literarní činností v Praze takovou přízeň u stavů českých, že ho dne 13. dubna 1829 navrhli za historiografa stavovského.

A této důvěry jakož i ostatních okolností příznivých užil Palacký šťastně k tomu, aby v lůně společnosti musejní vznikl Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české.

Za posledních let vědomí národní se utěšeně zmáhalo; vedle písemnictví ostatního také literatura vědecká znenáhla se již vyvíjela, jmenovitě působením Kroka a Časopisu Musejního, do nichž Jungmann, Palacký, Presl, Šafařík a j. důkladné články ukládali. Avšak vedle těchto mistrů vzdělávali pole vědecké již i učňové, povahy jazyka českého méně povědomí. Odtud povstávaly záhy v literatuře mnohé nestejné a chybné názvy i nesprávné frase, za rozličnými potřebami od spisovatelův utvořené. Sloh se tím patrně kazil, ano nebylo pochyby, že dalším rozvojem písemnictví také ona nákaza šířiti se bude. Časopis Musejní tomu zlu sice dle možnosti bránil, přes to důmyslný redaktor jeho brzo pocítil, že k organickému rozvoji literatury bude třeba mravní autority sboru, z předních spisovatelů složeného, který by, opíraje se o přirozenou povahu spisovného jazyka, křivé směry nezkušených spisovatelů zamezoval a pravému zdaru literatury napomáhal. A k tomu Palacký všemožně pracoval. I aby takovému sboru hned jistou positivní úlohu vyměřil, jejížto vykonání vyhledávalo by sjednocené činnosti mnoha učencův, proto navrhl, aby vydáván byl *realní slovník encyklopaedický;* a návrhem tím zavdal příčinu k založení Sboru Musejního pro řeč a literaturu českou.

Hned zprvu, jak Palacký oznámil dotčený záměr některým spisovatelům, nalezl u nich největší k němu ochotu; uvolili se hned literarní příspěvky své zadarmo skládati, aby mohlo se krajanům podávati celé dílo co nejlaciněji. Šlo nyní o svolení úřední. Z té příčiny nejvyššímu purkrabímu Karlu hraběti

Chotkovi, spanilomyslnému příznivci všech předsevzetí šlechetných, Palacký podal spis ze dne 4. října 1829, v němž oznámil zevrubně dotčený svůj úmysl o vydávání encyklopaedického slovníku.*)

Palacký tu Chotkovi vyložil pilnou potřebu takového slovníku. Ukázal, jaké čilé účastenství se jeví mezi Čechy ku vědám, uměním, průmyslu a veřejnému životu vůbec; z toho že plyne obecná potřeba rychlého poučení v těchto oborech, která tím větší jest, čím méně slovníky cizí českých věcí si všímají nebo čím křivěji o nich zpravují. Palacký dále vyložil, že dotčený slovník nebude určen pro lid obecný, ale pro třídy vzdělané: vůbec měl to býti spis vážný, opravdový a beze vší tendence politické. Konečně Palacký nejv. purkrabího prosil, aby účastníci toho díla scházeti se směli někdy také k společným poradám, které by výhradně se týkaly toho slovníku.

Palacký obdržev od hr. Chotka zatímní přivolení, měl dne 12. listopadu 1829 předchozí poradu v bytě Jungmannově s předními spisovateli, kteří k slovníku encyklopaedickému prací svou přispěti se uvolili. Bylo jich dvanáct. S důrazem tu Palacký přítomné soudruhy vyzýval: aby společnou poradou krátce vyměřili všecky obory rozličných nauk, z nichž aspoň nejpotřebnější věci pro slovník vybrati by bylo; aby dokonali vědecké vzdělání mateřského jazyka v tom encykl. díle aspoň tak, aby potom každý spisovatel na něm i *co do terminologie vědecké* se zakládati a každý čtenář novým i starým slovům vědeckým náležitě porozuměti mohl.

Potřeba takové jednoty v příčině slohu vědeckého uvažovala se živě ve schůzi dotčené. Právem na to si stěžováno: kterak spisovatelé po různu pracujíce jedni ode druhých se dělí a straní; co jeden staví, to druhý že boří; a takovýmito zmatky a novotami že národ se rozmrzí a odcizí od literatury. Pročež Palacký k tomu doložil: že čas již svrchovaný, by všem těm zmatkům mezi spisovateli konec se

*) Palackého podání purk. Chotkovi viz Palackého „Gedenkblätter“ na str. 77.

učinil; že purismus a neologismus třeba velmi na uzdě držeti a toliko tam připustiti, kde cizí slovo formy české nesnese, kde nový název český jest etymologicky správný a případný.

Po několikerém rokování účastníci snesli se na tom, aby takový slovník se vzdělal i aby spojoval povahu vědeckou s největší srozumitelností. Měl býti pěti nebo šestidílný a skládati se ze tří hlavních částí: z historickozeměpisné, již redigovati měl Palacký, z přírodovědecké a technologické, kterou pořádati měl Jan Sv. Presl, a z filologickofilosofické pod redakcí Jos. Jungmanna. Konečnou redakci celého díla měl vykonati Fr. Palacký.*)

Hned po této poradě Palacký oznámil vše hraběti Chotkovi, a jmenovav účastníky při dotčeném díle literarním, žádal za schválení celého jednání.**) Toho se mu také dostalo,

*) S potěšením psal Palacký o této schůzi Janu Kollárovi do Pešti hned 17. list. 1829 v příčině encykl. slovníku: „Ochotnost všech zdejších literátů jest veliká i schopnost nepochybná; pročež jest se čeho dobrého nadíti.“ Čas. Mus. r. 1879 na str. 394.

**) Ve zprávě, již Palacký hraběti Chotkovi podal o schůzi spisovatelův u Jungmanna, jmenují se jakožto spolupracovníci při encykl. slovníku tito spisovatelé: 1. *Jos. Jungmann*, jenž měl kromě výše řečené redakce pracovati o české řeči a literatuře; 2. *Antonín Jungmann*, prof. na universitě pražské, o vědách lékařských, o slovanské mythologii a o archaeologii; 3. *Jan Svat. Presl*, jenž vedle redakce přírodovědecké části psáti měl o přírodovědě, geognosii, lučbě a p.; 4. *Karel Bořivoj Presl*, kustos vlasteneckého Musea, o přírodovědě; 5. *Václav Hanka*, bibliothekář musejní, o české archaeologii a dějepise slovanských zemí; 6. *Václav Alois Svoboda*, c. k. prof. humanitní na Malé Straně, o theorii krásných umění; 7. *Norbert Vaněk*, skriptor c. k. veřejné bibliotheky a translator českého gubernia, o vlastenském právě, o policii, oekonomii a fysické geografii; 8. *Karel Vinařický*, arcibiskupský ceremonář, o řeči a literatuře vůbec, zvláště pak o evropských literaturách; 9. *Frant. Čelakovský*, spoluredaktor theologického časopisu, o slovanské řeči a literatuře; 10. *Josef Chmelenský*, doktor práv, o státních vědách; 11. *Ant. Fähnrich*, adjunkt na staroměstském gymnasiu, o historii a geografii Starého světa; 12. *Václ. Jan Tomášek*, hudební umělec, o theorii hudby; 13. *Frant. Palacký*, redaktor Časopisu Musejního, kromě vrchní redakce měl psáti o dějepise vůbec, o dějinách vlasteneckých, o životopisech, genealogii atd. — Spolupracovníci mimo Prahu byli: 14. hrabě *Bedř. Berchtold*, jenž býval tehdy na vědeckých cestách, měl psáti o přírodopise; 15. *Václav Bergner*, c. k. bankovní

a to s rychlostí tehdáž neobyčejnou. Neboť nejv. purkrabí hledě k řečenému účelu celého podniknutí literarního jakož i k zachovalé povaze účastníků, povolil již 28. listopadu, kde zprávu Palackého o předchozí poradě k vědomosti přijal, další schůze, každý měsíc jednu; ale ve schůzích těch o ničem jiném jednati se nemělo, leč o slovníku zmíněném.

Než Palacký nepřestal na tom. Chtěje novému sboru jakožto zárodku stálé Společnosti České trvalou bezpečnosť zjednati, zasazoval se nyní o to, aby se nový spolek spisovatelský spojil s Národním Museem jakožto s ústavem, od vlády stvrzeným a veřejné důvěry požívajícím.

Zajímavo jest, že v ohledu tom dostalo se Palackému šťastného pokynutí od samého městského hejtmana pražského Josefa rytíře Hocha. Palacký totiž, Jungmann a Presl chtějíce se uvarovati nemilých styků s policií, usnesli se na tom, že také rytíři Hochovi oznámí svůj záměr strany slovníku encyklopaedického. Palacký to jménem ostatních účastníků někdy v prosinci r. 1829 také učinil. Rytíř Hoch jej velmi vlídně přijal, ale za další rozmluvy doložil, že nemůže za to státi, aby časem do Vídně se nedostaly zprávy

---

úředník ve Vídni, o obchodnictví; 16. *Jos. Chmela,* c. k. humanitní prof. v Hradci Králové, o řecké a římské archaeologii; 17. *Jan Körner,* rektor biskupského budějovického semináře, o církevní historii a theologii; 18. *Jan Kollár,* evangelický kazatel v Pešti, o uherské historii a topografii; 19. *Karel Šimon Macháček,* c. k. humanitní professor v Jičíně, o theorii básnického umění; 20. *Antonín Marek,* farář v Libuni, o theoretické a praktické filosofii; 21. *Jan Purkyně,* universitní professor ve Vratislavi, o přírodopise a lékařství; 22. *Matěj Zdirad Polák,* c. k. nadporučík a professor na novoměstské vojenské akademii za Vídní, o vojenských naukách; 23. *Vojtěch Sedláček,* c. k. prof. na lyceu v Plzni, o mathematice a fysice; 24. *Karel Šádek,* učitel na hlavní škole v Hradci Králové, o mechanice; 25. *Pavel Jos. Šafařík,* professor v Novém Sadě, o historii středověku a prahistorii Slovanstva; 26. *Jos. Schön,* c. k. gymn. praefekt v Písku, o vlastenské topografii a genealogii; 27. *František Šír,* c. k. prof. v Jičíně, o nordické a orientalské mythologii a archaeologii; 28. *Frant. Vetešník,* farář v Markvarticích, o nové geografii a statistice. Vetešník dle Jungmannova svědectví již 1808 pilně se obíral statistikou, jsa prý „k takovým věcem narozen." Viz o tom Pamětní knihu Matičnou v Mus. Čes. — Pro ostatní nauky, které výše opatřeny ještě nebyly, měli později ještě zkušení spisovatelé získáni býti.

nepovolané a nepříznivé, které by i jemu Hochovi nepříjemné i onomu literarnímu předsevzetí škodné býti mohly. Císař František I. že sice velkomyslně stávajících ústavů ochraňuje; ale naproti novým že jeví přirozenou nedůvěru, pokud svého zákonného chování nedokázaly. I radil policejní hejtman Palackému, aby se sbor, o encyklopaedický slovník složený, připojil k stávajícím již spolkům vědeckým, buď k učené společnosti nebo k Národnímu Museu.

Palacký vděčně užil této dobré rady a ještě téhož dne oznámil ji hraběti Františkovi Šternberkovi, jenž bez rozpaků radil, aby nový spisovatelský sbor připojil se k Museu, a hned také musejního praesidenta Kašpara Šternberka, svého příbuzného, pro touž myšlenku získal.*)

Za těchto příznivých okolností Palacký obrátil se také dne 6. ledna 1830 k Výboru Musejnímu s prosbou, aby jednota spisovatelů, k vydávání encyklopaedického slovníku povolená, jako zvláštní sbor přijata byla k společnosti musejní a pod její ochranu postavena. Odvolával se při tom nejprve na § 12. statut musejních, dle něhož společnost má právo pro zvláštní oddíly naúk jmenovati také zvláštní komitéty nebo sbory, pak na § 3. a 13. týchž statut, podle kterých vzdělávání českého jazyka k účelům musejním náleží; nad to že Museum již ode tří let založením českého časopisu prospěšně působí na literaturu národní a podporováním onoho komitétu pro slovník ještě více tomuto národnímu účelu prospěje. Spolu Palacký znova ještě vyložil důležitosť předsevzatého díla oznámiv, že skladatelé jeho vzdají se všeho honoráru, a výtěžek, bude-li jaký, že rádi ponechají Museu.**)

Žádosti té Výbor Musejní také vyhověl; neboť usnesl se dne 11. ledna 1830 na základě § 12. svých stanov, *zříditi Sbor k vědeckému vzdělávání řeči a literatury české, jmenovav tři redaktory slovníku naučného, Jungmanna, Presla a Palackého, údy Sboru tohoto.* Poručil jim zároveň všecku

---

*) Viz Palackého „Gedenkblätter“ na str. 83.

**) Také tam na str. 84.

péči o náklad a vydání dotčeného slovníku žádaje jich, aby pilně dbali o zachování čistoty jazyka a účty skládali každého roku z jednání svého. Jaký tu rozdíl a pokrok od 26. února 1826, kde šlechetný Kašpar Šternberk v příčině češtiny vyhlásil za úkol Musea, vydávati vzdělavací spisy jen pro obecný lid! Tak učiněn hlavní krok ke zřízení Musejního Sboru pro řeč a literaturu českou.

Sbor, Výborem Musejním právě ustavený, vztahoval se výslovně na určité předsevzetí literarní. Ale všickni účastníci jeho, jmenovitě dotčení členové Sboru, hned na počátku svých prací pro encyklopaedický slovník se přesvědčili, že bude třeba, aby se o některých naukách, kde dosud nic nebylo po česku pracováno, předchozí systematické spisy složily již proto, aby dříve ve spisech specialních správná a důsledná terminologie se provedla. Museli si tedy členové onoho Sboru přáti, aby činnosť jejich nepřestávala na jediném slovníku, nýbrž aby se rozšířiti mohla i na spisy jiné. Avšak to vše vymáhalo prostředků peněžných, důchodů stálých, jichž Sbor již i proto měl potřebí, že Výbor Musejní všecku péči o náklad a vydání i pouhého slovníku na Sbor samý vznesl. Došlo tedy na myšlenku, kterou dříve již Jungmann a Pešina pronesli, totiž na založení zvláštní pokladnice, s níž by byl Sbor dle potřeby nakládati mohl. A poněvadž Museum mělo právo sbírati příspěvky k rozličným účelům svým, a Sbor výše řečený stal se organickou částí Musea; pročež užil tento statutu musejního ve prospěch věci, o niž mu nyní hlavně šlo. Sepsáno tedy dne 2. března 1830 provolání k vlastencům národní literatury milovným, aby přispívali k účelům Sboru. A tak povstala pokladnice s jménem „*Matice Česká*“ na způsob podobného fondu, jaký Srbové v Uhřích již od r. 1826 měli.

Toto provolání jakož i základní pravidla Matice Výbor Musejní ochotně schválil dne 14. března 1830, jakkoli znamenala patrné rozšíření činnosti Sboru; zároveň Výbor jmenoval knížete Rudolfa Kinského kommissařem neboli kuratorem Matice, jenž bdíti měl nad tím, aby Sbor s příspěvky sebra-

nými správně nakládal. Rovněž povoleno, aby mimo členy Sboru také bibliothekář Hanka a na venkově sběratelé musejní přijímali všeliké příspěvky pro Matici. Konečně hrabě Chotek i k tomu svolil, aby provolání k vlastencům národní literatury milovným tiskem se vydalo.*) Datováno jest pro rozličné překážky, které ještě odkliditi bylo, teprva dne *1. ledna 1831, kterýžto den pokládati sluší za datum skutečného zřízení Matice České a za vlastní počátek působnosti její.* Tak posléze uvedena v život Společnosť Česká, kterou horliví milovníci jazyka národního již od 50 let zříditi se pokoušeli, ale pro těžkosti času k místu přivésti nemohli.

Hledíme-li ke spůsobu, jak se to stalo, vším právem nejprve ukázati třeba k rozšafnosti a vytrvalosti, s jakou Palacký o celou věc se přičiňoval. Přede vším nestál na tom, aby zřízen byl český spolek samostatný; nýbrž přihlížeje ku poměrům skutečným, jmenovitě k nedostatečnosti českého živlu v životě veřejném, a k veliké nechuti vlády vídeňské proti všelikým spolkům novým, snažil se připojiti Společnosť Českou k Museu, jež pod ochranou mocných mecénů bylo. A hle, právě tato záštita nejednou Matici zachránila v těžkých dobách, kde by samostatnosť její snadno byla i zkázu její spůsobila.

A jakož ve všem tom jednání Palacký jevil vzácný důmysl praktický, tak také znamenitě prospíval věci národní svým obcováním s předními mecénaty tehdejšími ve vlasti naší. Osvícený jeho duch a zkušenosť jeho, ať tak díme, diplomatická moudrými výklady toho dovedla při oněch mužích, že znenáhla upouštěli od předešlého mínění svého, jakoby jazyk český vědeckého rozvoje schopen nebyl a toliko ke vzdělání prostonárodnímu se hodil. Byli to hrabata František a Kašpar Šternberk, jimž svého času Puchmajerova škola své básnické plody věnovala, potom hrabata Frant. Antonín Kolovrat a Karel Chotek, kteří jakožto nejvyšší purkrabí

*) Kniha Matičná. Viz toto provolání v příloze A.

království české spravovali, dále kníže Rudolf Kinský, první kurator Matice.

A jakož tyto prospěchy národnosti české staly se hlavně rozumným přičiněním Palackého, tak z druhé strany Dějiny Matice České blahořečiti musí té vzácné šlechetnosti oněch pánů českých, že platným důvodům velikého vlastence svou spanilou mysl naklonivše, mocným vlivem svým přičinili se o založení Sboru našeho.

Doba I.

Od roku 1831—1834.

Počáteční činnosť Matice České.

(Provolání Sboru ze dne 1. ledna 1831. O prvním zřízení Sboru; přední příznivci Matice České. Vlastenecké listy ke Sboru od far. Šim. Vrány a prof. Jos. Chmely i odpovědi jeho. Vyzvání Sboru ke stavům vyšším. První zakladatelé a dárci Matice. Zpráva Sboru o prvním roce 1831 a účastenství k Matici v prvních čtyrech letech. O správě jmění matičného. První literarní činnosť Matice: Musejník, Hlasy vlastencův, Palackého Přehled nejv. důstojníků a nejv. úředníků atd., Domácí lékař. Péče Sboru o větší platnosť českého jazyka ve školách. Nepřátelství proti Matici. Šafařík povolán do Prahy. Úvaha.)

Začátkem roku 1831 Sbor pro vzdělávání řeči a literatury české zahájil svou činnosť, a to provoláním výše řečeným, jež oznámeno v Časopise Musejním téhož roku. Členové Sboru nejprv ukázali k tomu, že literatura česká v posledních letech dosti zdárně prospívala vlasteneckou horlivostí několika spisovatelův; než k dalšímu rozkvětu literatury české že potřebí jest, aby z dobrovolných sbírek peněžných založila se zvláštní pokladnice na vydávání knih českých, „buď vědeckých nebo krásnořečných neb vůbec prospěšných," o jakou již dávno nejedni vlastenci marně se zasazovali. Nyní konečně že tato touha vyplněna býti má založením takového fondu se jménem *Matice české.* Každý dar jakýkoli, k onomu cíli vlastenecky obětovaný, vděčně že přijat bude. Kdo však nejméně 50 zl. stř. buď najednou nebo ve lhůtách, které si sám uložiti může,

zaplatí, stane se zakladatelem Matice a dostane darem jeden výtisk každé knihy nákladem Matice vydané.*)

Sbor sice zůstavil si určiti pokaždé, jaké knihy vydati se mají; na to však slíbil míti obzvláštní zřetel, aby časem úplný a kritický slovník jazyka českého a realní encyklopaedie vydány byly. Ze vkladů, které by se sešly, měly se však jen úroky na knihy vynakládati; ostatní pak vklady měly znenáhla tvořiti základní fond Matice. Účty ze všeho měl Sbor Matičný skládati každého roku Výboru Musejnímu, aby je tento veřejně oznamovati mohl.

V těchto pravidlech záležel hlavní statut nového Sboru. Pod provoláním podepsáni byli: *Josef Jungmann, Jan Svatop. Presl, František Palacký a Rudolf kníže Kinský* jakožto kommissař Výboru Musejního či, jak se potom jmenoval, kurator Matice České.

Jména mužův těchto byla zajisté nejlepší zárukou pro zdar nového ústavu národního. První tři byli spisovatelé na slovo vzatí, vlastenci již osvědčení, a čtvrtý z nich náležel ke skrovnému počtu těch šlechticů českých, kteří proti předsudkům svého stavu věrně se hlásili k národu českému.**) Opatrná rozvaha, vzácný důmysl, velikomyslná štědrost byly tu sloučeny s upřímným vlastenectvím k jednomu a témuž cíli.

---

*) Sbor v měsíci dubnu téhož roku 1831 ještě doložil v příčině členství matičného: „Kdokoli první lhůtu zapraví a k ostatním se zaváže dobrovolným slibem, hned z počátku pokládán bude za člena a i hned knihy dostávati bude; jeho jméno však v účtech veřejných teprva tehdy mezi zakladatele se postaví, až příspěvek jeho skutečně dosáhne summy vyměřené, totiž 50 zl. stř." K tomu nedlouho potom připojeno, že spolky a vůbec osoby moralní dvojnásobný příspěvek skládati mají. Za nejdelší pak lhůtu k zaplacení jich položeno 5 let, kteréžto pravidlo posud je platné, jen že nyní ona zakladatelská summa 52 zl. 50 kr. r. m. obnáší pro jednotlivé osoby, ale pro spolky atd. 105 zl. r. m. Také ustanoveno, že jména těchto zakladatelů i po smrti jejich na věčné časy v každoročních účtech Matice České opětována budou. Jestliže by kdo ve lhůtách určených nezaplatil vkladu, takový přestane býti zakladatelem. — Příspěvky přijímali v Praze údové Sboru nebo bibliothekář musejní, kromě Prahy pak sběratelé musejní.

**) Rudolf Kinský zjednal již roku 1830 Čelakovskému pevnější postavení, učiniv jej bibliothekářem s roční podporou 600 zl.

Správa Sboru byla v prvních letech zcela jednoduchá; přes to však vymáhala mnoho prací. Pro dobrý pořádek zřízena hned z počátku zvláštní „*Kniha Matičná*", v níž jmenovitě v prvních letech zapisováno vše, co Sboru se týkalo; jde až do r. 1845. I zachovány nám v ní mnohé vzácné paměti, jichž také v tom spise užito. Založena též jakási *registratura* nebo *listovna*, totiž sbírka listů, na Sbor a Matici se vztahujících. Hlavní péče o Knihu Matičnou i o listovnu vzložena na jednatele, jenž mimo to peníze přijímati a ukládati, úroky vybírati a vůbec všecky běžné potřeby obstarávati měl. Jednatel byl volen Sborem na neurčitý čas, ale obyčejně spravoval svůj úřad rok.

Prvním jednatelem byl Josef Jungmann, po něm následoval r. 1832 Jan Svatopluk Presl, jenž roku následujícího jednatelství Františkovi Palackému odevzdal. Ale Palacký, jemuž stavové usnesením sněmovním ode dne 7. března 1831 uložili sepsání dějin českých, často musil podnikati cesty k vyhledávání pramenů historických. Tak se stalo r. 1833 opět, i zastupoval jej od 7. července — 23. září Jungmann v jednatelství, jež Palacký zase ke konci r. 1833 k sobě přijal.*)

Roku 1834 spravoval jednatelství opět Jungmann a po něm byl, jak se zdá, Presl posledním jednatelem této I. doby.

Věci důležitější, jako ukládání jistin, pak ustanovení, nač se úroky obraceti mají, zůstaveny celému Sboru. Sbor sice literarní činnosti z počátku hrubě jeviti nemohl; přes to však s důvěrou každý vlastenec k němu hleděl jsa pevného přesvědčení, že nový ústav národní čím dále, tím více prospívati bude. Sboru docházely také hned z počátku radostné

*) Znamenito jest, s jakým smyslem praktickým Palacký věci sborové řídil. Tak předložil na konci r. 1833 Sboru formulář, jakby účty skladní, z vydávání a prodávání knih matičných povstalé, ročně uvedeny býti mohly; dále předložil popis těch zakladatelů, kteří buď složivše úplný základ, matičných knih nevybírali, nebo naopak vybírajíce všecky knihy, vkladu svého nedoplatili. A ten smysl pro pořádek jevil se při Palackém i v další jeho činnosti při Matici. Dobře tedy dovedl tento muž velikých ideí v duchu svém spojiti i bedlivosť ve věcech malých.

dopisy od vlastencův, a někteří již i skutečnými dary počátek učinili. První k Matici přistoupil kurator kníže Rudolf Kinský s příspěvkem 1000 zl. stř., druhý byl praesident musejní Kašpar hrabě Šternberk s příspěvkem 100 zl. stř., zároveň slíbiv i dále skládati takový příspěvek ročně, třetí mecén byl Hanuš hrabě Kolovrat-Krakovský též s příspěvkem 100 zl. a se slibem podpory další.*)

Než kromě takových zjevů bylo Sboru zkoušeti vlastenecké horlivosti i spůsobem jiným. Sbor totiž nemaje jiné moci a jiného povolání, leč aby pod ochranou společnosti zákonně zřízené, totiž Musea, přispíval ku všestrannému vzdělávání řeči a literatury národní, neosoboval si také ani vlády ani jaké neomylnosti v působení svém: pročež i rád slíbil šetřiti soudův a připomenutí, které by od vlastenců věrných na prospěch věci předneseny byly. I došla Sboru kromě všelijakých dotazů také dvoje psaní od mužů vlastenecky smýšlejících.

První list byl dán dne 12. března 1831 a znamenán pouze písmeny W. M. Pocházel od Šimona Vrány, faráře v Mirovicích a vlastence horlivého. List ten vyslovil důvěru, že řeč spisovná, již mnozí spisovatelé z nevědomosti mluvnické a z neobratnosti stylistické hyzdí, bude Sborem v ochranu vzata; že spisy matičné budou vzorem správné mluvy na spůsob řeči biblické, jakož že Sbor i o to se přičiní, aby nové spisy v časopisech přísněji se posuzovaly, než se to posud dálo. Patrně zasilatel toho listu si přál, aby Sbor pěstoval předkem spisovnou řeč a literarní kritiku.**)

*) Kniha Matičná v Mus. Čes., Dějiny Mus. od Nebeského a Slov. Nauč. V. str. 169.

**) V listu svém farář Vrána velmi trefně líčí povrchnost mnohých spisovatelů své doby, spolu pak dává na jevo svůj smysl pro jadrný sloh český; pročež stůj zde hlavní místo z toho psaní: „Nyní jeden spisovatel přeběh jen povrchně grammatiku, píše jako na zdařbůh; jiný tvoří sobě dle libosti sám grammatiku... Zpotvořuje všelikými přílepky obvyklá, určitý smysl mající slova, nebo jim němčinou se řídě docela jiný smysl, než potud měla, bez potřeby dává, nebo taková nová utvořuje, jakých duch češtiny snésti nemůže. Tím se nerozhojňuje ani nezvelebuje, ale hyzdí, kazí a ve zmatek uvádí výborný jazyk náš. Jestliže pak se poklésky

Ač Sbor hned z počátku se prohlásil, že nechce si osvojovati nějaké zákonodárství co do řeči spisovné, přece na vlastenecký onen list odpověděl, že k tomu prohlédati chce, aby dávná čistota spisovné řeči biblické nepoškvrněna zůstala ve spisech matičných; avšak že i toho dbáti chce, aby meze téhož jazyka co do vědecké terminologie a jiných potřeb věku tohoto, kdekoli příliš úzké jsou, duchem čistě slovanským uprostraněny byly. Jinak Sbor svobodě spisovatelů překážeti ani jejich zvláštní jakékoli původnosti ubližovati nechtěl. Sbor se tu v příčině jazyka přihlásil k též zásadě, kterou již Časopis Musejní svého času vyhlásil za pravidlo své: zachovávati totiž spisovný jazyk ve spůsobě, k jaké historicky dospěl, a spolu dále jej organicky vzdělávati vedle potřeb novověké osvěty. A v této zásadě Sbor trvá až posud.

Druhý list, sepsaný dne 26. března 1831, byl též znamenán jen písmeny (J. C.) a týkal se pravidel zakladatelských. Původce jeho, professor Josef Chmela, vyjádřil též radosť svou nad zřízením Matice, ale vytýkal stanovám, že ti, kdož méně než 50 zl., totiž 1—49 zl., složí, po uplynulé lhůtě žádných knih nedostávají, když vkladu celého nedoplatí. Tak prý jen bohatým se slibuje náhrada ze složených peněz, chudí pak, ač s větším namáháním své příspěvky shánějí, ti že mají býti skráceni. I navrhoval zasilatel: aby Matice udílela knihy také těm, kdož složí třeba jen menší částku než 50 zl.; dále pak aby za složené peníze vydávala dědičné akcie, tak že by zakladatelství bylo dědičné.

V odpovědi na ten list Sbor vyjevil vzácnou rozšafnosť a mysl vlasteneckou; pročež hlavní místa z ní uvádíme:

„Hlavní myšlenka pana dopisovatele ta jest, že Matice Česká na akciích založena býti má, t. j. že za peníze, které

---

v mluvení písmem nejen nenapravovati, ale ještě rozmnožovati budou, kde se octne konečně jazyk náš? Písmo má býti pramenem, z něhož čistou mluvu čerpati sluší; má býti pravidlem, podle kterého mluvící řeč svou spravovati musí. Za to se také písmo považuje, a nezběhlý v pravidlech jazyka pokládá vše za dobré a za následování hodné, co mu v písmě na oči přijde... Každá, zvláště vznikající literatura umělých vůdců potřebuje.“ (Kniha Matičná).

tam dány budou, knihy vráceny býti by měly. Naproti tomu Sbor se na tom ustanovil, že ona jakož i samo Museum ne na *vespolném užitku* jednotlivých účastníků, ale jen na *horlivosti čisté*, na obětech a darech vlasteneckých zakládati se má. Způsob druhý zdá se nám býti ušlechtilejší, ale i prospěšnější. Cokoli zajisté kdo Matici daruje, budiž i sebe menší, tudíž stane se *jměním jejím* a ponese tedy přiměřený užitek, ne osobám, ale vlasti a literatuře; cokoli by však na akcie půjčeno bylo, muselo by zase navráceno býti; a pak kde by brala Matice potřebný základ a vzrůst? Kdo Matici ku př. 10 zl. dal a za 10 zl. knih od ní dostal, nedal jí vlastně nic a nepřispěl tudíž ku prospěchu jejímu . . ."

V příčině toho, že ti, kdo 50 zl. nedoplatí, z Matice později nic nedostanou, Sbor pravil:

„Kdokoli z pouhé horlivosti vlastenecké 49 zl. složil, přidá jistě z téže horlivosti i ještě ten padesátý a stane se pak zakladatelem. Ani ta námitka, že bohatým slibuje se náhrada, chudým pak nic, větší podstaty do sebe nemá. Jestliže někdo z chudých jakýkoli dárek do Matice přinese, poslouží tím vždy poněkud naší literatuře, a svědomí toho bude samo jemu náhradou nejušlechtilejší . . ."

„Bohatí pak zakladatelé u nás dvojí se najdou: aneb zajisté budou spolu horliví milovníci řeči a literatury národní aneb lhostejní. O prvních jest naděje, že horlivosť jejich je i k větším obětem, nežli jest vyměřená summa, probudí; druzí pak, kteří ne z lásky k češtině, ale buď ze zvyku dobročinnosti nebo jen pro slovo tu oběť složí, přijímáním knih, kterých by sice nikdy nebyli sobě nakoupili, na literaturu naši teprv pozorlivi učiněni, a tím aspoň někteří z nich časem svým snad ku podporování dalšímu získáni býti mohou. Z obého však bude vyplývati užitek, *ač ne osobám, ale národu, jeho řeči a literatuře.*" . . . „*Kde láska k vlasti, ochotnosť a horlivosť o dobro národní účinná jest, tam ani o právích ani o povinnostech tržních řeči býti nemůže.* Povinnosť pak vděčnosti, kterou Sbor Musejní zakladatelům Matice se zavazuje, vždy jen osobní jest, nikoli pak věčnou býti a tudíž

ani na dědice přecházeti, ani v té míře na ústavy a společnosti jakožto osoby nesmrtelné vztahovati se nemůže. Ale jestliže který ústav, bibliotheka neb společnosť chtěly by mezi zakladatele Matice vstoupiti, musely by — podle obecného pravidla, že ourokové věční naproti doživotným vždy dvojnásobní jistinu požadují — ne 50 zlatými, ale aspoň dvojnásobnou summou založiti se." *)

Takovým spůsobem Sbor ukázal se býti rozhodným obhájcem idealního vlastenectví při Matici České; údové pak jeho sami na sobě podali důkaz vlasteneckého jednání tím, že konali všecku správu nového ústavu zdarma, střídajíce se v jednatelství matičném jeden po druhém. *A toto čisté vlastenectví, které Sbor národu českému i ve svém provolání i v dotčené odpovědi kladl na srdce, zůstalo povždy mravním základem Matice, a z něho nabýval ústav náš těch prostředků, jimiž se stal záhy hlavní podporou národnosti naší vůbec a vědecké literatury zvlášť.*

Sbor Matičný maje před sebou tak šlechetný cíl, snažil se zjednati mu přátely také zejména mezi vyššími stavy. Vydal tedy v prosinci r. 1831 pozvání německé, Palackým sepsané, k rozličným osobám ze šlechty a vyššího duchovenstva, žádaje za příspěvky k fondu „pro vydávání dobrých českých knih." Ukázáno tam, že pomoci takové žádá česť šlechetných vlastenců i potřeba vzkříšení jazyka českého; že to řeč národa, který přes svůj malý počet nejednou měl důležitosť v dějinách světových. A tomuto vyzvání připojen spis Vinařického o tehdejším stavu literatury české a provolání matičné od 1. ledna. **)

*) Kniha Mat. Čes. a Časop. Mus. r. 1831.

**) Toto vyzvání k šlechtě a některým duchovním i proto je pamětihodné, že z něho vidíme, jak sami členové Sboru tehdáž jen málo důvěřovali ve skutečný zdar Matice České. Čteme tam zajisté toto místo: „Diese böhm. Sprache ist noch immer das unterscheidende Eigenthum der Nation. Und sollte es auch in den Rathschlüssen der Vorsehung liegen, diese Sprache und somit auch die Nation aus der Reihe der Völker verschwinden zu lassen — *was nach den seit fünfzig Jahren zur Germanisirung des Landes getroffenen Anstalten nicht unmöglich ist* — so

Ale ono vyzvání potkalo se s malým účinkem; vůbec bylo účastenství k Matici v prvním roce jen slabé. Přistoupiloť šestnáct zakladatelů, kteří celý vklad buď najednou nebo po částech složili. Kromě tří mecenášů výše již jmenovaných, *Rudolfa knížete Kinského, Kašpara hraběte Šternberka* a *Hanuše hraběte Kolovrata Krakovského*, byli to ještě: *Alois hrabě Kolovrat-Krakovský*, kníže arcibiskup pražský, se 100 zl.; *František Antonín hrabě Thun* s 50 zl.; *Lev Leopold hrabě Thun* s 50 zl.; *Adam Rościszewski* z Rościszewa*) s 50 zl.; *Adolf hrabě Pötting* s 50 zl.; *Jos. Jungmann*, humanitní professor gymnasia akademického, s 50 zl.; dr. *Jan Svatopluk Presl*, professor na universitě pražské; *František Palacký*, redaktor Časopisu Musejního; *Jan Nep. Štěpánek*, spoluředitel stavovského divadla pražského; *Antonín Marek*, děkan v Libuni; *Václav Pešina*, farář v Blučině na Moravě a později kanovník na hradě pražském; *František Václav Voříšek*, milosrdný bratr; *Karel Adámek*, posluchač poetiky na akadem. gymn., později c. k. auditor. Kromě jmenovaných složili k vybídnutí kuratora knížete Kinského 50 zl. do Matice též duchovní, úředníci a někteří sousedé z panství jeho choceňského a tolikéž úředníci atd. z panství heřmanoměstského.

Potom uvádějí se v Pamětní knize matičné někteří zakladatelé, jenž prvního roku ještě celého vkladu nedoplatili: *Josef Hauser* děkan perucký; *Václav Krolmus*, lokalista křesejnský; *Adolf z Ehrenberka*, právní aktuár ve Vršovicích; *Josef Ryba*,

---

wird doch diejenige Höhe, welche unsere Nationalliteratur jemals erstieg, für alle Zukunft stets den nächsten Massstab zur Würdigung des Volkes selbst und seiner Kulturstufe bilden, wie sie ihn denn auch gegenwärtig schon bei dem Auslande bildet.“ Těmi závěrečnými slovy naráželo se patrně mimo jiné na příznivý soud, jaký Göthe pronesl o literarních snahách českých a známý Angličan Sir John Bowring roku 1827. Viz Osvětu 1862 a Lumír r. 1863.

*) Tento polský šlechtic byl horlivý pěstovatel vzájemnosti mezi Čechy a Poláky. Nebyl prý nikdy ani v Čechách, ale byl od roku 1829—44 v živé korrespondenci s Hankou a pilně si všímal prospěchů řeči a literatury české. Museu daroval množství polských knih a české knihy zase kupoval pro bibliotheku ústavu Ossolińských. — Jakub Malý, Naše znovuzrození na str. 57. a Čas. Mus. 1845.

doktor lékařství v Praze; *Nejmenovaný chudý syn české vlasti* skrze Františka Slámu, kaplana zámeckého na Vorlíku; *Josef Myslimír Ludvík*, kaplan v Náchodě; *Šimon Bernhard Vrána*, farář v Mirovicích; *Karel Amerling*, posluchač lékařství; *Václav Štulc*, studující akademického gymnasia; *Josef Bojislav Pichl*, stud. akad. gymn.; *Karel Vinařický*, ceremonář arcibiskupský; *Josef Schön*, praefekt gymnasia píseckého; *Jan Vusín*, gubernialní praktikant ve Lvově; *Václav Hanka*, bibliothekář musejní; *Josef Liboslav Ziegler*, doktor bohosloví a děkan chrudimský; *Jan M. Haněl*, posluchač lékařství; *Josef Švarc*, měšťan pražský, první to zakladatel ze stavu měšťanského.*) Mimo to udíleny České Matici hned roku 1831 větší menší dary; takové učinili: posluchači III. roku práv na universitě pražské, posluchači III. roku práv na universitě vídeňské, studující pacovští, posluchači lékařství I., III. a IV. roku na universitě pražské a dr. Bretschneider.

Jungmann v Pamětní knize matičné poznamenává, jakou radosť Sboru spůsobilo, že i studující, a mezi nimi chudí jinoši, jenž vyučováním po domích si peníze dobývali, základy nebo dary do pokladnice matičné přinášeli. Takové důkazy horlivého vlastenectví naplnily Sbor důvěrou i v lepší budoucnosť Matice České.

Všecky vklady a dary na konci roku 1831 obnášely 2363 zl. 10 kr., a ježto kancelářské potřeby členové Sboru

---

*) Hledíme-li ku pořádku, v jakém nadřečení členové ve Pamětní knize matičné zapsáni jsou a také se přihlásili, tedy následují po sobě takto: 1. Rudolf kníže Kinský, 2. Josef Jungmann, 3. Jan Svatopluk Presl, 4. František Palacký, 5. Jan Nep. Štěpánek, 6. Antonín Marek, 7. Václav Pešina, 8. Josef Hauser, 9. Václav Krolmus, 10. Adolf z Ehrenberka, 11. Jos. Ryba, 12. Nejmenovaný, 13. Jos. Myslimír Ludvík, 14. Spolek na panství choceňském, 15. Spolek na panství heřmanoměstském, 16. Šim. B. Vrána, 17. kněz Voříšek, 18. Karel Amerling, 19. Václ. Štulc, 20. Adam Rościszewski, 21. Josef Boj. Pichl, 22. František hrabě Thun, 23. Karel Vinařický, 24. Josef Schön, 25. Kašpar hrabě Šternberk, 26. Jan Vusín, 27. Jan hrabě Kolovrat-Krakovský, 28. Adolf hrabě Pötting, 29. Václav Hanka, 30. Josef Ziegler, 31. Jan M. Hanl (Haněl), 32. Karel Adámek, 33. kníže arcib. Alois J. Krakovský hr. Kolovrat, 34. Jos. Švarc, měšťan pražský, 35. hrabě Lev Thun.

zdarma opatřili, bylo výdajných peněz toho roku 34 zl. 40 kr. stříbra.

Přes tyto arci jen skrovné výsledky Sbor začal svou první zprávu, o Matici Výboru Musejnímu za r. 1831 podanou, těmito vřelými slovy: „Jakož Sbor v důvěře jisté, že posud v mnohých srdcích českých šlechetný oheň lásky k vlasti a národnímu jazyku neuhasl, předešlého roku o založení zvláštní pokladnice k vydávání knih českých pánům vlastencům své navržení přednesl: tak nyní po jednom uplynulém roce tu příjemnou zprávu dáti v stavu (sic) se vidí, že to podniknutí zdařilému počátku se raduje a naději vždy k lepšímu prospěchu a zrůstu poskytuje.“ A Výbor Musejní prozkoumav účty a jednání Sboru, prohlásil se v ten rozum: že Sboru podařilo se za velmi těžkých okolností položiti pevný základ k ústavu tak prospěšnému, že tedy jistá jest naděje, že za lepších poměrů podaří se toho vlasteneckého cíle dosíci, aby totiž jazyk, toto pravé Palladium každého národu, k své bývalé ryzosti navrácen a dále vzdělán, i literatura jeho vůbec se rozšířila. *)

Tak Sbor i Výbor Musejní se těšil tím, že budoucnosť skrovnému počátku dopřeje vzrůstu. A naděje ta skutečně také vyplněna byla.

Účastenství k mladému ústavu zmáhalo se, jakkoli nestejně, přec ustavičně v době této. Jako již výše položeno, bylo

na konci	r. 1831	zakladatelů		35,
	r. 1832	přibylo	jich	155,
	r. 1833	„	„	48, **)
	r. 1834	„	„	121 ***).

*) Kniha Mat. České.

**) Toho roku tak málo členů přibylo pro nesnáze, jakéž Matici tehdáž při úřadech spůsobeny byly, a o nichž níže řeč bude. Mnohý vlastenec jimi od Matice odstrašen. — Pohříchu již záhy Sbor měl příčinu stěžovati si na liknavé, kteří nejnižší ani příspěvek 10 zl. za rok nesložili, pročež usneseno: kdo ve kterém létě toto roční minimum (10 zl.) nezaplatí, že na konci téhož roku bez dalšího napomenutí z počtu zakladatelů vymazán býti má.

***) Buďtež zde aspoň někteří známější členové jmenováni, kteří od r. 1832—1834 k Matici přistoupili. Roku 1832: studující František Břetislav Trojan (posléze okres. hejtman v Plzni), Jan Rudolf hrabě Černín, Eugen

Tak bylo na konci roku 1834 celkem 359 členů Matice České, dárců nepočítaje.

Jistiny základní bylo

na konci roku 1831:	2363	zl.	10	kr.;
„ „ 1832:	6223	„	23	„
„ „ 1833:	8346	„	21	„
„ „ 1834:	11795	„	19½	„

Nad spravováním matičného jmění bděl kurator; pokladnici míval pod zvláštním dozorem jeden oud Musejního Výboru, z pravidla jednatel musejní; Sbor pak účty o správě peněžní každého roku Výboru Musejnímu předkládal k veřejnému jich oznámení. Každý dar nebo vklad Sboru dodaný uložen napřed do české spořitelny, a jak se takto nějaká jistina sešla, i hned na pragmatikalní základ půjčena. Dle stanov měly jen úroky na knihy se vydávati.*) V ukládání jistin zachovávána hned z počátku veliká svědomitosť a opatrnosť.

hrabě Černín, kněz Josef Kamarýt, dr. Jan Purkyně, kněz Jos. Ackermann (posléze kapit. děkan v Litoměřicích), Jan a Karel Špott, kněz Frant. Sušil, prof. Karel Bořivoj Presl, farář Vetešník, stud. Matěj Kavka, dr. Chmelenský, kněz Prokop Ondrák, učitel Josef Bačkora, dr. Josef Engel, Jan kníže Lobkovic na Konopišti, professor Řehoř Zeithammer, Karel hrabě Clam-Martinic se 100 zl., piarista Dominik Kynský, posluchač theologie František Daneš, kněz Tomáš Procházka, stud. Podlipský, kanovník Josef Rauch, kněz František Bezděka, kněz Frant. Vacek (Kamenický), biskup Tippmann, dr. Josef Frič, professor Josef Chmela, farář Frant. Alois Vacek, Josef kníže Schwarzenberk, vévoda krumlovský, se 150 zl., stud. Ant. Štrobach, evang. kazatel Jan Kollár v Pešti, stud. Václav Picek, stud. Karel Tomíček, prof. Antonín Fähnrich, dr. Václav Staněk, Karel Egon kníže Fürstenberk se 150 zl., posluchač theologie Josef Schmidinger, svob. pán Jan Talacko z Ještětic, velkokupec Moric Zdekauer, knihkupec Antonín Kronberger a pražští měšťané Jos. Duda a Bedřich Ebenberger (lékárník). — Z r. 1833: dr. Theobald Held, Ant. Veith na Liběchově. — Z r. 1834: Jindřich kníže Lubomirski, studující akademického gymnasia František Rieger, kněz František Náhlovský. — Doložiti tu třeba, že v číslech svrchu položených nalézají se všickni zakladatelé, kteří každého roku přistoupili s prvním vkladem, třeba že téhož roku ještě nedoplatili celých 50 zl. stř., aneb spolky a jiné osoby právní 100 zl. stř.

*) K příjmům matičným náležely též peníze stržené za prodané knihy a počítaly se ku penězům výdajným. Výdajných peněz přijal Sbor do konce r. 1833 vesměs 995 zl. 27 kr. stř.; z nich vydáno na Časopis Musejní a na spis „Domácí lékář“ od Paulického 982 zl. 10 kr.

K návrhu kuratora knížete Kinského Sbor hned na začátku r. 1832 učinil si pravidlem: kdykoli by nějaká jistina půjčiti se měla, pokaždé aby byl přede vším zkušený zemský advokát o radu tázán, možno-li na podávanou hypotheku se bezpečiti. V prvních letech potazoval se Sbor v oné příčině s dr. Janem Měchurou, zemským advokátem v Praze a tchánem Palackého; dr. Měchura užívaje v tom opatrnosti přísné, ochotně se u věci Sboru propůjčoval. *)

Sbor měl, jak již výše řečeno, na konci r. 1831 výdajných peněz jenom 34 zl. 40 kr., zahájil tedy svou literarní činnosť teprva roku 1832. Dne 6. ledna téhož léta usnesl se na tom, vydávati *Časopis Musejní.* Mělť Výbor Musejní, jehož nákladem Musejník až posud se vydával, z tohoto listu tehdáž veliké nesnáze, jmenovitě z německého, pro slabé účastenství se strany obecenstva. Kdežto tedy německý časopis toho roku zcela zanikl, ujala se českého Matice; mělať v něm hned po svém založení platného obhájce. Tisk a odbyt svěřen od Sboru Janu Hostivítu Pospíšilovi, knihtiskaři v Hradci Králové. Stalo se tak pro nemalé zásluhy Pospíšilovy o literaturu českou; byla to tehdáž hlavní firma naskrze česká. Po letech dvacátých povstal zajisté v Hradci Králové čilý život literarní původem professorův Klicpery a Chmely jakož i nakladatelem Pospíšilem. V Hradci vydávali Chmela a Klicpera r. 1823 první český Almanach, a od r. 1825—1830 vydával sám Klicpera Almanach dramatických her dále; v Hradci u Pospíšila vydáváno mnoho spisů zábavných i poučných. Všichni pražští nakladatelé dohromady nevydávali tehdáž tolik knih českých jako Pospíšil v Hradci sám jediný. Pospíšil přijal ono nabídnutí Sboru přípisem ode dne 17. února 1832 zavázav se, že jen 500 exemplářů Musejníka tisknouti chce.

*) Na onen spůsob uložena *první* jistina v březnu 1832 na panství kysybelském u pražského velkokupce Zdekaura 1784 zl. 40 kr. stř.; roku 1833 dne 11. ledna na Kostrčanech 2129 zl. 38 kr. stř.; 6. září 1833 na Německém Rostu v Třebeticích 1700 zl. Na konci roku 1833 bylo tedy ze summy svrchu položené 8346 zl. 21 kr. na úroky rozpůjčeno a deskami zemskými pojištěno 5614 zl. 18 kr. stř. Ostatek uložen zatím ve spořitelně. Toť počátek základního jmění Matice České.

Časopis Musejní činil *první* číslo spisů matičných vůbec. Od r. 1832 tedy měla Matice svůj vlastní orgán, kterým Sbor se vzdělanými vlastenci obcoval, národu své důležitosti oznamoval a mladé spisovatele odchovával. Redaktor Palacký jsa sproštěn nyní veliké péče o časopis německý, tím snažněji pečoval o zvelebení časopisu českého. Za tištěný arch práce původní určeno honoráru 4 zl. stříbra, za překlad 2 zlaté; ale poprvé placeny honoráry při Musejníku teprva r. 1833, a tu ještě jen výjimkou. Potřebné pak opravování článků co do jazyka svěřeno Františkovi Ladislavu Čelakovskému, jenž dostával podle okolností 1 až 2 zlaté za arch. Musejník odtud (rokem 1832) dáván zakladatelům zdarma. *)

Jiné spisy, které by Matice dále vydávala, svěřeny knihkupecké firmě „Kronberger a Weber," jež se odtud stala kommissionářem Matice České v Praze. Firma ta dostala potom v kommissi také Musejník. **) Tehdáž vlastenci toužebně očekávali vyjití časopisu toho, pročež těžce nesli, když hned r. 1833 nepořádně a pozdě byl zasílán. Z té příčiny docházely Sboru stížnosti, zejména z Uher a z Moravy. Přičítáno to dvojitosti jinak přičinlivého knihkupectví Pospíšilova v Praze a v Hradci. Nepochybně že jedno spoléhalo na druhé. Pročež Sbor uznal za dobré, rokem 1834 svěřiti kommissionářství všech spisů matičných, tedy i Musejníka, Kronbergrovi.

Dle prvotních statut každý zakladatel měl dostávati teprva ty knihy, které by od doby prvního vkladu jeho vyšly. Avšak Sbor chtěje povzbuditi obecenstvo k hojnějšímu přistupování k Matici, usnesl se, aby to pravidlo rozšířilo se

---

*) Časopis Musejní r. 1832 vydaný byl v celku šestý ročník toho listu; vycházel tak jako posud čtvrtletně, ale již ročník 1832 byl o něco větší než jeho předchůdce; tento měl 464, onen 494 strany. Tisklo se ho r. 1832 500 exempl.; i rozprodalo se ho tolik, že Matice nemusila na něj nic připláceti; roku pak 1833 tisklo se 600 exemplářů. Nyní ovšem náležejí první ročníky Musejníka ku knihám vzácným.

**) Krám svůj měla v nárožním domě na Malém staroměstském náměstí v č. 144., kde je nyní knihkupec Dominikus. Později se jmenovala tato firma „Kronberger," pak „Kronberger a Řivnáč," a posléze stal se Řivnáč kommissionářem Matice České.

na celý rok, tak že, kdo ve kterém roce k Matici přistoupil, dostati měl všecky knihy, v témž roce i před jeho přistoupením vydané, pokud by zásoba jich stačila. I bylo přirozeným následkem, že odtud nejvíce členů v posledních měsících, jmenovitě v prosinci, se přihlašovalo.

Druhé číslo knih matičných byl spis pamětný. Dne 1. března 1832 připadla totiž památka 40letého panování Františka I. Sbor užil té příležitosti, aby dal na jevo svou oddanosť k panovníku, za něhož vlastenecký náš ústav v život vešel a vůbec znovuzrození literatury české nastalo. Sbor maje tedy za svou povinnosť památný ten den svým způsobem oslaviti, vybídl přední básníky české, aby vlasteneckými plody projevili loyalní smýšlení Čechův. Mělť Sbor k tomuto kroku i tu příčinu, že mu „bezpečné ústní zprávy od vysoce postavených osob dány," že jazyku českému přičiněním vlády zemské větší platnosti se dostane. Není také pochyby, že správce vlády zemské spanilomyslný hrabě Chotek přimlouval se za takové povznešení jazyka národního.

Za těmito příčinami vydána sbírka básní vlasteneckých „*Hlasy vlastencův ke dni 1. měsíce března 1832*" jakožto druhý plod nově zřízené Matice České. Spis vytištěn jenom v několika málo exemplářích; vydání bylo tak skvostné co do typografických okras, že prý až do oné doby v Čechách ani kde jinde v Rakousích nic skvostnějšího nevyšlo. Spis ten se neprodával; ale podle přání knížete Kinského, jenž všecky útraty naň sám zapravil, odeslán byl císaři a králi Františkovi I., všem údům císařské rodiny a nejvyšším úředníkům ve Vídni a v Praze; ostatkem poděleni jednak mužové o řeč a literaturu českou zasloužilí, jednak všichni zakladatelé.

Hlasy obsahovaly 15 básní od 15 spisovatelův; byli to: Karel Vinařický, Josef Chmelenský, František Ladislav Čelakovský, František Šír, Josef Jungmann, Václav Hanka, Václav Alois Svoboda, Josef Jaroslav Langer, Josef Vlastimil Kamarýt, Šimon Karel Macháček, Antonín Marek, František

Vacek, Josef Vojtěch Sedláček, František Josef Smetana, Václav Kliment Klicpera.*)

Dne 28. dubna došel list od zemského praesidia, že císař vděčně přijal Hlasy, a že arcivévoda Karel uznal spis za nový důkaz oddanosti Čechů.

Ano listem ze dne 17. listopadu 1832 císař nařídil, aby skladatelům básní poděkováno bylo. Sbor přijal to vděčně za důkaz, že na nejvyšším místě snažení Čechů nezůstává neoceněné. Ale naděje tím vzbuzené se nevyplnily, jakož doleji vyloženo bude.

Třetí číslo spisů matičných, jež také r. 1832 vydáno, tvořil *„Přehled důstojníků a ouředníků zemských i dvorských ve království českém od nejstarších časův až do nynějška.“* **)

*) Nejeden básník užil té příležitosti, aby vyslovil myšlenky vlastenecké, na tehdejší dobu dosti smělé. Vinařický napsal ódu v hexametrech, jež se takto končí: „Slav tedy to sladké ovoce (rozvoj vlasti) Františkovy ctnosti, slav je Čechů varyto; struny tvé již nezněly dlouhá dvě století, slovo až mocné tebe ze hlubokého sna k životu zbudilo. Zněte již jemu díky a sláva!“ — Jungmann v nadšené básni dí:

„Pod křídlem, ó Čechu!, orlovým,
plesej v den veliký! Darmo očí vrazi,
darmo zradu ková odrodilec, tvoje
zvážil srdce i víru král.“

Hanka pěje v básni své, jak Čechie, Morava, Slezsko a Slovensko pospolu velebí svého krále. — Vzletná a lehká jest báseň Vackova:

„Již nám hasla národnosti svíce,
a Čech neměl Čechem býti více.
I jal jsi se o to pečovati,
jazyk český by se zveleboval;
a co Vlachům, Uhrům chtěl si přáti,
tím i na Čechy si pamatoval.
. . . .
České Musy v přirozené kráse
svým miláčkům zas se objevují,
již již svítá českém na Parnasse
a tmy číré zoři ustupují.“

Také ostatní básníci tu prostším, tu vážnějším spůsobem pronášeli své city vlastenecké.

**) Dílo to jest vydáno na pěti tabulích celoarchových. Jsou tam vyznamenáni od r. 627 panovníci, knížata, vévodové a králové čeští, kromě nich vévodkyně a královny, biskupové i arcibiskupové a spolu nejvyšší zemští i dvorští úředníci atd.

Spis ten byl potřebným základem pro kritiku historickou i jakousi vědeckou kostrou k dějinám českým. Palacký toto své dílo Matici velikomyslně daroval.

Jakožto *čtvrtý* spis vydán roku 1833 kromě Musejníka *Jindřicha Felixa Paulického Domácí lékař*, přeložený drem. Antonínem Jungmannem, professorem na universitě pražské a bratrem Josefa Jungmanna. Také ten spis byl Matici darován; jsa velmi poučného a praktického obsahu došel velikého rozšíření, ano později dožadováno se i vydání druhého.*)

Jest viděti, že podle skrovných prostředků Matice České byla i její činnosť literarní na začátku rovněž skrovná. Přes to však Sbor hned na prvnici bedlivě přihlížel k tomu, „aby spisy jím vydané byly buď vědecké nebo krasoumné či vůbec užitečné.“ Vědecký směr zde jevil se v Palackého Přehledu, krasoumný ve Hlasech a praktický či vůbec poučný v Domácím lékaři; Musejník pak slučoval všecky dotčené rozdíly. S nemalým jest věru podivením, že v této začáteční činnosti Matice není již ani zmínky o encyklopaedickém slovníku, který byl přece hlavním podnětem ke zřízení Matice České. Příčiny toho byly rozdílné. Jedna z nich zajisté záležela v tom, že Palacký, hlavní původce myšlenky o vydávání slovníku, již byl příliš zaměstnán studiemi historickými, konaje na vyzvání stavův k tomu konci výzkumné cesty ve vlasti i v cizině. Nad to k dílu tak velikému nebylo peněz. Přes to však dály se po delší čas přípravní práce, z nichž některé i v Časopise Mus. r. 1833 podány byly, jakož doleji vyloženo bude.

Než vedle péčí literarních Sbor přihlížel též k tomu, *aby jazyk český u veřejném životě*, zejména ve školách, *větší platnosti dosáhl.* Patrně se kojil Sbor dobrou v té příčině nadějí, jakouž v něm slova výše zmíněná o slibech od osob nejvýše postavených vzbudila. I v té věci učinil Palacký

*) Domácí lékař vytištěn v 750 exemplářích; činí velkou knihu přes 40 archů silnou a prodáván v krámské ceně za 1 zl. 36 kr.

první krok rozhodný. Rozmlouvaje s nejvyšším purkrabím o bídném stavu jazyka českého tehdáž, těžce si stěžoval na to: jak vyučování ve školách k tomu směřuje, aby národní jazyk byl docela vyhuben; že pak o tom smutném stavu, o této tak důležité věci národu českého nelze ani veřejně psáti, protože censura všecky stížnosti a návrhy té věci se týkající, třeba byly sebe mírnější, potlačuje.

Purkrabí patrně dojat slovy těmito vybídl Palackého, aby o té věci pamětný spis byl složen a jemu podán, doloživ, že to má za povinnosť Sboru Musejního pro řeč a literaturu českou nedávno zřízeného. Sbor uváživ důležitosť práce té, vznesl ji na Vinařického, jemuž Jungmann nápomocen byl. Spis ten pamětný vynikal důkladným obsahem i formou uhlazenou i náležitou mírností; protož ode Sboru schválen a dne 10. dubna 1832 nejvyššímu purkrabí podán byl.

Myšlenky tam obsažené pro svou dobu tak jsou zajímavé, že třeba i zde o nich se zmíniti. Spis poukazoval nejprve k tomu, že převrácený spůsob, jakým se téměř 60 let již vyučuje jazyku německému, jest příčinou, že němčina u mládeže žádných prospěchů nečiní. Dítky se nenaučí němčině a řeči české že zároveň odvykají. Takový stav že vůbec neprospívá vzdělání, že tudy také vzdělanosť městského obyvatelstva klesá, ano že i náboženství trpí, protože dítky německým výkladům nerozumějí.*)

Ukazováno dále k tomu, že před lety (r. 1816—1818) se zdálo, jakoby češtině ve školách se povoliti mělo. Ale brzo prý nepřátelé proti tomu se na odpor postavili. Ti tvrdili, čeština že na gymnasiích jiné předměty jen skracuje; professorům, kteří dvakráte za týden žákům dobrovolně o češtině přednášejí neb češtinou se obírají, že se spílá novotářů, panslavistů, ruských agentů, tupitelů náboženství a kazitelů mravův. Spis pamětní dobře též vytknul nedo-

*) Na ten nedostatek u vyučování ukázali též jiní vlastenečtí kněží, zejména Sláma, farář na Vorlíku, v theologickém časopise českém roku 1831 a 1832.

statečnosť jediné stolice řeči české na universitě. Posluchačstvo tam skládalo se z Němců i z Čechů; nevyhovělo se tedy ani těm ani oněm, tak že vzdělané třídy česky se řádně nenaučily. Při čemž zevrubně vyloženo, jaké škody z toho pocházejí, když vzdělanci s lidem v řeči jeho obcovati nedovedou, a že germanisace vede k úpadku intellektualnímu i mravnímu.*)

Na konci skladatel pamětního spisu vytkl vznešený úkol panovníků rakouských, vésti rozličné národy ku pravé vzdělanosti, každý vlastním jeho způsobem.

Původcové spisu posléze navrhují, aby se po česku vyučovalo hlavně na školách trivialních a hlavních a jistou měrou i na středních. Na universitě pak mělo se vyučovati ve dvou kursích, pro Němce zvlášť a pro Čechy zvlášť; tito aby jmenovitě poznali vedle řeči také důkladně literaturu. Při tom vyložena prospěšnosť, aby i na německých gymnasiích češtině poněkud se učilo. Že i sama města německá potřebu toho uznávala, doloženo tím, že magistrát města Chebu řádnou stolici české řeči zříditi chtěl, jakož později skutečně professor Nečásek k žádosti magistrátu chebského tam češtině učil.**)

Spis tak důvodně sepsaný zbudil pozornosť vlády zemské. Sbor tedy toužebně očekával, jaký následek míti bude. Avšak dlouho marně čekal; vyřízení naň došlo teprva 19. října 1835

---

*) Případné místo vložil sem Vinařický o germanisaci Josefa II.: „Wir zweifeln nicht, dass der Schöpfer dieses Systems (der Germanisation, Josef II.) das Beste seiner Völker suchte, er wollte nämlich einen rascheren Geschäftsgang und eine schnellere Kultur seiner Völker bewirken. „Allein," wir gebrauchen hier Herder's Worte, „die beste Kultur eines Volkes ist nicht schnell, sie lässt sich durch eine fremde Sprache nicht erzwingen; am schönsten und, ich möchte sagen, einzig gedeiht sie auf dem eigenen Boden der Nation, in ihrer ererbten und sich forterbenden Mundart. Mit der Sprache erbeutet man das Herz des Volkes." Und ist's nicht ein grosser Gedanke, unter so vielen Völkern, Ungarn, Slaven, Wlachen usw. Keime des Wohlseins auf die fernste Zukunft hin ganz in ihrer Denkart, auf die ihnen eigenste und beliebteste Weise zu pflegen?"

**) Denkschrift über den gegenwärtigen Zustand der böhm. Sprache an den Lehranstalten Böhmens. 1832.

na veliké sklamání všech vlastencův; o čemž na svém místě řeč bude.

Ale Sbor přesvědčil se ještě před tím, že přes všecku šetrnosť, ano náklonnosť, jakou jevil nejvyšší purkrabí k národnosti české, při správě zemské strojí se nepřátelství proti Matici.

Těžce nesli protivníci české národnosti počátečný rozvoj Matice a proto všemožně u samých nejvyšších míst na ni sočili. Mezi nimi vynikal i sám jednatel musejní prof. Maximilian Millauer, jemuž velmi bylo naproti mysli, že Matice z hojnějších příspěvků se těší než Museum.*) Snad také vlastenecká odvaha i důvěra, již Sbor jevil v dotčeném pamětním spise, vzbudila nepřátely k nové činnosti. Neboť sotva Sboru dostalo se onoho ubezpečení, že císař vděčně přijal Hlasy vlastenců, hned druhého měsíce, totiž v květnu, — tedy krátce po dodání pamětního spisu — podán Sboru přípis, jímž censura v c. k. praesidialní kanceláři, ač bez vědomí nejvyššího purkrabí, najednou zapověděla užívati slov „Matice Česká.“

Palacký, tento stálý v takových věcech prostředník a nejplatnější obhájce prospěchů národních naproti vyšším úřadům, nebyl tehdáž v Praze. Meškal za dějepisnými studiemi v dubnu a květnu r. 1832 dílem ve Vídni, dílem na Moravě, odkudž 29. května t. r. do Prahy se navrátil.**) Hned jak přijel, stěžoval si mu Jungmann, kterak censura v poslední době naproti Matici nepřátelsky se má, s těžkým srdcem k Palackému zvolav: „Pomozte, Františku, hyneme! Hyneme!“ Palacký hned se dotazoval po příčině onoho zákazu na nejvyšším purkrabím, jenž Palackého tím spokojil, že žádné vyšší nařízení proti České Matici nepřišlo. Ale když i po tomto ubezpečení sekretář c. k. zemského praesidia na dotčené zápovědi stál, Palacký opět dne 11. června k nejvyššímu purkrabí se vydal a osobně se o věci domlouval i s nejvyšším správcem zemským i se sekretářem praesi-

*) Palackého „Gedenkblätter“ na str. 90.

**) Palackého spis „Zur böhm. Geschichtschreibung“ na str. 59—61.

dialním Ambrosim. A tu teprva znamenal, že nepřátelé jazyka českého na Matici sočí, jakoby byla společností novou a zvláštní, k čemuž prý jí od zemské vlády povolení nedáno, že tedy s ní jako se společností tajnou a zapověděnou nakládati chtějí. Palacký viděl v tom účinek jakéhosi tajného udání, jehož následky mohly se snadno nevčasnou nepovolností obrátiti ve zkázu Matice samé.

Palacký přede vším prohlásil naproti Ambrosimu, že Matice není vůbec žádnou společností, nýbrž pokladnou na vydávání českých knih, při Museu svolením Výboru Musejního založenou. Proti tomu Ambrosi se zmínil, že ani členové Výboru Musejního nechtějí o Matici ničeho věděti. Palacký hned pochopil, kdo tím míněn, i vyložil, že slovo Matice přijato podle Srbův uherských ve smyslu matky včel, aby tím krátce naznačila se nadace, ku prospěchu literatury české založená; kdyby však slovo to vládě bylo na závadu, tedy že Sbor i hned od něho upustí. K tomu doložil nejvyšší purkrabí hrabě Chotek: že by Palackému také k tomu radil; neboť jako prý tento pán (Ambrosi) v onom slově něco tajného vyhledával, tak že by se i ve Vídni snadno státi mohlo; dobrá věc Matice že tím škody neutrpí, a mezi sebou že se mohou členové jmenovati, jak chtějí. Tak užíváno potom místo slova Matice názvu „Pokladnice českého Museum na vydávání knih českých,“ až později jméno „Matice Česká“ opět obnoveno bylo. *)

---

*) Palackého „Gedenkblätter“ na str. 91. Ještě roku 1831 podány v Čas. Mus. „Oučty *Matice České* u vlasteneckého Museum založené“; ale r. 1832 podává týž časopis „Výtah oučtů českého Musea, týkajících se příjmů a vydání pokladnice na vydávání českých knih r. 1832.“ Jaké domnění tehdáž bylo v příčině onoho udání, o tom čteme nejprve v listě Čelakovského ke Kamarýtovi ode 12. září 1832: „Matice naše nezdárným synem o své jméno arci přišla, a *uškodila jí tato příhoda již na počátku velice.* Máme již jako plnou pravdu v ruce, že kněz to byl, který jí tuto ránu zadal. A ten ohavník se i postavil mezi zakladatele (?) její, aby tím snáze všecko podezření od sebe odvrátil, a zatím do Vídně k policejnímu ministrovi psal, že se tu činí nedovolená společnosť, která pod záminkou vydávání českých knih jiné zámysly chová, a dle toho hesla „Matice Česká“ se oudové k sobě hlásí... Ty se domyslíš, kdo

Rozšafným jednáním Palackého Matice zachráněna. Ale akož dovedl tento muž v oné věci povolovati a svou vnitřní nevoli mírniti: tak zase důrazně vystoupil, když ve Výboru Musejním nepřátelství dosud tajné proti Matici r. 1833 propuklo zjevně. Bylo to proti témuž Millaurovi, jejž Palacký položil za původce i předešlých mrzutostí s censurou a se sekretářem Ambrosim.

Když Palacký jedenkráte u Millaura jakožto prozatímního jednatele musejního uložiti chtěl příspěvky z venkova pro Matici, tu pronesl se Millauer s nevolí v ten spůsob: že Museu do Matice nic není, že Museum takovými zásilkami se jen obtěžuje, což že on Millauer chce pro budoucnost odstraniti. V mínění tom se odvolával i na předešlého jednatele professora Steinmanna. Palacký psal o tom 18. prosince 1833 praesidentu Kašparu Šternberkovi, jemuž přímo vyložil, kterak mínění Millaurovo by mohlo ústavu musejnímu, jehož Matice jest organickou částí, škoditi; že rozvoj fondu matičného jest nejlepším důkazem jeho prospěšnosti, a že Museum právě založením Matice jen získalo popularnosti a přízně veřejné. V témž listu dále vysloveno, že mínění Millaurovo nevychází ani z vlastenectví ani z lásky k Museu; kdyby ve správním Výboru se zmáhalo, že by vedlo jen k nesvornosti a k úpadku Národního Musea. Pročež Palacký na konci žádal, aby hrabě Kašpar Šternberk jakožto spanilomyslný tvůrce Musea to zamezil.

---

to jest, nebo více podobných kousků o něm ti již povědomo . . ." — A v červnu na den božího těla téhož roku píše Karlu Chmelenskému: „Na jistou osobu, která, jak vám známo, nedávno byla v blátě, veliké mezi námi rozkyselení. Dozvídáme se téměř s jistotou, že ten ohavník naši Matici jakožto nebezpečnou společnost ve Vídni udal, ač sám mezi zakladatele její se postavil (?) . . . Tudy ondyno ten pokřik, neb sem bylo psáno k policejním úřadům, by bedlivé oko na to měly . . ." Zdá se však, že Čelakovský na pravdu neuhodil, maje onoho udavače za člena Matice, jakým Millauer nebyl. Jakož nahoře pověděno, sám Palacký za hlavního protivníka Matice vyhlásil Maximiliana Millaura řka o něm: že nemoha své nepřátelství v Praze provésti, hleděl tajnými cestami přes Vídeň a j. celému ústavu záhubu spůsobiti. (Viz „Gedenkblätter" na str. 90.).

Klidně odpověděl na onen důrazný list hrabě Šternberk řka, by Palacký nedbal takových zjevů osobní mrzutosti; kdyby se měly opakovati, tedy slíbil své zakročení. I nezdá se, žeby se byla potřeba toho ukázala; také byl Millauer jednatelem ještě jen až do konce roku 1833.*)

Jakož viděti, bylo mladému ústavu překonati mnohé překážky; což Sbor se žádoucím zdarem vykonal. A jako se v tom jevila šlechetná jeho péče o zachování jediného spolku národního, tak s podobnou snahou o to se staral, aby počet pracovníků na poli českého písemnictví rozmnožen byl. Tuto spanilou péči jest viděti zejména v tom, jak Sbor znamenitého učence Pavla Josefa Šafaříka zachoval vědecké literatuře české.

Šafařík byl od konce r. 1819 zatímním professorem na pravoslavném gymnasiu v Novém Sadě v Uhřích. Jednak to postavení nejisté, jednak zmáhající se nepřátelství proti národnímu životu srbskému činily mu pobyt v Novém Sadě na dlouho nesnesitelný; klidný duch jeho, toužící jen po studiích a pracích vědeckých, nalézal se tam uprostřed náruživých různic a bojů.

Těžce na neblahé poměry v Sadě toužil v listech svých Palackému, Jungmannovi a Kollárovi. A již tehdáž Šafařík svými pracemi proslul v učeném světě tou měrou, že se jednalo, aby byl povolán do Petrohradu; ale s toho sešlo. Zatím mu stával se pobyt v Novém Sadě čím dále, tím odpornější. Nevida odnikud spásy, psal Šafařík dne 10. října 1832

*) Ona nechuť prof. Millaura proti Matici nesnáší se naprosto s jeho chováním r. 1818, kde ochotně se přidal k Jungmannovi a Preslovi, aby v deputaci společné vyprosil na tehdejším nejvyšším purkrabí přízně a podpory jazyku českému při Museu, jež tehdáž se zakládalo. Změnu tu ve smýšlení muže toho lze vyložiti jednak z toho, že právě r. 1833, tedy nedlouho po založení Matice, jevilo se skutečně větší účastenství k Matici než k Museu. A to rmoutilo Millaura; vážilť si přece Musea nad Matici a proto také Palackému přímo řekl, že Matice Museu ubírá členův. Věc ta se ho dotýkala tím více, že byl jednatelem musejním, od r. 1827 pak neustále churavěl; i z toho velice prý rozmrzelý byl, že nevyplnila se naděje jeho na jisté povýšení. Dějiny Mus. od Nebeského na str. 94 a Slov. Nauč. V. na str. 169.

Palackému a hned potom dne 17. října t. r. Jungmannovi, žeby rád opustil Nový Sad a do Prahy se odebral, kdyby mu tam aspoň na čas nějakou výživu zjednali; jmenovitě Palackému se vyslovil: „aniž se které práce třeba nejmozolnější lekám a štítím, když jen pro národ náš budu pracovati moci.“

Sbor Matičný dobře uvážil, jaký prospěch literatuře naší získáním toho muže a zase jaká škoda jeho ztrátou nastati by musila. Zejména Palacký horlivě věci té se ujal, i podařilo se jemu a Jungmannovi, povzbuditi několik vlastenců, že se zavázali na pět let k měsíčným příspěvkům, jimiž Šafaříkovi v Praze pojistil se určitý roční důchod. Vše rychle ujednáno, a Palacký již dne 6. listopadu 1832 Šafaříkovi oznámil, že se mu dostane oním spůsobem 350 zl. ročně s tou při tom výminkou, aby potom již psal jenom po česku. Ale dne 16. února 1833 Palacký psal Šafaříkovi opět, že se nalezlo více přispivatelů, a to devět, tak že jeho roční důchod odtud 480 zl. obnášeti bude.*)

Jednatel Sboru Matičného vybíral ony příspěvky měsíčně, a začátek v tom učiněn hned lednem r. 1833, oučty pak o nich zvláště se při Sboru vedly. Neboť šlechetní dárcové na tom se usnesli, aby jména jejich jak vůbec, tak zvláště před Šafaříkem, tajena býti měla. Šafařík po celý svůj život nedověděl se o pravém stavu věci, který teprva po jeho smrti na jevo vyšel. I aby se účastníci tak šlechetné věci uvarovali všech nedorozumění, která by z toho povstati mohla, oznámil tehdejší jednatel Sboru Palacký ono sjednání vlastenecké nejvyššímu purkrabímu hraběti Chotkovi a policejnímu řediteli rytíři Hochovi, aby se ujistil přivolením jejich. Na vřelé psaní Jungmannovo Šafařík potom dne 4. května 1833 se svou rodinou přijel do Prahy.

Nelze dosti oceniti vzácný ten důkaz šlechetného vlastenectví, k němuž Sbor Matičný podnět dal. Neboť povoláním Šafaříka do Prahy dostalo se literatuře české vzácného děl-

---

*) Listy Šafaříkovy k Pogodinovi, vydané r. 1880 v Moskvě.

níka, jímž rozmnožen duševní kapitál národní nesmírně. Šafařík zajisté pracemi svými vědeckou povahu Matice České pevně založiti pomáhal a přispěl k tomu znamenitě, že činnosť Matice hned ve svých začátcích byla založena na podstatě vědecké, tak že se jí i za hranicemi dostalo vážnosti a tím i vznikající literatuře novočeské vůbec. Což tím důležitější jest,ováží-li se, že Šafařík odhodlán byl odebrati se i za docenta na některou universitu do Němec, kdyby do Prahy se byl nedostal.*) Právem Jungmann s velikou radostí psal Kollárovi již 8. prosince 1832: „Příchod našeho Šafaříka do Prahy bude nové jaro literatuře naší, které se skoro spisovatelů (dobrých myslím) než čtenářů více nedostávati bude.“ **) Dobře tu Jungmann prorokoval o činnosti Šafaříkově v Praze; přispělať znamenitě k zúrodnění písemnictví českého. Pročež vděčná paměť budiž těm mužům, kteří nám ono jaro z jihu přivolali! Tito byli: Josef Jungmann, František Palacký, Jan Svatopluk Presl, Rudolf kníže Kinský, Kašpar hrabě Šternberk, Jan (Hanuš) hrabě Krakovský z Kolovrat, Antonín Marek, Karel Vinařický a první rok také Jan Nep. Štěpánek.***)

Šafařík byl hned z počátku Palackému nápomocen při redakci Musejníka. Proto také Palacký pečoval i dále o polepšení hmotných poměrů Šafaříkových; tak ve schůzi Sboru dne 22. října 1833 žádal jakožto redaktor, aby Sbor Šafaříkovi za výtečné práce jeho v Musejníku povolil nějaký slušný honorár; bylo tam jmenovitě zevrubné pojednání o nejnovější „literatuře illyrských Slovanů“ a některé kritiky. I usneseno Sborem, aby na rok 1833 mu šmahem se vyplatilo pode jménem honoráru 60 zl. stř. Byl to první toho spůsobu plat z Matice.

*) Světozor 1881 na str. 42.

**) Čas. Mus. 1880 str. 207.

***) Za hlavního však původce postavení svého v Praze pokládal Šafařík Palackého; psalť 5. října 1833 Kollárovi: „Palacký jest i mého bytu a pohodlí zde jediným původem“; ač také Jungmannovo přičinění v tom vděčně uznal v listě Kollárovi (15. listopadu 1832 z Nov. Sadu): že při tom jednání se Jungmann pravým vlastencem býti ukázal. Život Jungmanna od Zeleného str. 285.

Dílem již ono usnesení svědčí o platné činnosti Šafaříkově hned na začátku jeho pobytí v Praze. Leč i Jungmann v listech svých ku přátelům se o tom zmiňuje. Tak již 27. října 1833 psal A. Markovi: „Šafařík pilně spisuje všeslovanskou literaturu. Úvod k ní bude obšírný a velmi důležitý; mám potěšení nad tím, že jsme si ho jaksi uvázali a češtině dobyli.“ *)

Tak hned z počátku pronášel se patrně směr, jakým Šafařík bráti se chtěl v literarní činnosti své v Praze.

Tato první doba jeví skutečně jakousi přípravní nebo počáteční povahu ve vnitřním rozvoji Matice České. Původové a správcové její učinili předním základem mladého ústavu čisté vlastenectví, jež vůbec bylo nejšťastnějším zárodkem našeho znovuzrození národního. Z čistého vlastenectví Sbor vyvozoval též všecko ostatní své jednání, jím hleděl mladému ústavu získati přátely, ano i překážeti všem piklům nepřátelským. A tak podařilo se Sboru znenáhla na základě vzbuzeného patriotismu zemského, na němž hlavně Museum založeno, postaviti vlastenectví čistě české, národní. Mocně v tom smyslu zněla slova, jež Sbor k vyšším stavům svého času pronesl: že čeština jest řeč národu, který i při malém počtu svém nejednou měl důležitosť v dějinách světových; a kdyby i prozřetelnosť usoudila, by jazyk český zanikl, tedy že rozvoj, k jakému národní literatura dospěje, bude po vši budoucnosť tím pravým měřitkem, dle kterého kulturní stupeň národu posuzován bude.

A takové rozhodné projevy čistého vlastenectví, pronesené od učenců tak platných, jako byl Jungmann, Palacký a Presl, hluboce dojímaly mysl mužů rovněž tak šlechetných a živým smyslem pro osvětu a česť národní nadaných. A tak brzo se přiznali k týmž ideám zejména vznešení členové šlechtičtí, František a Kašpar hrabě Šternberk, Rudolf kníže Kinský, Kolovratové, Thunové, Černínové a jiní šlechetní

*) Život Jos. Jungmanna na str. 284.

páni češtĺ. A nejkrásněji vtělilo se toto čisté vlastenectví v onom spolku, který sestoupil se na získání muže, jenž svou skromnou povahou, svým idealním snažením náležel právem mezi takové vyvolence, a jenž svým duchem mocně dovedl povznésti ústav, o jehož rozkvět tu běželo.

Než Sbor opíraje se o svou šlechetnou snahu, zasáhl také do praktické otázky, kterak řeči české nedbá se ve školách. Chtěje v tom nápravy dosíci, se vzácnou odvahou podal své důvodné zdání k vyšším místům. To sice nevedlo k žádanému účinku; ale byl to přece první důrazný hlas, jenž z českého sboru vyšel, o dosavadní germanisaci ve školách.

A všecky tyto vlastenecké skutky Sboru na prospěch jazyka českého šířily důvěru k Matici, množily počet přátel a příznivců jejích i zjednávaly snahám národním aspoň jisté vážnosti veřejné, jakéž před tím nepožívaly, a které jí Sbor hned ve druhé době činnosti své i vědeckou platností ještě přimnožil.

Doba II.

Od roku 1835—1840.

Kterak první základ k vědecké literatuře položen.

(Správa Sboru. O prvním kuratoru Matice Č. knížeti Kinském a o nástupci jeho Hanuši hraběti Kolovratovi. Počet členův a finanční stav Matice. Slabé účastenství k Matici a příčiny jeho. O literarní činnosti Sboru, jmenovitě o vydávání Jungmannova Slovníku a Šafaříkových Starožitností Slovanských. O důležitosti těchto děl pro literaturu českou. Peněžní nesnáze Sboru Matičného. O vlasteneckém daru Jungmannovi za vydání Slovníku; o příspěvku vlastenců českých na lyceum v Pressburce. Odpověď na pamětní spis, Sborem r. 1832 k vyšším místům podaný o českém vyučování. O řádu, další literarní činnosti Matice České vyměřeném.)

Čistě vlasteneckým snahám Sboru Matičného bylo zkoušeti v této době nesnází těžkých. Správa vnitřní celkem zvláštních proměn nevzala; členové Sboru i dále střídali se v jednatelství obyčejně každého roku. Prvním jednatelem byl Jan Svatopluk Presl, po něm následoval r. 1836 Palacký. Tento však maje dne 20. března 1837 nastoupiti cestu za historickými výzkumy do Říma, odevzdal dne 17. března knihy a účty matičné i účty zvláštní pro Šafaříka i s pokladnou Jos. Jungmannovi, jenž až do konce února 1838 jednatelství vedl, načež začátkem března vzloženo bylo na Presla. Roku 1838 býval Palacký opět ve schůzích sborových. Presl obstarával správu Matice až do 10. června 1839, po něm následoval Palacký, vrátiv se zatím z druhé cesty po

Italii. Palacký přenesl dne 16. dubna 1840 péče jednatelské na Jungmanna, stav se potom i dekrétem dvorským od 29. listopadu 1840 historiografem českých stavů.*)

Pohříchu ztratil Sbor svého prvního kuratora Rudolfa knížete Kinského, jenž po krátké nemoci dne 27. ledna 1836 jakožto praesident zemské vlády hornorakouské v Linci zemřel ve 34. roce svého věku. Těžká to byla rána pro Matici. Šlechetný nebožtík, jakožto první kurator Matice, byl pravým opatrovníkem mladého toho ústavu a vlasteneckého úkolu jeho. Hned první přistoupil s velikým příspěvkem k Matici a povzbudil i úřednictvo i duchovenstvo svých panství ke skutku podobnému. Náklad na drahý pamětný spis Hlasy vlastencův zapravil, hledě stále k tomu, aby skrovného jmění matičného dle možnosti se šetřilo. Vůbec jevil jako pravý kavalír vlastenecký onu šlechetnosť mysli, jakou při něm výtečný Čelakovský již r. 1832 ve vzletné ódě velebil.**) Pročež

*) Viz Palackého spis „Zur böhm. Geschichtschreibung" na str. 86. Palacký tehdáž Jungmannovi mimo jiné také odevzdal přehled příjmů a vydání na pomoc, která se Šafaříkovi od r. 1833 do dne dotčeného při správě Matice činila. Účet strany Šafaříka vykazoval od r. 1833 až do 16. dubna 1840 příjmů 3249 zl. 8 kr. a vydání 3243 zl., tedy ještě zbylo 6 zl. 8 kr. pro něj v kase.

**) Čelakovský tehdáž ve čtyrech ódách oslavil rod Kinských, velebil významné heslo v erbu knížecím „Bůh, Česť, Vlasť." Básník věštil onoho roku již napřed šlechetnou působnosť svého mecéna, naznačiv i vznešený úkol šlechty v národě:

Slunce, knížata, vy svém jste u národu!
Ó nechtějte libou tváři ukrývati
za mhlou vášně, hrdosti,
v sobectví studeném mraku!

Leč z jasných pramenů plyň na lid uznalý
dobrodějně vaše světlo a teplota;
líbeznoť v nehynoucím
srdcí chrámu obývati.

Tak svítí zmilené vlasti a národu
slunce nezkalené — líce Rudolfovo;
takť on sobě památník
chystá v neskonalé věky.

není divu, že vlastenci těžce truchlili nad smrtí jeho tak předčasnou. Pražské Noviny za redakce Čelakovského pronesly se dne 31. ledna 1836, že v něm zašel i největší mecén nově se oživující literatury české. A pěvec Jos. Chmelenský vydal v Časopise Musejním r. 1836 na první straně elegickou báseň „Slzy na hrobu Rudolfa knížete Kinského ze Vchynic a Tetova.“

Na místo Kinského jmenován Výborem Musejním dne 29. března 1836 člen téhož Výboru Hanuš hrabě Krakovský z Kolovrat kuratorem Matice; i byl důstojným nástupcem knížete Kinského.

Stav Matice rokem 1835—1840 se takto uspůsobil. Co se nejprve členů týká, těch vykázáno

na konci roku	1835:	425*)
„ „	1836:	449**)
„ „	1837:	475
„ „	1838:	498
„ „	1839:	512***)
„ „	1840:	522†)

Mezi těmi, kdo r. 1840 Matici přispěli, byl arcikníže *František Karel*, jenž na prosbu Josefa hraběte Thuna 100 zl. ve stř. jí daroval, a c. k. státní ministr František hrabě Kolovrat Libšteinský, jenž k Matici přistoupil jako zakladatel se 100 zl. stř.

Avšak celkem přibývalo členů tak málo, že Sbor byl tím nemile dojat a do nemalých rozpaků přiveden. Přibylo sice od r. 1834 do konce r. 1835 členů 66; ale potom býval pří-

*) Ze zakladatelů r. 1835 přistouplých buďte tu jmenováni: Norbert Vaněk, úředník bibliotheky cís.; kanovník Václavíček, farář Sláma, kanovník Jos. Nečásek. Mezi nimi byli také již měšťané z krajů, jako: Jan Girout, kupec v Chrudimi; Theod. Čížek, měšťan chrudimský; Jan Černý v Nimburce. *Toho roku přistoupilo také první gymnasium,* a to v *Hradci Králové.*

**) Roku 1836 přistoupila první rodina k Matici, totiž rodina Michala Kotlera v Turnově.

***) Toho roku stal se první rolník členem Matice, totiž *Jan Krouský* v Katusicích.

†) Tehdy přistoupilo k Matici měšťanstvo Kralohradecké.

růstek každým rokem menší, kdežto v první době (1831 až 1834) až o 100 i o 150 přibývalo. R. 1836 přistoupili jen 24 zakladatelé, r. 1837 asi 26, r. 1838 jen 23, r. 1839 toliko 14 a r. 1840 dokonce jen 10.*) Nad to zmáhal se k nemalé žalosti Sboru i počet liknavých, kteří nedoplativše desíti zlatých vymazáni býti musili. Již v roce 1835, kde bylo prvotně 425 zakladatelů, sklesl tento počet za onou příčinou jakož i proto, že několik členů zemřelo, na 395 členů; ano r. 1838 odečteno více než 100 členů, tak že jich vlastně pak bylo místo 498 jen 393, tedy méně než r. 1835; a posléze r. 1840, kde byl prvotní počet členů 522, obnášel skutečný počet 418 zakladatelů. Nemineme se s pravdou, přičteme-li ten smutný zjev jednak tomu, že Matice tehdáž vydávajíc velká díla vědecká (Slovník a Starožitnosti), nemohla knihami praktickými sloužiti širšímu obecenstvu, jednak i tomu, že nevydávala svých knih zadarmo, žádajíc ještě polovici krámské ceny oněch děl od členů svých. A k takové oběti ještě málo vlastenců tehdáž dospělo, mnozí majíce na mysli jen prospěch svůj, nedbali vědeckých důležitostí celé literatury. A odtud tak neočekávaným spůsobem zmáhal se počet vyloučených, až r. 1838, tedy rok před dokončením Slovníku Jungmannova, vrcholu svého dosáhl.

Za takových příčin nemohl býti stav peněžný hrubě utěšený. Jmění v jistinách obnášelo

r. 1835:	14.118	zl.	49½	kr.
„ 1836:	15.416	„	49½	„
„ 1837:	16.543	„	22	„
„ 1838:	17.568	„	49	„
„ 1839:	17.398	„	30½	„
„ 1840:	18.794	„	17⅚	„

Celkem přibývalo jmění každého roku o něco více než 1000 zl. stř., až posléze r. 1839 shledáváme dokonce menší jistinu než roku předešlého. Roku 1839 skutečně octla se Matice ve vážné krisi následkem vydávání velkých oněch

*) Čísla ta jsou podána dle protokolů a Knihy Matičné.

děl vědeckých i za příčinou dotčené liknavosti českého obecenstva, jížto Sbor, chystaje se vydávati tak vážné spisy, naprosto se byl nenadál.

Již roku 1834, kde Sbor dva svazky Slovníku Jungmannova vydal, překročil výdajné peníze o 145 zl. 3 kr.; a ty vypůjčeny býti musily z jistin matičných, k čemu Výbor Musejní dne 19. února 1835 svolil. Byla-li již tehdáž pro Sbor obtíž, kterou jen mimořádnou cestou uklíditi mohl; nastaly mu nesnáze později ještě větší, když účastenství pořád ochabovalo. Rok 1839 byl v skutku těžký. Ustavičným přibýváním vydání a nestejným vzrůstáním příjmův dospěla Matice roku 1839 k tomu, že měla 2389 zl. 18 kr. ve stř. vydání a jen 1640 zl. 25 kr. příjmů, tak že obnášel schodek 748 zl. 53 kr. A hle, tento schodek za tehdejších skrovných poměrů ohrožoval Matici!

V tísni této přispěl Sboru ku pomoci její spanilomyslný kurator Hanuš Karel hrabě Kolovrat-Krakovský; uvoliv se zapraviti onen deficit, odevzdal ve schůzi dne 14. dubna 1840 jednateli Palackému dotčené peníze.

Tyto neblahé okolnosti nepovstaly však z jakési snad lehkomyslnosti nebo aspoň z neprozřetelnosti Sboru. Lze to nejlépe posouditi z vypsání literarního působení Sboru za té doby.

Časopis Musejní vydáván tak jako posud, jen že vedení jeho spůsobovalo redaktoru čím dále, tím větší starosti; povstalyť zatím také časopisy jiné, jmenovitě Květy a soupeř jejich Česká Včela; tím spisovatelé se rozdělili, tak že vážnějšího čtení jen Musejník poskytoval. Právě roku 1836 ukončilo se první desítiletí toho časopisu. I chtěje Palacký v novém desítiletí zvelebiti svůj list, nezbytnou potřebu toho shledal, aby všem spisovatelům honorár se platil. Sbor sice r. 1832 určil za tištěný arch původní práce 4 zl. a za překlad 2 zl. stř. honoráru; ale ten se platil od léta 1833 začínaje jen výjimkou některým zvláště schopným neb potřebným spisovatelům. Ale to nyní již nestačilo. Pročež Palacký uvoliv se sice i dále redakci zadarmo vésti, Sbor k tomu přivedl, že ve schůzi dne 5. prosince 1836 určil 8 zl. za vytištěný

arch práce původní. Což nastalo rokem 1837. Spolu redaktorovi povoleny k jeho žádosti 4 exempláře toho časopisu, jež některým pomocníkům na místě honoráru daroval. Než dlouho Palacký již redakci nevedl; jsa příliš zaměstnán pracemi jinými, jmenovitě studiemi historickými, jichž se mu čím dále, tím více přimnožovalo, nad to maje z též příčiny daleké cesty konati, složil dne 2. března 1838 redakci. Sbor poděkovav Palackému za dosavadní péči jeho o časopis, odevzdal další vedení Musejníka Šafaříkovi, jemuž Sbor uvolil se dávati od každého svazku 30 zl. stř., tedy 120 zl. za celý ročník.*) Což také Výbor Musejní schválil. Musejník byl důstojným způsobem dále veden, ovšem hlavně jda směrem vědeckým.

Kromě Musejníka dostali zakladatelé zdarma ještě roku 1835 jako číslo V. *„Hlasy vlastenců při radostném vítání J. V. Ferdinanda I. a Marie Anny.“* Jakkoli toho roku Sbor peněžný schodek již těžce nesl, přece chtěje oddanosť svou k novému panovníku vyjeviti, vydal ony Hlasy; byla to podobná sbírka básní, jaká r. 1832 z podobné příčiny vyšla. Složili tam básně: František Ladislav Čelakovský, Josef Krasoslav Chmelenský, Jakub Malý, Jan Nep. Štěpánek, Šimon Karel Macháček, František Bohumil Tomsa, Karel Vinařický, Karel Štorch, Josef Jaroslav Langer, Václav Alois Svoboda, Václav Klicpera, Václav Hanka.**)

Mnozí vlastencové si od toho kroku také slibovali nějaké dobré pro českou řeč účinky se strany vlády. Ale doba tehdejší nehověla koncessím národním ani za panovníka tak dobrotivého, jaký byl Ferdinand I.

Vážnější dílo, jež Matice za této doby vydávala, byl pětidílný českoněmecký *Slovník Jungmannův*. Skladatel ohromné dílo své zhruba dokonal po třicítileté práci o vánocích roku 1833, načež přehlížel, upravoval a doplňoval rukopis. Hlavní

---

*) Protokoly Matice České.

**) Báseň Hankova vztahovala se na uvítání cís. a král. manželů při vstoupení Jich do Národního Musea a na provázení Jich sbírkami musejními.

teď nastala péče o vydání. Není pochyby, že by v příčině té Jungmannovi a přátelům jeho byly nastaly veliké nesnáze, kdyby tehdáž Matice již nebylo bývalo. Z druhé strany pak nemohla Matice pustiti se zřetele dílo, jímž teprva pravý základ položen býti měl k literatuře vědecké. Nad to byl jeden z hlavních článků statutu matičného vydání důkladného slovníku českoněmeckého, pro další rozvoj literatury české nezbytného.

Pročež také Sbor Matičný již ve schůzi dne 20. března 1834 usnesl se na tom, vydávání Slovníku podporovati, a povolil k vlastní žádosti skladatelově hned napřed 350 zl. Toto usnesení bylo pro Jungmanna a dílo jeho tím vážnější, když prosbě jeho k nejv. kancléři hraběti Mitrovskému učiněné, aby úřadové na Slovník směli sbírati předplatitele, listem k hraběti Chotkovi od 17. května vyhověno nebylo.*)

Slovník vydáván po svazcích čtvrtletně v tu dobu jako Musejník; koncem září r. 1834 vyšel první a koncem prosince druhý svazek. Předplatitelům, kteří totiž 4 zlaté na dva poslední svazky napřed složili, prodáván svazek za 2 zlaté, zakladatelům matičným pak za 1 zlatý, tedy za polovici; druhou polovici musila zaplatiti Matice sama. Kdo však teprva r. 1835 k Matici přistoupili, dostali předešlé svazky již jen za cenu předplatní.

Jakkoli Sbor Matičný jen polovici nákladu na Jungmannův Slovník uhrazovati se uvolil, nicméně hned prvního roku ocitl se v nemalé nesnázi, zvláště když účastenství k Matici nemnožilo se tou měrou, jak Sbor očekával. Spolu také bylo potřebí pomýšleti na budoucnosť, aby vydávání Slovníku ani zastaveno nebylo, nad to pak naprosto zmařeno.

Jedinou pomoc, jíž Sboru užiti bylo, vytknul Šafařík v listu svém Kollárovi dne 28. září 1834 těmito slovy: „Matice k Slovníku již *kapitálem* přispívati musí, sic jinak by nevyšel...“

---

*) Život. Jos. Jungmanna na str. 310 a 408.

Sbor tedy také jsa dle stanov odkázán na pouhé úroky a nemoha o své ujmě sáhnouti na jistinu matičnou, žádal již 19. prosince 1834 na Musejním Výboru, aby mu z fondu matičného půjčeno bylo na vydání Slovníku 2000 zl. stř., které Sbor, jakmile by dílo ukončeno bylo, ve čtyrech, nejdéle v 5 letech z úroků zapraviti se uvolil, aniž se mělo tím vydávání Časopisu Musejního a menších spisů zastaviti. K této žádosti Výbor Musejní svolil dne 19. února 1835.

Tímto opatřením Sbor Matičný nastoupil rozhodně na obtížnou cestu, vydávati veliké spisy vědecké. Avšak nevyčkav dokončení díla prvního, jal se hned r. 1836 vydávati druhé veliké dílo *„Slovanské Starožitnosti“ od Pavla Šafaříka.* Ke kroku tomu byl Sbor tím více zavázán, že k sepsání Starožitností skladatele sám byl vyzval.

Šafařík vynikal nade všecky dosavadní badatele v oboru starověku slovanského důkladnou znalostí všech slovanských nářečí, jejich literatur a národopisných poměrů. Již asi před 8 lety vydal v Budíně německý spis o původu Slovanův, jímž velikou pozornosť na sebe obrátil. Hlasové, jakkoli o spise tom se rozcházeli, přece snášeli se v tom, že spisovatel jeho spojuje nevšední důmysl se vzácnou učeností. Za pobytu svého v Praze Šafařík již nejeden důkladný článek uveřejnil v Čas. Mus.; jmenovitě r. 1834 podal tam: „Myšlénky o starobylosti Slovanův,“ „Přehled pramenů staré historie slovanské,“ kdež mimo jiné pronesl spůsob svého badání těmito slovy: „Jediné z pramenů samých, bystrým okem a myslí čistou probíraných, vydobývá se čistá pravda.“ *) I bylo zcela přirozeno, že Sbor vřele utvrzoval slovutného badatele v práci jeho; spis byl r. 1835 dokončen a censuře předložen. Palacký pak dne 20. ledna 1836 Sboru oznámil, že Starožitnosti jsou ukončeny, předloživ spolu návrh, aby rovněž tak jako Slovník Jungmannův pomocí Matice vydány byly. Sbor také k tomu přistoupil, jakož bylo jeho povinností k Šafaříkovi i k literatuře české. Všickni vzdělaní

---

*) Čas. Mus. 1834 na str. 155.

vlastenci uznávajíce zásluhy Šafaříkovy o literaturu, byli by s nechutí se odvrátili od Matice a obsypali Sbor výčitkami, kdyby se tento byl jinak usnesl. Naopak zase Sbor mohl se tou nadějí kojiti, že vydáním tak výtečného díla rozhojní účastenství k Matici.

Než vlastenecké ono usnesení spůsobilo Sboru nové starosti o náklad. Jako výše již řečeno, dostávali zakladatelé Slovník Jungmannův za poloviční cenu předplatní, druhou polovici platila Matice. Toto vydání r. 1835 na hotovosti činilo 1200 zl.*), k čemuž přistoupil obyčejný náklad na Časopis Musejní 440 zl. stř.; obnášelo tedy vydání r. 1835 nejméně 1640 zl. Naproti tomu pokladna matičná poskytnouti mohla jen asi 700 zl. úroků ze základního jmění 14.000 zl. a 200 zl. za prodané knihy matičné, celkem asi 900 zl. stř. Byl tedy již roku 1835 schodek 740 zl. stř., tak že výše zmíněná půjčka 2000 zl. by nebyla ani na 4 léta stačila k uhrazení schodku, kdyby se i jen Slovník byl vydával.

Byl-li tedy stav peněžný Matice České již tímto dílem stísněn, stalo se to Starožitnostmi ještě více. Ale Sbor opatroval se stejnou pečlivostí obě díla; obě musila býti vydána. V úradách o potřebné peníze brzo shledáno, že by obnovená půjčka 2000 zl. stř. z pokladny matičné nepostačila, že Sboru potřebí jest stálých větších důchodů aspoň po tolik let, pokud by dotčená dvě díla vydána nebyla. Ale v pravidlech matičných v § 4. vyměřeno, že jen úroky ze vkladů vydávati lze na knihy, vklady pak samé že sluší přirážeti ke kapitálu. Sbor Matičný obrátil se tedy dne 30. ledna 1836 se žádostí k Výboru Musejnímu, aby napořád polovice ročních vkladů se všemi úroky se vynakládati směla na vydávání spisů, druhá pak polovice aby připadla k jistině. I za minulý rok 1835 měla se $^{1}/_{2}$ vkladů ještě obrátiti na uhrazení větších vydání toho roku.

---

*) Vycházely totiž každého roku 4 svazky a na každý z nich připlácela Matice 45 kr. stř. pro každého zakladatele. Za 4 svazky obnášel příplatek tři zlaté, a protože přes 400 zakladatelů bylo, tedy v skutku nejméně 1200 zl. Matice ročně připláceti musila.

Sbor při tom dobře uvažoval, že hlavním úkolem pokladny jest zajisté účinná podpora literatury a nikoli stálé množení kapitálu. Dotčené pravidlo, ukládati *celé* vklady k jistině, mohlo míti jen potud platnosť, pokud jistina nedosáhla jisté výšky, kde mohl se ústav matičný pokládati za pojištěný v úkolu svém. A tato výška zdála se býti Sboru dostatečnou při 14.000 zl. ve stř. Dále Sbor ukázal k důležitosti obou děl, jmenovitě Slovníku, k jehož vydání Matice svými stanovami zavázána byla naproti obecenstvu.

Výbor Musejní z počátku se rozpakoval povoliti žádosti Sboru, maje za to, žeby tím opatřením práva zakladatelů byla stenčena. Sbor však přes to dne 12. února 1836 obnovil svou žádosť k Výboru Musejnímu, ukázav jmenovitě k tomu, že rozmnoženou činností fondu se povznese ústav, že po vydání Slovníku pokladna opět rychle se zotaví, snadno toho nabudouc, oč nyní více z ní se vybere. Sbor dotknul se i toho, jak jest potřebí, aby zmáhala se činnosť Matice tou měrou, jakou se zmáhá účastenství k ní. Přišlo Sboru nemálo vhod, že od konce r. 1834 do konce r. 1835 počet zakladatelů z 359 na 425, tedy proti následujícím letům dosti hojně se rozmnožil.

Výbor Musejní uznav konečně platné důvody Sboru Matičného, svolil dne 23. února 1836 k tomu, aby začátkem r. 1836 polovice vkladů dávala se na knihy. Tím spůsobem jediné pojištěno jest vydání Slovníku a Starožitností. I Sbor Matičný i Výbor Musejní odvážili se tímto novým opatřením skutku sice smělého, ale k dalšímu rozvoji literatury velmi potřebného, zavázavše si k díkům i celý národ. Zjednalić literatuře díla ceny nehynoucí i povznesli důvěru vlastenců v další rozkvět literatury. První sešit Starožitností, vydaný v létě 1836, došel takového odbytu, že několik dní po vydání jeho druhý otisk učiněn býti musil. S potěšením Šafařík sám o tom psal dne 17. srpna 1836 příteli svému učenci ruskému Pogodinovi řka, že tisk spisu jeho zabezpečen jest.*) Zakladatelé

*) Korrespondence Šafaříkova ku Pogodinovi.

dostávali Starožitnosti tak jako Slovník za poloviční předplatné, tedy za 25 kr. ve stř. svazek, v knihkupectví Kronbergra a Webra v Praze na své zakladací lístky.

Veliká byla radosť mezi vlastenci z obou spisů, Slovníku i Starožitností, sotva první svazkové byli vyšli. O Jungmannově Slovníku jindřichohradecký probošt Vojtěch Juhn v listě Hankovi dne 22. prosince 1834 napsal tato vřelá slova: „Co dávno mé srdce žadonilo, to se vyplnilo ve vydávání onoho Slovníku, neunavnou prací našeho přemilého pana Jungmanna skončeného. Potěšen jsa prvním svazkem nemohl jsem dosti se vynadiviti, kterak duchem jednoho muže tak hmotná a obrovská práce podstoupena býti mohla, mysle, proč nejsem mocnářem, abych z Jungmanna knížete zplodil." *) A Časopis Musejní 1835 (str. 332) praví o díle tomto, že ve známosti řeči a literatury české novou epochu zakládá. Chmelenský v Časopise Musejním r. 1836 po vyjití dílu II. (od písmen K—O) takto se pronesl: „Dvě pětiny tohoto obrovského díla jsou již vytištěny. Činí v pravdě dílo toto převýborné novou epochu v naší literatuře a v nejpříhodnější čas užitek vydávati počíná, stavíc hráz nepřekonatelnou proti nevčasnému a nešťastnému vokalisování a zpotvořování našeho jazyka mateřského, na nás co nejslavnější dědictví z tolikerých pohrom došlého."

O prvních dvou svazcích Starožitností vyjádřil se týž Chmelenský v Časopise Musejním r. 1836 (na str. 371) takto: „Neznáme žádné zhola knihy v literatuře naší, která by se takovou důležitostí a novostí obsahu honosila, jako tyto jadrnou a výbornou češtinou vydané Starožitnosti, a právem vyřknul o nich p. Palacký v nejnovějším díle svém „Geschichte von Böhmen" na str. 57, že epochu činí, a že on sám, co do původu Slovanů, všude nejvíce se na náhledy Šafaříkovy váže. Nám již po takovém ocenění nezbývá, než na teto národní dílo všecky národy slovanské pozorny činiti, což i s mnohým a velikým potěšením konáme chlubíce se,

*) Život Jos. Jungmanna od Zeleného na str. 312.

že na české půdě v českém jazyku tyto veliké a nové pravdy v život vešly, a majíce za to, že pan Šafařík pro velikou všude na jevo danou učenosť, hluboký důmysl a soudné zkoumání sice hojnosť obdivovatelů, ale málo kterého posuzovatele jemu rovného najde...“ A na důkaz, že dílo tak vzácné mezi jinými Slovany skutečného již povšimnutí došlo, oznámeno v Časopise Musejním, že překlad ruský v Moskvě již se tiskne.

Šafařík byl té doby šťasten v činnosti své; duch jeho tehdáž tak něžně se sloučil s ostatními buditeli národního písemnictví, že nemohl se nikterak rozloučiti s Prahou, s přátely a se společným dílem národním. Z listů Šafaříkových k Pogodinovi r. 1836 a 1837 vyrozumíváme, že Šafaříkovi nabízena od ruského ministra hraběte Stroganova stkvělá professura na universitě moskevské; ale šlechetný soudruh Jungmannův a Palackého zamítl podání toto doloživ, že nemůže obětovati krajanův a literatury za jakékoli stkvělé místo. Odtud rozhodněji a rozhodněji opakoval, že zůstane v Praze, vděčně ovšem uznávaje zásilky peněžné a literarní, jichž se mu Pogodinem z Rus dostalo.

Starožitnosti dokonány šestým sešitem v září 1837. Chudičká byla úprava tohoto prvního vydání; podávala jasný obraz chudičkého stavu tehdejší literatury české. Spis byl tištěn velmi těsně, aby se nákladu na tisk a papír co nejvíce ušetřilo. Krámská cena spisu o 1006 stranách obnášela tři zlaté, a za polovici té ceny dostávali knihu zakladatelé. Šafařík dostal honoráru *deset zlatých* za vytištěný arch.*)

Tak vydáno první přísně vědecké dílo, na samostatném zkoumání založené, v jazyku českém, které nabylo důležitosti evropské. Těžko věru by bylo říci, zda spis tak vzácný či skromná povaha jeho skladatele většího obdivu zasluhuje. Pravdivá jsou věru slova, jež psal Chmelenský dne 2. září 1837 z Kroměříže Čelakovskému: „Šafaříkův pátý svazek Starožitností jsem přečetl a věru divím se jeho lásce k na-

*) Viz P. J. Šafařík, ein biograf. Denkmal von J. Jireček.

Jak nadšeně hned první svazkové uvítáni byli, již výše řečeno; s tím větší vděčností pronášeli se přední vlastenci o díle ukončeném. Tak mimo jiné Čelakovský vzletnou básní oslavil šťastné dokončení velikého díla. A jako Čelakovský básník velebil jeho původce, tak Čelakovský učenec, vydávaje r. 1851 „Dodatky ke Slovníku Jos. Jungmanna“, pronesl se v Připomenutí o něm takto: „Od roku teprv 1839 slušně se honositi můžeme slovníkem, jakým s to jest vykázati se málo který národ; slovníkem snešeným z přehojných pramenův písemních i ústních tou neunavnou pilností, tím bystrým a zdravým soudem, tou pečlivou svědomitostí, která šlechtila muže toho v každém jeho podniknutí.“

Úsudek ten jest zcela spravedlivý, pocházeje nad to od muže, jenž sám Slovníkem Jungmannovým i s mnoha jeho prameny bedlivěji než kdo jiný se obíral.

A r. 1847 Palacký v posudku o některých spisech pronesl se: „Jungmannův Slovník spůsobil epochu ve slovnictví českém, celé jeho pole světle vyměřiv a na základu předmětném i podstatném nutností zřejmou založiv.“*)

Zelený pak v Životě Jung. praví: „Za pět let vydáno jest na světlo dílo převyšující důležitostí svou vše, co od vzkříšení po tu dobu objevilo se v jazyku českém: položen základní kámen novočeské literatury.“ **)

Na konci minulého a na počátku našeho věku slovníky hlavně skládali: František Jan Tomsa, Karel Ignác Tham, Josef Dobrovský a Jiří Palkovič. Všecky slovníky jimi vydané mají titul a úvod německý; největší z nich jest česko-německo-latinský slovník Palkovičův r. 1820 vydaný, a ten obnáší jen 860 stran. Dobrovský byl sice k takové práci ze všech nejspůsobilejší; ale i při slovníku, který s jménem jeho ve dvou dílech vyšel, nejméně byl účasten. Hlavní v tom práci konali superintendent Štěpán Leška, Puchmajer a Hanka. Nad to Dobrovský, spoléhaje se na svou neobyčejnou paměť, ve svých slovařských sbírkách zaznamenával na mnoze

*) Radhost.
**) Na str. 317.

jen holá slova, jen někdy přidávaje auktora nebo dokonce jen věk. Ostatní pak skladatelé slovníků výše řečení přestali vůbec jen na pouhých významech.

A mimo to jak skrovného materiálu předchůdcové Jungmannovi užili! Vždyť sám pilný Tomsa hlavního pramene slovařského, totiž čtyrjazyčného slovaře Veleslavínova, docela ani neužil. Naproti tomu Jungmann z takových předchozích prací bedlivě těžil. Nad to šťastnou náhodou získal koupí rukopisný slovník Václava Rosy († 1689), před tím co do obsahu nehrubě známý. K tomu se přidružilo třicítileté neunavné sbírání, pravá to práce mravenčí našeho Nestora. Konečně i veliká přízeň a úcta, jakéž Jungmann vůbec požíval, zjednala mu množství příspěvků slovařských, které buď z knih nebo z úst lidu sebrány byly. Každý vlastenec tu hleděl zavděčiti se třeba jen skrovnou zásilkou velikému dělníku v tak vážné práci národní. A tak se stal jeho Slovník velikým řečištěm obecným, v němž sloučily se všecky ty potoky a potůčky přičinlivosti vlastenecké. I bylo to pravé dílo národní jak původem tak úkolem svým.

Dobře praví Zelený: že Slovník pokládali již od mnoha let učenci a spisovatelé čeští za dílo všem společné, za dílo národní, a všickni téměř přičiňovali k němu i hřivnou svou. *)

Než i formou svého Slovníku zavděčil se Jungmann literatuře, nepřestávaje na pouze krátkém výkladu slov bez uvedení spisovatelův, nýbrž vykládaje slova zevrubně a dokládaje se celkem i dosti určitě a jasně pramenův. A dílem svým obdařil národ v pravý čas, kdy již v skutku vrchovatá byla toho potřeba. Jazyk zajisté tehdáž všemi směry již se vzdělával; i množily se proto slova a výrazy, pro pilnou potřebu buď obnovené nebo dílem i nově tvořené. A v takové době každý spisovatel čím svědomitější byl, tím více potřeboval slovníku, v němž mohl hodnotu a cenu slov, vazeb a úsloví rozeznati, a který mu mohl býti bezpečným rádcem ve slohu. A té potřebě vyhověl Slovník Jungmannův dokonce.

*) Život. Jos. Jungmanna na str. 299.

Jakkoli jazykozpyt nynější shledává v něm mnohé nedostatky etymologické a pohřešuje druhdy i vědeckého systému, jakkoli i v lexikalní stránce ustavičně se doplňuje: přes to je dosud pravý kanon jazyka našeho, nezbytný zákonník pro milovníky správné mluvy spisovné, vážené z dvojího zdroje, z dobrých spisův i z nepokažené mluvy obecné, „z knih a z úst národu.“ Neboť kdo vypočte to množství spisovatelů, kteří Slovníkem Jungmannovým svůj sloh obrousili a učinili jej opět stylistickým vzorem pro jiné!

Mnohé tvaroslovné a syntaktické pravidlo na základě onoho díla vyšlo na jevo nebo dospělo aspoň k svému vyřízení. A jak četné práce mluvnické a lexikalní opírají se hlavně o arcidílo Jungmannovo! Jeho blahodárné působení lze tedy jen naznačiti, nikoli určitě vyměřiti. *)

Vydáním Starožitností a Slovníku Sbor podal světlý důkaz, jakého rozvoje česká řeč a literatura jest schopna, dostane-li se jí náležité pomoci; jakých obětí duševních jsou přední mužové vlastenečtí schopni, jde-li o zvelebení národního písemnictví. Sbor si mohl to svědectví dáti, že úkol svůj na prospěch domácího písemnictví důstojně zahájil. Toto dobré vědomí a vřelá oddanosť osvícených vlastencův byly jedinou útěchou jeho. Neboť právě za oné doby, kde ona dvě velká díla se vydávala, bylo účastenství k Matici se strany národu slabé.

Jak klesal počet zakladatelův, kteří k Matici tehdáž přistupovali, každým rokem, o tom již na svém místě bylo pověděno; ale kromě toho smutného úkazu bylo si Sboru trpce stěžovati na zmáhání se počtu liknavých členů, kteří ani roční minimum desíti zlatých nesložili; napočítalo se jich r. 1838 asi 66, tak že uzavřeno, takovým členům knih matičných nevydávati. Také liknavosť spůsobu jiného se při zakladatelích objevila, že totiž mnozí, jakkoli měli ku

---

*) Ostatní zprávy o Slovníku Jungmannově, jmenovitě o vyznamenáních a poctách, jichž se skladateli dostalo, viz Životopis jeho.

knihám právo, jich ani nevybírali. Sbor tedy v příčině těch dne 2. března 1837 uzavřel, že každý takový zakladatel, kdoby po dvě léta pořád zběhlá knih nevybíral, právo své k nim ztratí, a že o něm souditi se bude, že knihy své Matici daruje. *)

Taková netečnosť a vlažnosť se jevila právě v době pro Matici nejtěžší, kde Sbor podnikal literarní úkoly pro národ tak důležité. Na stav tento těžce toužil i Šafařík ve svých listech Kollárovi; pravilť mimo jiné: že „vůbec při vydávání Slovníku vyšla na jevo otrlosť a takořka zmrtvělosť národu našeho, zvláště vyšších stavů.“ **)

Jistou měrou lze ovšem otrlosť tuto připsati tomu, že za Slovník a Starožitnosti bylo zakladatelům poloviční cenu připláceti. Mnozí zakladatelé i takoví Čechové, kteří by byli jinak přistoupili, vzali z toho nechuť proti Matici, že oněch spisů nedává za darmo tak jako jiné. Sám Vinařický ještě r. 1850 v listě Čelakovskému od 2. dubna oné příčiny dotýká .... „když se na Slovník Jungmannův a Starožitnosti Šafaříkovy připláceti muselo, byla by bez mála Matice zahynula.“ ***)

Avšak právě tento zřetel k užitku vlastnímu patrným jest důkazem, že se tehdáž ještě nedostávalo hrubě toho vlastenectví obětovného, které duševní prospěchy celého národu výše staví nad výhodu jednotlivců.

Peněžní nesnáze, které z toho smutného nedostatku národní uvědomělosti vzešly, dostoupily vrchu, jakož výše dolíčeno, v roce 1839; a hle v této kritické chvíli objevil se opět vlastenecký skutek, jenž vlasteneckému ústavu v čas ku pomoci přispěl. Šlechetný ten čin kuratora Matice České druží se tu k obětovnému vydávání velikých dvou děl národních jakožto nový utěšený zjev v době tak neutěšené. Jím byl deficit šťastně uklizen.

---

*) Čas. Mus. 1837.

**) Život. Jos. Jungmanna str. 408.

***) Čelakovského listy na str. 485.

Než máme tu ještě jiný důkaz vlastenecké obětovnosti vděčně připomenouti, jejž vykonali někteří přátelé ctihodného původce Slovníku. Pocit vděčné úcty a radosti k němu byl zajisté u skrovného počtu pravých vlastenců příliš hluboký, aby ho nebyli důstojným spůsobem na jevo dali.

Uznali totiž po dokonání velikého díla národního Jungmannovi za nejlepší poctu, vydati na jeho jméno a nákladem svým znamenitý spis právnický Viktorina Kornela ze Všehrd „Knihy devatery o praviech a súdiech i o dskách země české.“ Spis ten také zakladatelům Matice dávati se měl; a tím prospělo se i Matici, která po vydání Slovníku a Starožitností opět knihu zdarma svým členům rozdávati mohla, tak že nové důvěry nabývala u velikého počtu vlažných Čechů. Šlechetný ten úmysl ctitelů Jungmannových oslavenci oznámen v den jeho jmenin dne 19. března 1840, načež i hned k tisku díla Všehrdova přikročeno; ale vydáno teprv r. 1841, kdež o něm další zmínka se stane.

Konečně k činům vlasteneckým této doby, jež poněkud s Maticí ve spojení jsou, přičísti sluší také jistou podporu, která r. 1839 Slovákům učiněna byla. Nepochybně pocházela od týchž spanilých vlastenců, kteří vůbec tehdáž nerozpakovali se dle možnosti své podporovati věc národní, kdekoli potřebu toho shledali. Tak tomu bylo roku 1839 při evangelickém lyceu v Pressburce. Bylo již výše řečeno, že tu zřízena stolice řeči a literatury československé několika osvícenými Slováky. A k témuž úkolu přispěli také mnozí vlastenci čeští, a to pod výminkou tou: aby příspěvky jejich, jež úhrnem obnášely 198 zl. stř., do Čech navráceny a Matici České odvedeny byly, měl-li by onen ústav kdy zrušen býti. K té výmince přistoupili kuratorové onoho ústavu v Pressburce, poslali na to zápis ode dne 26. května 1839 na 198 zl. ve stř.*)

Ze všech příběhů potud o Matici vypravovaných jest patrno, že Sbor Matičný a hlouček jiných šlechetných vla-

---

*) Protokoly a registratura Matice České.

stenců přes všecky překážky zůstávali pevnými opatrovníky řeči a literatury národní. Jakkoli často byli v nadějích svých sklamáni, přece setrvali ve svém šlechetném snažení. Přesvědčili jsme se též, že zejména Sbor se odvážil i vlády se dožadovati práva pro jazyk národní; péče o to vedla k jadrnému pamětnímu spisu, jejž Sbor od sebe podal purkrabímu hraběti Chotkovi dne 10. dubna 1832. Dlouho Sbor očekával marně odpovědi na onen spis. Bylo výše řečeno, že Sboru docházely důvěrné zprávy, jako by žádostem jeho dostati se mělo vyřízení příznivého; zejména roku 1835 naděje přibývalo.

Avšak právě tehdáž obecná politika říše nejméně přála národním potřebám českým. Nepokoje a politické převraty na západě, zejména v Portugalích a Španělích, rozličné národní a politické agitace v Němcích vedly vládu rakouskou k přísnější zase ostražitosti. Absolutistický systém přitužen, a všecka povolnosť k národním požadavkům, třeba sebe spravedlivějším, zamítnuta. Nebylo tedy divu, že Sbor na svůj pamětní spis, jejž k samému vybídnutí hraběte Chotka o pěstování češtiny na školách sepsal a vyšším místům předložil, dostal odpověď ze dne 19. října 1835 zcela odmítavou, již samému Chotkovi podepsati bylo.*)

---

*) Uvádíme zde aspoň hlavní obsah oné odpovědi zároveň s hlavními požadavky spisu matičného. I. *Pro triviální či obecné* školy spis matičný žádal: a) Ježto v nich učiti se má jen mateřským jazykem, tedy že nemá býti nikdy ustanoven katechetou, učitelem nebo pomocníkem, kdo řeči dítek není dokonale mocen. [Z toho jde, že tehdáž i Němci, kteří jazyka českého ani dobře neuměli, dosazováni byli i na obecné školy české]. b) Na školách utrakvistických buďtež učitelé obou zemských jazyků mocni. c) Pro praktické vzdělání kandidátů v každé diecesi budiž jedna farní škola na vzornou českou hlavní školu povýšena. — Na tyto požadavky odpověděno: Co v prvních dvou článcích je obsaženo, to že jest předepsáno a děje prý se také. Co v třetí žádosti jest, o to prý také postaráno na některých hlavních školách. — II. Požadavky v příčině *hlavních škol v ryze českých městech:* a) Kdo není mocen obou jazyků zemských dokonale, ať se neustanovuje za učitele. b) Ať náboženství se učí ve všech třídách po česku. c) Ať dítky zde také v mateřské řeči dobře čísti a psáti se naučí. d) Němčině ať se učí pomocí mateřštiny, a to znenáhla již od 1. třídy. e) Také počtům a písemným pracím ať

Odpověď ta jest v nejednom ohledu pamětihodná. Nejprve ukazuje, jak skrovné míry domáhal se Sbor tehdáž pro jazyk mateřský na školách čistě českých, a kterak ani té nebylo vyhověno. Mimoděk tane nám tu na mysli, jak málomocná tehdy byla národnosť česká, když jí tak krátce odbyto, a jaký pokrok učiněn od doby tehdejší. Pamětní spis Sboru

---

se učí v obou zemských řečech, a je-li to nesnadné, tedy jen v mateřské řeči. f) Tak se má díti i ve 4. třídě v příčině prostonárodní geometrie, stavitelství, stereometrie, mechaniky, děje- a přírodopisu a přírodozpytu. Vyučuje-li se takovým předmětům po česku nebo v obou jazycích zemských, to že dítkám nejvíce prospěje, protože jdou k řemeslům, kdež jim takové přípravy nejvíce třeba. V *německých městech* měli učitelé, kteří češtinu znali, dítky vésti aspoň k české výřečnosti. A z té příčiny navrhoval spis matičný, aby již kandidáti pro německé školy povzbuzováni byli k učení se češtině. — Odpověď na ty požadavky byla: a) Co se týká dvou prvních tříd škol hlavních, tu prý učitelé v nich vyučující musí dle předpisu česky uměti. Ale v 3. a 4. třídě, kde *mládež pro gymnasia a realky se připravuje,* prý německy se učiti musí, a tedy učitelům že není nezbytně třeba, by česky uměli; avšak že prý vždy při obsazování těch míst na učitele češtiny mocné, kde toho třeba, zvláštní zřetel se bere. b) Ježto hlavní školy *nejen pro místní děti, ale i přespolní,* tedy také zcela německé jsou ustanoveny, tedy prý náboženství po česku nelze vyučovati. c) Tomu prý vyhoví mluvnice, kterou chrudimský děkan Josef Ziegler již dokončuje. d) To prý *obratní učitelé bez toho dělají.* e, f) O vyučování počtům a jiným předmětům praktickým po česku položen výše již dotčený důvod, že tomu nelze vyhověti, protože v 3. a 4. třídě mládež se připravuje pro gymnasia a realky, tedy že po německu se učiti musí. Ostatní prý se bez toho již děje. — III. *Stran realek.* Tu žádal Sbor, aby na realce rakovnické, kde česká mládež studuje, vyjmouc německý jazyk všem předmětům česky se učilo, na realce pak liberecké že by čeština jako franština obligatním předmětem býti měla. — Nato ve vládním spise odpověděno: že realní školy nejsou jen pro mládež jednoho města nebo kraje, *nýbrž pro žáky z celé provincie, ano i z jiných provincií;* musejí tedy tam býti přijímáni také žáci němečtí, a proto prý se musí učiti všem předmětům německy, zvláště když se pováží, *že čeští žáci bez toho již z 3. a 4. třídy německy umějí* a tudy německému vyučování rozumějí. [Jaký to circulus vitiosus v argumentaci! V 3. a 4. třídě i na českých hlavních školách musí se učiti žáci všemu německy, protože na realce se vše přednáší po německu; a na realce rakovnické má se všemu učiti německy, protože čeští žáci bez toho z 3. a 4. třídy již německy umějí. A jaký to teprv důvod: že realka rakovnická není jen pro žáky domácí a okolní, nýbrž i pro žáky z celé provincie (!), ano i z jiných provincií!]. Stran Liberce v odpovědi doloženo, že čeština již ve vyučovacím plánu navržena. — IV. *Stran techniky*

je pln humanity a jasné, jadrné argumentace; opíraje se o spravedlivosť ukazuje ku vznešenému úkolu říše rakouské, aby v ní Slované tak jako Němci, Maďaři a Vlaši stejného práva k rozvoji národnosti své požívali. Naproti tomu odpověď úřední jest samá planá frase a samý lichý důvod, jakož každý nepředpojatý dole z hlavního obsahu přesvědčiti se může. Tak se bojovalo proti jasnému právu již za absolutismu! Veliké to stálo jistě zapření sebe, když nejvyšší purkrabí Chotek, jenž Sbor k sepsání pamětního spisu vyzval a ten dokonce schválil, onu odpověď podepsal. Zdá se nám, že důstojný spůsob, jakým Sbor Matičný v onom spise práv jazyka národního hájil, případně karakterisuje šlechetnou povahu těch vlastenců, kteří onu věc provedli. Více činiti nemohli! Za svou odvahu a vznešenou mysl vlasteneckou hodni jsou vděčné paměti v Dějinách Matice České.

Přes všecky trpké zkušenosti, kterých Sbor v této době jak se strany vlády tak se strany většiny národu českého nabyl,

---

pamětní spis Sboru jen všeobecně vyslovil to přání, aby se tam také učilo češtině v slušném rozměru. Na to byla odpověď podobná jako v odstavci III.: že totiž technika jest *pro celou provincii, ano i pro jiné provincie* zřízena, že tam musí se přijímati i žáci němečtí. Z té příčiny jakož i proto, že žáci již z realky německy umějí, musí prý se na technice přednášeti jen po německu. — V. *Pro gymnasia ryze českých a utrakvistických měst* v Čechách žádáno v pamětním spise: a) Náboženství buď v prvních 4 třídách po česku vyučováno. b) Při latině a řečtině buď ukazováno na podobnosti s češtinou. c) K tomu konci budiž zkrátka dekrét od 23. srpna 1816 a od 13. února 1818 obnoven. d) Stylistika česká i německá buď pěstována třeba na ujmu starých jazyků. e) Překládání z latiny a řečtiny do němčiny i češtiny buď pěstováno, a žáci buďtež z obého klassifikováni. Také vysloveno přání, aby na německých gymnasiích bylo několik professorů utrakvistických, kteří by češtině učili. Zde opakována táž odpověď jako při článku III. a IV., že totiž gymnasia *nejsou jen pro město a kraj, nýbrž pro celou provincii* atd. — VI. V příčině *university* přál si Sbor jen, aby češtině se tam vyučovalo ve dvou ročních kursech. Na to odpověděno: že Sbor bude moci, až nový professor toho předmětu jmenován bude (po smrti J. Nejedlého) a zkušeností potřebných dosáhne, s ním navrhnouti některé opravy v organisaci stolice této. Co se týče theologické fakulty, tam prý se praktické cvičení v češtině s dostatek děje. — Kniha Matičná. Výtah té odpovědi jest v Život. Jos. Jungmanna na str. 403.

dospěl na konci roku 1840 ke šťastnému stavu. Hlavní dvě díla, jimiž Matici těžké nesnáze spůsobeny, byla vydána, i schodek jimi povstalý šťastně odstraněn. Sbor maje opět ruce volnější neprodlel, ještě na konci r. 1840 učiniti důležitá usnesení pro další rozvoj Matice. Šlo při tom hlavně o to, aby se zakladatelům rozdávaly dobré knihy poučné, jimiž by potřebné vzdělání se šířilo a větší účastenství než potud k Matici se budilo. Jungmann vřele se za to přimlouval i měl napřed o věci poradu s několika vlastenci v bytě svém.*) Ukazováno tu k potřebám rozličných tříd národu našeho, ke spisům literatury staročeské i novočeské, domácí i zahraničné. Měly se vydávati všeliké spisy i k poučení i k obveselení, aby se literatura a národ všestranně vzdělaly.

Sbor se tedy dne 26. prosince 1840 ustanovil na tom, aby vydáváni byli spisové čtvera spůsobů:

I. *Bibliotheka staročeská*, obsahující rukopisy a tištěné vzácnější knihy od počátku literatury naší až do úpadku jejího v 17. století;

II. *Bibliotheka novočeská*, zavírající v sobě nové spisy původní z oboru slovesnosti a nauk;

III. *Bibliotheka klassikův* starých a nových v překladě českém;

IV. *Bibliotheka domácí*, obsahující spisy prostonárodní poučného a mravního obsahu. Ročně mělo se vydávati 20—30 archů, a to ve formátě Časopisu Musejního. Zároveň spisovatelé vyzváni, aby Sboru takovými pracemi nápomocni byli.

K návrhu redaktora Šafaříka také ustanoveno, aby v honoráru za články pro Časopis Musejní činil se rozdíl v ten spůsob, by za původní práce určen byl honorár osmi zlatých, za překlady pak, za výpisky jakékoli a zprávy literarní i jiná drobně tištěná návěští jen 4 zl. za tištěný arch.

Tak vyměřil Sbor pro nejbližší budoucnosť své literarní činnosti určitý řád, kterým i obecné vzdělanosti národní i vědecké literatuře prospívati se mělo.

---

*) Život Jos. Jungmanna na str. 336.

Doba III.

Od roku 1841—1851.

Rozkvět Matice České.

(Povaha doby. Hanuš hrabě Kolovrat vzdal se kuratorství, Jan Norbert rytíř Neuberk nástupcem jeho. Změny ve správě. Nové provolání k národu od 15. prosince 1841. Rozšíření Sboru a správy Matice. Počet zakladatelů v rozličných letech této doby. O stavu základního jmění. Příčiny zmáhání se Matice České. Literarní činnosť Matice: zvelebení Časopisu Musejního a další jeho změny; Viktorina Kornela Knihy devatery, Výbor z literatury České I., Všeobecný Rostlinopis, Život Viléma z Rosenberka, Čelakovského spisy básnické, Dějiny národu českého, Historie literatury české, Komenského Didaktika, Dějiny university pražské atd. Další literarní záměry Sboru. O poctách Maticí vypsaných. O pěstování kritiky. Péče Sboru o spisovný jazyk a pravopis. O českých přednáškách na universitě. Zásluhy Sboru o jazyk úřední a literaturu školskou. O darování a vyměňování spisů matičných. První odkazy Matici učiněné. Vyřízení otázky o vydávání encyklopaedického slovníku.)

V této době zkvétala zdárně Matice Česká v každém ohledu. Dosavadní úsilovná péče Sboru o rozvoj řeči a literatury české došla konečně zaslouženého uznání vzdělaných tříd obecenstva českého. Účastenství k Matici zmáhalo se každým rokem, odkudž nastala přičiněním Sboru neočekávaná činnosť literarní, ano Sbor platně působil i v jiných oborech veřejného života na prospěch jazyka českého.

Bylo již řečeno, jak Sbor na konci předešlé doby šťastně urovnal stav Matice k dalšímu vzdělání jejímu. I aby žádoucí rozkvět skutečně nastal, o to Sbor pečoval i dále. Pohříchu vystoupil z něho hned v prvním pololetí r. 1841 šlechetný příznivec Matice, kurator její Hanuš hrabě Kolovrat Krakov-

ský. Jsa příliš často z Prahy vzdálen, nemohl býti pravidelně účasten porad sborových a proto složil čestný svůj úřad. Sbor Matičný mu v červnu 1841 učinil zvláštní poděkování za jeho pětiletou horlivou činnosť i za vlasteneckou obětovnosť, kterou Matici v těžkých dobách prokázal. Na jeho místo jmenován od Musejního Výboru *Jan Norbert rytíř z Neuberka*, jenž v červnu 1841 v úřad svůj se uvázal.

Oba předešlí kuratorové účastnili se jen zřídka porad sborových, ale rytíř Neuberk předsedal téměř při každé poradě osobně.*)

K návrhu jeho usnesl se Sbor, aby řádné schůze byly každého měsíce dvě, dne 1. a 15., a to u samého kuratora; v nahodilých však potřebách měly se k žádosti kuratorově a jednatelově svolávati i schůze mimořádné. Což, jak se zdá, aspoň v prvních letech dosti správně se zachovávalo. Doložiti sluší, že rokem 1841 opět se užívati počalo názvu „Matice Česká."

Také počet členů sborových rozmnožen. Posud skládal se Sbor ze tří údů; ti byli *Jungmann, Presl a Palacký*. Ale ježto práce Sboru se množily, povoláni do něho dne 20. října 1841 ještě *Šafařík a Hanka*, jež Výbor Musejní také potvrdil. Jednatelem toho roku byl Jan Svatopluk Presl.

Sbor takto rozmnožený ustanovil se hned 1. prosince 1841 na tom, že učiní nové vyzvání k českému národu, aby horlivě přispíval k Matici. Datováno jest dne 15. prosince r. 1841 a podepsáno kuratorem a jednatelem; sepsáno však Šafaříkem, jehož vážný a přec vřelý vlastenecký duch se tam zjevně pronáší.

Provolání to mimo jiné praví: „Má-li k vydávání realní encyklopaedie české, k níž se přípravy činí, přistoupeno, má-li Časopis Musejní dle velké toho potřeby a na žádosť mnohých značně rozšířen, slovem má-li působení Sboru strany vydávání knih zvýšeno a usnadněno býti, a nemá-li Sbor podnikáním nad síly Matice podruhé v takové nesnáze ubí-

*) Dějiny Musea od V. Nebeského na str. 137.

hati, v jakých již léta 1839 se nacházel a z nichž jediné štědrostí velkomyslného mecénata vybaven jest; nevyhnutelně potřebí, aby fond čili jistina Matice a tím i vydajné peníze její znamenitě rozšířeny byly. Pročež Sbor Musejní klada tuto potřebu na srdce všem šlechetným vlastencům *v Čechách, na Moravě, v Uhřích a ve Slezsku,* chová u sebe pevnou naději, žeť oni, prohlédajíce k nynějším velikým potřebám mladistvé literatury naší a rozněcujíce se příkladem všech s námi sousedících národův, o zvelebení přirozeného svého jazyka a národnosti své se zasazujících, v lásce a dobročinnosti své k Matici České nikoli neobleví, nýbrž přinášením hojných a častých obětí... k dosažení účelu jejího pořád přispívati budou... Potomkové žehnati budou památku otcův, jenž přinášením v oběť částky časného svého zboží dochovali jim nejdražší pro každý vzdělaný národ pozemské dědictví, přirozený jazyk, čistý a neporušený a národní literaturu výbornými spisy obohacenou." *)

Tak důrazná slova nemálo obrátila opět pozornosť českého národu k Matici; jednak zajisté utvrdila osvědčené vlastence v odvaze jejich pro věc národní, jednak získala, jmenovitě prorockým závěrkem, mnohého až dosud netečného Čecha pro mladý ústav národní.

Jak povznešena byla mysl samého Šafaříka tehdáž, o tom svědčí listy jeho k Pogodinovi o literatuře české. Neboť kdežto dne 31. října 1840 těžce želel literarních poměrů v Čechách řka, že nelze se ničeho než smrti nadíti, psal 9. března 1841: že v literatuře české viděti jest novou čilosť; nejdůležitější věci že Matice podniká; při čemž dával zprávu o čtyrech odděleních nebo bibliothekách, jež Matice vydávati obmýšlí. A mluvě v listu ze dne 18. dubna 1841, že mu nabízena professura slavistiky v Prusku, praví, že na to odpověděl, že od svých soukmenovců Čechů se neodloučí a místo sebe že navrhl Čelakovského.

---

*) Kniha Matičná. Provolání ono vydáno česky i německy, a útraty na vše zapravil nový kurator. Viz Přílohu B.

Bylo také hned r. 1841, nepochybně též za příčinou slíbeného vydávání oněch čtyr bibliothek, účastenství obecenstva mnohem větší než posud, ano přibývalo každým rokem zakladatelův, až r. 1851 vrchu dosáhlo.

Z té příčiny také správa Matice se rozšířila. Až potud střídali se prvotní tři údové Sboru v jednatelství z pravidla každý rok. Jednatel spravoval všecky důležitosti Sboru, finanční i literarní. Zakladatelé také již zvyklostí dlouhou obydlí členů sborových dobře znali. Ale nyní, kdež počet zakladatelů se ustavičně množil a časem ještě více rozmnožovati se mohl, potřebí bylo jinakého zřízení Sboru. Pročež jednatelství či vedení literních potřeb Sboru odděleno od pokladnictví či správy důchodů. Pokladníkem jmenován zemský advokát dr. *Josef Frič*, jenž bez toho již po dr. Měchurovi byl právním přítelem Matice; ochotně uvázal se začátkem roku 1842 u vedení všech peněžných věcí matičných. Uloženo mu: aby vybíral všecky vklady a úroky a vkládal je do zápisných knih; aby čtvrtletně skládal zprávu o došlých vkladech, by účty celoroční skládal nejen co do hotovosti, ale i co do skladních zásob; mělť dále zakladatelům novým vydávati listy zakladací, které však od jednatele musily býti podepsány. Také peníze jen tenkráte vydával, když od jednatele písemně k tomu byl zplnomocněn.*) Jednatelem po Preslovi byl asi začátkem r. 1842 Pavel Šafařík.

Nad to Sbor uznal toho potřebu, aby v otázkách literarních přibral si nových znalců k poradám, kteří by právě členy Sboru nebyli; měli posuzovati vedle obsahu i sloh spisů Matici podaných ještě bedlivěji než potud. Sbor mohl nyní právem přihlížeti k větší čistotě a přesnosti jazyka spisovného, ježto spisovatelé měli v rukou Slovník Jungmannův. Pročež usnesl se dne 8. července 1841 na tom, aby všecky spisy, které by nákladem Matice vydati se měly,

---

*) Jakož z pozdějších protokolů jde na jevo, Malýpetr, amanuensis Fričův, konal pokladníkovi práce písařské, začež dostával z Matice remunerace roční 50 zl., později, asi od r. 1860, 60 zl. stř.; za seznamy zakladatelův byl zvláště honorován.

posuzovány byly nejen co do stránky vědecké, ale i co do názvosloví a slohu. Právě k tomu konci Sbor se odhodlal podle potřeby zváti do svých schůzí i jiné učence a znalce na pomoc. Tak se stalo již dne 29. července 1841, kde dr. Karel Amerling, bibliothekář Frant. Ladislav Čelakovský a dr. Václav Staněk ve schůzi byli při posuzování fysiky Smetanovy; jmenovitě dr. Staněk často ku poradám byl zván.

Co ve schůzích Sboru jednáno, o tom až potud sepsal jednatel po každé schůzi zprávu tu kratší tu delší, již obyčejně také jen on sám podepsal. Ale dne 15. března 1841 ustanoveno, aby na budoucí časy řádné protokoly schůzek matičných se založily, do nichž vše, co ve kterém shromáždění pojednáno a schváleno bylo, věrně a pořádně se zapisovalo. Protokol každé schůze čten býval v nejprve příští a od údů v této schůzi přítomných podepsán. Tyto protokoly do konce každého roku zůstávaly u kuratora, potom byly svázány a k ostatním spisům matičným u jednatele ukládány; neboť, jak výslovně Sbor se pronesl, měly býti základem tak říkaje dějepisu Matice České.

Dne 27. dubna 1842 Sbor opět rozmnožen o jednoho člena jmenováním *Lva hraběte Thuna,* jenž k prvním 15 zakladatelům Matice náležel a také Výborem Musejním dne 18. května t. r. potvrzen byl. Potřeba takového rozmnožení ukázala se pak, když Palacký od 2. června 1842 byl jednatelem Výboru Musejního a odtud Matici snad méně péče věnovati mohl.

Po Šafaříkovi vedl jednatelství Matice r. 1843 Václav Hanka, a po něm následoval r. 1844 Josef Jungmann. Ježto prací ve Sboru pořád přibývalo, rozmnožen počet členův tím, že Výbor Musejní k žádosti Sboru dne 26. března 1844 udělil právo hlasovací redaktoru Časopisu Musejního *Janu Erazimu Vocelovi,* jenž krátce před tím redakci po Šafaříkovi na se byl vzal, i redaktorům budoucím, pak pokladníku dr. Jos. Fričovi, ač toliko osobě jeho. Mimo to dožádán dr. Josef Čejka, by svou radou a pomocí Sboru nápomocen byl; což on také často činil, bývaje ve schůzích Sboru přítomen. Roku 1845 spravoval jednatelství Er. Vocel. Schůze

bývaly již jen měsíčně jednou. Sbor toho roku opět rozšířen, a to professorem Koubkem, jenž k návrhu Šafaříkovu dne 1. března zvolen byl. Skládal se tedy Sbor tehdáž kromě kuratora z těchto členů: Jungmanna, Presla, Palackého, Šafaříka, Hanky, hr. Thuna, Friče, Vocela a Koubka. K nim i dále přibíráni také jiní spisovatelé jako znalci do porad sborových.

A na konci r. 1845, totiž dne 17. prosince, Sbor k návrhu Palackého uznal plnou toho potřebu, aby k ruce nastupujícímu jednateli Jungmannovi byl jmenován zvláštní sekretář. Šetrnosť a úcta k zasloužilému veteránu dala se tu výborně spojiti s rozmnoženou činností Sboru, který také i hned za sekretáře zvolil Václava Vladivoje Tomka, již tehdáž chvalně známého dějepisce vlasteneckého, ustanoviv mu 10 zl. stř. měsíčného platu se zvláštní ještě remunerací za korrekturu spisů matičných. Byloť Tomkovi tehdáž vykonávati úřad korrektorský u veliké míře, jakož pouhé již honoráry za korrekturu o tom svědčí, jež jsme při některých spisech místem pod čárou uvedli. Tomek svým opravováním prospěl mnohým spisům, Maticí tehdáž vydaným. Dotčené usnesení Sboru ve skutek vstoupilo rokem 1846.

Bohužel slovutný Nestor, jenž až do konce svého života jednatelství ještě vedl, neužil dlouho dotčeného polehčení, skonav dne 16. listopadu 1847. Do jmenování nového jednatele podpisoval základní lístky kromě správce důchodů také sekretář.

Dne 14. ledna 1848 zvolen k návrhu Palackého na místo Jungmannovo *Karel Jaromír Erben* jakožto důkladný znalec jazyka; byloť ho tehdáž po smrti Jungmannově Sboru zvláště potřebí. Dále byli k návrhu Šafaříkovu též jednohlasně do Sboru zvoleni dr. *Staněk* a dr. *Čejka.* Což novým jest důkazem zmáhající se činnosti Sboru. Jmenování člena do Sboru platilo z počátku na neurčitý čas; teprv r. 1847 bylo v statutech musejních takové volení jen na 4 léta vyměřeno. Což trvalo až do r. 1851.*)

*) Nebeský, Dějiny Musea na str. 137.

Nenadálé události r. 1848 spůsobily i ve Sboru některé roztržitosti, ježto většina členů sborových i sám kurator byli zaměstnáni pracemi politickými. Přes to měl se zachovati pořádek ve schůzích sborových. Staloť se usnesení, aby schůze se držely dvakráte za měsíc, a správa jich svěřena Šafaříkovi, jemuž na vůli dáno, aby do nich zval, koho za dobré uzná. K návrhu jeho ustanoven zástupcem Tomkovým v sekretářství od kuratora Josef Jireček, tehdá studující práv, jenž zároveň i za Vocela vedl redakci Časopisu Musejního. Bylo to jakési interregnum, o jehož stavu Šafařík již 30. července Pogodinovi psal, že všecky myšlenky a síly obrací k sobě politika, tak že nelze ani pomysliti na práce literarní. Nicméně dály se schůze pravidelně, i přicházeli do nich kromě členů sborových také jakožto zvaní hosté: Doucha, Štorch, Tomíček, Amerling, Zap, Gabler, Neubauer, Vinařický, Nebeský, Rieger, Šumavský, Štulc a jednou i Ant. Marek. Než celkem Sbor Matičný — jakož jednatel musejní ve zprávě své oznámil*) — v působení svém roku 1848 žádného znamenitého přerušení neutrpěl.

Asi v polovici roku 1849 skládaly se schůze Sboru opět ze samých členů řádných, jmenovitě 9. červnem začínaje. Sbor také podle potřeby se i dále organisoval. Tak pro častou opět nepřítomnosť kuratorovu dne 9. června uzavřeno, aby ustanoven byl některý úd Sboru za náměstka kuratorova, načež Šafařík k žádosti Sboru onen úřad na se přijal. Ale takové náměstnictví až potud nebylo žádným pravidlem stanoveno. Také jinak ve Sboru nastaly všeliké změny. Tak umřel dne 6. února 1849 druhý člen z té prvotní trojice opatrovníkův Matice České, totiž prof. dr. Jan Svatopluk Presl; a Palacký téhož léta pro otázku pravopisnou ze Sboru vystoupil. Hrabě Lev Thun stav se r. 1847 gubernialním radou v Haliči, z jara r. 1848 gubernatorem v Čechách a v létě r. 1849 ministrem kultu a vyučování nemohl se též účastniti porad a jednání Sboru Matičného.

*) Časopis Musejní 1850.

Tak povstávala ve Sboru mezera za mezerou, jakkoli mezi tím sekretář *Tomek* členem Sboru učiněn byl. Šlo tedy již na konci r. 1849 o doplnění Sboru. Sbor až posud spravoval se dlouholetou zvyklostí, dle které, jakož zprávy na svém místě podané svědčí, rozmnožoval se jedním nebo několika členy, pokud vzrůstající činnosť Sboru toho vyhledávala. Ale k jakému až počtu by se to díti mělo, žádným pravidlem ustanoveno nebylo. Z té příčiny ozývali se hlasové po určitém jednacím řádu; jmenovitě povzbuzoval k tomu v prosinci r. 1849 dr. Čejka. I uloženo Čejkovi, Tomkovi a Vocelovi, aby jednací řád pro Sbor vypracovali. Návrh předložený již 19. prosince t. r. Sborem přijat a dne 23. února 1850 Výborem Musejním schválen. Byl to *první jednací řád* Matice České. Opatřena v něm nejprve otázka strany náměstnictví kuratorova; dále určeno, aby členů sborových bylo 12. Konečně vysloveno, že redaktor a sekretář složením úřadu svého také údy Sboru býti přestávají; kteréžto ustanovení však na tehdejšího právě redaktora Vocela a sekretáře Tomka vztahovati se nemělo, protože jednací řád nový nazpět působiti nemohl.

Sbor chtěje se již dle nového řádu doplniti, dne 9. ledna 1850 za členy své zvolil: *Františka Ladislava Čelakovského*, jenž za professora slavistiky z university vratislavské na pražskou byl povolán, *professora Františka Petřinu* a místodržitelského radu *Jana Neubaura.* O něco později dne 3. června téhož roku přijat do Sboru professor dr. *Jan Purkyně,* jenž také z Vratislavě na universitu pražskou povolán byl. Téhož roku 1850 (dne 9. prosince) V. V. Tomek, jenž od r. 1845 byl stálým sekretářem, složil tento svůj úřad, byv jmenován professorem na universitě pražské. Na místo jeho sekretářem se stal Karel Jaromír Erben, jenž však úřad tento jen krátce zastával. Byv totiž r. 1851 jmenován archivářem města Prahy, složil 11. října sekretářství, jež pak dne 27. prosince Václavu Nebeskému svěřeno bylo. Za úřadování Erbenova Sbor oddělil korrekturu spisů matičných od sekretářství a vznesl ji dne 8. ledna 1851 na Jakuba Malého zároveň s platem 30 zlatých měsíčně.

Na základě nového řádu *Šafařík* dne 12. dubna 1851 zvolen náměstkem kuratorovým, ale již 8. listopadu téhož roku pro churavosť a pro mnohé práce jiné vzdal se toho úřadu. Při volbě nástupce jeho dne 27. prosince *Čelakovský* a *Purkyně* měli po šesti hlasích, i rozhodlo se tedy losem, a ten padl na Čelakovského, k jehož návrhu bývaly potom schůze Sboru vždy první sobotu každého měsíce.

Sbor Matičný v této době rozšířil se tedy znamenitě počtem svých členů a poněkud i svou vnitřní organisací; činnosť jeho zmáhala se každým rokem. Již počet zakladatelů neobyčejně se množil, tak že v tom ohledu doba od r. 1841—1851 předčí nade všecky ostatní.

V předešlé době účastenství k Matici tou měrou kleslo, že r. 1840 přistoupilo k ní jen asi 10 nových zakladatelů. Když odečetli se zemřelí členové a nedoplatci, mělo jen 418 členů právo knihy matičné vybírati. Po roce onom však přibývalo členů znamenitě. Tak

r. 1841	přibylo	48	nových	členů,	i obnášel	počet	všech čl.	466
„ 1842	„	144	„	„	„	„	„	610
„ 1843	„	207	„	„	„	„	„	817*)
„ 1844	„	263	„	„	„	„	„	1080
„ 1845	„	445	„	„	„	„	„	1525**)
„ 1846	„	354	„	„	„	„	„	1879

*) Mezi zakladateli, kteří toho roku přistoupili, nalézají se též: kníže srbský Miloš Obrenovič, kníže Jan Adolf Schwarzenberk a ministr národní osvěty v Rusích Sergej Semenovič Uvarov.

**) Přenesení práva zakladatele jednoho na někoho jiného jest proti statutům matičným; nicméně ze zvláštních příčin r. 1844 povoleno dvěma osobám, totiž: a) právo Jana Vondry, jenž 40 zl. složil, s doplněním 60 zlatých přepsáno jest na bibliotheku teleckou; b) právo dr. Šlechty na žádosť vikáře Antonína Marka přeneseno na studujícího Jindřicha Mastného. A dne 17. prosince r. 1845 povoleno Romanu Ježovskému, aby svůj vklad přenésti směl na gymnasijní bibliotheku v Rychnově; neboť tento člen svůj osobní vklad 50 zlatých již r. 1845 zaplatil a ostatních 50 zl. r. 1846 doplatiti se zavázal; nad to Sbor tehdá zvláštní zřetel měl na bibliotheky gymnasijní. Ale již 1. září 1845 Sbor na tom se ustanovil, aby rodiny za členy se nepřijímaly, neboť prý by tím Matice ničeho nezískala a snadno v rozepře stran dědictví povstalé dostati se mohla.

r. 1847	přibylo	450	nových	členů,	i obnášel	počet	všech čl.	2329
„ 1848	„	343	„	„	„	„	„	2672
„ 1849	„	241	„	„	„	„	„	2913
„ 1850	„	370	„	„	„	„	„	3283
„ 1851	„	490	„	„	„	„	„	3773*)

Celkem tedy přibývalo členů každým rokem; že pak r. 1848 a 1849 poněkud menší měrou, toť politickými událostmi, jež národ více než literatura zajímaly, dosti jest odůvodněno. Roku 1851 vzrůstání počtu členův dosáhlo svého vrchu. Jmění matičné týmž spůsobem se zmáhalo.

Roku 1841	obnášela	jistina	základní	19.309 zl.	17	kr.
„ 1842	„	„	„	20.855 „	39	„
„ 1843	„	„	„	23.363 „	36	„
„ 1844	„	„	„	26.430 „	—	„

*) Tyto počty obsahují v sobě všecky členy, kteří až do konce roku s jakýmkoli vkladem přistoupili. Nalézají se tam tedy nejen takoví, kteří celý vklad 50 zl. stř. již zaplatili, nýbrž i ti, kteří třeba jen 5 zl. neb 10 zl. složili. Tato data, pokud možno bylo, vyšetřena jsou ze statistických dat v protokolech matičných, v jednatelských zprávách a v Slovníku Naučném d. V. na str. 171. Celkem za úplnou správnosť jejich ručiti nelze, protože dotčené tři prameny samy se často od sebe rozcházejí. Tuto rozdílnosť vysvětlujeme si odtud, že ony statistické zprávy povstaly v nestejných časech, kde více méně vad, jež v seznamech zakladatelů se nalézaly, vyšetřeno bylo. Jednak již nedoplatci nebyli vždy řádně uváděni, čehož někdy i jistá šetrnosť Sboru příčinou byla. Než hlavní nesnázi měl Sbor tím, aby si zjednal řádné přehledy živých i zemřelých zakladatelů. To se mu při nedostatku kontroly málo kdy podařilo; často Sbor dověděl se o kolik let později, že ten neb onen zakladatel zemřel. Ty a podobné příčiny ztěžují tedy velice vyšetření počtu skutečných zakladatelů každého roku. — Stran *nedoplatců* Šafařík již roku 1842 učinil návrh, jenž i Sborem byl schválen: totiž aby každý zakladatel, jenž nezaplatí v pěti letech celého vkladu, knih nedostával. Chtěl-li pak zadržené knihy přece obdržeti po doplacení vkladu svého, měl se dříve obrátiti ke Sboru, jemuž po každé dle velikosti zapraveného vkladu náleželo rozhodnouti, mají-li se knihy vydati čili nic. Přísné to usnesení mělo liknavé členy k větší správnosti přiměti. — Stran seznamu členů Sbor po nemilých zkušenostech uzavřel 19. prosince 1849, aby zřízeni byli po krajích českých a moravských zvláštní vlastenečtí jednatelé, kteří by o úmrtích a jiných změnách v zakladatelstvu dle své možnosti potřebné zprávy Sboru podávali; opatření to však teprva později provedeno.

roku	1845	obnášela jistina	základní	31.388	zl.	25	kr.*)
„	1846	„ „	„	37.627	„	39	„
„	1847	„ „	„	42.735	„	21½	„
„	1848	„ „	„	46.860	„	21	„
„	1849	„ „	„	51.430	„	1½	„

Ale v letech 1850 a 1851, kde složení účtů pro rozličné překážky se opozdilo, shledány schodky ve jmění základním. R. 1851 zajisté místo 62.912 zl. 51 kr. obnášelo jen 52.912 zl. 51 kr. Bylť při tehdejší literarní produkci opět na základní jmění saženo, jakož o tom níženji řeč bude.

Zajímavo jest stopovati v těchto pro Matici úrodných letech i vklady některých roků o sobě.

Tak r.	1844	obnášely	6132	zl.	47½	kr.
„	1845	„	9916	„	50	„
„	1847	„	15333	„	—	„
„	1850	„	14673	„	35	„
„	1851	„	16774	„	—	„

A nejhojnější příjmy Matice mívala poslední měsíce, jmenovitě v prosinci. Tak r. 1843 v listopadu a prosinci vybráno 2780 zl. stř.; r. 1845 vystoupily příjmy jen v prosinci na 3041 zl. 30 kr. stř.;

v prosinci r.	1846	na	3692	zl.	—	kr.
„	1847	„	4961	„	30	„
„	1848	„	4141	„	—	„

(ale v červnu sešlo se jen 275 zl. a v červenci 190 zl.)

r. 1849 na 4967 zl.

(nejméně v květnu, totiž 305 zl.)

r. 1850 na 4780 zl.

(nejméně v červenci, totiž 395 zl.)

r. 1851 na 5498 zl. —

(leden, únor, březen, říjen a listopad vykazují také přes 1000 zl.; nejméně sešlo se v dubnu, totiž 456 zl.)

---

*) Roku 1845 obdařil Matici také arcivévoda Štěpán 50 zlatými, začež Sbor poděkovav, vznešenému dárci některé znamenitější spisy podal.

Ke hlavním příčinám tak znamenitého zkvétání Matice České náleží literarní činnosť předních belletristických spisovatelů tehdejších, jako: Jana Kollára, Čelakovského, Klicpery, Tyla, Chmelenského, Vinařického, Jablonského, Vocela, Rubeše, Jana Jindřicha Marka (Jana z Hvězdy) a mnoha jiných. Vlastenecké spisy jejich, četné besedy a divadelní představení, časopisy, jako Květy a Včela, mocně probudily jižducha národního, jmenovitě ve středních třídách. A ovoce působnosti té jevilo se také u větším účastenství vzdělancův českých k ústavu matičnému. Množil se každým rokem počet vlastenců, kteří řeč a literaturu naši do společností svých, do veřejného života vůbec, do kruhů vždy vyšších a širších uváděti nepřestávali, odkudž pak i noví přátelé Matici České vycházeli. Bylo tehdáž vlasteneckou povinností a ctí každého vzdělaného Čecha, aby se stal zakladatelem Matice.

Dále jsme již výše vytknuli důrazné provolání Sboru k obecenstvu a vydání některých dobrých spisů matičných též jakožto důležité podněty, jimiž pozornosť vzdělanců k Matici obrácena. Konečně však se zvláštní vděčností třeba zde připomenouti vlasteneckou horlivosť některých přátel Matice, jenž vřele se přičiňovali o získání nových zakladatelů. Přední z nich byl kněz Josef Schmidinger, jenž několik set zakladatelů Matici získal. Tak oznámil správce důchodů doktor Frič dne 1. prosince 1843, že Schmidingrem minulého měsíce listopadu, *jako prý v předešlých letech vždy činíval*, 48 zakladatelů Matici bylo zjednáno. Pročež také Sbor dne 1. dubna 1844 žádal Výboru Musejního, aby horlivého vlastence jmenoval činným údem musejním. Což se také 10. května skutečně stalo. Schmidinger nepřestával ve směru tom účinkovati, až posléze dne 1. února 1852 v Dobříši zemřel, odkázav Matici České 1000 zl. stř.

Takovým spůsobem zmáhal se základní kapitál i výdajné peníze matičné. Tyto však rozmnožily se nemálo i některými změnami, které s přivolením Výboru Musejního učiněny jsou. Ku první změně vedl omyl, jehož se Sbor nebo spíše jednatelstvo jeho po roce 1839 dopustilo. Sbor sice dosáhl svého

času od Výboru Musejního svolení k tomu, že mohl pro veliký náklad na Slovník a Starožitnosti k výdajným penězům bráti kromě úroků ještě polovici vkladů. Jakmile Slovník a Starožitnosti dokončeny byly, tu ono povolení samo sebou mělo pominouti. Ale nedopatřením jednatelstva užívalo se i dále polovice vkladů na vydání, čímž každého roku něco jistiny ubylo, tak že r. 1843 ten schodek již 5336 zl. $38^1/_2$ kr. obnášel. Jakkoli Sbor ty peníze dobře vynaložil, přece žádal 22. ledna r. 1845 Výboru Musejního za absoluci a spolu za to, aby také budoucně pouze polovici k jistině přirážeti, druhou pak na vydávání knih vynakládati směl.

Výbor, jak se zdá, k tomu svolil; neboť již r. 1847 se připomíná, že jen polovice vkladů k jistině se přirážela. Od toho roku však nastalo nové rozmnožení výdajných peněz. Neboť 15. prosince r. 1847 zůstal Sbor k návrhu kuratora rytíře Neuberka na tom, *aby od toho roku místo polovice*, jakož dosud bylo, *pouze třetina* nových vkladů *se ukládala k jistině;* ostatní dvě třetiny měly se vydávati na knihy.

Z těchto příznivých okolností chtěla se Matice zase Museu zavděčiti, které jmenovitě na začátku bylo Matici tak mocným ochráncem. Proto Sbor usnesl se na tom, aby od počátku r. 1848 z výdajných dvou třetin roku právě minulého po každé 5% odevzdáno bylo do pokladny musejní jakožto příspěvek na zakupování knih pro bibliotheku musejní. Výbor Musejní schválil oboje snesení Sboru.*)

A jakož množily se prostředky, tak Sbor měl stálou péči o vydávání dobrých knih. Již sám *Časopis Musejní* postupně zvelebován. Šafařík maje redakci po Palackém, pilně k takovému zvelebení hleděl. K jeho návrhu Sbor na konci r. 1841 ustanovil, aby svazky toho časopisu byly opět na 10 archů rozmnoženy. Ukázaloť se totiž, že si toho i čtenářstvo žádá, i že spolupracovníků přibývá. Také vy-

*) Viz protokoly Matice České. Rokem 1851 zdražily se však knihy velice, jednak zvýšenou cenou papíru jednak velikým vydáním každého spisu. Když se pak i důchody Matice velice stenčily, tak že literarní činnosť její byla velmi stísněna, tu ono placení 5% r. 1859 přestalo.

dáván Musejník rokem 1842, místo na konci každého čtvrtletí, vždy na počátku jeho. Ale Šafařík za příčinou jiných prací a pro slabost svého zdraví redakci složil; na jeho místo zvolen dne 2. ledna 1843 za redaktora chvalně známý spisovatel Jan Erazim Vocel. K návrhu jeho Sbor svolil k tomu, aby r. 1844 místo dosavadních 1000 tisklo se Časopisu Musejního 1250 výtisků; a 5. dubna 1845 k návrhu Šafaříkovu bylo usneseno, aby Časopis Musejní vycházel každý druhý měsíc po osmiarchových sešitech.

K dalšímu zvelebení Musejníka povoleno redaktorovi, aby časopis ten mohl vyměňovati za časopisy jiné, jichž by potřeboval pro orgán svůj, ano Sbor propůjčil se i k zakoupení takových velepotřebných časopisů, jichž by výměnou nebylo lze dostati. Honorár zvýšen již téhož r. 1845 z 8 zl. na 10 zl. a r. 1846 dokonce na 12 zl. stř. za arch původní práce a 6 zl. za arch překladu, výpisků neb literarních zpráv. Také při jiných spisech matičných ustanoven od roku 1846 honorár za arch dobré práce původní 12 zl. stř., za překlad neb za výpisky 6 zlatých, tedy jako u Musejníka, jehož archový formát i jiným spisům vzorem býti měl. A k návrhu Palackého ustanoven dne 31. prosince 1845 za redakci Časopisu Musejního roční plat 200 zl. stř., kdežto až posud platilo se podle svazku po 30 zl. Spolu redakci uloženo, aby časopis ten při vycházení svém v určitou dobu vydáván byl, což při měsíčním vydávání Musejníka r. 1847 až na den ustanoveno. Patrně tu Sbor dbal na to, s jakou toužebností tehdáž vzdělaní vlastenci Časopisu musejního očekávali; bylo to vždy důležitou událostí literarní, když Musejník vyšel; rozmlouváno s živým účastenstvím o jeho obsahu v kruzích literarních.

Roku 1847 Musejník znamenitě rozšířen; vycházel vždy 15. dne každého měsíce a rozdělen na dva díly po 6 svazcích, cena pak ustanovena na 4 zl. stř. Redaktorovi uloženo, postarati se, aby Časopis Musejní přišel do rejstříku těch časopisů, které po poště odebírati lze. Sbor hledě k rozmnožení práce redaktorské rokem 1847, vyměřil redaktoru 360 zl. honoráru.

Ježto zakladatelů víc a více přibývalo, tištěno na rok 1846 Musejníka 2500 exemplářů, ano r. 1848 zvýšen náklad na 3000 výtisků.

Stran obsahu stalo se hned v lednu 1848 usnesení Sboru, aby se více dbalo kritiky v Časopise Musejním, jmenovitě o spisech matičných. Z té příčiny spisovatel každé nové knihy, která nákladem Matice vyšla, měl býti povinen, obsah díla svého písemně redaktoru podati; a zpráva ta jakož i posudky referentů, kteří uložením Matice knihu posoudili, měly býti pak redaktorovi základem zevrubné zprávy o dotčeném spise v Musejníku i v listech jiných.

Než těžce se dotkl Časopisu Musejního rok 1848. Neboť přední spisovatelé byli toho roku povoláni k činnosti politické buď na říšské radě nebo v žurnalistice neb v obojím. I brzo nedostávalo se redakci Musejníka náležitého materiálu.

O věci té velmi živě rokováno ve Sboru dne 1. října 1848; ozývali se i hlasové, že by Časopis Musejní vůbec se měl zastaviti a náklad naň činěný obrátiti na vydávání encyklopaedie. Tak měl tedy orgán matičný hned druhý rok po svém největším rozšíření vzíti za své. Avšak nedošlo k tomu; Sbor uzavřel, aby časopis dále se vydával, toliko aby se k potřebám časovým přiměřil; nad to k encyklopaedii bez toho také přistoupiti lze nebylo pro nedostatek pracovníkův. O dalším vydávání Časopisu Musejního vyslovil se Sbor dne 2. prosince 1848 takto: aby devátým svazkem ročník 1848 se ukončil,*) tak že dalších tří svazků pro nedostatek důstojného materiálu nevydáno; dále pak aby na příští rok toliko 4 svazky se vydaly. Vycházel tedy opět jako čtvrtletník; což však jen zatím zůstati mělo, pokud by lepší doba opět nenastala. Než Musejník k tomu rozsahu, jaký měl r. 1847, více nedospěl; spíše později objemu svého pozbýval. Sbor sice i po r. 1848 pečoval o to, aby povznesl se Musejník; pročež hledě ke konkurrenci, kterou jmenovitě žurnalistika působila, zvýšil již 24. února 1849

*) V prvním pololetí vyšlo totiž pořádně šest svazků, ale v 2. pololetí uvázl při třetím svazku.

znova honorár, a to na 20 zlatých stř. za arch původní práce a 8 zl. za překlad. Ale za nedlouho nastaly příčiny, které změnily samou povahu starého Musejníka.

Bylo zcela přirozeno, že od r. 1848 nauky přírodozpytné domáhaly se čím dále, tím větší platnosti a tudy také většího opatření při samé Matici. Sbor konal v té příčině pilné porady. I navrhováno, aby se vydával nový přísně vědecký časopis, který by měl několik redaktorů a vycházel v neurčitých lhůtách. Zejména dr. Čejka přimlouval se ve Sboru za to dne 13. prosince 1849 a 9. ledna 1850, zároveň navrhnuv, aby nový ten časopis měl několik oddělení: 1) přírodopisné a lékařské, 2) mathematicko-geografické, 3) historicko-filologické, 4) právnicko-státnické. Návrh ten patrně se nesl dosti vysoko; i nebylo o něm hned rozhodnuto. Teprve později znova o něm jednáno. Musejník vycházel zatím dále čtyrykráte za rok; tisk jeho přenesen od Haasovců do tiskárny Jeřábkovy. Redakce dne 3. března 1850 svěřena Václavovi Nebeskému, protože dosavadní redaktor Jan Erazim Vocel stal se professorem archaeologie na universitě pražské. Také redakci 6. dubna povoleno 53 zlaté na cizozemské časopisy a za redigování 12archového svazku 60 zl.; mimo to usnesením Sboru od 7. června 1851 ustanoveno, aby čas od času dávaly se do Časopisu Musejního výtahy z protokolů matičných, pokud by se do veřejnosti hodily.

Již tyto stručné zprávy o Časopisu Musejním podávají ve mnohém ohledu dosti jasný obraz o literarní činnosti Matice České za této doby. Avšak život literarní se tehdáž v Matici rozproudil ještě znamenitěji v jiných směrech. Sbor vyměřil si již na konci roku 1840 určitý plán, jímž se literarní činnost jeho dále říditi měla, učiniv čtvero oddělení výše jmenovaných. I zahájil ji *Bibliothekou staročeskou*, a to výborným dílem právnické literatury, vydav „*Viktorina Kornela ze Všehrd knihy devatery o práviech a súdiech i o dskách země české.*“ Spis ten, jak výše již řečeno, věnován byl Josefu Jungmannovi na důkaz vděčnosti za sepsání Českého Slovníku. Vydání to Hanka uvázal se opatřiti zdarma; nicméně mezi

tiskem shledána nutná toho potřeba, aby i Palacký ruku přiložil. Nelze sice popírati, že vydání Hankovo není prosto nedostatků: předně že censura nedbajíc na dobrá zdání Palackého mnohá místa spisu vytisknouti nedopustila, ačkoli místa tato z části bez závady v Musejníku byla vytištěna;*) a pak že Hanka za příčinou nesprávného čtení mnohým místům náležitě neporozuměv, podal je ve spůsobu nejasném a nesrozumitelném.**)

Než přes to nebylo vydání onoho díla bez prospěchu. Jednak jím probuzeno studium staročeského práva a jadrného jazyka právnického. Ve Všehrdovi tu poznán netoliko výtečný právník, ale i horlivý a platný obhájce jazyka českého proti přílišným humanistům, kteří zapomínajíce na jazyk mateřský, jen pro řeči klassické horovali. A k poznání tomu velice přispěl důkladný Úvod Palackým sepsaný a k dílu připojený. Vyobrazení starodávního soudu zemského ke spisu přidané daroval kurator Jan Norbert rytíř z Neuberka, dav je podle starého obrazu na své útraty rýti a jím tu důležitou knihu ozdobiti. Vším právem pronesl se Šafařík v Časopise Musejním 1841: že vlastenečtí vydavatelé díla Všehrdova nejen Jungmanna k srdečným díkům zavázali, ale i literatuře české znamenitou pomoc, všem pak Matice naší zakladatelům příjemnosť spůsobili.***)

Spis Všehrdův vydán sice r. 1841, ale ještě na r. 1840. Roku 1841 začíti se mělo s *Bibliothekou novočeskou*. Sbor obmýšlel zprvu vydati jakožto první dílo této sbírky básně Puchmajrovy, protože v skutku jimi zahájena novočeská literatura.†) Ale ježto nové vydání básní těch teprva nedávno, totiž

*) Částky v díle Všehrdově censurou přeškrtnuté nalézají se v znění věrném ve Výboru z literatury české II. díl na str. 1049.

**) Viz Radhost I. na str. 214.

***) Ctitelé Jungmannovi sebrali tehdáž na ono dílo asi 400 zl. stř.; přepisování a korrekturu vykonal Franta, začež mu dáno 60 zl. — Nové vydání knih Všehrdových vyšlo r. 1874 péčí dr. Hermenegilda Jirečka a nákladem spolku českých právníků „Všehrd"; užito v něm všech starých rukopisů.

†) Život Josefa Jungmanna na str. 337.

r. 1833, vyšlo aniž posud rozprodáno bylo; proto Sbor uznal za dobré, místo nich vytisknouti *Josefa Jungmanna Sebrané spisy veršem i prosou*, dílem již dříve v rozličných časopisech vydané, dílem teď po prvé tištěné. K těmto náležel zejména překlad Goethovy idyllické básně „Hermann a Dorota.“ Také ctitelé Jungmannovi si žádali dotčených Sebraných spisů, aby měli i menší básnické a prosaické práce jeho v pěkném celku pohromadě. Byloť v nich možná i drobnou činnosť literarní, jak se jí Jungmann po dlouhá léta oddával, jasně postihovati.*)

Jakožto druhé číslo Novočeské bibliotheky vydán r. 1842. *Jos. Smetany Silozpyt či fysika.*

Avšak hned r. 1842 ukazováno ve Sboru na veliký nedostatek soustavně psaných a při tom prostonárodních spisů naučných, které by se hodily prostředním třídám vzdělaného obecenstva. Jmenovitě Šafařík jakožto jednatel Sboru přimlouval se za vydávání takových knih, učiniv návrh, aby se vydávala *Malá encyklopaedie nauk*, jež by obsahovala populární spisy o nejpotřebnějších naukách. Jde z některých různých připomenutí na jevo, že tato Malá encyklopaedie měla původně doplňovati svou důslednou terminologií a fraseologií i slovník encyklopaedický. Jakožto první kniha té encyklopaedie přijat na r. 1842 Tomkův *Krátký všeobecný dějepis.*

Tak opět nové a velmi potřebné oddělení spisů matičných otevřeno. Doložiti tu třeba, že k důvodnému dolíčení jednatele Šafaříka ve Sboru dne 1. října 1842 ustanoveno, aby spisy matičné vycházely s pravopisem obnoveným či analogickým co do písmen *g* a *j*. První spis, k žádosti spisovatele samého s onou pravopisnou změnou vydaný, byl Tomkův Dějepis Všeobecný.**) A stran spůsobu, jak Matice spisy přijímati má, stalo se dne 2. listopadu 1842 k návrhu Palackého pravidlem, aby budoucně každý spis, jenž by měl

*) Sebrané spisy byly tak jako knihy Všehrdovy vydány asi v 1000 exemplářích.

**) Vydán ve 2000 exemplářích; spisovateli dostalo se honoráru 75 zl. a 25 výtisků. Kniha tato má 263 strany.

nákladem Matice vydán býti, dvěma učencům buď ze Sboru buď kromě Sboru v rukopise k písemnému posouzení podán byl. Kteréžto pravidlo Sbor posud zachovává.

Praktický účel, který vedl k vydávání Malé encyklopaedie, spůsobil také vydání některých map. Vyšlo totiž péčí několika soukromých osob patero map: 1) Východní polokoule, 2) Západní polokoule, 3) Evropa, 4) Španěly a Portugaly, 5) Velká Britannie; a ty mapy jako první svazek zeměpisného atlantu českého prodávány u Kronbergra a Řivnáče. Sbor si umínil v tomto vydávání map, které brzo po začetí svém zaniklo, dále pokračovati. K tomu konci koupil od Šafaříka mapu Evropy, již vydal Andrireau Goujon; a k té se mělo při vydávání map rozličných států evropských přihlížeti.*)

Roku 1843 nejprve vydán *Tomkův Dějepis český* a *Přírodopis Staňkův* jako II. a III. číslo Malé encyklopaedie.**) Roku téhož vydal Sbor jakožto číslo III. Novočeské bibliotheky *Jungmannův překlad Miltonova Ztraceného ráje v 2. vydání.* Práce ta byla zajisté prvním znamenitým překladem v literatuře naší a po svém prvním vydání r. 1811 mocně působila na rozvoj mluvy básnické. Jen po dlouhém domlouvání odhodlal se přeskromný spisovatel k tomuto druhému vydání, neměniv kromě některých omylů a jazykových poklésků téměř nic na práci původní, jako se zachoval i při vydání Sebraných spisů.***) Roku 1844 vydány: *Antonína Marka Základní filosofie, logika, metafysika*, pak *Ferdinanda Hyny Dušesloví zkušebné*; ona jako číslo IV. Novočeské bibliotheky, tato jako č. IV. Malé encyklopaedie nauk.

Dávný a důvěrný přítel Jungmannův Antonín Marek vzdělal svůj filosofický spis hlavně k ustavičnému vyzývání

*) Merklasovi uloženo, aby nejprve zhotovil mapu rakouského mocnářství.

**) Za Přírodopis ten dostal spisovatel honoráru 250 zl. a 12 exemplářů spisu samého. Co do řeči opravoval jej čilý spisovatel Josef Chmela, jenž r. 1841 dostav se za professora na akademické gymnasium do Prahy, od r. 1843 často se připomíná jako stylistický opravovatel spisů matičných.

***) Život Josefa Jungmanna na str. 338.

Jungmannovu. Již roku 1815 usiloval Jungmann, jsa ještě v Litoměřicích, o založení literatury vědecké, maje za to, že jen to může býti pevným základem dalšího rozvoje řeči a literatury české. A pro onu myšlenku Jungmann získal také Antonína Marka, jenž sepsal a roku 1820 vydal Umnici či logiku. A když později Matice Česká sama pěstovati se jala vědeckou řeč a literaturu, tu znova Jungmann Marka vybízel, aby filosofické dílo své dokončil metafysikou, ano 6. září 1841 přímo Markovi psal, že nikdo kromě něho (Marka) není mocen něco takového vyvésti. A 21. února 1842 radí Jungmann Markovi, žeby mohl metafysiku s logikou, jejíž starší vydání zatím se rozebralo, v jednom svazku vydati, zvláště jestliže by se mu zlíbilo, logiku přehlédnouti. Marek své dílo Sboru předložil, a to nejen *metafysiku*, ale i *logiku* nově vzdělanou; byla Palackým a Jungmannem posouzena, ano ve zvláštní schůzi ještě jednou přehlédnuta, a některé terminy proměněny. Důležité jest, že strany názvosloví stalo se, jakož Jungmann sám Markovi oznámil, usnesení, aby v té věci nehledělo se ku přílišnému purismu, zvláště tam, kde všichni evropští jazykové se jako shodli, leda žeby naskytlo se slovo velmi dobré a snadno srozumitelné.*)

Dle toho pravidla změnil již Marek sám názvosloví své logiky, a Sbor rovněž ještě k tomu ledacos přičinil. A v této terminologické stránce i ve fraseologii filosofické záleží hlavní zásluha spisu Markova, jakož i přísná kritika již tehdáž uznala; jinak ovšem nebyl žádným pokrokem filosofické vědy vůbec, alebrž pokusem, na svou dobu dosti dobrým, uvésti onu nauku v písemnictví české.**)

Týž úkol mělo vykonati Ferd. Hyny *Duševloví zkušebné či psychologie.* Ale se spisem tím Matice méně dobře než

*) Korrespondence Josefa Jungmanna u jeho dědiců a Život Josefa Jungmanna na str. 347.

**) Jakož z protokolů příslušných jde na jevo, Marek nepřijal žádného za svůj spis honoráru, jen žádal, aby mu dáno bylo několik exemplářů jeho filosofie, jimiž chtěl poděliti školy svého vikariátu; dostal 41 exemplářů. Také tento spis Chmela korrigoval.

s Markovým pochodila. Jeden recensent rukopisu vytknul mnohé chyby, mezi nimi také tu, že spisovatel neuvedl ani žádných pramenů, z nichž čerpal. Ale podivným spůsobem kniha byla vytištěna, aniž spisovatelem potřebné opravy učiněny byly. Také Hyna sám potom navrhoval jisté změny; z té příčiny daly se některé listy znova otisknouti, které zakladatelům spolu se Základní filosofií Markovou vydávány býti měly, protože kniha sama již mnohým do rukou se dostala.*) Přes to však Hynův spis ostře kritisován v Časopise Musejním; vytýkáno mu mimo jiné také to, že byl uveden jako práce původní, kdežto prý jest chatrná kompilace z rozličných spisů cizích. Jungmann chtěje věc mírným spůsobem ukončiti, doložil pod onu kritiku několik slov na omluvu: Sbor Musejní že přijal a vydal knihu Hynovu, třeba ne ve všem dokonalou, ale vždy užitečnou, zvláště proto, že posud nic lepšího v češtině nebylo; ale na důkaz své nestrannosti že i tuto přísnou úvahu o ní přijímá a vydává. Ke konci že spisovateli o vychování mládeže a o český jazyk dobře zasloužilému sluší to svědectví dáti, „že on v pravdě předmluvu napsal a v ní všecky od recensenta vytčené i mnohé jiné prameny udal; ale že předmluva ta tiskem nevyšla, poněvadž vydavatelům (totiž Matici) později o několik dní dodána byla, kdežto zatím z náhodného nedorozumění již kniha se prodávala a na mnohé strany rozeslána byla.“ **)

Na konci těchto zpráv o prvotinách filosofické literatury naší novověké nemůžeme než pronésti se v ten rozum: že čtouce ony spisy jakož i kritiky o nich shledali jsme, že u veliké míře naši filosofové tehdáž prosákli byli filosofickou mluvou německou, nejen ti, kdož filosofická díla skládali, nýbrž i ti, kdo je kritisujíce vytýkali jim nejasnosť, nesrozumitelnosť a podrobenosť filosofii německé. Z toho jde, proč Jungmann a vrstevníci jeho přede vším zasazovali se o za-

---

*) Protokoly matičné.

**) Oba spisy, Markův a Hynův, vydány v 1500 exemplářích. Náklad na onen obnášel 566 zl. 34 kr. a na ten 654 zl. 56 kr. Hyna dostal honoráru 100 zl. stř. a 20 výtisků. (Vše dle protokolů matičných.)

ložení vědeckého jazyka, i že s potěšením přestávali na tom, když spis filosofický českou fraseologii a terminologii třebas jen dosti málo ku předu posunul.

Nejdůležitější dílo r. 1845 Maticí vydané jest *Výbor z literatury české, díl I.*

První k tomu podnět dal Palacký již někde na počátku r. 1843, učiniv návrh, aby sestaven byl Výbor z české literatury od nejstarších dob až na časy naše. Nejprve rokováno o tom ve schůzi dne 15. března t. r.

V sestavování materiálu pro Výbor uvázali se Jungmann, Palacký, Šafařík a Hanka; vybraný materiál přepisovali na útraty Sboru z počátku skriptor kněz František Bezděka a Karel J. Erben, později Erben sám. Hlavní redakci celého díla vedl Jungmann, byv k tomu Sborem požádán. *) První díl Výboru odhalil bohatství staročeské literatury až do počátku XV. století. Veledůležitý byl ovšem Úvod k Výboru „Počátkové staročeské mluvnice“ od Šafaříka. Důkladná tato práce, na základě starých památek ve Výboru obsažených ustavena jsouc, znamenitě povznesla český mluvozpyt, v němž od Dobrovského žádný vážný pokrok se nestal. Teprv odtud učiněny památky staročeského písemnictví srozumitelnými, a jazyk staročeský v obor vědeckého studia slovanského potud uveden, že odtud bylo lze staročeštinu se staroslovanštinou srovnávati. Spolu v dotčeném Úvodě vytknuta jsou důležitá pravidla zvláště hláskoslovná a tvaroslovná, jež i k důkladnějšímu poznání novočeštiny přispěla. Nynější mluvozpyt ovšem v nejednom případě pohřešuje správnějšího textu, než jaký podán jest ve Výboru; ale přes to třeba uznati, že dílo to hlavním bylo podnětem k studiu staročeské mluvnice, a že posud jest hlavní Anthologií staročeskou. **)

---

*) Protokol matičný. Život Josefa Jungmanna na str. 344.

**) P. J. Šafařík, „Ein biograf. Denkmal“ od Josefa Jirečka na str. 32. K žádosti tiskárny Haasovské svolil Sbor Matičný, aby výtisk Výboru jakožto vzácné typografické dílo na průmyslovou výstavu do Vídně 1845 zaslán byl.

Strany dalšího vydávání Výboru Šafařík sice radil ve schůzi dne 2. července 1845, aby díl II. se chystal; i tu vznesena redakce na Jungmanna. Ale věc přece na časy pozdější odložena.

Vzácným také spisem toho roku byla *Slovesnost Jungmannova v druhém vydání,* Novočeské bibliotheky číslo V. První vydání učiněno bylo již r. 1820, od kteréhožto času literatura česká znamenitě prospívala. Bylo tedy druhé vydání novým zpracováním tohoto díla, tak že se v každém ohledu liší od vydání prvního; pravilť sám spisovatel, že jeho Slovesnosť vychází tuto po druhé s theorií *cele předělanou a s příklady ze spisů od oné doby (od r. 1820) vyšlých rozmnoženými.**) Obnovená tato Slovesnosť přijata s takovým účastenstvím, že vydání druhé rozebráno i hned, tak že zakladatelům ani nestačilo. Pročež Sbor 17. prosince 1845 uzavřel učiniti nové vydání (tedy třetí) o 1500 výtiscích; toť bylo arci pouhý otisk vydání druhého. Bylo to po prvé, že celá kniha matičná vyšla u vydání novém.

Slovesnosť tato vynikala i slušnou úpravou, pěkným papírem a písmem; podávajíc pak stručný obraz souvěké literatury ve spůsobě velmi lahodné, rozšířila se velmi rychle na gymnasiích, kdež potom r. 1848 stala se vhodným čtením při vyučování jazyku českému. Dosažen takto účel, ku kterému Jungmann Slovesnosť prvotně skládal.

Ke konci roku 1845 vydán stručný spis Tomkův *Děje mocnářství rakouského* jakožto číslo páté Malé encyklopaedie nauk.

Bylo viděti, že Sbor bedlivě k tomu přihlížel, aby vzdělávala se literatura prostonárodní i vědecká; hlavně ovšem dbal o pěstování literatury vědecké. S velikou důvěrou pronesl se o tom Šafařík v listu k Pogodinovi dne 2. března 1845 řka: že v oboru slovanské literatury hlavně v Čechách jeví se větší čilosť; Matice že se zmáhá den ke dni, a že několik větších děl k vydání se chystá. Také musejní

---

*) Život Josefa Jungmanna na str. 339.

zprávu v roce 1845 končil jednatel Vocel v příčině Matice těmito slovy: „Ten potěšitelný zdar (Matice České) nejlepším jest důkazem, že ústav náš nejen skutečnou jest potřebou, ale také přiměřeně jsa řízen, neunavným působením svým na větší vzdělanosť národu našeho i důvěru jeho u velké míře získati si uměl.“

Byl-li konečný výsledek působnosti Sboru Matičného roku 1845 tak potěšitelný, jevily se prospěchy r. 1846 a 1847 ještě znamenitější. Jmenovitě roku 1846 mnoho spisů více méně užitečných vydáno. Byly to zejména: Jana Svatopluka Presla *Všeobecný rostlinopis*, *Smetanův Všeobecný dějepis občanský*, *Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*, *Tomíčkova Doba prvního člověčenstva* a Karla Vladislava Zapa *Všeobecný zeměpis, díl I.*

Vzácnou ozdobou mladistvé literatury vědecké byl *Preslův Všeobecný rostlinopis*, jako č. VII. Novočeské bibliotheky vydaný. Rostlinopis jest pravým arcidílem Preslovým, jímž spisovatel své jméno v přírodovědě proslavil; spolu tím spisem jakož i ostatními pracemi položil u nás základ k terminologii přírodopisné. Práce ta byla tím nesnadnější, ježto od časů slovutného Tadeáše Hájka, tedy od 16. století, nic důležitého v oboru tom po česku se nepsalo, přírodověda pak zatím ohromné pokroky učinila.

Vydání Rostlinopisu Preslova stálo Matici veliký náklad jednak pro obšírnosť spisu jednak pro množství obrazů; pročež také tištěno jen 1500 výtisků, a dílo udělováno jen těm zakladatelům, kteří do toho času k Matici přistoupili, dokud rozebráno nebylo. Presl dostal 600 zl. stř. honoráru za všecky tři díly, tedy i za Počátky rostlinosloví později vydané. Sbor vyslovil tu důvěru k vysoce zasloužilému svému spoluúdu, „že s touto skrovnou, ne zásluhám díla, ale ovšem okolnostem přiměřenou poctou, zvláště považe veliký náklad vydání tak obšírného spisu, přátelsky za vděk přijme.“ *)

---

*) Při vydávání Preslova spisu ukázal se býti velmi bedlivým pracovníkem jako kreslíř na kameně Slovák Petr Slavomil Bohúň; Sbor

Smetanův *Všeobecný dějepis občanský* byl vydán ve třech dílech jako číslo VIII. Novočeské bibliotheky. Také tato kniha stala se jako Slovesnost brzo velmi oblíbenou jednak pro svůj plynný sloh jednak i proto, že Smetana bedlivě přihlížel k dějinám slovanským, v cizích dějepisech obyčejně zanedbaným. Pro příhodnou formu byl také potom roku 1848 z části dobrou školní knihou.*)

Smutnou povinnost Matice konala vydáním *Hlasův o potřebě jednoty spisovného jazyka.* Již na konci 18. století pokusil se na Slovensku katolický kněz Bernolák o to, aby povznesl trnavské podřečí na spisovný jazyk místo českého; což se mu však hrubě nezdařilo. Roku 1845 podobný pokus vyšel od evangelíkův. Ludevít Štúr totiž odtrhl se asi r. 1845 od společné spisovné řeči československé, jsa v tom podporován Hurbanem, Hodžou a jinými literáty slovenskými. Těžce nesli ten rozkol v písemnictví sami někteří krajané jejich, Slováci; tím více toho želeli přední spisovatelé čeští vidouce, kterak tělo národní literatury, po tuhé práci sotva vzkříšené, již zase na jednom konci se trhá. Bylit pak mezi Slováky Pavel Šafařík, Jan Kollár, Jiří Palkovič, Bohuslav Tablic, Jan Chalúpka a jiní, kteří se opřeli proti tomu rozkolu. Kollár vybídl dokonce v listu k Šafaříkovi, aby proti oněm novotám Sbor Matičný zakročil. Šafařík 26. února 1846 přednesl psaní Kollárovo ve schůzi sborové s návrhem, aby vydala se kniha, jež by obsahovala soudy rozličných mužův o spisovném jazyku českém vůbec a o těsném spojení v literarním ohledu mezi Slováky a Čechy zvláště. Věc tak rychle se vedla, že již 1. května spis s Úvodem ode Sboru dotištěn byl. Obsahoval 33 zdání starších i novějších spisovatelů, jak českých a moravských tak slovenských. Spis ten byl vytištěn v 5000 exempl., maje býti co nejvíce rozšiřován zvláště na Slovensku. Ale přičinění to bylo marné; neb tvůrcové nové

mu udělil 100 zl. odměny za dobré zhotovení obrazů, a k tomu dostal též matičný zakladatelský list.

*) Honoráru dostal Smetana 400 zl. stř. a Tomek za opravu, spisu samému velmi prospěšnou, 150 zl.

literatury slovenské stáli na tom, že nezbytně musí se k lidu slovenskému jeho zvláštním nářečím psáti, má-li vůbec býti probuzen k vědomí národnímu; v kterémžto smyslu nepřestávali tedy působiti na povznešení lidu slovenského.

Spis Jana Slavomíra Tomíčka *Doba prvního člověčenstva* nebyl tak důležitý svým obsahem jako pamětihodný nesnázemi, jež Matici spůsobil. Posuzovali jej Jungmann a Čejka, i byl Sborem přijat. Podával obraz, jak člověčenstvo znenáhla k větší a větší dokonalosti dospívalo; spisovatel tam uvedl rozličná mínění geologův o původu země a jiných těles, všeliké náhledy filosofické o vývoji lidstva, ale opominul uváděti pramenův, z nichž vážil. Jakýsi udavač podal žalobu na ten spis u arcibiskupského ordinariátu pražského, že prý se jím zlehčuje autorita sv. písma, a že se v něm nalézají útoky na náboženství křesťanské.

Dne 17. února 1847 kurator Neuberk Sboru předložil přípis od arcibiskupského ordinariátu, kde stížnosti proti spisu Tomíčkovu byly vyloženy se stanoviště dogmatického a církevního. Vytknuty hlavně myšlenky dvě. Předně: že spisovatel původ člověčenstva z Adama a Evy ve smyslu biblickém určitě a zřejmě nevylíčil; tím prý pak na jevo nevychází prvopočáteční hřích a potřeba vykoupení člověčenstva Ježíšem Kristem, a tudy že hlavní základ celého křesťanského náboženství se ruší. Dále vidělo se býti velikou závadou, že spisovatel potopu světa nazval úkazem *přírodním*, což si udavač docela chybně přeložil po německu *natürliche* Erscheinung (úkaz přirozený).*)

Avšak arcibiskup vznesl žalobu i ke dvoru na censurní úřad, který dílo k tisku připustil. Sboru ta věc byla velmi nevhod, neboť záleželo mu vždy na tom, aby v politických a církevních věcech uvaroval se všelikých sporů podobných. Přes to však, když se tak již stalo, zachoval se s důsledností důstojnou. Nejprve podána stručná odpověď arcibiskupskému

*) Ježto jsme stížný spis arcibiskupského ordinariátu v registratuře matičné nenalezli, podáváme ony výtky zcela dle Slovníku Naučného V. str. 172.

ordinariátu, a spolu 26. března nařízeno, aby prodej díla se zastavil, pokud by věc vyřízena nebyla. Nejvyššímu pak úřadu policejnímu podána obrana Jungmannem samým sepsaná, v níž všecka nařknutí vyvrácena. Tak mimo jiné Jungmann dokázal ze spisu samého, že spisovatel na jednom místě posvátnou povahu bible uznává, že mnohé geologické hypothese přímo za hypothese vyhlašuje a nikoli za své osobní mínění. Že pak tam udavač pohřešoval učení o nesmrtelnosti duše, o prvotním hříchu a p., to že nenáleží do geologie, nýbrž do náboženství, jehož však skladatel nespisoval.

Obranu tuto u samého nejvyššího úřadu pokládali za tak úplnou, že Sbor Matičný dalších nesnází pro spis Tomíčkův neměl; nad to převraty brzo potom nastalé v životě veřejném nedopouštěly úřadům, aby se s věcmi podobnými dále obírali. *) Tak se stalo, že spis Tomíčkův r. 1850 opět prodáván.

V roce tom vyšel také I. díl *Všeobecného zeměpisu Zapova.* Spis ten Sbor pokládal za velmi potřebný, vydav jej ve 3000 výtiscích. Také Jungmann bedlivě na něm korrigoval. **) A k vysvětlení spisu toho vydán příruční atlas všech dílů světa v 17 listech, Václavem Merklasem rytý.

Roku 1847 tyto knihy Matice vydala: *Všeobecného zeměpisu Zapova dílu II. svazek 1., Václava Březana Život Viléma z Rosenberka, Františka Matouše Klácela Dobrovědu, Shakespearovu tragoedii „Romeo a Julie“ překladem Douchovým* a *Františka Ladislava Čelakovského Spisů básnických knihy šestery.*

Zapův Zeměpis teprva r. 1850 ukončen, kdež o něm místně se promluví. Spisem Václava Březana dostalo se Staročeské bibliothece po Všehrdových knihách důstojného rozmnožení; vydán tím důležitý pramen historický, jehož

---

*) Tato zpráva o Tomíčkově spise podána dle protokolů matičných a dle Života Jungmanna str. 346 a 410 vydání druhého. (Viz Přílohu AA, jež v 1. vydání vynechána.)

**) Život J. Jungmanna str. 345.

obsah vztahuje se nejen na život slovutného Viléma z Rosenberka, ale i na dějiny celé země od r. 1530—1592, zvláště jižních krajů naší vlasti.*)

V příčině *Dobrovědy Klácelovy* rozcházeli se oba soudcové (Tomek a Vrťátko), jeden ji odporučiv k vydání, druhý ji neschváliv; byl tedy jako třetí soudce Vocel jmenován, jenž sice celkem spis odporučil, ale potřebu oprav jazykových vytknul; pak měl Klácel sepsati ještě předmluvu a v ní úmysl i popularní účel své práce vyložiti. Když skladatel tomu vyhověl, byl spis jeho vydán v Malé encyklopaedii nauk.**)

Překlad *Shakespearovy tragoedie lásky* byl předchůdce pozdějšího podniknutí matičného, vydávání totiž překladu děl Shakespearových vůbec. Zahájena jím jako prvním číslem Bibliotheka nových klassiků důstojným spůsobem. Tak aspoň Sbor 13. listopadu 1846 uzavřel, ač na titulním listu to položeno není. Spis vydán v 3000 výtiscích.

Výtečné dílo *Františka Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery“* předloženo Sboru dr. Staňkem. Čelakovský nabídl dílo své pod tou výminkou Sboru, aby pravopisem od něho za lepší uznaným, psaním totiž *ou* místo *au*, tištěno bylo. U věci té Sbor ve schůzi dne 2. června uzavřel, že se má s Čelakovským, jenž tehdáž byl professorem ve Vratislavi, jednati, aby od oné výminky upustil. Palacký sám mu psal z té příčiny. Osvícený pěvec pak 17. srpna 1846 svému příteli a prostředníku v oné věci dr. Staňkovi odpověděl takto: „kdybych to (dílo básnické) zde anebo ... v Praze u některého nakladatele vyjíti nechal svým spůsobem, vždy by to tak vypadalo, jako bych nějakou opposici proti Sboru (matičnému) učiniti chtěl anebo ji posilovati; a toť se samo sebou rozumí, že mi pánové ti a přátelé naši více na srdci

*) Pečírka opsal Život Viléma z Rosenberka, i dáno mu 40 zl. stříbra, což dle naší míry jest dosti málo za 19 tiskových archů. Palacký a Tomek srovnali a opravili rukopis i opis.

**) Klácel dostal 180 zl. honoráru, Tomek pak za opravu rukopisu 50 zl. Kniha má 320 stran.

leží nežli jakékoli orthografické přesvědčení. Když se pak zvláště nyní o to jedná, aby se všemožnými obyčeji jiným zabránilo nemotornostem, jež i já sobě zošklivuji, nejsem proti tomu aspoň na čas upustiti od svého, tím více, že mi tak mnoho nezáleží na tom, zdali v básních a jiných podobných sepsáních tak neb onak se píše.“ *)

Básně Čelakovského vytištěny v 3000 výtiscích, a slavný básník dostal 300 zl. stř. honoráru za 25 archů své výtečné poesie, tedy 12 zlatých za arch.

Jakož jest patrno, byla literarní činnosť Matice České toho roku neobyčejná, tak že i peněžné prostředky přesahovala. Byloť výdajných peněz r. 1847 12.660 zl. 10 kr. stř., a Sbor vydal 13.163 zl. 42 kr., tak že schodek potom vyrovnán býti musil. A přes všecku snažnou péči o literaturu nemohla již matičná pokladna stačiti plodnosti spisovatelské, tak že toho roku několik spisů buď soukromnému nakladatelství odkázáno neb i zamítnuto býti musilo.

Tak předložil Palacký 26. prosince 1847 Sboru svůj *Popis království českého* doloživ, pokud by prostředky Matice nyní k tomu nestačily, že se nalézá nakladatel jiný. Sbor projevil ochotnosť k vydání toho spisu i při nekalém stavu, ve kterém důchody matičné se tehdáž nalézaly; nicméně spisovateli samému věc k uvážení zůstavil.

Palacký dobře uváživ tehdejší peněžný stav Matice, vydal svůj výborný a praktický Popis nákladem B. Tempského (Calve).

Mimo to podle oznámení sekretářova dne 18. října 1847 učiněného i jiné spisy byly před rukama, které dílem již od Matice k tisku byly přijaty, dílem jí podány. K těmto náležely: Rostlinnictví Daniela Slobody, Skřivanovo Účetnictví, Tomíčkovy Drobnější cestopisy a j. Sbor tedy přihlížeje k nedostatku důchodův aspoň o dotčených spisech uzavřel, žeby k tisku jich před r. 1849 přikročiti se nemohlo. Slobodův spis byl vydán teprv r. 1852, Tomíček cestopisy své uveřejnil

*) Časopis Musejní 1872 na str. 168.

nákladem soukromým, Skřivan pak vyžádal si, aby spis jeho posouzen byl, a kdyby ho Matice vydati nemohla, aby mu spis i s posudky dodán byl. V skutku také za dobrý uznán a jakožto práce odborná pro své obecenstvo schválen.

Nemohl-li Sbor Matičný hotových spisů již vydati, bylo mu tím nesnadněji uvázati se v pouhé návrhy, jež byly proti stanovám, třeba jinak k věcem potřebným se nesly. Tak podán Sboru 26. července 1847 dopis z 9. června od Průmyslové Jednoty, obsahující seznam německých děl průmyslníkům potřebných, se žádostí, aby nákladem Matice přeloženy a vydány byly. Kromě nesnáze peněžné překáželo v tom i pravidlo statut, že jen díla hotová Sboru předložená vydati se mohou, když soudcové spisy za dobré uznají.

Konečně Sbor zamítnouti přinucen byl pro nemilou náhodu i hotové dílo muže jinak zasloužilého. Purkmistr domažlický *Emil Antonín Fayl* žádal totiž, aby Matice jeho dokončený překlad řádu soudního s komentarem a dekréty vydala. Ale poněvadž se práce tato sběhla s jiným překladem řádu soudního, zhotoveným od Friče, Havlíka a jiných právníků, který nad to od censury již povolen a k tisku připraven byl, nemohl Sbor vyhověti žádosti dotčeného vlastence.*)

Než přes tíseň peněžnou na konci r. 1847 zlepšily se příjmy Matice r. 1848 opět tou měrou, že některé knihy vydati se mohly. I byli vydáni r. 1848 spisové tito: *Počátkové rostlinosloví od Jana Svatop. Presla, Františka Pixy Klíč štěpařský* a začátek (dílu I. část 1.) *Františka Palackého Dějin národu českého.*

Spis Preslův byl úvodem k jeho slavnému Rostlinopisu. *Pixův Klíč* měl patrně sloužiti potřebám praktickým, i byl vydán po náležité opravě jak ve slohu tak i v názvosloví.**)

---

*) Také jiný právnický spisovatel *Josef Vladimír Pelikán* nabízel Matici nějaký právnický spis k vydání. Ale k návrhu dr. Friče Sbor ustanovil, aby spisovatel počkal, až by dotčený překlad soudního řádu na světlo vyšel, by spisovatel dílo své s ním ve srovnalost uvésti mohl.

**) Honorár za Klíč štěpařský (265 stran) obnášel 140 zl., a za opravu toho spisu sekretáři dány 64 zlaté.

Nejdůležitější však úkol vzala na se Matice Česká získáním *Dějin národu českého* pro zakladatele své; pročež sluší o té věci vynésti na jevo, což v pamětech matičných zachováno.

Rozneslo se roku 1846 mezi vlastenci, že Dějiny Palackého po česku psané jsou již k tisku připraveny a censuře předloženy. K návrhu dr. Friče Sbor dne 2. června uzavřel, aby Palacký byl vyzván, „by jakožto spoluúd a hlavní původ Matice“ ono své dílo Matici k vydání propůjčil, žeby jednak větší odbyt mělo, jednak nové údy Matici získalo. K žádosti Sboru Šafařík soukromým listem Palackému ono přání oznámil· Dne 20. července Palacký Sboru se pronesl, že první oddělení svého díla dle slibu, před mnoha lety učiněného, knihkupci Tempskému k tisku odevzdal; předložil spolu příčiny, proč mu není možno, ač určité smlouvy neučinil, s Tempským o ustoupení jednati. Spolu Palacký doložil, žeby proti tomu nebyl, kdyby Sbor sám toho při Tempském vymohl. Kurator rytíř Jan z Neuberka s Vocelem se uvolili, že s Tempským o věci pojednají. Konec toho jednání byl, že Tempský učinil Sboru tyto tři návrhy: 1. Aby Sbor nesl $^4/_5$ útrat na vydání 2500 exemplářů, začež chtěl Tempský dáti 1700 exemplářů nebo za poměrný příplatek dle potřeby i více ku podělení údů matičných. 2. Aby beze všeho dalšího závazku Tempský členům Matice dával výtisky za $^2/_3$ krámské ceny. 3. Aby Tempský docela se odřekl všech práv k tomu dílu. Sbor dne 17. září 1846 přijal první z těch tří návrhů Tempského.*)

Tím krokem Matice vyplnila svou povinnosť k původci i k zakladatelům svým. Památného roku 1848 vydána 1. část nesmrtelného díla národního, jehož předmluvu Palacký uzavřel těmito dojemnými slovy: „Konečně nezbývá mi než tužebné přání, aby bůh požehnati ráčil dílu tomuto, tak aby hojně posloužilo národu našemu ku poznání sebe samého a k uvědomění se v tom, čím jest a čím býti má. Roznítí-li se kde

*) Protokoly matičné.

čtením jeho v srdci ušlechtilém láska ku pravdě a právu, k řádu a králi, ke vlasti a národu víc a více, bude mi to za všecko mé úsilí tou nejmilejší odměnou!“

Veliký vlastenec dožil se sám jistou měrou vyplnění tohoto svého přání.

Avšak roku 1848 objevily se s nemalým důrazem i snahy, které k tomu se nesly, aby Matice Česká na se vzala směr prostonárodní. O tom ve spolcích tehdá živě rokováno, ano i na členy Sboru o to naléháno. Jmenovitě Karel Sabina v tom byl činný, nalézaje dosti následníků, kteří spatřovali v této změně úkolu matičného vítanou možnosť, obrátiti prostředky matičné nejen ve prospěch literatury prostonárodní, ale i k záměrům politickým. Ba mluvilo se i o tom, žeby nejlépe bylo matičný fond docela obrátiti v literaturu, t. j. vydáním všech peněz jej rozpustiti.

Proti takovýmto povážlivým choutkám, jimiž i další existence Matice ohrožena byla, opřeli se Šafařík i Neuberk co nejrozhodněji; a tak se stalo, že dotčené snahy ve Sboru Matičném vrchu nedosáhly.*) —

Roku 1849 rozmnožil se opět počet spisů Maticí vydaných; po rozpuštění sněmu kroměřížského vrátil se mnohý politik zase k své dřívější činnosti literarní. O působení Matice zpravil Šafařík listem ze dne 29. července Pogodina v ten smysl: že opět nastal pravidelný život literarní; Matice že opět se zotavuje, dávajíc mnohé spisy tisknouti, mezi nimi *Jungmannovu Historii literatury české* v 2. vydání, *Komenského Didaktiku* a *Tomkův Dějepis university pražské.*

I vydány toho roku mimo knihy právě řečené ještě *Jana Slavomíra Tomíčka Děje anglické země* a *Filipa Stanislava Kodyma Naučení o živlech.*

Historii literatury české Jungmann po prvé vydal r. 1825 nákladem svým. Byla to vlastně bibliografie česká s výklady historickými a literarními; ale byl to první obraz

*) Ze zpráv býv. ministra Jos. Jirečka.

českého písemnictví po česku sepsaný. Od těch dob Jungmann vedle jiných prací, tak jako Slovesnosť, opravoval a doplňoval po chvílích i svou Historii literatury. Ale při veliké skromnosti své sotva by byl Sboru tak brzo své dílo k druhému vydání nabídl. Již r. 1842 dle vlastního přiznání, jež Jungmann Markovi učinil, pobádali ho někteří Čechové, aby se o druhé vydání Historie literatury přičinil.*) Odtud zdá se pracoval o tom díle tím pilněji, ač opět žádné zmínky ve Sboru o tom neučinil. Teprva 1. května 1846 Palacký sám ve schůzi matičné Jungmanna se tázal, kdy as druhé vydání k tisku připraveno bude. Tu Jungmann hned potom dílo své Sboru předložil, a Sbor již 2. června r. 1846 je k vydání přijal. Slovutný spisovatel přehlížel sice, když se tiskl, text, lístky v prvotní vydání všelijak vlepovanými velice nesnadný; ale nedočkal se již dotisknutí díla svého, ježto pak pod dozorem Tomkovým ku konci bylo dovedeno.

Po smrti Jungmannově Tomek, přehlížeje písemnosti Historie se týkající, shledal, že úmysl nebožtíkův byl, dvojí rejstřík ku knize té přidati: 1. poznamenání všech spisovatelů v alfabetickém pořádku s krátkými životopisy, 2. poznamenání všech knih v té Historii obsažených rovněž v alfabetickém pořádku. Sbor z té příčiny uzavřel: aby zhotoven byl takový dvojí rejstřík; ale aby při životopise každého spisovatele také všecka jeho díla uvedena byla i s čísly, pod kterými v Historii literatury se nalézají; dále aby přidán byl ke spisu i obraz zemřelého. K tomu konci požádán krajský kommissař Pavel Alois Klar o propůjčení rytiny, kterou zhotoviti dal pro almanach Libuši na r. 1847 vydaný. Konečně ustanovil se Sbor i na tom, aby nákladem Matice obšírný životopis Jungmannův sepsán byl, o jehož složení od Sboru dožádán Antonín Marek, dávný přítel Jungmannův. Dne 12. ledna 1847 čten ve Sboru list Markův, jímž na žádosť Sboru k sepsání takového životopisu se podvolil. Pročež Sbor učinil pak v Pražských Novinách a v Kvě-

---

*) Život Josefa Jungmanna na str. 339.

Balbiho nebylo v literatuře české tehdáž novověkého díla zeměpisného. I vyzval tedy Sbor k sepsání všeobecného zeměpisu Karla Vladislava Zapa, jenž některými místopisnými a národopisnými pracemi k tomu jakousi spůsobilosť byl prokázal. První díl, vydaný již roku 1846, Zap sepsal ve Lvově, druhý o dvou svazcích v Praze, kamž roku 1845 jako úředník při účtárně přesazen byl.*) Dílo samo vědecké ceny do sebe nemělo; ale přihlížejíc bedlivě k zemím slovanským, uvedlo v literarní život množství dobrých jmen místních a názvů zeměpisných. Kterážto formalní vlastnosť tehdáž zajisté nemálo vážila; Sbor pak hledě ke praktické stránce spisu, vším právem jej vřadil do Malé encyklopaedie nauk.**)

Druhá kniha, kterou Matice r. 1850 své zakladatele podělila, byly *Dějiny národu českého, a sice dílu III. část 1. od r. 1403—1424.* Vydání svazku toho bylo zajisté pozoruhodné; neboť vyšlo bezprostředně po prvním svazku českého vydání, který sáhal až do r. 1125 a také již r. 1848 vydán byl. Palacký patrně znamenav volnější život politický r. 1848, dbal úsilně o to, aby vylíčení „jedné z nejzatmělejších a nejzajímavějších epoch historie nejen české ale i všeobecné“ dostalo se co nejdříve do rukou národu českého. Nad to jest svazek ten i proto důležit, že Palacký jím začal vydávati Dějiny své vždy nejprve v původním znění českém a potom teprva v překladu německém. K ospravedlnění svému pronesl se slovutný dějepisec v předmluvě k dotčenému svazku takto: „Až po rok 1848 mohl sem vždy, dle žádosti někdy na mne vzložené, posluhovati předně čtenářstvu německému výkladem dějin českých, kochav se tou nadějí, že později předělám dílo své dokonaleji jazykem českým: od té doby ale stalo se mně to věcí mravně nemožnou. Uznaná již nyní, chvála bohu! rovnoprávnosť národní nedopouští mi na ujmu svého dávati ještě přednosť jinému rodu. Takéť zdá se mi, že po té haně, kterou osulo

*) Slovník Naučný.

**) Nemalé nesnáze měl Sbor Matičný s vydáváním map. Tak roku 1849 dne 9. června musil Merklasovi vrátiti mapu Australie pro

mne spisovatelstvo německé od r. 1848, jakož vůbec známo, téměř bez výminky, pozbyl sem již i práva, pohybovati se v oboru, který nemá pro mne, ať nedím lásky, ale ani spravedlnosti."

Patrně tedy Palacký zahájil tímto svazkem (od roku 1403—1424) nejen novou epochu dějin českých, ale i novou epochu ve své literarní činnosti. A jak vysoce tu na péči měl rychlé vydávání svých Dějin, o tom svědčí, že hned roku následujícího, totiž 1851, vydal pokračování dějin husitských od r. 1424—1439.*)

Téhož roku zakladatelé Matice ještě dostali Abrahama Norova *Putování po sv. zemi*, jež z ruštiny přeložil Filip Klimeš, kněz řádu premonstráckého v Teplé, a *Virgilia Marona Spisy básnické překladem Karla Vinařického.*

Překlad spisu Norova předložen Sboru Šafaříkem již 13. ledna 1847. Šafařík chválil výtečnosť toho díla i překlad za dobrý položil, načež předložen censuře ku schválení a potom teprva Šafaříkovi a Hankovi dán znova k posouzení.

Strany práce Vinařického Sbor nedbal pravidla obecného, dle kterého se měla dáti před tiskem dříve posouditi, nýbrž ustanovil, aby se dílo hned do tisku dalo a tisklo se v 4000 exemplářích. Sbor to odůvodnil tím, že výtečné překlady Vinařického jsou vůbec známy, a že také již některá čásť překladu onoho tištěna byla.

Hledíce ke spisům od r. 1841—1851 vydaným, spatřujeme mezi nimi velikou rozmanitosť. Úhrnem jich bylo 31; mnohý z nich i několik svazků obsahuje, jako: Všeobecný

---

nesprávnosť výtisku k napravení, a 19. prosince opět si stěžováno na jiné dvě mapy.

*) Za každou čásť po 25 arších platila Matice Tempskému, odebralo-li se 2500 exemplářů 1368 zl. 3 kr.
„ „ 2600 „ 1422 „ 30 „
„ „ 2700 „ 1476 „ 57 „
a každé další 100 exemplářů o 54 zl. 27 kr. nad to výše.

zeměpis a Rostlinopis po dvou, Všeobecný dějepis a Dějiny národu Českého po třech.*)

Ze čtyr oddílů, jež Sbor na konci r. 1840 vytknul si za pravidlo u vydávání knih matičných, nejvíce spisů obsahuje *Bibliotheka novočeská* (oddíl II.); jest jich dvanáct: Sebrané spisy Jungmannovy, Smetanova fysika, Markova Základní filosofie, Slovesnosť, Doba prvního člověčenstva, Všeobecný rostlinopis, Všeobecný dějepis občanský, Čelakovského Spisy básnické, Počátkové rostlinosloví, Pixův Klíč štěpařský, Tomkovy Děje university pražské, Tomíčkovy Děje anglické. Patrno již z titulů, že náležely rozličným naukám a hodily se na mnoze pro obecenstvo vzdělané.

Bibliotheka staročeská (oddíl I.) jest opatřena jen třemi spisy: právnickým spisem Všehrdovým, Životem Viléma z Rosenberka a Didaktikou; ale všecky tři důstojně zastupují staročeskou literaturu. Sbor patrně hned zahájil ten oddíl takovými památkami, že v nich objevily se hned tři důležité směry naukové v důkladném vzdělání, totiž: právnictví, dějepis a filosofická didaktika.

---

*) Vydávání tolika knih způsobilo Sboru i nemilé nesnáze s tiskárnami. Tak se stalo jmenovitě r. 1851. Matice Česká patrně čím dále tím více zaměstnávala tiskárny, které však též rozšířením svobody tisku r. 1848 víc a více prací nabývaly. Z té příčiny se někdy i tisk některého spisu matičného zdržel. Pročež Palacký jako jednatel musejní nejednou k tomu vedl, aby Matice svou vlastní tiskárnu si zřídila. To však z rozličných příčin se nestalo. I měla tedy Matice odtud veliké nesnáze prodléváním tisku svých děl; tiskárny zajisté sloužily rychlým potřebám novin a školních knih ochotněji než zakázkám matičným. Tak nejedno dílo, ač k tisku připravené, zdrželo se jen proto, že tiskárna již nestačila silami svými. Tak jmenovitě rejstříky k Jungmannově Historii literatury české se až do r. 1851 promeškaly; též se opozdil Doplňovací svazek Zapova zeměpisu. O těchto nesnázích zmínil se také Palacký ve schůzi musejní dne 20. května 1851 řka, že Sbor nemohl zakladatelům tolik knih poskytnouti jako v některých letech minulých; i doložil, že tak se stalo vinou tiskáren, ježto prý neméně než devět nových spisů přichystáno, na něž Matice od několika let naléhala, ale přes to nebylo možná je vydati. Proti tomu gremium knihtlačitelské v čísle 126. novin „Constitutionelles Blatt aus Böhmen" vydalo osvědčení, kterým vinu, proč tisk matičných knih tak vázne, přičítá

Bibliotheka klassiků starých a nových (od. III.) vykazuje čtyry spisy. Jeden z nich náleží písemnictví starověkému, totiž překlad Vergilia Marona spisů básnických, a tři literaturám novověkým: překlad Miltonova Ztraceného ráje, Shakespearova kusu „Romeo a Julie", pak Norova Putování po svaté zemi.

Čtvrtý oddíl, totiž *Bibliotheka domácí*, jež měla obsahovati spisy prostonárodní poučného a mravního obsahu, na žádném spise matičném se nejmenuje. Zdá se však, že aspoň co do stránky poučné nahrazena *Malou encyklopaedií nauk;* s kterýmžto titulem vydáno knih osm: Tomkův Krátký všeobecný dějepis, Děje země české, Děje mocnářství rakouského, Staňkův Přírodopis, Dušesloví zkušebné, Zapův zeměpis, Dobrověda a Naučení o živlech.

Kromě dotčených čtyr oddílů vydáni: Výbor z literatury české, Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka, Dějiny národu českého a Historie literatury české.

Podle obsahu byly tři spisy filosofické, deset dějepisných, dva zeměpisné a cestopisné, jeden právnický, čtyry filosofickopaedagogické, šest přírodozpytných a pět belletristických.

A co do ceny vědecké jest mezi těmi 31 spisy aspoň *osm děl*, která platně působila na další rozvoj naukové literatury naší. Jsou to zejména:

---

hlavně Matici samé, protože prý se korrektura protahuje a rukopisy nepořádně dodávají. Ale Sbor vyvrátil tvrzení to zvláštním návěštím, v němž mimo jiné k tomu ukázal, že Sbor dílo v jedné tiskárně začaté proto vzíti a jiné tiskárně odevzdati musil, že po odevzdání rukopisu již na čtvrtý měsíc teprva druhý půlarch vysázen byl . . . (Časop. Mus. 1851 svaz. II. na str. 205). — Jinou nesnázi měl Sbor téhož času s nedbalými odběrateli spisů matičných. Mělť zajisté každý zakladatel knihy matičné sám si ze skladu odebírati neb někoho zříditi, jenž by te za něho činil. Ale nastala v tom velká nedbalost, jmenovitě po roce 1848. Tak vypočítal r. 1851 sekretář, že až k číslu 2815 neodebírali svých knih v předešlém roce 574 zakladatelé; události politické bezpochyby obecenstvo poněkud odvracely od písemnictví vážného. Sbor tedy dal od sebe návěští r. 1851, že o zakladatelích, kteří tři léta svých knih neodeberou, za to míti bude, že své spisy fondu matičnému darují. Tak tedy Sbor lhůtu prodloužil od dvou na tři léta.

Všehrdovy knihy a Didaktika,

Výbor z literatury české a Historie literatury co do vědeckého materiálu,

Dějiny národu českého a Děje university pražské,

Všeobecný rostlinopis a Počátkové rostlinosloví.

Nejeden i z ostatních spisů se chýlí svou systematickou formou více k pracím vědeckým než obecně poučným, přispěv nemálo k ustálení fraseologie a terminologie vědecké; přece však stavíme nadřečených osm v popředí. Neboť přidruživše se k Slovníku Jungmannovu a k Starožitnostem Šafaříkovým utvořily s těmito onen základ k vědecké naší literatuře novověké, z něhož celá řada jiných prací naukových jako z přirozeného kořene domácího vyrůstala.

Z belletristických spisů jsou pozoruhodny zvláště *Básnické spisy Čelakovského,* tohoto genialního pěvce Ohlasův a důmyslného skladatele Růže Stolisté i mnoha vtipných epigrammů. Kterýmižto plody básnickými stal se Čelakovský pravým zakladatelem národní školy básnické v trojím směru jejím, v epickém, lyrickém a humoristicko-satyrickém.

Z ostatních pak spisů mnohý znamenitě přispěl k rozšíření vlasteneckého smýšlení neb obecného vzdělání v prostředních třídách obecenstva, na jichž probuzení národním tak mnoho záleželo.

Doložiti ovšem třeba, že některé knihy z výše jmenovaných Bibliothek neprospěly hrubě ani vědecké literatuře ani vědeckému jazyku ani vzdělání národnímu, jmenovitě posuzujeme-li je po stavu nynější literatury naší. Ale při těch pamatovati jest na to, že povstaly v době, kde každý spis týkající se kterékoli nauky již proto byl důležitý, že česky psán byl, dávaje zjevný důkaz, že o věcech vědeckých také po česku psáti lze. Tuť ovšem každé dílo naukové již svým vyjitím literatuře jistou měrou posloužilo. A z té příčiny lze si vyložiti onu shovívavosť, s jakou i takoví výtečníci vědečtí,

jako byl Jungmann, Palacký, Presl a Šafařík, zachovali se k nejednomu spisu Matici podanému.*)

Nemalé nesnáze míval Sbor s mapami. Nejednou stalo se, že pro nezdaření tisku Sbor byl nucen tu neb onu mapu rytci vrátiti. Konečně 1. října 1848, kde bezpochyby naléhaly na Sbor i potřeby školské, ustanoveno, aby mapy se vydávaly v jistém pořádku. Vydán byl nejprve pomocí Matice příruční atlas všech částí země o 27 listech; také podnikl Sbor vydávání většího atlantu zeměpisného, který však ke konci přiveden nebyl. Vyšly jen tyto mapy, školám jakž takž postačitelné: 1) Východní polokoule, 2) Západní polokoule, 3) Evropa, 4) Asie, 5) Afrika, 6) Australie, 7) Jižní Amerika, 8) Severní Amerika, 9) Britannie, 10) Španěly a Portugaly, 11) Italie, 12) Rakousko, 13) Uhry a 14) Čechy. Oba tyto atlanty zhotovil Václav Merklas.

Zvláštní péči měl Sbor o mapu království českého. Již roku 1845 uzavřel takovou mapu vydati. Redakce svěřena Zapovi; spolu měli býti požádáni znalci technické, polohopisné a filologické stránky k zdárnému celé věci provedení. Vyšla sice na r. 1850 mapa království českého od Merklasa; ale ta nad školní potřebu se nepovznesla. Důležitější a pravé ceny vědecké byla národopisná mapa království českého téhož roku vydaná, již upravil Josef Jireček a ryl František Schönfelder z Feuersfeldu. Týž rytec kreslil a ryl také výbornou mapu okolí pražského, kterou zakladatelé dostali na rok 1851.

Pocházela od Jana Krejčího i byla již r. 1848 napolo vyryta do kamene od Henninga, ale za nepokojů svatodušních kámen na kusy rozbit.

Než kromě vydávání hotových plodů literarních Sbor Matičný napomáhal i tím literatuře, že dával *podněty a plány k novým podnikům*, i že spůsobil *přepisy důležitých rukopisů*

*) V příčině rukopisů knih Maticí vydaných ustanoveno 1. července 1847 k návrhu kuratorovu, aby se z tiskáren na revers vyžadovaly a v Museu na památku ukládaly.

staročeských pro Museum, kde sloužiti měly k dalším studiím a pracím literarním.

Tak přijat dne 2. července 1845 návrh Palackého, aby Matice vydala knihu, která by jednala stručně o vědách a uměních i dřevotisky hojně opatřena byla; měla to býti stručná prostonárodní encyklopaedie všech nauk. Redakce toho spisu svěřena dr. Čejkovi. Než o nějakém provádění toho plánu v protokolech se nedočítáme; zdá se, že jednak peněžní nesnáze r. 1847, ještě pak více politické poměry roku 1848 nezdar toho plánu spůsobily. Avšak roku 1850 dne 6. července Sbor ustanovil se opět na tom, aby se přistoupilo k vydání *spisu encyklopaedického*. Byla to práce nadřečená, od níž r. 1848 se upustilo. A ježto mnohé části díla toho porůznu hotovy byly, ustanoven dr. František Čupr za pořadatele a doplňovatele jich. I měl podati Sboru dříve svůj program; spis pak měl vyjíti ve dvou dílech, první o prázdninách, a druhý se měl zatím připravovati. Celé dílo mělo býti dvakrát takové jako francouzský jeho vzor: „Enseignement élémentaire universel.“ *) Ale dílo to k místu přivedeno nebylo.

Jiný návrh týkal se *vydávání znamenitých cestopisů*. Palacký vlastně, jakož se 17. prosince 1845 ve Sboru prohlásil, chystal sám historickou bibliotheku, která obsahovati měla překlady dobrých jinonárodních historiků. Ale brzo se přesvědčil, že vydávání takové sbírky dějepisců cizích potkává se s nepřekonatelnými překážkami rakouské censury; z té příčiny navrhl, aby se vydávaly překlady starých i nových cestopisů klassických dle spisu francouzského „Nouvelle bibliothèque de voyages par M. Didot.“ Sbor návrh schválil; při čemž Jungmann upozornil, žeby bylo žádoucí, aby též *staré české cestopisy* se vydávaly, a to v Bibliothece staročeské, ve které bez toho vlažně se pokračovalo. Jmenovitě Hankovi Jungmann na srdce kladl, aby vydal tak řečený Million Marca Pola.

Opatření návrhu Palackého svěřeno Zapovi, jenž také dne 14. prosince 1846 předložil první práci k oné cestopisné

*) Protokoly Matice České.

sbírce, totiž Rittersbergův překlad jednoho francouzského cestopisu (La Peyrouse); překladateli také hned část honoráru napřed povolena. Též uvolili se o této cestopisné bibliothece pracovati dr. Podlipský a Karel Pichler, tehdáž úředník ve Lvově. K návrhu Palackého ustanoveno honoráru šest zlatých za tištěný arch překladu a osm zl. za arch samostatného vzdělání. A k dalším pracím koupen ještě spis „Recueil de voyages.“ Než i toto předsevzetí nějak uvázlo; nenašli jsme aspoň v protokolech žádných dalších o tom zmínek.

Naproti tomu návrh Jungmannův jistou měrou byl vyveden. Marco Polo nebyl sice vydán, ale obsáhlý cestopis Haranta z Polžic později nákladem Matice uveřejněn; jiným pak nákladem vyšel pěkný cestopis Vratislava z Mitrovic. Mimo to Šafařík *Bibliotheku Staročeskou* opět Sboru na paměť uvedl dne 4. března 1850 předkládaje, aby se staré spisy dále vydávaly, jako Bartoš písař, Pavel Skála, Sixt z Ottersdorfu, a j. Bartoš byl sice i hned do tisku přijat; avšak 6. července Erben, jemuž redakce rukopisu svěřena, se pronesl, že při změněných poměrech politických r. 1850 bylo by s pomyšlením, Bartoše jakožto spis protikatolický a na mnohých místech velmi důtklivý nákladem Matice vydati, zvláště protože nemalý počet zakladatelů je stavu duchovního. Erben hned ve schůzi některá místa z Bartoše přečetl, načež usneseno, aby se v tisku nepokračovalo. Když o tom hrabě Lev Thun se dověděl, dal skrze J. Jirečka s knihkupcem Tempským jednati; tento pak se Sborem se dohodl, že hotovou část nákladu od Matice převezme a ostatek dotiskne, jakož se pak i stalo.*) Skála sice pro obšírnost díla odložen. Ale Sbor skrze hraběte Hanuše z Kolovrat toho dosáhl, že hrabě Waldštein, majetník Duchcova, povolil, aby nejdůležitější svazky rukopisu Skálova (VII., VIII., IX. a X. foliant) na jistý úpis v Museu uloženy byly, by se jich při pracích historických užívati mohlo.

Dále Sbor hleděl i jiné *vzácné rukopisy a tiskopisy* pro Museum získati. Tak již roku 1844 postaral se o to, že doktor

*) Ze zpráv ministra Jos. Jirečka.

Podlipský přepsal rukopis vídeňské bibliotheky, jenž obsahuje život Karla IV. A na konci roku 1843 Sbor požádal skrze Josefa Jungmanna moravského archiváře Bočka, aby svůj nově se vyskytlý rukopis Tomáše Štítného Matici k přepsání zapůjčil. Roku 1849 Sbor k návrhu Hankovu koupil krásnoů bibli českou od pražského měšťana Soukupa za 400 zl. Jest to nepochybně tak zvaná *bible Krumlovská* z 15. století.*) Matice též pořídila roku 1850 opis rukopisu staročeského „Rhasesovo ranné lékařství," na něž Čejka pozornosť Sboru obrátil; také přispěla Matice k přepsání Didaktiky.

Dále jest pamětihodné, že Sbor Matičný r. 1851 přispěl pomocí svou Šafaříkovi v důležitém podniknutí literarním. Šafařík žádal totiž 27. prosince t. r. Matici za 240 zlatých r. m. na zhotovení glagolského písma, protože tehdy takového písma na celé pevnině evropské v žádné tiskárně nebylo. Sbor ochotně svolil k té žádosti a umožnil tím jistou měrou vydání vzácného díla „Památky hlaholského písemnictví", jež r. 1853 vydáno.**)

Než kromě dotčených prostředků Sbor umínil si literarní činnosť povzbuzovati udílením *poct* či *praemií* za výborné spisy mimo matičný náklad vydané. Návrh k tomu podal 15. dubna 1842 Palacký. Své zdání o něm předložili Jungmann, Presl, Hanka, Frič a Čelakovský. Všickni uznávali prospěšnosť jeho pro literaturu českou, ale na mnoze za to měli, aby se dříve neprováděl, dokud by důchody Matice se patrně nezlepšily. Pro důležitosť věci rokováno o ní po několik schůzí, až konečně 1. října Sbor návrh Palackého s několika proměnami přijal. Podle toho usnesení měly se udíleti za nejlepší vydané spisy každoročně zvláštní ceny či pocty, a to podle usouzení Sboru Matičného. Spisy takové měly býti původní a v čistém československém jazyku složeny. Spis poctěný mohl býti psán kdekoli, ale musel býti v rakouském státu dovolen; jeden pak exemplář jeho měl přijíti do bibliotheky musejní.

*) V Museu pod sign. 24 A 7.
**) Viz registra Matice České.

Pocta ustanovena dvojí. Pocta první třídy měla se dostati jen takovým knihám, kterými by netoliko řeč a literatura naše, ale buďto nauky samy v sobě nebo literatura věku svého vůbec znamenitě se zvelebila, které by tedy cenu vyšší, i u všech národů platnou, do sebe měly. Pocta druhé třídy udíleti se měla za spisy takové, jimiž by zvláštnímu nedostatku v literatuře naší náležitě se vyhovělo, nebo které by nešíříce třebas oboru nauk a literatury samé v sobě, přece však zdařilostí formy své vynikaly.

Summy poct měly ročně od Sboru se ustanoviti podle zásoby peněz matičných, menší však padesáti dukátů na zlatě pro první a dvaceti pěti dukátů pro druhou třídu nikdy býti neměly.

Avšak Sbor mohl dle společného uznání proměniti dotčené pocty i v *cenné úlohy* v širším smyslu na ten spůsob, že o dvě nebo tři léta dříve oznámiti mohl, kterého roku a z které větve nauk a literatury spisové určitou poctou vyznamenáni býti měli.

Údové Sboru jsouce sami soudcové u věci této, neměli nikdy poct takových dostávati, byť i sebe lepší spisy na světlo vydali. Podobně žádný spis Maticí Českou vydaný poctou podělen býti neměl, protože spisovateli takového spisu bez toho zaň zvláštního honoráru se dostane.

Pocty nadřečené měly býti Sborem na začátku každého léta za rok nejblíže minulý přisouzeny, a v Časopise Musejním krátce odůvodněná zpráva o přísudcích Sboru podána.

Tato pravidla byla od Výboru Musejního dne 21. října 1842 potvrzena i od zemského praesidia k vědomosti přijata.

Sbor Matičný oněmi poctami hlavně o to pečovati chtěl, aby působení Matice podle prostředků se množících také se rozmáhalo, „aby tedy z lůna jejího i jinými cestami, mimo pouhé vydávání knih, na životnosť, jadrnosť a bohatství literatury české se účinkovalo.“

První pocty se měly udíleti za spisy roku 1844 vydané. Avšak po dlouhých úvahách shledáno, že po vyloučení spisů nákladem Matice vydaných mezi ostatními toho roku

vyšlými nebyl žádný Sborem za takový uznán, aby zvláštní poctou odměněn býti mohl. Ale Josefu Kajetánu Tylovi za jeho román Poslední Čech a za jeho Sebrané spisy, též r. 1844 vyšlé, odměna druhé třídy ve 40 dukátech téměř jednohlasně přiřčena jest. Připuštěno sice, že Poslední Čech své vady má, jichž ani Jungmann ve své důvodné kritice nezamlčel; přes to však osmi hlasy z devíti Sbor onu poctu přisoudil, kteráž byla vysoko nad nejmenší akcessit 25 zl. proto hlavně zvýšena, že první pocty se nikomu nedalo, i že šlo tu o spisovatele již zasloužilého.*)

*) Písemná zdání o Posledním Čechu, které jsme v registrech matičných nalezli, pocházejí od Jungmanna, Šafaříka, Vocela, hr. Lva Thuna a Hanky. Nejzajímavější posudky podali Jungmann a hrabě Thun, pročež buďte zde uvedeny. Jungmann dne 2. ledna 1845 takto se pronesl o Tylově Posledním Čechu: „*Jak v menších novellách tak v tomto románu spisovatel pravdivý obraz věku přítomného podává. Hlavní idea, kterou nyní zanáší se národ náš, jest zachování jeho, národnosť česká, jazyk mateřský, a ta idea oživuje spisy našeho Tyla: tu ideí on ve svých novellách vždy z jiné a jiné strany představuje* a ode srdce k srdci českému mluví, a proto sobě nejčetnější posud čtenářstvo naklonil. A to jest nejpěknější odměna úsilí jeho. V Posledním Čechu snažil se, a to dosti zdařile, ukázati, kdy a kterak nová literatura česká a vůbec láska k národnosti vznikla, s jakými odpory zápasiti bylo a jest jí po tu dobu, pak vzbuditi naději, že ona konečně zvítězí a zkvete. Charaktery mají pravděpodobnosť i živosť; děj zajímavý; uzel točí se okolo tajemství starého hraběte Velenského, které se výstupem plukovníka, otce Milady a Ladislava, objeví. To vše v pořádku; ale spůsob, kterým Ladislav starého hraběte lásku získati vyvolil, že se za posledního Čecha vydává, jest co žert neslušný, co opravdovosť šalebný. Slušnosť, šlechetnosť vynikati povinna, má-li se báseň všestranně líbiti. Zde vůbec slabá jest strana Tylových povídek. Starý hrabě postoupiv statek svůj Miladě, nemá, co by kajícímu a na milosť přijatému synu podal. Celý ten konec zdá se býti účinek velikého pospěchu a čtenáře příjemně neuspokojuje. Sloh a jazyk na větším díle dobrý, sličný, plynný. Tím urážlivější jsou českému uchu některé chyby a novočeské výrazy spisovateli zalíbené, ač veřejně již co chyby vyznamenané, větším dílem následky německého přemýšlení.“ — A hrabě Thun v listě daném v Hradci Králové 16. února 1845 o Posledním Čechu toto napsal: „Nesnadná věc jest psáti českou novellu, ve vyšších třídách společnosti našich časů se pohybující, již proto, poněvadž arci život tento dosavade skutečně německý jest, tak že obrazy z něho vzaté v české řeči nepravdivou barvu mívají. Spisovatel tomuto nebezpečenství vymyšlenou osobou starého hraběte skoro veskrze šťastně se vyhýbal, tím sobě scenu tvoře, na níž celý děj v českém rouchu vyvésti mohl, od pravdivosti se neuchyluje. Spletení jest

Výpověď Sboru patrně o tom svědčí, že neodměňoval snad jediné Posledního Čecha, nýbrž i Sebrané spisy Tylovy a při tom i jeho zásluhy „o povzbuzení života národního.“ Jest známo, že proti Poslednímu Čechu ostře vystoupil Havlíček v České Včele. Než úvaha ta Sboru se tak nedotkla jako krátké místo v stručném přehledu literatury české za posledních dvou let, v němž Jakub Malý Sboru patrně ve zlé bral, že Posledního Čecha poctou obdařil. Onen článek Malého byl otištěn v Časopise Musejním*), a to nemile se dotklo Jungmanna, poněvadž tam souborného odůvodnění, proč Tylovi pocta udělena, docela nedbáno. Jungmann také přednesl svou stížnosť ve schůzi Sboru 20. července 1846 doloživ, že se mu to nepřístojné býti vidí, „aby Sbor jednání své v časopise vlastním měl nechati přesuzovati.“ I usnesl se Sbor na tom, aby redaktor byl napomenut, by budoucně v takových věcech bedlivý pozor dával, a kdyby podobné soudy přijal, aby jednání Sboru svým poznamenáním vysvětliti neopominul.

Také spisům roku 1845 a 1846 vydaným mělo se dostati poct. Většinou hlasů vybrána tu tři díla: Frantův Slovník německo-český, Šemberovo Vysoké Mýto a Štulcovy Pomněnky. Po některém otálení sešli se konečně členové Sboru dne 18. října; ale žádnému spisu pocty nepřisoudili. Jediné kdyby se koncem r. 1847 důchody Matice zlepšily, mělo se pak jednati o nějaké podpoře pro Frantu za vydaný od něho slovník, avšak pod jiným názvem než pocty; leč nezdá se, žeby k tomu bylo došlo.

---

zajímavé a nové, vyvinutí nenucené, charaktery dobře šetřené a příjemné, líčení lásky mravné a něžné, episody, totiž denník Ludmilin a vyobrazení mladosti Pedrazziho, jsou velmi hezké. Slohem lehkým, každému srozumitelným dílečko toto dobře se hodí pro čtenáře a čtenářky i méně cvičené a vyhoví tedy náležitě dosavadnímu nedostatku podobných spisů. *Ještě větší cenu dává jemu směr vlastenecký, který nikoliv jen přimíchán, nýbrž s celým plánem jako sloučen jest.* Náhledy vlastenecké jsou zdravé, a spisovatel ve věci choulostivé velmi vtipně a moudře sobě počínal. *Novella tato dle mého zdání tak zdařilá jest, žeby každé literatuře vítána byla.* Poctu druhé třídy vším právem zasluhuje.“

*) Ročník 1846 na str. 653.

Než Sbor také, jakož si v pravidlech o poctách vyhradil, cenný úkol vypsal, vysadiv totiž r. 1845 sto dukátů s akcessitem 50 dukátů na *Brus jazyka českého,* totiž na spis, který by zvláštnosti jazyka českého vyzkoumaje, správnosť jeho upevnil a kazimluvů vystříhati se učil.

První podnět k takovému spisu dal Jungmann, tento stálý strážce spisovného jazyka. Již ve schůzi dne 3. července r. 1844 promluvil o potřebě takové knihy; dále ukazoval na množící se chyby a nesprávnosti slohové v knihách, vytknuv při tom povinnosť Sboru, aby postaral se o nápravu. Tu Jungmann nejprve žádal, aby Časopis Musejní lépe korrigován byl; čemuž redaktor Vocel vyhověti slíbil. Šafařík přistoupiv k myšlence Jungmannově, navrhl ve Sboru, aby složena byla kniha s titulem „Brus jazyka českého," ku které členové přispívati se uvolili. Než věc nešla tak rychle ku předu. Jungmann tedy 2. ledna 1845 znova Sboru vyložil, kterak procházeje spisy, ku poctám na r. 1844 navržené, přesvědčil se opět, že spisovatelé vždy dál a dále od spisovného jazyka odstupují a slov proti obdobě a pravidlům tvořených a skloňovaných užívají, nešetříce ani soukromného ani veřejného napomenutí. I doložil: „Co při tom nejsmutnějšího jest, že již i na kathedrách takové chyby za pravidla vystavují." I opakoval návrh výše řečený v ten spůsob, aby se pocta či odměna přislíbila tomu, kdoby Brus jazyka českého tak složil, žeby, uvážením společným od Matice jsa potvrzen, za kanon jazyka budoucně pokládán býti mohl. Návrh Jungmannův 1. března 1845 schválen, a oznámení Jungmannem sepsané do Květů, Včely a Časopisu Musejního vloženo. Tak cenná otázka o Brusu zastupovala místo pocty na r. 1845 a 1846. Ale vyzvání to zůstalo bez účinku; nenalezl se tehdy, kdoby byl dílo tak nesnadné vyvedl.*)

Podobně i jiný úmysl Sboru nevedl k žádoucímu konci; byla to snaha o *pěstování řádné kritiky.* O věci té Sbor

---

*) Protokoly Matice České.

nejprve 31. prosince 1845 se radil. Zejména Palacký promluvil o smutném stavu kritiky české řka, že jen, co Čelakovský a Vinařický napsali, zasluhuje uznání, ale to že nestačí. Palacký ukazoval k tomu, jak dobrá kritika literatuře dává dobrý směr, pobádá spisovatele a osvěcuje obecenstvo. I vedl k tomu, aby sekretář sepisoval vždy knihy od schůze ke schůzi vyšlé, o nichž by se pak rokovalo, komu by posouzení svěřiti se mohlo. Kritiky tak povstalé měly býti pak Sborem uváženy a dávány do Časopisu Musejního. Palacký při tom doložil: „My čítáme v časopise tom obšírné zprávy o jinoslovanských literaturách, ale o své vlastní české nalézáme tam leda jen katalog spisů tu neb tam tištěných s nepatrnými výjimkami."

Šafařík omlouval ten stav tím, že vůbec u všech národů jest na ten čas pro nedostatek soudných hlav kritika v bídném stavu. Nad to ukázal, že těžko jest vybízeti spisovatele ke skládání kritik; ty že se mohou zroditi jen vnitřním puzením a nikoli dožadováním, a to zvláště pro nemilé následky, jež kritika často, byť i spravedlivá, způsobuje. Zůstáno konečně na tom, že se má učiniti zkouška u vedení pořádné a stálé kritiky v Časopise Musejním. Sbor se uvolil podporovati redaktora toho listu i svou poradou i vyzýváním spisovatelův. Při tom určen honorár 24 zl. za tištěný arch, ale jen za takové kritiky, ku kterým redaktor sám spisovatele vyzve, nebo které Sbor za hodné honoráru takového uzná. Než hrubě neprospěla ta péče o povznešení kritiky; za čas opět a opět ozývali se stížní hlasové, aby kritika lépe zařízena byla. Mínění Šafaříkovo bylo patrně pravdivé.

Vedle dotčených snah bylo Sboru někdy vystoupiti na opatrování jazyka spisovného proti nevčasným novotám. Bylo již na svém místě vyloženo, jak Sbor r. 1846 na vyzvání samého vlastence slovenského Jana Kollára vystoupil proti opětnému uvádění jistého slovenského nářečí za spisovný jazyk na místě českého, od několika století stejně užívaného v Čechách, na Moravě a v Uhřích. Ale novotáři nepřipustili sobě k srdci ani upřímná a důvodná slova Čechův

a Moravanův, ani důtklivé hlasy svých krajanů, tak že Hlasové o potřebě a důležitosti jednoty písemného jazyka brzo bez účinku zanikli.

Jiná obhajovací snaha Sboru týkala se *pravopisu.* Došlo totiž zvláště po roce 1840 na některé opravy v pravopise českém; tak jmenovitě mělo se klásti *j* místo dosavadního *g*, *í* místo *j*. Větší počet spisovatelův tyto změny také byl již přijal. I filologická sekce král. české společnosti nauk k návrhu Šafaříkovu v témž smyslu pravopis český opravila schválením dne 2. června 1842. Šafařík jsa téhož roku jednatelem Matice, předložil a důvodně dolíčil potřebu řečených změn v pravopise českém; pročež také Sbor 1. října se na nich usnesl doloživ, aby od r. 1843 ony opravy v knihách matičných se zavedly. Ukázáno tu předkem, jmenovitě strany *g* a *j*, na shodu češtiny se staročeským spůsobem, s němčinou a latinou. Avšak mnozí spisovatelé, jako Franta Šumavský a jiní, nepřestali na tom, nýbrž uvedli do spisů svých i jiné novoty pravopisné, kladouce *ou* místo *au*, *v* místo *w*. Tyto navrhované změny Sbor zamítl, ani potřebu ani užitečnosť jich neuznávaje.

Pravopisná otázka Sbor opět zaměstnávala větší měrou r. 1846, když Čelakovský skrze Staňka Sboru jen pod tou výminkou básnické spisy své nabídl, kdyby v nich vytištěno bylo *ou* místo *au*. Než k žádosti Sboru od toho upustil. Přes to Čelakovský pevně za to měl, že ta změna dříve nebo později v pravopise českém platnosti nabude.*) Také nejedni spisovatelé nepřestávali se toho domáhati, ano někteří psali i *v* místo *w* (Franta a j.); jiní dokonce i podivné osobní libůstky v pravopis český uváděli, jakož Hanka tak skutečně činil.**) Z té příčiny Palacký měl ve Sboru dne 17. září 1846 čtení, v němž všem dalším novotám v pravopise odpíral mimo ty, kterých Sbor již roku 1842 dopustil. Palacký tu zastával historickou soustavu jazyka českého a bránil

*) Čas. Mus. r. 1872 na str. 169.

**) Hanka na př. nahrazoval písmena č, š, ž literami ч, ѕ, ӡ; což však vyhlásil jen za skutek soukromý. Čas. Mus. 1846 na str. 795.

tomu, aby libovůlí jednotlivců ve spisovnou řeč jakékoli změny se neuvozovaly, čímž by historická povaha jazyka i důsledný pravopis škodu vzíti mohly.*) Při dalším o této věci rokování ukázalo se sice, že Hanka a Koubek s Palackým se nesnášejí; přes to však Sbor Matičný dal hned 13. listopadu 1846 od sebe návěští, v němž právě usnesení od roku 1842 obnovil. Podepsali je: Jan ryt. Neuberk, Jungmann, Presl, Hanka, Šafařík, Vocel, Frič, Koubek, Tomek jako sekretář Sboru. Palacký při tom ani nebyl.

Než věc tím odbyta nebyla. Přátelé oprav pravopisných ozvali se ve Květech v č. 150 proti článku Palackého, usilujíce o to, aby Matice ještě *ou* a *v* přijala. Spor ten se přiostřil r. 1848, když dr. Kodym podal svůj spis o živlech žádaje na Sboru, aby mu povoleno bylo, tu knihu vydati v Matici s novým pravopisem. Mimo to učinili asi týmž časem Čelakovský a Purkyně z Vratislavě přípis též ke Sboru Matičnému žádajíce, aby spisy Maticí Českou vydávané směly se tisknouti novým pravopisem. Staněk a Frič jsouce členy Sboru, měli se věci ujmouti.**) Také konsistoř pražská prohlásila se pro nový pravopis, podobně Vinařický a j.

Konečné rokování stalo se 20. ledna 1849. V příčině žádosti Kodymovy většinou hlasů rozhodnuto, že od dosavadního pravidla upouštěti se nemá. Přes to Palacký po skončeném rokování, v němž nepochybně mnohé rozdílné mínění proneseno bylo, prohlásil, že, nechtěje přítomností svou másti svobodné pronášení úsudku jiných údů, ze Sboru vystupuje; načež shromáždění opustil. Palackému patrně šlo o to, aby pevná hráz proti ustavičnému měnění pravopisnému se položila, aby zaváděním změn pravopisných nepovstal dokonce i rozkol mezi spisovatelstvem; čehož hledě ke Slovensku tehdáž tím více se obával. Měl za to, že jednota ve spisovné řeči se udrží i v příčině pravopisu, pokud Sbor o ni státi bude. Bránil tedy všem změnám, dokud Sbor byl v témž

---

*) Čas. Mus. r. 1846 na str. 785 a Radhost díl I. na str. 193 a 212.
**) Čas. Mus. 1872 na str. 322.

snažení s ním za jedno; ale jak pozoroval, že i ve Sboru nastala roztržka, a že menšina novotám přeje, vystoupil.

Ke konci dotčené schůze zvoleni k návrhu Šafaříkovu Vocel a Koubek, aby Palackého přiměli, by upustil od úmyslu svého. Ale nepodařilo se jim to. Sbor však přes to sekretáři uložil, aby zvací lístek ke každé schůzi Palackému zaslal, protože tento, jsa jednatelem musejním, každé schůzi Sboru mohl býti přítomen.*) Než Palacký dlouhý čas potom schůzí Sboru Matičného se stranil.

Zatím strana, jež přála dalším změnám pravopisným, byla tím činnější. Nabývajíc čím dále tím více následovníků, nepřestávala doléhati na Sbor, až posléze i tam další pravopisné proměny, *ou* místo *au*, *v* místo *w*, přijaty byly. Již 9. ledna 1850 vyřízena ve Sboru otázka pravopisná ve prospěch přátel nového směru. Amerling zajisté tehdy žádal, aby jeho spis „Svět v obrazích“ tištěn byl s *ou* a *v*. Sbor hledě k zmáhajícímu užívání těch proměn, jež roku 1849 uvedeny byly také do zákonníku říšského a jiných orgánů vládních, přivolil k oné žádosti Amerlingově doloživ, aby i budoucně spisovatelům, jejichž díla by Maticí vydávati se měla, propustil se nový onen spůsob pravopisný. Totéž rozšířeno i na Časopis Musejní, který také od roku 1850 novoty nenáhle přijímal.

Tím arci konservativní odpor Palackého a přátel jeho byl přemožen; přes to však upevnila se ve Sboru jistá opatrnosť naproti dalším změnám, tak že odtud ustálil se pravopis český, nedbaje nedůvodných novot, jež Palacký vlastně svým důsledným odporem odvrátiti chtěl.**)

Než mnohem důležitější byla činnosť Sboru, jakou hleděl větší platnosť zjednati jazyku českému v životě veřejném. Tak již roku 1845 vzbuzena jest otázka *strany přednášek českých na universitě pražské.* Jednáno někde v prosinci jmenovitě o potřebě, aby se přednášelo o soudním

*) Dle protokolů Matice České.

**) Takéž.

řádu obecném, a hrabě Lev Thun vyslovil svou ochotnost, přičiniti se všemožně o to, aby Výbor Musejní se zasadil u vlády o zavedení takových přednášek. Při tom doloženo, že dr. Frič a s ním mnozí vlastenečtí právníci v Praze již dávno s podobnou péčí se zanášejí; pročež i jim ta věc ke zvláštnímu uvážení odevzdána.*)

Zvláště prospěšně působil Sbor r. 1848, kde posléze *jazyk český jistou měrou do úřadů a škol uveden byl.* Tehdáž ukázala se veliká užitečnosť Sboru; mohl zajisté i hned napomáhati potřebám jazyka úředního a literatury školské.

Již dne 11. listopadu 1848 čten ve Sboru dopis praesidia vlády zemské, aby dovoleno bylo gubernialním translatorům, překládajícím zákony do češtiny, potazovati se v pochybnostech o právnické výrazy, i aby Sbor sám dal sepsati sbírku českých názvů v úředním řízení běžných.**) Ochotně propůjčil se Sbor k tomu, zároveň upozorniv na vyšlý již český překlad soudního řádu jakož i na přidaný k němu ukazatel, který obsahoval všecky výrazy v tom překladě se nalézající a ve 14 dnech vyjíti měl. Avšak mimo to Sbor zemskému praesidiu navrhl, aby zřídilo zvláštní kommissi ku překládání zákonů a k sepisování českých formulářů, na které by úředníci ve svých písemnostech vázáni byli.

Tak vyšel ze samého Sboru praktický návrh na prospěch žádoucího provádění rovnoprávnosti jazykové v úřadech. A hle, praesidium schválilo jej, zřídivši hned kommissi v té příčině; a již 25. listopadu téhož roku byla první porada Sboru Matice České s kommissí pro překládání zákonů a pro upravení českého slohu úředního. Přítomni byli: Šafařík

*) Roku 1849 dr. Frič začal skutečně přednášeti na universitě o řádu soudním.

**) Příčinou vládního kroku toho nepochybně byla ostrá, ale důvodná kritika, kterou o překladu zákona robotního od 7. září 1848, guber. translatorem Tomsou spůsobeném, mladý právník byl uveřejnil v Národních Novinách. Kritika ta natropila tehdy mnoho hluku a přivedla konečně k tomu, že se o češtinu úřední vedla větší péče. (Ze zpráv min. Jos. Jirečka).

Karel Schwarzenberk při vojenské nemocnici pražské, tedy k návrhu Koubkovu takové knihy také této bibliothece darovány.

Zvláštní péči měl Sbor k přímluvě Jungmannově také o chudé studentstvo, i povolil, že několik set výtisků Slovesnosti chudým studentům darováno. Také daroval Sbor 2. prosince r. 1848 prvnímu spolku studentskému v Praze, bratrstvu Slavii, na žádosť jeho po 1 výtisku všecky knihy matičné, pokud na skladě byly. R. 1850 a 1851 Sbor posílal zdarma knihy některým ústavům slovanským. Tak mimo jiné poslány r. 1849 spisy matičné theologickému ústavu evangelickému ve Vídni k žádosti Karla Kuzmányho, jenž jsa professorem na témž ústavě, chtěl tam zříditi bibliotheku česko-slovanskou. Dále žádalo město Celje v Štýrsku, aby Sbor bibliothece tamní některé spisy matičné poslal. Což 21. května 1851 povoleno. Zvláště dojemný dopis došel Matice 21. května 1851, jejž poslal jí Bulhar Ivan Šopov žádaje za to, aby národní bibliotheka rodného města jeho Altan-Kalofora, někdejšího prý Zvenihradu, přijata byla za úda Matice, ale aby jí povoleno bylo, vklad platiti v desíti letech; při tom také vlastenecký Bulhar žádal, aby Matice „zření majíc na nezámožnosť Bulharův a na jejich duševní zanedbání“ darovala nadřečené knihovně některé spisy.*) I stalo se tak; spisův posláno po 1 výtisku, pokud na skladě byly.

V této době jala se Matice *vyměňovati též spisy své za práce učených společností domácích i zahraničných.* Tím způsobem jednak šířila známosť o literatuře české v cizině, jednak zjednala Museu množství děl, která od společností a ústavů z ciziny za české knihy posílána.

Počátek v tom učiněn Musejníkem, jenž po delší již čas na výměnu za jiné časopisy se dával: Národnímu ústavu Ossolińských ve Lvově, redakci lvovských Rozmaitośći, redakci Tygodnika przemyslowego, krakovské univer-

---

*) Ivan Šopov psal svůj list k Matici, datovaný 1. května 1851, po česku; byltě některý čas na studiích v Praze.

sitní bibliothece, kyjevské společnosti starožitností, redakci Bibliotheky Varšavské, redakci Severní Včely, redakci Magacinu lužického, kodaňské a pomořské společnosti starožitností. Sbor 17. prosince 1846 bibliothekáři, redaktoru a sekretáři uložil, aby i dále Časopis Musejní ústavům a časopisům těm i jiným na výměnu posílali.

O vyměňování jiných matičných spisů kromě Musejníka první zmínka se stala ve schůzi dne 1. června 1846, kde k návrhu Safaříkovu Sbor na tom se usnesl, aby královské akademii mnichovské, která své spisy darem bibliothece musejní poslala, za vděk poslány byly všeliké knihy Matice České od založení jejího po jednom výtisku, i aby se taková výměna též pro budoucnosť nabídla. Ke konci roku 1848 přivoleno k výměně spisů s Maticí Lužickou na žádosť jejího sekretáře Smolera. Totéž se stalo v příčině císařské společnosti historie a starožitností při universitě moskevské. První zásilku Šafařík sám opatřil. V takovou výměnu vešla Matice Česká též s jednotou sv. Cyrilla a Methoda v Brně začátkem roku 1850.

Zvláště r. 1851 rozmnožil se počet ústavů, které vešly směnou spisů v jakousi vzájemnosť literarní s Maticí nebo s Museem; byly mezi nimi ústavy domácí i cizí, slovanské i neslovanské. Při slovanských dálo se to druhdy i s výslovným úmyslem, aby vzájemnosť literarní prospívala.

Tak *Matice Illyrská v Záhřebě* oznámila Sboru, že „majíc před očima potřebu vzájemnosti ve spisovatelství slovanském“ všecky knihy nákladem svým vydané Matici České posílati bude. Sbor Matičný proto také 12. července 1851 uzavřel, aby odtud směnou všecky spisy matičné, jmenovitě od roku 1848 vydané, Illyrské Matici do Záhřeba se posílaly. Při té příležitosti Matice Záhřebská Sboru učinila pozvání, aby ustanovil dva filology, kteří by, sjedouce se v některém městě, s jinými filology ostatních větví slovanských říše rakouské, uradili se o prostředky, jimiž by Slované v písemném jazyku svém jedni k druhým se přiblížili. Sbor vyslovil se sice, žeby takového sblížení větví slovanských v jazyku

písemném „z té duše rád si přál“; avšak neshledal, žeby dotčeným návrhem k žádoucímu konci se dospělo. Sbor Matičný tedy ve své odpovědi Matici Illyrské doložil: pakli by časem svým nalezly se prostředky takové, do nichž by v té příčině lze bylo se nadíti skutečného prospěchu, že Sbor nikoli neopomine, k tomu dle možnosti radou a skutkem přispěti.

Také Matice Ruská ve Lvově poslala Sboru některé své knihy darem; Sbor přijav vděčně tu zásilku, ustanovil 6. září, by jí také spisy matičné od roku 1848 vydané se posílaly. K žádosti *Archaeologického spolku petrohradského* Sbor uvolil se rovněž v podobnou výměnu knih s ním vstoupiti.

Prostřednictvím městského hejtmanství v Praze posílán dále dle usnesení od 15. března 1851 vždy jeden výtisk každého spisu matičného *cís. král. dvorní bibliothece ve Vídni*, druhý *universitní bibliothece v Praze.* Týmž časem vyslovila také *císařská akademie nauk ve Vídni* svou ochotnosť, Museu všecky své spisy periodické (Denkschriften, Sitzungsberichte, Fontes rerum austriacarum, Archiv für Kunde oesterreich. Geschichte) posílati, žádajíc spolu, aby i Museum svými spisy tak učinilo. Výbor Musejní nevydávaje sám knih, požádal Matici, aby spisy své na výměnu dotčené akademii posílala; k čemuž Sbor také svolil.

Ano až za daleké moře knihy vhodné z Matice České zasílány, a to *ústavu Smithsonovu ve Washingtoně,* jenž Museu Českému vzácné dílo archaeologické r. 1849 daroval.

Tak rozšiřovány české literarní plody přispěním Matice daleko široko, přitom se rozmnožila musejní bibliotheka spisy vzácnými; neboť Matice, nemajíc zvláštní knihovny, všeliké spisy, které jí docházely, darovala musejní bibliothece, ano posílala k žádosti Výboru Musejního spisy své ústavům cizím, jež byly musejní bibliothece zásilky činily. Sbor Matičný ovšem dne 6. září 1851 výslovně se pronesl, že takové posílání spisů matičných ku prospěchu bibliotheky musejní neděje se ze žádné povinnosti, nýbrž z dobré a svobodné vůle. Ale přes to Sbor žádal od Výboru Musejního, aby ještě s jinými

znamenitými společnostmi podobné literarní spojení spůsobil a zároveň i zasílání knih matičných k takovým společnostem sám opatřil. Sbor tu měl na zřeteli, aby známosť literatury české co možná hojně se rozšiřovala, jmenovitě v zemích a národech, které vzácnou literaturou slynuly. Museum jsouc v Evropě vůbec známější než Matice, mělo býti v tom prostředníkem. Tak oba ústavy, Museum i Matice, splývajíce vlastně v jedno, vzájemně si prospívaly; i otvírány čím dále tím rozmanitější cesty, jimiž plody novověké literatury české do cizích bibliothek se dostávaly, představujíce se jako nový, ač dosud jen skromný druh v řadě literatur evropských.

Jaký div, že vlastenecký ústav tak mnohonásobně činný budil hojnou k sobě důvěru! Jevilo se to dílem již hojným přibýváním zakladatelův; i z daleké ciziny přihlásili se přátelé literatury české. Tak na př. stal se anglický biskup Thierwall v Carmarthonu již r. 1847 členem Matice. Ale byli již po různu i takoví, kdož jisté odkazy Matici České činili. První dar toho spůsobu oznámen Sboru dne 3. října 1845. Jistý úředník c. k. železné dráhy, jménem Knorn, poslal totiž Matici 500 zl. stř. s tou výminkou, aby ty peníze jako jistina v pokladně zůstaly, a z úroků jejich aby se pouze spisy prostonárodní vydávaly; spolu jmenoval Knorn několik vlastenců, kteří při vydávání těch úroků zvláštní kontrolu vésti měli. Ale nabídnutí to Sbor pohříchu nepřijal, protože se nesrovnávalo s pravidly základními Matice České; chtělť zajisté dárce, aby druhá, zvláštní Matice pro literaturu prostonárodní zřízena byla, k čemuž Sbor práva neměl.

Roku 1846 dne 18. března technik *Vojtěch Melan* Matici odkázal poslední vůlí 100 zlatých beze zvláštní výminky; i byl to tedy první příklad vlasteneckého odkazu, jenž skutečně Matici připadl. Hlásili se sice dědici, pročež ty peníze nebyly hned vyplaceny; teprv 12. dubna r. 1851 Sboru oznámeno, že odkaz nebožtíka Melana Matici vydán byl.

Konečně roku 1851 povstalo při Matici tak zvané nadání Jungmannovo. Nejmenovaný ctitel Jungmannův (Antonín Marek) složil do Matice 1000 zl., z jichž úroků ročně některý

čekatel na Budečském ústavě (nyní na ústavě učitelském v Panské ulici) vkladním listem Matice České podělen býti měl. Čekatelé sami podnes volí každého roku ze svého středu jednoho, kterému se pak dostane vkladního lístku.

Tak mohl Musejní Sbor pro vzdělání řeči a literatury české s uspokojením pohlížeti jmenovitě v této době na ovoce mnohonásobné činnosti své. Než bez mála na konci došla opět na přetřes otázka, která velice zakalila dosavadní svorné působení Sboru. Zvěstovala se tím již napřed neutěšená doba nejblíže příští v Dějinách Matice České.

Otázka ona týkala se encyklopaedického slovníku, jehož vydání Matice hned zprvu položila mezi přední úlohy své. Dne 8. prosince 1850 dostala se věc na přetřes ve Sboru.

Jsou některé zmínky po různu, z nichž patrno, že materiál ke slovníku encyklopaedickému dosti dlouho po založení Matice České připravován byl. Již v Časopise Musejním r. 1833 čteme některé ukázky k takovému slovníku,*) a po nějaké přestávce psal Palacký dne 10. října 1837 Chmelenskému: „Konečně i toto tajiti nesluší, že několik ušlechtilých vlastenců již opravdově slovník encyklopaedický pro Čechy, Moravany a Slováky chystati počínají.“ **) Ale Chmelenský Palackému hned 10. prosince z Olomouce dobře odpověděl: „O brzkém vydání slovníku encyklopaedického mi ještě nějaký čas pochybovati dovolíte. Když z celého jeho chystání několik dobrých článků pro časopisy se docílí, to bude tuším celý účinek, jestli Vy se sám v čelo pracovníků pro toto *obrovské* dílo nepostavíte.“ ***)

Pochybnosť, Chmelenským tehdáž pronesená, vyplnila se v skutku. Palacký jsa, jmenovitě po roce 1839, víc a více zaměstnán pracemi historickými, nemohl naprosto se postaviti v čelo díla tak obrovského, jako byl slovník encyklopaedický, jehož vyvedení nad to i pilnější potřeba jiných děl literar-

---

*) Na str. 316—328 čteme v Čas. Mus. články: Abeceda, apatékářství, Balbín, Dampierre, Lupáč, Pivo.

**) Čas. Mus. r. 1837 na str. 479.

***) Čas. Mus. r. 1838 na str. 101.

ních a nedostatek jak spisovatelů tak peněz později ještě více prodlily.

Po nemilých změnách v politickém životě roku 1849 a 1850 Palacký pojal znova, a to pevněji než kdy, oblíbenou myšlenku svou, aby Matice počala vydávati český konversační slovník; patrně chtěl takovým předsevzetím opět rozprouditi ochabující život literarní. Z té příčiny dostavil se dne 8. prosince 1850 do schůze Sboru, kam od roku 1849 po známém rokování o změnách pravopisných nechodil. Ukazoval nejprve k tomu, kterak právě záměr, vydávati slovník konversační, zavdal prvotní příčinu ke zřízení Sboru pro vědecké vzdělání řeči a literatury české, a že již dosti hojný materiál je pohotově. Spolu oznámil, že dr. Springer a dr. Gabler, k redigování takového díla zcela spůsobilí, uvolují se práci tu podniknouti, kdyby Sbor je peněžní svou pomocí opatřil.

Sbor také uznal potřebu a důležitosť takového díla k vyššímu vzdělání národu českého a usnesl se na tom jednomyslně, by se k vydávání takového slovníku přistoupilo. Pročež také Springrovi a Gablerovi uloženo, aby ve příští schůzi, na 14. prosinec položené, předložili svůj návrh v příčině dotčeného díla i nákladu na ně.*) Onoho dne dostavili se do schůze: Šafařík, Palacký, Purkyně, Vocel, Čelakovský, Staněk, Neubauer, Nebeský, Čejka, Hanka, Frič a Erben. Byl čten předložený plán celého díla, co se týče jeho obsahu i směru, jeho spolupracovníků a vědecké censury, jeho objemu a nákladu, jakož i spůsobu vydávání. Dotčenou censuru vědeckou měli vykonávati: Čelakovský, Fabian, Palacký, Petřina, Purkyně, Šafařík, Štrobach a Vocel.

Podle onoho plánu měl býti obmyšlený slovník základem národního vzdělání. Exaktní vědy měly se podávati jen ve stručném přehledu, ale historickým naukám či mravním v nejširším toho slova smyslu mělo se vykázati místo mnohem rozsáhlejší. Dílo nemělo býti spisem stranným, nýbrž zcela objektivním, mělo býti československým i formou i obsahem,

---

*) Viz regist. Matice České a Radhost I. na str. 425.

totiž „mělo vyhovovati těm potřebám duševním, které na národ náš, po Čechách, Moravě, Slezsku a Slovensku rozlehlý, nejvíce doléhají.“ Mělo se tedy hleděti nejpilněji k poměrům vlastí našich a říše rakouské; také východní Evropy slovanské mělo býti více dbáno než v německých spisech. Zatím sestoupili se Čejka, Erben, Gabler, Nebeský a Springer pod předsedáním Palackého ve výbor, který se měl uvázati v redakci celého díla. Mimo to měli býti Rieger a Tomek, jak by se s cest svých do Prahy vrátili, požádáni, aby do užšího výboru redakčního vstoupili.

Objem díla vyměřen na 8—10 dílů asi 50archových, tedy na 400—500 archů; každý arch měl dvakráte tolik obsahovati, co arch Časopisu Musejního. Počítáno, žeby se tisklo 4000 exemplářů. Arch měl státi 100 zl., tedy celé dílo 50.000 zl. stř. Matice měla *po šest let* dávati každého roku 5000 zl. stř., tedy celkem 30.000 zl. K tomu se pokládalo, žeby snad 2000 zakladatelů na každý díl předplatilo po 1 zl., což by za 10 dílů bylo obnášelo 20.000 zl. A tak měl býti tímto předplacením a onou podporou Matice (30.000 zl. stř.) zapraven náklad.

Navrhovatelé měli za to, aby nejprve předběžný rozvrh a rejstřík všech důležitějších článků veškerého díla sestaven byl, načež mělo se přikročiti k sepisování díla samého. Ale nezdálo se jim býti potřebí, aby s vydáváním slovníku tak dlouho se prodlévalo, až by zásoba rukopisu na několik dílů hotova byla.

I vyslovena tedy naděje, že v měsíci říjnu 1851 první svazek bude moci býti dán do tisku, tak žeby po novém roce 1852 vyjíti mohl. Památný tento spis byl podepsán od šesti členův redakce výše jmenovaných.*)

Sbor také schválil tento předchozí plán; zároveň bylo ustanoveno, že honorár za práce přípravné, na každý měsíc po 100 zl. stř. vyměřený, z Matice České vydávati se má od 1. ledna 1851, avšak jen na tento rok. Protokol o této

---

*) Spis ten nalézá se v registratuře Matice České.

schůzi byl podepsán 8. ledna roku 1851 Neubaurem, Purkyněm, Hankou, Vocelem, Čelakovským, Staňkem, Nebeským a Erbenem. Tomek tehdáž meškal za vědeckými pracemi v cizině.

Než tím věc vyřízena nebyla. Když totiž dne 8. ledna dotčený protokol byl čten, pronesl se Čelakovský v ten smysl, že v oné schůzi o skutečném vydávání usneseno nebylo, ježto k žádnému hlasování řádnému nedošlo. A když hlasové v dalším rokování dělili se o tu věc na dvě strany, ustanovena schůze nová k 18. lednu, kde ujednati se mělo, zdali usnesení v dotčené schůzi jest platné čili není.

Dostavili se do této schůze kromě členů výše jmenovaných též Palacký, Šafařík, Čejka a Frič. Rokováno tu na základě protokolu o schůzi 8. prosince minulého roku sepsaného. Po té Čelakovský četl své písemné ozvání řka, že mnozí sice nachylovali se k vydání slovníku, ale že řádné hlasování se nestalo. Nad to ukazoval na nedostatečnosť literarních pracovníků k takové práci, na veliký náklad a na potřebu jiných užitečnějších spisů v literatuře české. Při tom Čelakovský vyhradil svůj hlas z počtu těch údů matičných, kteří k onomu podniknutí literarnímu radili.

Naproti tomu přivedena základní pravidla Matice České od 1. ledna 1831, jež Sbor k vydání slovníku encyklopaedického v § 8. svým časem zavázala. Avšak rozhodnutí v celé věci urychlil Palacký, předloživ písemnou odpověď od náměstka kuratorova (Šafaříka) a od místosekretáře (Erbena) podepsanou, která dne 16. prosince 1850 podnikatelům nadepsaného slovníku na jejich návrh Sboru předložený podána byla. Tam pak výslovně se praví: Sbor že návrh jejich v tom spůsobu, jakž jej podali, přijal a k nákladům, jichž toto dílo dle rozvrhu podnikatelů bude vyhledávati, se podvolil, žádaje zároveň chvalitebnému tomu podniknutí dobrého zdaru a prospěchu. *)

---

*) Odpověď tu sepsal Erben jako náměstek sekretáře Tomka tehdáž v Praze nepřítomného.

Palacký tedy žádal, aby o to se hlasovalo, vyšla-li odpověď ta ze sborového snesení čili nic. Shromážděný Sbor prohlásil odpověď tu kromě Čelakovského, jenž nehlasoval, za pořádně vyšlou a tudíž vydávání slovníku dle podaného návrhu za přijaté. Spolu však doloženo, *že Sbor si vždy ještě zůstavuje právo, hotovou práci dáti posouditi, ji potom přijmouti nebo zavrhnouti* a vůbec nad tím bdíti, aby se nevykračovalo z mezí v podaném návrhu položených. Posléze i Vocel, jakkoli uznával cenu encyklopaedického slovníku, ohradil se též proti vydávání jeho z důvodů Čelakovským pronesených.

Na základě nadřečené odpovědi k redaktorům pracováno o slovníku po celý rok 1851. První práce záležela v sestavování předchozího rejstříku všech článků, které dílo celé v abecedním pořádku vykládati mělo. Úkol ten vykonal dr. Gabler. Dále rozděleno vzdělání článků v některých oborech vědeckých takto: Erben vzal na se nauky právní, dr. Gabler články historické a smíšené, dr. Hanuš filosofii, dr. Vilém Lambl přírodopis, Nebeský filologii staroklassickou i německou, Palacký Bohemica vůbec, syn jeho Jan zeměpis všeobecný, Řezáč nauky theologické, dr. Rieger národní oekonomii, dr. Springer krásovědu a dějiny novověké, Vojtěch Šafařík chemii, fysiku, astronomii a geologii, Krejčí články mineralogické, Kuzmány ve Vídni články uhersko-slovenské, Karel Lambl v Děčíně hospodářské.

Sepsáno asi 700 článků od A až za písmena Al, které Palacký dne 7. února 1852 Sboru předložil. Spolu se zmínil, že někteří členové Sboru o to usilují, aby celé předsevzetí nepřišlo k místu. Připustil sice, *že vážné změny politické* nastaly od r. 1850, že tedy podnikatelé Slovníku měli tehdáž „jiné ohrady a výminky při vedení díla svého, nežli se roku 1852 naskytují,“ že bude tedy potřeba ve mnohých oborech se obmeziti a v jiném duchu články skládati. Přes to přimlouval se důrazně za vydávání slovníku. Ukazoval na praktickou potřebu takového vzdělavacího prostředku pro národ český, aby užitečné vědomosti rychle se rozšiřovaly;

dále nepochyboval také o dostatku pracovníkův a potřebného nákladu. I nastalo tedy v té schůzi opět živé rokování o příhodnosti a potřebě díla takového. Tu jevil se již větší rozdíl mínění a hlasův než kdy před tím: jedni za věc se přimlouvali, druzí pak proti ní se ozývali. Jmenovitě prof. Tomek, jenž z vědeckých cest se vrátiv po prvé opět ve schůzi byl, své podivení nad tím vyslovil, žeby se Sbor byl již před rokem zavázal slovník ten vydávati. Připustil sice, že Sbor vyslovil tu naději, vydávati slovník naučný, kdyby se okolnosti ukázaly tomu býti příznivými, ano že z té příčiny náklad na přípravné práce povolil; ale ustanovení, zdali a kdy by se slovník ten měl vydávati, že si zůstavil Sbor na pozdější časy. Opět protokoly předešlé rozdílně vykládány, čím více stylisace jejich toho dopouštěla. Konečně dáno sice tomu, že Sbor v zásadě uzavřel, aby encyklopaedický slovník se vydával, povoliv k tomu i něco peněz;*) ale o čase a spůsobu vydávání jeho že posud nic konečného se nerozhodlo.

Posléze dán rukopis, jejž Palacký předložil, prof. Fabianovi, prof. Purkyňovi a radovi Štorchovi k posouzení.

Prof. Fabian podal úsudek svůj (ze dne 4. června 1852) v ten rozum, že předložené práce neobsahují nic proti církvi a náboženství, ale že mnohé články vymáhají některých oprav a doplňků, jiné pak stručnosti vědecké. Na konci doložil, žeby takový slovník byl zajisté vítaný zvláště duchovním na venkově, „aby se v čas potřeby ve své samotě a opuštěnosti k němu utíkati mohli.“

Štorchův úsudek byl od 29. dubna 1852; ten ukazoval k tomu, že — jak sám titul té částky o tom svědčil — jest to „předběžná směsice článků a ukázek,“ tak že konečného soudu o tom pronésti nelze. Články pokládal na mnoze za dobré, ale sloh na mnoze za drsný, doloživ, žeby také názvosloví vědecké, pokud v tom slovníku k němu přihlíženo bude, před vydáním jeho urovnati se mělo.

*) Vydáno všeho všudy dle účtu Palackého za všeliké práce 899 zl. 41 kr. (Radhost I. na str. 232.)

Třetí posudek, jejž podal Purkyně, není datován; ale sepsán byl podle protokolu již před začátkem května téhož roku. Praví se tam, že v rejstříku chybí mnoho jmen „našinců vlastenecky neb i jinak zasloužilých." První svazek rukopisu položen za práci dobrou, ale při druhém a třetím vytýkána ochablost, jakoby to byla práce spisovatelův mladších; také sloh prý poněkud suchopárný. Soud Purkyňův končí se pak těmito slovy: „Z podané mně-próby, pokud mně jinozemské encyklopaedie všelijakých rozměrů známy jsou, mohu souditi, že naše, jakož od našich sil a našich okolností jinak žádati nemůžeme, náležeti bude mezi nejskrovnější, že její pracovníci, ač jinak snad vlohami výtečnými nadaní, na drahně let k pracím z věci samé nutně prostředním přikováni budou, a že Matice Česká, přijme-li všemi silami náklad takového díla, k podporování *prostřední literatury* na mnohá léta se odsoudí. Ostatně nemohu zapříti, žeby veležádoucí bylo, *aby někdy, byť i to již nyní nebylo*, v každé domácnosti encyklopaedický slovník pro všelikou potřebu se nacházel, což však jen od vyvinutějších národních sil očekávati lze." *)

Zdání Purkyňovo rozhodně vedlo k tomu, aby vydávání slovníku na neurčitý čas odloženo bylo. Než i u jiných členů Sboru zmáhalo se zatím přesvědčení, že toto podniknutí literarní hlavně pro obtíže peněžní i pro nedostatek spisovatelův není na čase; ano i vnitřní obrat politický k tomu radil, aby s dílem tak naskrze národním se prodlilo. I stalo se také ve Sboru dne 3. července 1852 usnesení: že „*na ten čas hlavně také z příčin materialních Matice encyklopaedický slovník vydávati nemůže.*" Uzavření toto jednohlasné učinili Purkyně jako zástupce kuratorův, Hanka, Vocel, Staněk, Petřina, Čejka, Tomek a sekretář Nebeský; i mělo se per rollam také ostatním členům předložiti. K usnesení Sboru přistoupili Čelakovský a Neubauer, kdežto Šafařík a Frič své zdání teprva v nejbližší schůzce oznámiti chtěli;

*) Registratura Matice České.

Erben pak prostě na list, jenž mu byl předložen, napsal, že nemá co dále připomenouti; nesnášel se patrně s většinou.

Ono mínění Sboru bylo Palackému hned dne 4. července oznámeno zvláštním listem, v němž doloženo: že Sbor uznává a ctí spanilomyslný a vlastenecký úmysl jeho v příčině vydávání slovníku naučného, ale že litovati musí, že Matice na ten čas *hlavně také* z příčin materialních vydávání tak ohromného díla podstoupiti nemůže.

Na to Palacký podal 9. července 1852 Sboru zevrubné účty, kterak s 1200 zl. naložil, jež Sborem roku 1851 na přípravní práce povoleny byly; rukopisné práce k slovníku zůstaly pak jměním matičným, a pomocné knihy k tomu koupené dány do Musea. Než i potom bylo Sboru ještě jednu nemilou otázku strany slovníku vyříditi.

Palacký si totiž přál, aby přednesení jeho, které ve schůzi Sboru 7. února 1852 o vydávání slovníku předložil, v Časopise Musejním uveřejněno bylo. Ježto redaktor Nebeský, maje spis onen za věc týkající se celého Sboru, nechtěl o své ujmě ho přijmouti, vznesl Palacký rozhodnutí o to na celý Sbor. Ten sice většinou hlasů k tomu přivolil, ale aby spolu s článkem Palackého v Časopise Musejním vytisknouti se dala krátká k němu odpověď, již Tomek a Čelakovský sepsati měli. Ježto však Čelakovský zatím ochuravěl, sepsal jistá „Poznamenání“ ke spisu Palackého prof. Tomek. Když pak o věci dne 2. října 1852 znova jednáno bylo, Sbor konečně uznal, žeby po vydání přísného zákona o tisku nebylo radno, spis Palackého, jmenovitě pro narážky na zrušení konstituce, v Časopise Musejním otisknouti. Nebyl tedy ani on uveřejněn ani odpověď naň. Což také Palackému dne 7. října oznámeno; on pak sice ve Výboru Musejním navrhl, aby aspoň Sboru oznámeno bylo, že vydání encyklopaedického slovníku přece povinností jeho zůstává. Ale ani to se nestalo. Neboť ve Výboru Musejním poměry změnily se zatím podstatně v neprospěch Palackého. Tak neutěšeným spůsobem skončilo se jednání o slovníku naučném.

Myšlenka ta byla zajisté důležitá již ve svém vzniku. Mělť původce její ten úmysl, aby počaté vzdělávání všelikých nauk jazykem českým dálo se „v dorozumění, v jednotě a svornosti všech ochotníkův jak vůbec, tak i zvláště co do vědecké terminologie, aby nezralé choutky a libůstky, pocházevší více z neumění nežli ze svéhlavosti, odstraněny byly pomocí většího počtu zkušených mužův . . .“ K vydání slovníku na počátku Matice nedošlo; ale úkol ten vzal na se Sbor pro vzdělání řeči a literatury české, k jehož vzniku právě ona myšlenka o slovníku přirozeně vedla. A když pak se ukázalo, že k dílu tak velkolepému, jaký byl slovník encyklopaedický, potřeba jest napřed systematického vzdělání spisův o jednotlivých naukách, tu zrodil se hned v 2. době Matice České záměr literatuře naší rovněž veleprospěšný, vydávání totiž Malé encyklopaedie a jiných specialních spisů, jež i vědecké terminologii i vzdělání obecnému, zvláště pak potřebám školským nemálo prospěly. Konečně mělo tedy dojíti dle úmyslu Palackého po r. 1850 k vlastnímu vydávání slovníku. Sebevědomou odvahu Palackého a šlechetnou péči o další rozvoj života národního, pokud se v onom předsevzetí jeví, nelze ani dost oceniti. Ani ti, kdo tehdáž myšlence jeho nepřáli, mu toho neodepřeli. Palacký vida, kterak život politický ochabuje a klesá, kterak časopisectvo hyne: chtěl soustřediti duševní život národní, i produkci spisovatelův i účastenství čtenářstva, v novém velkolepém podniknutí, jež staviti mělo další ochabování ducha národního. Právem se vyslovil ve spise svém výše dotčeném: „Čas jest, aby povzbudil se znova národ náš a orientoval se v duchu věku nového; aby povznesl zrak svůj nad úzké meze své otčiny, a nepřestávaje býti vlastencem věrným, aby spolu stal se světa občanem bedlivým a opatrným. Musímeť i my účastniti se v obchodu světovém a kořistiti pro sebe z pokroku všeobecného; musímeť opustiti, ne starou víru a poctivosť svou, ale starý a zarytý onen zvyk šlendrianský, onu dávnou ochabělosť a zahálku, která jest příčinou chudoby a malomyslnosti naší . . .“

I vyloživ, jak slovník naučný, ve formě a v řeči příhodné sepsaný, mnohem rychleji by rozšiřoval vědomosti

potřebné v národě, pokračoval v úvaze své: „Avšak to samo sebou se rozumí, že slovník naučný nebude a nemá býti jedinou knihou českou; on dosti učiní, vzbudí-li jen touhu po dalším čtení a všestrannějším vzdělání se. *Duch národa má jím jen u hojnější míře povzbuzen, na vyšší a širší rozhled povýšen i do jařejší činnosti uveden býti*...“ *)

Kdož by mohl nepřisvědčiti šlechetným ideám těmto? Zajisté ani ti jim pravdy neupírali, kdož ve Sboru proti vydávání slovníku tehdáž se vyslovili. Ale těžké byly překážky, které se věci na odpor stavěly. Karakteristické a významné pro tehdejší stav věci bylo zajisté místo, jež Sbor pojal v odpověď svou k Palackému ze dne 4. července 1852, kdež řečeno, že Matice Česká hlavně také z příčin materialních vydání slovníku podstoupiti nemůže. První překážkou, již Sbor výslovně jmenoval, byl tedy nedostatek peněz. Náklad na celý slovník rozpočten asi na 50.000 zl. stř.; naproti tomu obnášelo veškeré základní jmění Matice České asi také tolik. Matice ovšem měla dávati každého roku jen 5000 zl., i jakkoli není pochyby, že též poloviční předplatné (1 zl. na jeden díl) by bylo nemalou summu obnášelo: přes to pouhé úroky a vůbec výdajné peníze by nebyly stačily k uhrazení onoho nákladu. Jest to tím pochybnější, uváží-li se, že Matici bylo vydávati Časopis Musejní a někdy přec ještě jiné dílo zdarma. Obtíže ty vzrůstaly tím více, že nejméně pět až šest let trvati měly, až by totiž slovník dokončen byl. Byla by tedy Sboru nastala potřeba nezbytná, obrátiti se tak, jako bylo za vydávání Slovníku Jungmannova, k Výboru Musejnímu, aby povolil Sboru sáhnouti i na jistinu matičnou. A jest-li možná si mysliti, žeby byl Sbor Matičný tak pochodil, jako se mu to podařilo za vlasteneckého Výboru Musejního r. 1839? Po roce 1852 až do r. 1860 byly naděje takové naprosto bláhové. A žeby při nastalém z toho sporu mezi Výborem Musejním a mezi Sborem Matičným, třeba pod záminkou, že Sbor penězi plýtvá, možnému suspendování ne-

*) Radhost I. na str. 236 a 238.

snadno se tento byl ubránil, jest patrno. Peněžné nesnáze byly by pro Sbor tím osudnějšími se stávaly, čím více po r. 1852 ochabovalo účastenství obecenstva nejen k Matici, ale i k národním věcem vůbec.

Než kromě stránky peněžné sluší v úvahu vzíti též neutěšený stav literarní a politický po r. 1852.

Všeobecná ochablosť, přirozený to následek předešlého úsilí politického, veliké sklamání a z toho povstalá netečnosť u věcech národních vůbec: to vše jevilo se i v literatuře. A všecky tyto neutěšené zjevy zmáhaly se ustavičně tou politickou tísní, která takměř každým rokem více stěžovala všecky i sebe skromnější snahy o povznešení duševního života národního. Vykonati vznešený úkol, jaký Palacký slovníku encyklopaedickému vyměřil, aby totiž „jím byl duch národa u hojnější míře povzbuzen, na vyšší a širší rozhled povýšen i do jařejší činnosti uveden . .“ — toť bylo za tehdejšího stavu politického nemožné. A tuto, ať tak díme, politickou překážku Sbor jistě na mysli měl, když ve své odpovědi k Palackému doložil: že *hlavně také* z příčin materialních nemůže Matice slovník vydávati. Byly tedy ještě jiné příčiny, jichž Sbor dotknouti nechtěl.

Z celé rozepře o slovník naučný jest patrno, že obě strany měly na mysli prospěch Matice České. Palacký jevil patrně větší zřetel ku potřebám národním, hledě za doby zlé zpružiti a soustřediti duševní život v jednom velikém díle literarním pod správou Matice. Kterýžto záměr za příznivých poměrů dobře prospívati mohl. Většina Sboru dbala zase přítomných poměrů neblahých, které dříve nebo později záhubu ne-li Matici, tedy aspoň slovníku spůsobiti mohly. Konečně k vydání díla tak velikého, jako byl slovník naučný, bylo též potřebí jistých prostředků kupeckých, zkušeností obchodnických, ku kterýmž Matice nikdy nedospěla. Avšak nastala později doba slovníku příznivější, kde konečně myšlenka velikého původce svého došla šťastnějšího vyvedení, než by se jí ho bylo kdy dříve Maticí dostalo.

Doba IV.

Od roku 1852—1860.

Čas těžkých protivenství Matice.

(Jak působil nový stav politický na literaturu a Matici Českou. Časté změny ve Sboru a příčiny jejich. O původu prvních statut matičných; roku 1853 bylo Sboru je předložiti k vyššímu stvrzení. Činnosť Sboru obmezena; dlouhé provisorium Musea i Matice až do r. 1861. Správa finanční; schodek v základním jmění z roku 1850 a 1851 a spor z toho s Palackým. Počet zakladatelův a stav finanční za té doby. O činnosti literarní: vydávány Živa a Památky vedle Časopisu Musejního; Matice vydávala spisy buď nákladem nebo pomocí. Jakou měrou Sbor konal censuru na některých spisech. O počátečním vydávání Shakespearových děl v překladu českém. Ochablosť obecenstva naproti literatuře a hlavní příčina její. Realistický směr doby. Jak Sbor k němu se zachoval. Některé návrhy v příčině realního vzdělání činěné Sboru. O spisech, jichž Sbor zakladatelům v levné ceně poskytl. Darování a vyměňování knih matičných. Závěreční úvaha.)

Politické proměny, které po r. 1850 nastaly v mocnářství rakouském, čím dále tím více svíraly také národnosť českou; veřejného života národního zmocnila se nebezpečná ochablosť, jejíž neblahý účinek na literaturu svrchu již vyložen byl. Také Matice Česká pocítila nový politický řád, zvláště když přísný dozor a vliv úřadův, kteří literarním věcem českým ani nerozuměli ani nepřáli, víc a více na ni naléhal a činnosť její obmezoval. Nastalať zejména po roce 1853 doba, kde Matice nemajíc stanov náležitě stvrzených, naprosto závisela na dobré vůli a zvůli úřednické. Za takových okolností bylo zajisté opatrnosti neobyčejné potřebí,

aby ústav tak čistě český nebyl stížen stejným osudem, jakým uchváceny mnohé národní spolky jiné.

Již 3. dubna 1852 čten ve schůzi Sboru přípis vojenského velitelství, v němž oznámeno, že Sbor smí se sice scházeti, že však dříve každá schůze městskému hejtmanství ohlásiti se musí, aby k ní kommissaře poslati mohlo. Tento policejní dozor nenásledoval hned po dotčeném dopise; teprva v listopadu roku 1854 ustanoven od policejního ředitelstva úředník za stálého kommissaře musejního, jenž také při schůzích matičných býval a protokoly o nich podpisoval. A tato dohlídka policejní trvala po celou tu dobu, ano i po roce 1860 až do léta 1866. I bývaly za toho času porady Sboru zajisté velmi chladné a málomluvné; aspoň tak souditi lze podle protokolů, které stávaly se čím dále tím kratší a stručnější.

V takovém stavu, v jakém se ocitnul Sbor, nebylo divu, že časté proměny v něm se udávaly. Mužové ráznější nebo měkčí, jimž nebylo lze snášeti na dlouho poměrů tak těsných, opouštěli znenáhla jeden po druhém Sbor; v něm bylo místo jen pro povahy klidné a tuhé, které snažily se o to, aby rozumnou povolností zachovaly jediný literarní ústav národní a dochovaly ho až k časům opět utěšenějším. Jako výše již řečeno, Palacký vystoupil již r. 1849; dostavil se sice roku 1851 několikrát ve Sboru za příčinou Slovníku naučného, ale potom opět se ho vzdaloval a 17. února 1852 složil i úřad jednatele musejního. Nedlouho poté dne 4. května 1852 vzdal se Jan N. rytíř z Neuberka, dosavadní výtečný kurator Matice, této své hodnosti a dne 6. července téhož roku poděkoval se i z praesidentství musejního. Čestný ten úřad hned 22. července 1852 k návrhu dvorního rady Sacher-Masocha vznesen na hraběte Kristiana Waldšteina.

Za kuratora Matice zvolil Výbor Musejní professora Jana Purkyně, oznámiv to 6. listopadu 1852 Sboru; také potvrdil za údy Matice professora Tomka a professora Vocela, Nebeského pak za sekretáře a redaktora. Sbor poté hned poslal zvláštní

poděkování dosavadnímu kuratorovi rytíři z Neuberka po svých členech Purkyňovi, Šafaříkovi a Fričovi.

Poměry již samy sebou smutné strpčeny ještě více těžkou ztrátou, již Sbor utrpěl smrtí Františka Čelakovského 5. srpna 1852. Z té příčiny jakož i proto, že lhůta některým členům Sboru vypršela, zvolil Sbor dne 4. posince za členy: Štorcha, Vrťátka a Václava Svobodu. Avšak již dne 9. dubna 1853 oznámeno opět, že dr. Čejka ze Sboru vystupuje; a dne 4. prosince uprázdnilo se nové místo ve Sboru povoláním tehdejšího professora Václava Svobody do Pressburka. Ježto místokurator Jan Purkyně byl jmenován dříve již kuratorem, tedy Výbor Musejní k žádosti Sboru jmenoval professora Vocela v listopadu 1854 náměstkem kuratorovým. Mimo něj pak ve Sboru zasedali: bibliothekář universitní Šafařík, bibliothekář musejní Hanka, doktor Václav Staněk, professor Petřina, archivář Erben, A. J. Vrťátko, koncipista při místodržitelství Jan Neubauer, official při státní účtárně Karel Štorch, professor Tomek, dr. Frič a sekretář Nebeský.*) Ale 10. ledna 1855 ve schůzi oznámil prof. Petřina, že pro množství jiných prací nucen jest ze Sboru vystoupiti, načež dne 31. ledna zvolen jednohlasně za úda Sboru kanovník a prof. Jan Fabian. Dne 28. února Sbor uzavřel, aby schůze odtud odbývaly se druhou středu v každém měsíci; což také nyní se zachovává.

Dne 9. prosince 1858 skončila se šestiletá lhůta kuratorství Purkyňova, načež téhož měsíce jmenován od Výboru kuratorem školní rada Wenzig. Novým členem Sboru stal se professor Václav Zelený, protože Šafařík, jsa těžce churav, nemohl již schůzí sborových účasten býti. Ano ve schůzi dne 21. listopadu 1860 Tomek ve Sboru oznámil, že Šafařík

*) *Korrektorství* při Matici zastával Jakub Malý; neboť k žádosti jeho ode dne 10. ledna 1854 Sbor dne 22. února t. r. na tom se ustanovil, že korrektor Malý si může za každý měsíc minulý 30 zl. vybírati, pokud Matice tak jako právě nyní přes 100 archů tisknouti bude. Ale korrektury spisů na zvláštní vyzvání Sboru měly se mu honorovati buď se svolením spisovatelovým neb z uložení Sboru. (Příslušný protokol.)

pro nedostatečné zdraví ze Sboru vystupuje, i že Sboru zároveň přeje nejlepšího zdaru a všeho dobrého. Sbor to přijal k vědomosti se srdečným politováním. Roku 1860 jmenován údem Sboru prof. Jan Krejčí na místo dra. Václ. Staňka, jenž se byl také poděkoval.

Jakkoli do Sboru vstupovali týmž časem vlastenci stateční, přece byly dotčené proměny povahy rmutné, vycházející namnoze z mysli rozmrzelé a zarmoucené nad poměry stávajícími.

Ještě patrnější důkaz o neutěšeném stavu Matice podává divný osud, jaký provázel nejen pravidla, kterými se z obyčeje až potud spravoval Sbor, nýbrž i celý statut Národního Musea. Věc se udála, jakož následuje.

Sbor Matičný řídil se až posud v jednání svém jen spůsobem a zvykem, jaký se dlouholetou praxí utvořil. Také počet členů sborových nebyl stálý; rozmnožovalť se podle potřeb nahodilých, ano na svém místě i vyloženo, jak v letech 1848 a 1849 byl jakýsi stav výminečný, kde i nečlenům dovoleno, zastávati povinnosti a práva skutečných členů. Také obor právomocnosti Sboru ani poměr Musea ke Sboru nebyl potud určitými statuty vyměřen. Tato neurčitosť objevila se mimo jiné i v tom, když Palacký, vida nechuť ve Sboru k vydávání slovníku naučného, žádal od Výboru Musejního, aby Sboru oznámeno bylo, že vydání encyklopaedického slovníku přece povinností jeho zůstává, která mu již základním statutem Matice uložena byla. Již při té věci byla mínění na rozdílu, je-li Výbor oprávněn, i ve věcech literarních Sboru něco ukládati, nebo vztahuje-li se právomocnosť jeho pouze na věci finanční.

Z těch. příčin Výbor Musejní již 13. ledna roku 1852 zvláštní kommissi uložil, aby poměr Matice k Museu vyšetřila. Nebeský vylíčil rovněž z uložení Výboru dosavadní řízení a působení Matice i jejího Sboru, načež dr. Štrobach, jenž po vystoupení Palackého stal se jednatelem Musea, vypracoval návrh řádných stanov pro Sbor Matičný. Důmyslný původce toho návrhu dobře předvídal, že zlí dnové Matici

nastanou, pročež hleděl v nejednom článku nových stanov ji aspoň právnicky dobře opatřiti proti násilným krokům správy úřednické.

V těchto nových statutech hned v čele položeno, *že vědecké vzdělání řeči a literatury české* jest podstatná část činnosti Českého Musea, tedy i Sboru. Dále ustanoveno: že pokladna Matice České jest *výhradně* k tomu zřízena, aby k vydávání dobrých knih českých napomáhala; a tato pokladnice že nalézá se pod stálým opatrováním Českého Musea, a že *nesmí nikdy tomuto ustanovení svému odejmuta býti.* A jako vrchní dozor nad pokladnou a věcmi oekonomickými vůbec vznesen na Výbor Musejní, tak zase řízení všech věcí, které se týkaly vědeckého vzdělání řeči a literatury české, pak bezprostřední správa Matice České svěřeny byly Sboru Matičnému.

Sbor měl býti tedy ve své literarní a vědecké činnosti neodvislý od Výboru Musejního a skládati se z kuratora a nejméně z osmi, nejvíce z dvanácti členů. Kuratora i náměstka jeho měl jmenovati Výbor ze středu svých členů, ostatní pak údy Sboru měl Sbor voliti sám, a to jenom ze členů Musea, kteří by zároveň byli zakladatelé Matice. U věci té ustanoveno: uprázdní-li se nějaké místo ve Sboru, tedy měl Sbor pro ně jmenovati dva k tomu schopné muže, z nichž pak Výboru zůstaveno, kteréhokoli z nich potvrditi.

Výboru vyhrazeno, aby též nové úředníky matičné potvrzoval; ale se žádným úřadem sborovým nemělo býti spojeno členství samo sebou.*)

Po některých poradách ve Sboru a ve Výboru Musejním tyto statuty dne 8. března 1852 schváleny a dne 1. května svolením Výboru i Sboru měly v platnosť uvedeny býti. Také jednací řád podle těchto statut změněn býti měl. Vůbec Sbor bedlivě se snažil, aby pro všecky případy opatřil se řádnou organisací vnitřní. Avšak tu vydán ještě r. 1852 nový zákon spolkový; následkem toho dne 8. března 1853 nařízeno, že

---

*) Tyto stanovy viz v Časopise Musejním r. 1852; hlavní jejich pravidla posud platí.

se mají statuty i Sboru i Musea předložiti k nejvyššímu stvrzení. V srpnu r. 1854 byly sice vráceny, ale nařízeno, aby některé proměny v nich se učinily. Tak jmenovitě místo názvu „Národní Museum" uloženo jméno „Museum království Českého"; Sbor pak Matičný jmenovati se musil odtud „Section" a nikoli „Comité", protože komité znamenati mělo oddělení pouze na čas a pro jistou potřebu Musea zřízené; po česku měl zůstati název „Sbor", ježto prý lépe se srovnával s pojmem sekce než slovo „Odbor".*)

A nedlouho po dekrétu onom strany změn v stanovách podán Výboru Musejnímu dne 5. prosince r. 1854 dekrét druhý, kterým činnosť musejních sekcí podstatně zoužena; jmenovitě Sboru Matičnému, nakládání s důchody Matice odňato a Výboru Musejnímu odkázáno, Sboru pak zvláště nařízeno, aby se zanášel jen s věcmi přísně vědeckými. A poněvadž tam řečeno, že změna ta až do stvrzení nových stanov trvati má, proto Sbor Matičný ustanovil kommissi, aby vrácené statuty rychle tak uspůsobila, by se hned zase předložiti mohly. Členové této kommisse, Tomek, Štorch a Erben, v novém svém návrhu spojili toliko stanovy z r. 1831 s novými z r. 1852, uvedše je toliko v pořádek vhodnější. Zvláštních změn v tom návrhu neučinili; neuznalif zajisté toho potřebu, stanovy již hotové podstatně měniti, protože teprva nedávno po dlouhých poradách a zralém uvážení urokovány byly. Tak byly nové stanovy v únoru 1855 znova předloženy k nejvyššímu potvrzení.

Téhož roku 1855 Sbor rokoval v červenci o jednacím řádě a o instrukci pro správce důchodů; bylť návrh vypracován od smíšené kommisse, jež Výborem Musejním i Sborem Matičným k tomu zvolena byla; ze Sboru Matič-

*) V prosinci roku 1853 Sbor schválil dva návrhy, jeden Tomkův a druhý Erbenův. Onen ukládal, aby se vedla přehledná tabule na spisy, nákladem Matice vydané, kde by se zapisovalo vše, co by se každého spisu týkalo. — Erbenův návrh vedl k tomu, aby sestavila se všechna snesení Sboru od počátku až do nynějška, jež by se týkala správy Sboru a Matice. I uloženo tedy sekretáři, aby je z protokolů vypsal.

ného byli při tom Neubauer a Štorch účastni. Návrh byl po několika změnách jednohlasně dne 11. července přijat. Tak nepřestával Sbor přičiňovati se o své nové ustrojení. Ale konečného zřízení svého nemohl se dočkati; neboť statuty, na jichž potvrzení Museu i Matici tolik záleželo, nevracely se po kolik let, a proto také nový jednací řád a instrukce pro pokladníka i jiné správní opravy ve skutek uvedeny býti nesměly.

Nastala tu nejistota trapná. Sbor byl jmenovitě dekrétem od 5. prosince 1854 nucen, za každé vydání Matice České žádati Výboru Musejního, třeba se týkalo spisu i sebe vážnějšího. Tak na př. Sbor uzavřev 28. května 1856 vydati pomocí Matice výtečný překlad Oedipa krále od Šohaje, musel žádati od Výboru, aby náklad na to povolil. A toto sevřené působení bylo čím dále tím obtížnější; stav prozatímnosti, v jakém se Museum i Matice nalézaly, nechýlil se k žádnému konci, a nikdo tudy nevěděl, co z toho pojíti má. Jaký tedy div, že povstávaly a šířily se rozličné obavy a z nich i všeliké pověsti, jež záhubu i Museu i Matici prorokovaly. Rok minul za rokem, aniž stanovy zaslané potvrzeny byly, ano r. 1857 nebylo ani valného shromáždění musejního; a když 9. prosince r. 1858 ve schůzi Musejního Výboru položilo se valné shromáždění ke 24. březnu 1859 bylo od c. k. policejního ředitelství zapověděno s tím nařízením, aby vůbec před stvrzením stanov žádné se nerozpisovalo.

Výbor i hned odvolal se k c.. k. náměstnictví dokládaje, že již několikrát, jmenovitě v letech 1853, 1855 a 1856, musejní společnosť měla valná shromáždění, jakkoli stanovy její potvrzeny nebyly. Ale rekurs k místodržitelství byl odmrštěn; Výbor se chtěl tedy odvolati k c. k. ministerstvu. Ale když professor Tomek, jenž od konce r. 1854 jednatelem byl, a jeden člen Výboru s tehdejším policejním ředitelem Paeumannem osobně jednali, dověděli se, že onen zákaz valné schůze musejní stal se z nejvyššího nařízení. Pročež od dalších kroků upuštěno. Ježto tedy r. 1858 žádná vý-

roční zpráva ve schůzi musejní podati se nemohla, proto Sbor 15. prosince 1858 ustanovil, aby o schůzích Sboru, jichž ročně jen asi 7 neb 8 bylo, podávaly se zprávy do novin, arci jen o věcech, které se pro veřejnosť hodily.

A když pak již i rok 1859 chýlil se ku konci, nařízeny s vyšších míst v říjnu a prosinci opět nové proměny stanov; ale ani potom nedocházelo žádoucí jich potvrzení. Tomek, jakožto jednatel musejní, psal mezi tím ministru Thunovi dne 22. ledna 1859 list, v němž vyloživ těžký stav Musea i Matice, snažně žádal, aby, možno-li mu ještě, něčím o urychlení žádoucího stvrzení statut musejních a matičných se přičinil „k zachránění vlasteneckých ústavů našich před další zkázou.“ *)

Zatím se však politický stav podstatně změnil, a vládní systém dosavadní chýlil se k svému konci. Pročež Výbor Musejní učinil někde r. 1860 důrazné podání k c. k. ministerstvu, vysloviv se přímo v ten smysl, že dosavadní provisorium jen ke zkáze Musea vésti může. Ale teprv na počátku léta 1861 nastal žádoucí obrat, jímž i Matici nová doba opět nastala.

Co se týče správy věcí peněžných, tu Výbor Musejní za těžkých okolností přítomných ještě přísněji dohlížel ku správě důchodův a k náležitému skládání účtův. Než na kontrole Musea, která vládou byla uložena, nebylo dosti; i státní úřadové si takový dohled osobovali. Tak čten 5. června 1852 ve Sboru dopis městského hejtmanství či policejního ředitelstva v Praze, aby Sbor k nařízení krajské vlády pražské podal zprávu, v čem záleží jmění Matice a odkud je má, kde je uloženo a kdo je spravuje. Sboru ovšem nezbývalo nic jiného, než k takovým dotazům náležitě odpověděti.

Za poměrů tak kritických bylo zajisté Sboru velmi protimyslné, že právě v té době objevilo se nedopatření ve správě důchodů za let 1850 a 1851. Řádné účty o těchto

---

*) Z korrespondence Tomkovy.

letech opozdily se překážkami časovými až do roku 1852.*) A tu se Sbor vykázati mohl, že na konci r. 1851 základní jmění Matice jen 52.912 zl. obnášelo, kde mělo dosahovati summy 62.912 zl. Dostoupil tedy schodek výše 10.000 zl. Sbor se tu dopodrobna vykázal, jak s penězi naloženo bylo. Jest sice pravda, že za doby předešlé až do r. 1851 znamenitě vzrůstaly příjmy; ale touž měrou množila se i vydání. Jmenovitě za let 1850 a 1851 vystoupil náklad na rozličné knihy a jiné práce literarní téměř až na 35.000 zl. stř. Neboť vydáno v oněch letech kromě mnoha větších spisů také několik nákladných map, z nichž mapa okolí pražského sama stála 2235 zl.; dále vytištěny některé spisy r. 1851, jako Amerlingův Svět v obrazích, Přísloví od Čelakovského a j., jež teprva r. 1852 vydány jsou.**) Nad to zdražily se zatím papír a práce tiskařské nad míru; a počet zakladatelů, jichž velká většina již své vkladné zapravila, byl tak veliký, že tiskopisy matičné musely se tisknouti v 3500—4000 exemplářích. A tak veliký náklad, při četných spisech tehdáž vydaných, nebylo možná uhraditi jen dvěma třetinami vkladů každoročních a úroky ze základního kapitálu, který bez toho již při podobných příhodách nejednou stenčen byl. Dotčené dvě třetiny vkladův a úroky z jistiny za r. 1850 a 1851 obnášely něco více než 25000 zl. stř.

Za takových okolností Sbor Musejní nechtěje literarní plodnosť tehdejší oslabovati a obecenstvu některých spisů zadržovati i nemaje řádné účty na snadě, ocítil se opět v té nesnázi, že nemohl jmenovitě v dotčených dvou letech celou třetinu k jistinám uložiti; nýbrž že mu některou část z ní vynaložiti bylo na uhrazení větších vydání za oněch dvou let. I byl tedy Sbor Matičný dle § 12. statut svých (Čas. Mus.

*) Výbor Musejní přípisem ke Sboru od 4. května 1852 uznával sice vlasteneckou obětovnosť správce důchodu dr. Friče; ale poukázal k tomu, že zmáhající se agenda žádá, by placený kasír ustanoven byl. S toho však sešlo, když doktor Frič ono opozdění událostmi časovými omluvil.

**) Časopis Musejní z r. 1852 „Výtah účtů za r. 1850 a 1851.“

1852) nucen od Výboru Musejního žádati, aby takové naložení s třetinou vkladův schválil a Sboru z toho absolutorium udělil. Schodek takto jistinám vzešlý obnášel 10.000 zl. Sbor vznesl na Výbor onu žádosť dne 31. července 1852, odůvodniv ji příčinami výše řečenými. Výbor k té žádosti svolil, a to v ten spůsob, že jmění matičné na konci roku 1851 místo 62.912 zl. 51¼ kr. dosahovati mělo jen summy 52.912 zl. 51¼ kr. na stř.

Pohříchu toto vyřízení nemilé otázky peněžní přivedlo Sbor opět ve spor s Palackým, jenž již delší čas neúčastniv se schůzí sborových, o zmíněném schodku a uhrazení jeho dočetl se v účtech matičných za r. 1852, v Časop. Musejním 1853 uveřejněných. Palacký napsal 30. září 1853 důtklivý list prof. Purkyňovi jakožto kuratoru Matice o dotčeném snížení jmění matičného; ostře dotýkal se Sboru, ježto mu neslušelo sáhati na kapitál matičný jakožto na jmění národní, ano doložil, že ani Výboru Musejnímu, protože vlastního kapitálu základního dotýkati se nesmí, nepříslušelo právo svoliti k tomu, aby Sbor Matičný stenčoval jistinu svou. Na konci listu doložil, že teprv, až vystoupí kapitál matičný přes 100.000 zl., bude snad volno, ne sice ujímati, ale jen v míře ještě skrovnější a povlovnější nežli dosavad jej množiti a přivětšovati.

Palacký pak žádal na Sboru: aby vyhlásil oněch 10.000 zl. za půjčku, již mu bude v pěti letech nejprve příštích ze příjmů výdajných opět do kapitálu navrátiti; a pro budoucnosť aby Sbor osvědčil se určitě o tom, že základní jistiny Matice České nikdy dotýkati se nechce a nebude.*)

O listě Palackého jednáno 1. října ve schůzi Sboru, i učiněna mu pak ode Sboru odpověď šetrná. Ukázáno nejprve k tomu, že Sbor oněch 10.000 zl. stř. neubral z uloženého jmění základního, nýbrž že vůbec ani uloženy nebyly; z čehož že se mu dostalo zcela spůsobem zákonným absoluce Výboru Musejního, k němuž se dle stanov náležitě obrátil.

---

*) List ten v registratuře Matice České.

Aby pak Sbor toto jednání odůvodnil, připomenul, že onen schodek vzešel z velikých vydání r. 1850 a 1851, jež uzavřela se ve schůzích Sboru, kterých Palacký byl ještě sám někdy svědkem a účastníkem. Sbor opíraje se tedy o rozřešení, jehož se mu od Výboru dostalo, nezavázal se k nahrazení oněch 10.000 zl.; ale uložil již r. 1852 asi 2000 zl. stř. k jistinám více, než na ten rok připadnouti mělo. Čím Sbor Palackému v odpovědi své dal na vědomí, že Sboru samému na řádném ukládání vkladů k jistinám záleží, a že bude míti o to pilnou péči, aby dle možnosti jmění základní časem svým se doplnilo. Tím celá ta nemilá věc vyřízena byla.

Samo sebou se rozumí, že Sbor Výboru Musejnímu se zavázal, že budoucně bude se celá třetina řádně na jistinu ukládati; než i později octnul se Sbor v okolnostech, že mu nebylo lze úplně slovu dostáti.

V příčině členův znamenati jest, že jich sice i dále přibývalo, ale měrou menší a menší; patrná ochablosť, která se jevila u veřejném životě národním vůbec, i tu měla svůj účinek neblahý. Rok 1852 byl ještě dosti šťastný; přistoupiloť tehdy *332* zakladatelův, totiž 327 osob a 5 spolků, tak že obnášel počet všech členů toho roku asi 4105.*)

Roku	1853	přibylo	jen	131	nových	zakladatelů
„	1854	„	„	86	„	„
„	1855	„	„	92	„	„
„	1856	„	„	61	„	„
„	1857	„	zase	104	„	„

*) Toho roku 1852 dne 1. února umřel kněz *Josef Schmidinger*, horlivý podporovatel každého vlasteneckého ústavu; Matici zjednal asi 400 zakladatelův a na smrtelné posteli odkázal jí základ 1000 zl. stř. Dotčený počet 4105 členů neshoduje se ovšem s počtem asi 2000 zakladatelů, v Časopise Musejním z r. 1853 položeném. Tento uvádí jen skutečné členy, kteří r. 1852 již celý vklad 50 zl. stř. složili a ještě na živě byli. Naproti tomu onen vyšší počet obsahuje všecky členy, kteří od počátku Matice s jakýmkoli příspěvkem, třeba jen s 5 zl., se přihlásili, ať potom celý vklad doplatili čili nic. Toť zde stůj na vysvětlení velké neshody mezi oběma čísly. — Roku 1854 dne 22. února Sborem svoleno, aby základní list besedy třebičské přepsán byl na tamní školní bibliotheku.

roku 1858 přibylo jen 88 nových zakladatelů
„ 1859 „ „ 33 „ „
„ 1860 „ „ 31 *) „ „

Týmž spůsobem, jakým klesal počet zakladatelů nových, ubývalo i ročních vkladů a i míra každoroční třetiny, jež se k jmění základnímu přirážela. Na konci roku 1852 obnášely vklady celkem 14.635 zl.; (nejvíce sešlo se opět v prosinci = 5448 zl., nejméně v červnu = 277 zl. stř.)

Na konci roku 1853 činily vklady	10.917 zl. — kr.,	nejvíc v pros.	3630 zl. — kr.
		nejm. v červnu	305 „ — „
1854 „ „	9513 „ — „	nejvíc v pros.	2959 „ 30 „
		nejm. v srpnu	325 „ — „
1855 „ „	8552 „ — „	nejvíc v pros.	2492 „ — „
		nejm. v červnu	345 „ — „
1856 „ „	6065 „ — „	nejvíc v pros.	1605 „ — „
		nejm. v září	208 „ — „
1857 „ „	6006 „ — „	nejvíc v pros.	1460 „ — „
		nejm. v dubnu	230 „ — „
1858 „ „	4540 „ — „	nejvíc v pros.	842 „ — „
		nejm. v červnu	230 „ — „
1859 „ „	3613 „ 35 „	nejvíc v pros.	813 „ — „
		nejm. v srpnu	121 „ 10 „
1860 „ „	3542 „ — „	nejvíc v pros.	908 „ 88½ „
		nejm. v květnu	94 „ 50 „

A ježto třetina vkladů ročních pravidelně se přirážela k jistině, tedy základní jistina

roku 1852 činila 57.791 zl. 11¼ kr. stř.
„ 1853 „ 61.430 „ 11¼ „ „
„ 1854 „ 64.601 „ 11¼ „ „ **)

*) Dle usnesení Sboru od 10. ledna 1855 měli ročně ohlašovati se jen nově přibylí zakladatelé, úplný pak seznam každý pátý rok. — Počet zakladatelů vzrostl až do konce r. 1860 na číslo běžné 4655 kromě 142 korporací. Avšak zemřelo již asi 400 zakladatelů a skoro 1000 jich přestalo své vklady platiti (Viz Dějiny Musea král. čes. od Nebeského na str. 160.)

**) Toho roku 21. července bylo Museu oznámeno, aby se účastnilo v půjčce národní, tehdy nařízené. Z úředního o tom nařízení vy-

roku 1855	činila	67.451	„	$51^1/_4$	kr.	stř.
„ 1856	„	69.473	„	$31^1/_4$	„	„
„ 1857	„	71.475	„	$31^1/_4$	„	„
„ 1858	„	71.988	„	34	„	„
„ 1859	„	77.846	„	$32^5/_6$	„	r. m.
„ 1860	„	79.120	„	$2^5/_6$	„	r. m.

Odkazův, které by se Matice týkaly, v této době jsme neshledali. *)

Při ukládání kapitálů zachovávala se opatrnosť veliká. Kdykoli se kapitál nějaký půjčiti měl, všeliké příslušné listiny bedlivě prohlédány; konali to za té doby obyčejně Erben a Neubauer. Teprva když hypotheky za úplně dostatečné uznány, půjčka Sborem schválena. Také účty bedlivě přehlíženy od zvolených k tomu členů Sboru i Výboru Musejního; podobně i cena spisu ustanovovala se ve Sboru. Papír, tisk a účty knihtiskařské nejprve kommissí přehlíženy a pak Sborem schváleny. Sbor míval celkem výdajných peněz ročně od 8000 zl. až i do 16.000 zl., kteroužto druhou summu měl jmenovitě roku 1852 k disposici.

Literarní činnosť Sboru byla za této doby velmi nestejná. Stanovami a nařízením úředním mu ukládáno, aby měl zření jenom k literatuře vědecké; ale mocným směrem praktickým tehdejší doby předstírána mu povinnosť, dbáti také o nauky realní a o vzdělavací potřeby praktického života. Sbor kolísal se tak mezi oběma směry, mezi vědeckým a praktickým; a chtěje dbáti jednoho, nevyhověl často druhému, i octnul se nejednou u velikých nesnázích. Jedni mu předstírali, že

---

cházelo, že Matice třetinu ročních vkladů, od r. 1854 začínajíc, místo aby ji uložila na jistinu, na dotčenou státní půjčku obrátiti má. Uzavřeno tedy, podepsati na onu půjčku 15000 zlatých, jež se pak až do r. 1858 splácely.

*) Chrudimský děkan Ziegler odkázal sice Matici 100 zl. stř.; ale podle dopisu okresního soudu ze 24. února 1855 bylo těch sto zlatých pouhým vkladem za Sousedskou knihovnu chrudimskou. Tento vklad také zaplacen, a Sousedská bibliotheka chrudimská odtud se stala údem Matice; tato pak neměla nic více pohledávati na pozůstalosti Zieglerově. (Registratura Matice.)

z povinnosti maje vzdělávati literaturu vědeckou, jí zanedbává; druzí pak mu vytýkali, že nekráčí s duchem času, který prý přede vším vymáhá pilného podporování věd přírodozpytných a vzdělání průmyslnického.

Nad to zmáhala se od r. 1849 specialní studia vědecká jednak zřízením několika českých středních škol jednak zavedením vědeckých zkoušek předmětných pro učitelství gymnasijní. Tento zjev pronikal i v Museum, a brzo i Sbor Matičný k němu hleděti musil. To se ukázalo nejprve *v otázce časopisecké.* Až potud vydáván pro zakladatele jediný Časopis Musejní. Avšak již v květnu r. 1852 přimlouval se Purkyně za větší podporování věd přírodních. Jsa předsedou Sekce přírodovědecké při Museu a chtěje lásku k vědám přírodním v obecenstvu českém šířiti, zasazoval se i při Matici o vydávání časopisu přírodovědeckého. Sbor se také 6. listopadu 1852 na tom usnesl, aby pomocí Matice vycházel takový list prostonárodní s jménem „*Živa,*“ jejž měli Purkyně a Krejčí redigovati a zakladatelé za poloviční cenu 1 zl. 30 kr. ročně dostávati. Sbor povolil na ten časopis 1200—1500 zl. ročně, a dne 4. prosince oznámeno, že policejní ředitelství k vydávání Živy svolilo. Není pochyby, že prostonárodním tím časopisem postoupila činnosť Sekce přírodovědecké při Museu znamenitě ku předu. Jsouc až posud aspoň naproti obecenstvu více passivní a obmezujíc se větším dílem na sbírání předmětů pro sbírky musejní, nastoupila oním časopisem na působnosť veleprospěšnou: budila v obecenstvu smysl pro nauky přírodní a vzdělávala terminologii i fraseologii přírodopisnou. Živa také hned v prvním roce 1853 vzbudila účastenství obecenstva tou měrou, že měla za krátko 1500 odběratelů, tak že se zdálo, že potřebovati bude od Matice podpory jen skrovné.

Sotva Sekce přírodovědecká dosáhla na Matici zvláštního časopisu, hlásila se Sekce archaeologická za podobné opatření. Již 8. dubna 1853 žádal Zap písemně, aby Sbor podobným spůsobem jako Živu vydával pomocí Matice také časopis obsahu archaeologického a místopisného. Zap ukázal

k tomu, že novým tím listem Časopisu Musejnímu se neublíží, protože má časopis tento jiné, všestrannější směry a tudy také všelikých monografií, jež v archaeologickém časopise skládati se mají, přijímati nemohl.

Po některém jednání se Sborem archaeologickým, v němž Vocel pilně o věc se přičiňoval, zůstal Sbor Matičný na tom, aby vycházel nákladem Matice též časopis archaeologický, nad jehož obsahem Sbor archaeologický bdíti měl. Redakce svěřena Zapovi, jemuž uloženo, aby články ve Sboru archaeologickém čítal a po jich schválení je uveřejňoval. Časopis začal vycházeti s jménem „*Památky archaeologické a místopisné*" rokem 1854.*) Jako Živa spůsobem obecně srozumitelným šířila smysl pro vzdělání přírodopisné, tak také Památky budily úctu a šetrnosť k starým památkám, vykládajíce cenu jejich pro domácí dějepis kulturní; zároveň pak připravovaly hojný materiál k úplnému místopisu českému. A protože kromě textu přihlížeti bylo též k illustracím, tedy Památkami podporováno jistou měrou i domácí umění, zejména rytectví a kreslířství, barvotisk a j. Také Památky zakladatelům Matice za poloviční předplatné (1 zl. 30 kr. stř.) dávány.

Tak vydávala od roku 1854 Matice hned dva časopisy odborné; a také Časopis Musejní, jehož se aspoň r. 1854 tisklo 4000 exemplářů, měl se novým poměrům přiuspůsobiti. Mělť ovšem vedle svých nových druhů hlavně přihlížeti k vědeckým pracím, jmenovitě k historicko-filologickým. Avšak brzo se ozývali hlasové, že i starý Musejník musí se zbaviti své přísně vědecké povahy a přeměniti se ve čtení zábavné a obecně vzdělavací. Myšlenku tu přednesl kurator Purkyně ve články 29. března 1854 navrhnuv zároveň, aby přísně vědecké schůzi z Časopisu Musejního se vylučovaly a o sobě vydávaly. O věci té rozhodnuto však teprva později na konci roku 1854.

*) Prvotně měl se archaeol. časopis ten jmenovati „Archiv místopisných i archaeologických znamenitostí"; což však k návrhu Erbenovu přeměněno v „Památky." Opravování slohu při Památkách a Živě svěřeno J. Malému.

Vydáváním tří časopisů vzrostlo i vydání Matice. Jaký tedy div, že Sbor tu otázku, pokud se mají dále všecky tři vydávati, již r. 1854 bedlivě uvažoval. Vedle povahy věci samé Živa prospívala z počátku dobře; méně dobře vedlo se Památkám; ani hrubě neprospělo vyzvání Zapovo k českým a moravským konsistořím, aby Památky duchovenstvu odporučily. Památky sbírajíce přede vším materiál kulturohistorický, nezajímaly tak mysli širšího čtenářstva jako Živa; jejich obecenstvo bylo hned z počátku menší. Ke konci r. 1854 bylo 569 předplatitelů, jejichž předplatné tedy po 1 zl. 30 kr. činilo 853 zl. 30 kr.; naproti tomu bylo vydání 1617 zl. 26 kr. Ježto však více než polovice celého nákladu se sešlo, Sbor uzavřel také r. 1855 Památky vydávati.

Ve schůzi dne 31. října 1854 Sbor se usnesl po delší poradě strany časopisů na tom: 1) aby Památky a Živa vydávaly se také r. 1855, Živy aby se tisklo 1000 exemplářů, Památek jen 800. 2) Časopis Musejní měl se státi hlavně čtením zábavným a obecně vzdělavacím. A přísně vědecké články měly se v malém počtu exemplářů zvláště tisknouti jako příloha k Musejníku. Proto také zmenšen objem jeho při každém svazku o dva archy, jež připadly na vydávání sborníků vědeckých. Musejník dostávali zakladatelé jako posud zdarma, Živu pak a Památky za poloviční předplatné.

Než změny ty neprospívaly ani časopisům ani Matici, jmenovitě Památkám jakožto časopisu zcela specialnímu pro slabé účastenství hrubě se nedařilo. Pročež každého roku namítala se Sboru znova otázka, zdali i dále Památky vydávati se mají, a jaký obsah ostatním oběma časopisům vyměřiti třeba. Jmenovitě nové zařízení Musejníka Sboru pilných porad a nemalých rozpaků nadělalo, a to hlavně proto, že Sbor ustavičně na péči měl, jak by i těm dosti učinil, kdož se za vědecký ráz Musejníka přimlouvali, i těm, kdo mu novověký obecně vzdělavací směr propůjčiti chtěli. Obojí úloze měl ovšem vyhověti spůsob výše řečený, kde zábavnému Musejníku vědecké sborníky připojovati se měly. Avšak sotva

Sbor výše uvedený spůsob vydávání časopisův uzavřel, ozvaly se i hned veřejné listy proti tomu, že z Musejníka články přísně vědecké vyloučeny býti mají; ano vytýkáno Sboru dokonce, že Matice svému původnímu úkolu zpronevěřiti se chce, kdežto by spíše dbáti měla, by Časopis Musejní, chce-li svou důstojnosť zachovati, ještě vědečtějším než posud se stal.*) Proti tomu Sbor se ohradil, že Musejník své vědecké povahy ani své důstojnosti nepozbude; aby však časopis pro 4000 odběratelů z rozličných vrstev národu byl přísně vědecký, to že naprosto nemožné. Nad to Sbor maje co nejšetrněji nakládati s penězi, hleděl jich užiti ku prospěchu obou stran; byloť se mu i v tom stejně varovati přílišného nadsazování i obmezeného odstrkování vědecké literatury.

Tak věci se měly r. 1855. Nejvíce klesalo účastenství ku Památkám; a jediné to uvážení Sbor přimělo k dalšímu jich vydávání, že časopis ten podrží svou cenu i pro budoucnosť a zůstane i dále prodejným, jsa povždy vzácným pramenem pro kulturní dějepis národní. Také Musejníku v nové jeho spůsobě odběratelův něco ubylo, neboť tisklo se ho r. 1857 jen 3500 exemplářů místo dosavadních 4000. I Živa nestejný počet odběratelů mívala. Aby tedy získala přízně a byla obsahu mnohostranného, schválen návrh Purkyňův ve Sboru dne 11. února 1857, aby se v každém sešitu Živy jeden arch prostonárodnímu lékařství a jeden věcem průmyslovým věnoval.

Ale ježto se odebíral jen Musejník zdarma, na Památky pak a Živu že zakladatelé dopláceti musili; tedy mělo se za to, žeby těmto dvěma listům lépe se vedlo, kdyby také za darmo se vydávaly. Sbor tedy schválil návrh Vocelův 17. června r. 1857, směřující k takovému vydávání všech tří časopisů, pokud by dostatečný počet zakladatelů do konce prosince téhož roku se přihlásil, kteří by místo Musejníka odebírati chtěli Živu nebo Památky; mělo jich na každý z těch časo-

*) Hlavně Lumír a Slovenské Noviny vydávané ve Vídni s přílohou Světozorem těžce na Sbor naříkaly.

pisů připadnouti nejméně šest set. Než ani tento skrovný počet zakladatelů se do konce r. 1857 nepřihlásil, pročež navržený spůsob, vydávati všecky tři časopisy zdarma, nebyl rokem 1858 ani proveden. Přes to Sbor ustanovil, aby Památky i dále vycházely; důtklivě při tom redakci ukládáno, aby se pilně starala o zajímavý obsah a šetřila velkého nákladu, zvláště při vyobrazeních.

Než otázka, jakby časopisům musejním nejlépe se pomohlo, znovu probírána; a na počátku roku 1860 k návrhu Tomkovu Sbor uzavřel, aby všecky tři časopisy přece za darmo se vydávaly. Dále dne 21. března téhož roku každému listu zvláštní obor vyměřen. Z Časopisu Musejního vyloučeny dějepis a přírodní vědy, onen přikázán Památkám a tyto Živě. Podle toho měly tedy věnovány býti: Musejník literatuře, filologii a filosofii; Památky místopisu, archaeologii a dějepisu, hlavně českému; Živa pak vědám přírodním. Tak podstatné změny nastaly časopisectvu musejnímu rokem 1861.

Bylo-li již Sboru v otázce časopisecké šetřiti rozdílných přání a mínění, nevedlo se mu jinak i v *ostatní jeho činnosti literarní*. Také tu přimlouvali se mnozí více za literaturu vědeckou, jiní za obecně vzdělavací; jedni chtěli, aby se vydávaly spisy historicko-humanistické, jiní zase přáli si knih z oboru věd přírodozpytných a mathematických. Mělať Matice členy již z nejrozdílnějších vrství obecenstva, a od r. 1850 jevila se víc a více při mnohých veliká touha po vzdělání specialním. Nebyliť zakladatelé Matice již jen samí obětovní vlastenci, jižto knihy matičné jen proto odebírali, aby vědecké literatuře vůbec napomáhali; šloť mnohým i o spisy, které jim ve zvláštním jejich povolání užitečné býti mohly.

Sbor tedy hledě k těmto zjevům jakož i ke skrovným důchodům Matice, upustil od dosavadního pravidla vydávati všecky své spisy pro všecky zakladatele. Na místě toho ustanoveno, aby se vědecké spisy vůbec vydávaly v počtu skrovnějším; i mělo se tak raději více vědeckých spisů, každý ovšem v menším počtu exemplářů, vydávati, tak aby

si zakladatelé podle svých potřeb a přání knihy příhodné vybírati mohli. Mimo to ustanoveno, aby vydávaly se, jako někdy Slovník Jungmannův a Starožitnosti, některé knihy i pomocí Matice České, jež by pak zakladatelům, pokud by je míti chtěli, v levnější ceně se přepouštěly.

Roku 1852 vydány nákladem Matice knihy tyto: Karla Amerlinga Svět v obrazích, Fr. Lad. Čelakovského Mudrosloví národu slovanského v příslovích, Daniela Slobody, evangelického faráře v Rusavě na Moravě, Rostlinnictví, Jana Ignáce Hanuše Rozbor filosofie Tomáše Štítného a Filipa Opice Seznam rostlin květeny české.

Orbis pictus Karla Amerlinga měl býti pokračováním podobného díla Komenského, týkaje se hlavně úkazů z fysiky. Byl již r. 1848 Sborem přijat a to v době, kde, jakož na svém místě vyloženo, vedle členův Sboru zasedali ve schůzích i hosté. Pracemi ryteckými a kreslířskými se vydání díla až do r. 1852 protáhlo. Ještě více však to spůsobeno opravami, které ve spise státi se měly. Spisovatel měl nejprve svou zvláštní terminologii, která před vydáním ohlédati se měla zvláštní kommissí, do níž zvoleni: Šafařík, Amerling, Tomíček, Hanka, Špatný a Erben; později přibrán i Štorch. Nezdá se však, žeby kommisse kromě stylistických některých oprav vážné změny v názvosloví byla učinila. Neboť Sbor, hledě ke zvláštní terminologii dotčeného spisu, na tom se usnesl, aby v zadu na titulním listě připojilo se poznamenání: „že Sbor hledě jen k užitečnosti věci a ku správnosti slohu, zvláštních náhledů spisovatelových, *jako v jiném tak i v terminologii*, ani neschvaluje ani nezavrhuje, nýbrž zůstavuje každému spisovateli, aby z toho sám byl práv.“ Takového dodatku jsme v knize Amerlingově sice neshledali, ale setkáváme se tam hned na počátku s tou omluvou: „že spisovatel toho spisu lituje, že spis svůj nemohl uvarovati od mnohých pokléskû v názvosloví, a že tudy nemohl použiti všech těch trefných pokynutí a rad, jež se nyní celé české literatuře v plné míře dostanou ministerialní kommissí k sestavení názvosloví.“ Ale slíbil, že všech těch pokynutí pilně

šetřiti bude v dílech následujících. Než s dalšího vydávání díla Amerlingova potom docela sešlo.

Vydáním *Mudrosloví*, jež zakladatelům ještě na r. 1851 uděleno, zavděčila se Matice nejen všem zakladatelům svým, nýbrž vzdělancům slovanským vůbec nad míru. Jestiť to čtení již samo sebou velmi zajímavé, ale jakožto nejbohatší pokladnice slovanských přísloví spolu i dílo veledůležité k důkladnému poznání ethické povahy slovanských národů i přesné jejich mluvy obecné. V obojím ohledu hojně již užíváno, i v národopisném i v syntaktickém; než posud zůstává v obojím směru studnicí nepřebernou. Takové dílo ceny vědecké nikdy nepozbude; bylo jen litovati, že k němu hned nebyl připojen řádný rejstřík. Dr. Pichl po vydání díla ustanovil „Povšechný abecední klíč“ k němu, a ten dle usnesení Sboru k Časopisu Musejnímu r. 1852, aspoň k některým výtiskům, přiložen byl.

Rostlinnictví Slobodovo tu hlavní do sebe má zásluhu, že pro svou přehlednou analytickou methodu jest prvním klíčem českým k ustanovení rostlin; nad to pak obsaženy jsou v něm hojné názvy prostonárodní, zvláště moravské a slovenské.

Rozbor filosofie Tomáše Štítného jest dílo, v němž Hanuš vykládá spůsob filosofování Štítného, a to na základě předního spisu spekulativního, totiž jeho Rozmluv nábožných čili, jak Štítný jej sám nazýval, Řečí besedních. Bohužel že Hanuš měl před sebou jen chybný přepis originálu v Budišíně chovaného.

Poslední spis Maticí roku 1852 vydaný byl *Seznam rostlin květeny české* od proslulého botanika Filipa Opice, jenž až do své smrti (1858) podával dodatky k tomuto důkladnému dílu v přírodovědeckém časopise Lotos.

V letech 1853—1855 vydány kromě některých dramat Shakespearových, o nichž doleji řeč bude, spisy tyto: Filipa Stan. Kodyma Zdravověda, Lud. Štúra „O národních písních a pověstech slovanských,“ Čelakovského Čtení o srovnavací mluvnici slovanské, Dějiny národu českého dílu I. část 2.,

Krištofa Haranta z Polžic Cesta do Svaté země, Perly České a V. V. Tomka Dějepis města Prahy, díl I.

Kodymovou Zdravovědou (1853) podáno obecenstvu velmi praktické a poučné čtení. Spis Štúrův *„O národních písních“* (1853) obrátil ještě větší než potud pozornosť vzdělaného čtenářstva jmenovitě na povahu a půvabnosť národních písní slovanských. Sám Erben tuto stránku za hlavní přednosť spisu Štúrova vytknul, vyhlásiv jej za nejlepší toho druhu práci. Než některé věci přece opraveny býti musily, o nichž se za to mělo, žeby pohoršení spůsobiti mohly. Byloť tehdáž Sboru potřebí veliké opatrnosti u vydávání knih, jakož ještě na jiných místech vyloženo bude. Štúr místy v ten smysl se vyjádřil, kterak z písní a ještě více z pověstí slovanských na jevo jde, že nejstarší náboženský názor národů slovanských byl pantheistický, a že Slované jej přinesli s sebou z Indie, kolébky své a t. d. A takové výpovědi zdály se býti závadnými a pohoršlivými. Pročež byl Štúr žádán, aby svolil k proměně takových míst. V odpovědi své Štúr se vyslovil, žeby snad ona místa ve svém původním znění zůstati mohla, jsouce výsledkem pouze vědeckého zkoumání. Pakli by však Sbor při svém mínění zůstal, tedy měla se urážlivá slova změniti všude na „starožitný náboženský názor indoevropejský nebo indický.“

O srovnavací mluvnici Čelakovského (1853), spise to svého času znamenitém, pronesl se Šafařík v listě k Pogodinovi 22. května 1853 takto: že dílo to bohužel jest sice nedokonané, ale že scházejí jen spojky a mezislovce; přes to však že jest plno jasných myšlenek, případných poznamenání, a dobře že se čte, jsouc bez učené rozvláčnosti. Pro vědeckou povahu její bylo té mluvnice tištěno podle pravidla Sborem přijatého jen 3000 exemplářů, kdežto Štúrův spis vydán ve 4000 a Zdravověda ve 3800 exempl.

Palackého Dějin vyšla r. 1854 Doba od r. 1125—1253, do smrti krále Václava I. Obšírného *Cestopisu Harantova* vydán r. 1854 díl I. a 1855 díl II. bedlivou redakcí Karla J. Erbena, jenž k dílu krátký životopis přidal. Připojena

také podobizna cestopiscova v mědi rytá podle staré rytiny Sadelerovy.

Roku 1855 začala Matice vydávati arcidílo Tomkovo *Dějepis města Prahy.* Vyšel toho roku díl I., jdoucí od nejstarších zpráv až do založení Nového Města pražského. V Předmluvě k tomu dílu slovutný dějepisec praví: „Jeli pohled na velkolepé divadlo událostí světových vznešený a ducha zabavující, má zajisté uzavření se v užším dějinném kruhu, jakož právě v dějepise jednoho města, svou zvláštní zajímavosť. Onde objevují se nám příběhové hlučnější a rozmanitější, ale za to pro svou neobyčejnosť jako vzdálenější od vezdejšího života; zde spatřujeme při menší rozmanitosti všecko blíže před sebou, v jasnějším světle a ve větším spojení s obyčejným životem, tak že se nám větší dějové právě tím stávají pochopitelnějšími a jako přirozenějšími.“

A v skutku Dějepis města Prahy, jak nám jej Tomek předkládá, jest takovým užším dějinným kruhem, jehož zevrubností dějiny celého národu našeho jsou pochopitelnějšími a všecky vážné události nabývají jasnějšího výkladu.

Jakožto zvláštní literarní podniknutí Matice České z r. 1855 sluší vytknouti spis *Perly České*, jenž vydán byl na památku slavného pobytu J. J. cís. král. Veličenstev v Praze r. 1854. Pěkně upravený památník ten obsahuje básnické práce od Vincence Furcha, J. J. Melichara, Matěje Havelky, Václava Hanky, Václ. Jaromíra Picka, Košína z Radostova, Frant. Douchy, Leopolda Hausmanna, Bolesl. Jablonského, jenž tam složil svou rozkošnou báseň „Pěvec v cizině“. Články v prose sepsali: Frant. Pravda, dr. Hermenegild Jireček, Božena Němcová, Jan Krejčí, Vilém Lambl, Štěpán Danieli, Václ. Křížek, Jos. Ehrenberger, Karel Jarom. Erben, Jan Soukup, Jos. Jireček, Vranicány Dobrinovič.

Perly České vyšly bedlivou redakcí Ant. J. Vrťátka i jsou sbírka věru čtení velmi ušlechtilého. Pohnutka, z které byly vydány, byla podobná jako při Hlasech vlastenců̊v r. 1832 a 1835. Ale jaký tu rozdíl mezi těmi sbírkami a Perlami! Jaká tu rozmanitosť a jadrnosť obsahu jmenovitě v pracích

prosaických! Jak uhlazený sloh ve všech! Mnohý článek až posud jest pravou perlou výborného čtení. Podobizny Jejich Veličenstev kreslil Brandeys a ryl Rybička; Manes zhotovil zdařilý výkres císařských manželů na skvostnou vazbu.

Roku 1857 vyšel Alex. barona Helferta *Mistr Jan Hus*. Spis ten byl Matici již roku 1855 předložen, i oznámeno Sboru, že není to překlad německého díla téhož jména, nýbrž nové vzdělání na základě nových pramenů. Spis chválí při Husovi mravopočestnosť a neúhonnosť jeho života soukromého, dává mu za pravdu jmenovitě v národním ohledu, pokud hájil práva národního ve sporu o počet hlasů na universitě; ale spolu vytýká Husovi přepjatosť u věcech náboženských a církevních. Druhá tato část spisu Helfertova spůsobila nelibosť mezi mnoha zakladateli Matice České. Sluší ovšem na mysli míti, že dotčené dílo předloženo Sboru již r. 1855; od těch dob historický soud o Husovi znamenitě se změnil snad i u mnohých, jižto dříve jinak smýšleli. Stalo se to dílem již poznáním českých spisů Husových a Dějinami národu českého, hlavně však historickými výzkumy, jež zejména Tomek ve III. a díle svého Dějepisu Prahy na základě pramenů souvěkých tak zevrubně vyložil.

Téhož roku vyšel také opět svazek *Dějin národu českého*, a to částka 1. dílu IV. od r. 1439 do r. 1457, pak r. 1860 vydána téhož dílu částka 2. od r. 1457—1471. Oba tyto svazky obsahují v sobě věk Jiřího z Poděbrad a tvoří nejpěknější oddíl velikého arcidíla Palackého.

Také začal Sbor r. 1857 vydávati II. díl Výboru; o čemž při době poslední promluvíme.

Avšak počet zakladatelů vzrostl neobyčejně, potřeby a požadavky jejich v takové míře se rozcházely, že vědecké dílo poněkud přesnější sotva se hodilo pro všechny. Pročež Sbor chtěje svou podporou přispívati k tomu, by spisové ještě rozmanitější vydávati se mohli, začal v posledních letech některá díla pomocí Matice České vydávati. Tím spůsobem vyšly: 1) Václava Křížka malý spis „Zpráva o archivu musejním" (1855), 2) Tragoedie Sophokleova *Edip král* překladem Frant.

Šohaje (1858), 3) Komenského *Informatorium školy mateřské* (1858), jehož český originál professorem Gindelym v Lešně objeven byl, 4) r. 1860 *Aristotelovy kategorie* přeložené od Ant. J. Vrťátka, konečně 5) spis Vojt. Šafaříka *Základové chemie či lučby*, kterým důstojně tato nauka uvedena v literaturu matičnou.

Mimo to Sbor přispěl se svou pomocí některým nakladatelům potud, pokud jistý počet exemplářův některého spisu koupil a svým zakladatelům opět laciněji prodával. Tak 1854 odebral asi 300 exemplářů *Zvukosloví jazyka staro- i novočeského a slovenského* od Martina Hattaly.

U vydávání spisův měl Sbor za této doby veliké nesnáze; bylť mu všímati si dozoru úředního jakož i k tomu bedlivě hleděti, aby proti politickým a církevním zásadám, jež tehdy panovaly, se neprohřešil.*)

Jak přísně k obsahu literarních prací tehdáž se strany úřadů hleděno, dokazuje historický článek Josefa Ehrenbergra, v Časopise Musejním r. 1854 s titulem „O nesnázích měst šosních atd.“ podaný. Vypisuje se tam na příkladě města Vamberka v Kralohradecku zcela dle listin, jaké svízele bylo snášeti městům šosním po roce 1620, když jen poněkud samostatnosti hájiti se pokoušela proti novým vrchnostem. A tento zcela klidný článek vzbudil nelibosť c. k. policie, jakož redaktor Nebeský 21. června 1854 ve Sboru oznámil. Ehrenberger jakožto kněz pro ten článek dostal napomenutí od své konsistoře, redaktoru pak Sbor největší opatrnosť uložil, aby nikde při úřadech nezavadil.**) Sboru samému bylo tedy na spisech, které vydati mínil, konati censuru, jakož výše již při spise Štúrově shledáno.

Také při jiných spisech byl Sbor velmi opatrný. Když hodlal vydávati r. 1856 Geologii Krejčího, dal ji nejprve po-

---

*) V příčině zasílání knih zakladatelům učinil Sbor rokem 1856 nové opatření, totiž: že každému zakladateli, který poslal 20 kr. stř. ročně a svou adressu i základní lístek k sekretáři musejnímu, posílány knihy matičné čtyrykrát poštou. Viz o tom v Časopise Musejním 1857 na konci ročníku.

**) Protokoly z té doby.

souditi prof. Kořistkou a Šafaříkem. Soud jejich o díle byl velmi příznivý; ale přes to Geologie podána ještě Václavu Štulcovi, aby ji posoudil, není-li tam nic proti církvi. Poctivě a přímo Štulc 6. dubna 1856 odpověděl: „že nic takového neshledal v knize té nemálo zanímavé.“

A když r. 1857 chystal se II. díl Výboru z literatury české k vydání, uloženo professoru Fabianovi, aby jej posoudil a přehlédl v ohledu náboženském. Totéž Sbor učinil strany Informatoria školy mateřské od Komenského. V příčině Výboru byla k radě Fabianově některá místa ze starých spisů vynechána. Ale o Informatorium Fabian pronesl se 11. března 1857 ve schůzi Sboru ústně v ten smysl: aby se ve spise nic neměnilo, nýbrž aby se vydal, jak sepsán jest, protože tu jde o kritické vydání památky historické. Jediné v úvodu bylo na závadná místa ukázati, že sluší je posuzovati se stanoviště spisovatelova, t. j. Komenského.

Informatorium bylo sice vydáno, ale Výboru větší částť a Geologie docela odloženy. Zdá se, že Sboru nepostačilo tu ani dobré zdání statečného kněze, jenž jsa spolu i poctivým Čechem, dosti důvěry tehdáž u správy politické a policejní nepožíval.*)

Velmi ostře se vyslovil Šafařík o tehdejším duchu vládním. Nepochybně se Pogodin někde r. 1856 přimlouval za vydání spisů Husových v Čechách. I psal mu Šafařík 25. ledna 1857: „Husovy spisy nikdo v Rakousích nevydá, spíše spisy proti Husovi... Nechme mrtvých odpočívati. Hus ne nominetur quidem, aut uratur denuo.“

Za takových okolností bylo zajisté na čase, vydávati *překlad dramatických děl Shakespearových*, jejichž básnická proslulosť tou měrou všeobecně uznána byla, že byla nejlepší záštitou i pro vydávání překladu českého. Již před osmi lety Matice vydala Douchův překlad nejkrásnějšího dramatu Shakespearova Romea a Julie. To byl však pokus o sobě; ale od těch dob zmáhalo se zalíbení v kusech Shakespearo-

*) Protokoly příslušné.

vých na divadle českém, že i překladatelé se množili a hned v březnu 1854 několik kusů Matici předložili. Sbor tedy 26. dubna ustanovil se na tom, že dramata Shakespearova vydávati bude. Hned r. 1854 vyšel Richard III. překladem Fr. Douchy r. 1855 Hamlet přeložený J. J. Kolárem; r. 1856 Lear přel. od Lad. Čelakovského, Cymbelín od dra. Jos. Čejky, Veselé ženy Windsorské přel. od Jak. Malého; roku 1858 Koriolanus přel. Douchou, Jindřich V. dr. Jos. Čejkou, Antonius a Kleopatra Čejkou, Jindřich VI. (díl I.) Malým; roku 1859 Julius Caesar přel. Douchou, Kupec Benátský Kolárem a Jindřich IV. (díl I.) Ladislavem Čelakovským.

Již prvními překlady obrácena pozornosť, aspoň v literarních kruzích, k předsevzetí matičnému a vzbuzena čilejší kritika jmenovitě v Časopise Musejním. Zelený posuzuje překlad Hamleta v tomto listě (r. 1855) velebil nové to podniknutí literarní doloživ: že přibytím proslavených pěvcův cizonárodních do chrámu našeho vzroste nadšenosť i síla duchův domácích, a zpěv náš že tím mocněji vznášeti se bude k nebesům.*)

A dr. Čejka, tento přední znalec dramatiky Shakespearovy a duchaplný překladatel jeho děl, případně v Časopise Musejním překladatelům Shakespearovým kladl na srdce patrnější srovnalosť a harmonii v pracích, aby uhlazeným, plynným slohem našemu obecenstvu cestu do poetické svatyně Shakespearových dramat razili. „Lid se musí pohodlně do věci včísti," pravil dále, „a každá libůstka verše nebo přesné věrnosti, drsné napodobení dělá u nás nenabytnou škodu, a to proto, že snad nepřijde tak lehce nová příležitosť, aby se náhrada státi mohla." **)

Překládáno pilně; uvázalo se v tu práci pět milovníků literatury anglické: Čejka, Čelakovský, Doucha, J. J. Kolár a Malý. Byloť celkem přeložiti 37 her, z nichž v říjnu 1856

*) Časopis Musejní r. 1855 na str. 540.
**) Časopis Musejní r. 1857 na str. 585.

32 již přeloženo, ale r. 1859 teprv osm tiskem vydáno bylo. Sbor si ovšem přál, aby překlady rychleji vycházely, jednak proto, aby práce hotové neležely dlouho ladem, jednak z té příčiny, že r. 1864 dne 23. dubna měla se slaviti třísetletá památka narození Shakespearova v Stratfordě. Do té doby měl býti překlad český na jisto vydán. Ale Sbor maje i na jiné spisy nakládati, nemohl pro slabé důchody vydávání Shakespearových dramat urychliti. Proto usnesl se již dne 9. listopadu 1857, aby třetina kusů vydávala se nákladem a dvě třetiny pomocí Matice. I vyzval Sbor v březnu 1858 zakladatele ku předplacení zatím na 12 dramat, jež obnášelo 2 zl. stř., tedy 10 kr. stř. na jeden svazeček.*)

Sbor očekával, že obecenstvo samo hojným účastenstvím usnadní rychlé vydávání započatého díla. Z též pohnutky také šlechetný dr. Čejka důtklivě pronesl se v Časopise Musejním: „Opět a naposled obracíme se k obecenstvu a zvláště k dospívajícím mladým mužům našim žádajíce, aby sbírku Shakespeara v českém rouše tak ochotně přijali a podporovali, jak cíle od překladatelů počata a dokonána byla. Ovoce strom ponese. Hleďte jen, aby vinou vaší ospalosti nepovadnul.“ **)

Než vřelá slova šlechetného vlastence neprospěla, účastenství nebylo valné. Dramatických spisů Shakespearových tisklo se po 1500 exemplářích; ale do října 1860 přihlásilo se ze všech téměř 3000 zakladatelův jen 469 předplatitelů, a kromě toho prodáno jen asi 100 výtisků.

Sbor vida, jak i toto literarní předsevzetí vázne vlažností obecenstva, vyjednával k vyzvání překladatelů skrze sekretáře a dr. Čejku s knihkupcem Kobrem, aby vzal na se další vydávání Shakespearových děl; Sbor také Kobrovi nabízel

---

*) Předplacení přijímal sekretář Nebeský. Zakladatelé, kteří se nepředplatili, dostávali svazeček za 12 kr. stř. přímo ve skladu knih matičných u domovníka musejního Wildnera, prostřednictvím pak knihkupce Řivnáče za 18 kr. stř. Pro ty, kdož nebyli zakladateli, stál svazeček 24 kr. stř.

**) Časopis Musejní 1857 str. 585.

některé starší spisy v snížené ceně. Sbor patrně poznával, že je při panující vlažnosti obecenstva potřebí též kupeckých prostředkův a zkušeností, má-li čtenářstvo literarním podnikům opět získáno býti. Ale jednání strany Shakespeara nevedlo r. 1860 k žádoucímu konci; teprva po letech, jak později vyloženo bude, celý překlad tiskem vydán. Tak Sbor nabýval smutného přesvědčení, že ani vědecká literatura ani vyšší belletristika nedochází náležité podpory.

Jedna z hlavních příčin té ochablosti obecenstva naproti snahám idealním záležela v praktickém směru duševního života tehdejšího, v obecném snažení o prospěchy hmotné. Trpce se o tomto stavu života národního zmínil Šafařík již 20. června 1854 v listu k Pogodinovi: že na poli literatury lze, pokud on ví, jen velmi málo (totiž vědeckého) či vlastně nic začíti. On Šafařík že stojí docela o samotě; česky prý se ještě píše a tiskne, ale že vše musí býti směru praktického, průmyslového a hmotného. A dne 17. září opět Pogodinovi oznámil, že jeho abstraktní a suché vědecké práce nenalézají žádného obecenstva. A o rok později (26. srpna 1855) Šafařík opět svému příteli do Ruska psal: že I. díl Dějepisu Prahy od Tomka a I. svazek Regest od Erbena jsou jediné důkladné spisy vědecké, ale čtení zábavné a spisy pro průmyslnicko-materialní úkoly, jež právě panují, ty že jsou dosti hojné.

Také nejedni přední mužové v národě dotčenému směru hověli; vidouce, že úpadek národní a kleslosť myslí nemálo se zakládají na nedostatku hmotném, hlásali to přesvědčení, že národ opět se povznese a pojistí si jsoucnosť svou, že duševní život a tudy i literatura jen potud prospívati budou, pokud národ dříve zámožnosti nabude. A proto pilně k tomu pracováno, a časopisy, které vůbec vycházely, důtklivě lidu domlouvaly, aby si všímal prospěchů hmotných, aby dbal hlavně vědomostí, jež k blahobytu vedou. Nad to také se zdálo, že literarní činnosť, jež k praktickým potřebám slouží, nejspíše obstojí za tehdejšího stavu politického.

Též Sbor k těm potřebám přihlížel. Někdy spisovatelé mu sami v tom byli nápomocni. Tak nabídl již r. 1853 majetník ústavu kupeckého Skřivan některé spisy své zakladatelům Matice za poloviční cenu, totiž: Nauku o slohu kupeckém, Počtářství, Směnkářství a spis „Český obchodník.“ Což vděčně přijato. Dále Sbor z téže příčiny vydával pomocí Matice časopis Živu a přispěl k vydání Majrova spisu „O rovnováze u strojů,“ který byv Matici odporučen jakožto práce praktická a průmyslníkům potřebná, měl spolu přispěti ke zdokonalení mluvy technické. *) I jinak Sbor realním naukám byl nápomocen. Ale i v tom ocítil se pro stav politický v nemalých nesnázích; někdy rozpakoval se spis předložený vydati nejen pro závadný obsah, ale i dokonce pro pouhé jméno spisovatelovo.

V příčině té jest karakteristické, s jakým osudem se potkal spis „*Průmysl a postup výroby jeho v působení svém k blahobytu a svobodě lidu, zvláště tříd pracujících.*“ Dr. Rieger tento svůj spis již 1. května 1853 Sboru předložil. Byla to práce vědecká, kterou Rieger prvotně na universitě se chtěl habilitovati pro přednášky z národního hospodářství. Rieger psal Sboru: „Ježto se vydání českého spisu sáhajícího do tohoto u nás posud nevzdělaného a nezvyklého oboru oekonomické vědy všeliké překážky v cestu staví, nechtěl sem k jeho opravě ruky přiložiti, pokud bych nevěděl, že spis nakladatele najde.“ Rieger žádal, uzná-li Sbor za prospěšné, by vědomosti o národním hospodářství se šířily v lidu našem, aby dal spis jeho posouditi. Spisovatel prohlásil se býti ochotným učiniti opravy, které by od kompetentních soudců byly navrženy. Než tehdy stačilo pouhé jméno „Rieger“, aby vzbudilo nedůvěru proti spisu, který nad to jednal o prostředcích „k blahobytu a *svobodě lidu*, zvláště tříd pracujících.“ Sbor dal nad to spis posouditi tehdejšímu professoru národní oekonomie dr. Jonákovi na universitě pražské; ten však, jakož protokol matičný výslovně praví, přes všecko upomínání spis

*) Spis ten vyšel r. 1857 a prodáván zakladatelům Matice za 1 zl., totiž za polovici krámské ceny (2 zl.).

u sebe podržel po kolik let. Když tedy posudek o spise Riegrově nebylo možná od Jonáka dostati, vzal jej sekretář k vyzvání Sboru někde v dubnu 1858 od Jonáka nazpět, načež dr. Riegrovi k jeho žádosti navrácen.

Někdy zase předloženy Sboru návrhy, jakby průmyslovému vzdělání napomáhati měl; ale učiněny způsobem, že Sbor jim vyhověti nemohl, hledě k svým stanovám. Tak již v lednu 1854 žádala písemně Průmyslová Jednota, aby byl vydán Maticí slovník technologický dle jistého německého díla, které tehdáž právě u Haasů vycházelo. Ale Sbor odmítl návrh z toho důvodu, že mu přísluší jen spisy hotové vydávati. Také dr. Filip St. Kodym, tehdy redaktor Hospodářských Novin, dne 5. února 1856 navrhoval, aby při Sboru se pěstovaly přírodní vědy směrem praktickým. Mělo se vydávati dle jeho zdání *Čtení pro lid,* totiž sbírka spisů ze všech věd přírodních, průmyslu a hospodářství se týkajících, ve směru praktickém. Měly se vydávati každého čtvrtletí dva svazky po pěti arších. Ale Sbor nemaje před sebou žádných od Kodyma předložených prací hotových, nemohl také nastoupiti na tento návrh, maje kromě toho na paměti dekrét ze dne 5. prosince 1854 výše připomenutý, aby se zanášel jediné věcmi vědeckými. A nařízení to vedlo tedy Sbor k veliké opatrnosti také naproti literatuře směru praktického.

K literarním záměrům, které při Matici se chystaly a obecné vzdělání za úkol měly, náleželo také dílo *Počátky všenaučné;* měla to býti prostonárodní encyklopaedie. Již někde začátkem r. 1848 na ni ve Sboru pomýšleno, a tehdáž svěřena redakce její dr. Čejkovi. Když pak Čejka věnoval se docela překládání dramat Shakespearových, vzal na se pořádání Počátků všenaučných dr. Čupr. Věc ta se neobyčejně dlouho vlekla. Někde r. 1852 dr. Čupr předložil některé práce pro dotčené dílo. I odevzdány jsou rozličným posuzovatelům. Ale posudky zněly rozdílně. Příspěvky literarní o přírodopise, anatomii a fysiologii, které dr. Vilém Lambl podal, byly od Staňka a Purkyně příznivě posouzeny; Petřina rovněž schválil zase fysiku prof. Smetany a Kuneš počtářství

od téhož spisovatele. Naproti tomu jiné práce, zejména o psychologii a filosofii vůbec, které Hanuš posuzoval, schválení nedošly.

Tato neshoda soudův, jak se zdá, byla příčinou, proč Sbor nedával se do vydávání Počátků. Čupr marně čekav, konečně 15. listopadu 1854 psal Sboru, aby mu rukopisy k vlastnímu vydání propůjčeny byly. Sbor také v skutku tak učinil v březnu 1855 a sice pod těmi výminkami, že dr. Čupr spisovatelům honorár zaplatí a od sebe dá Matici revers, že nemá více u Sboru čeho pohledávati. Tak věc s ním konečně vyřízena.*)

Z jednání Sboru v této době ještě některé věci zaznamenati sluší. Sbor chtěje zakladatelům některých spisův starších poskytnouti za cenu levnou, učinil v tom opatření. Tak koupil r. 1858 celou zásobu *Slovníku Jos. Jungmanna*, totiž 243 exempl., od jeho dědiců a prodával jej v ten spůsob: kdo po lhůtách splácel, skládaje po každé 5 zl. stř., dostal jej za 20 zl.; kdo najednou zaplatil, dostal výtisk za 15 zl. Což bylo dosti výhodné, ježto při vydávání toho díla zakladatelé Matice dopláceli prvotně 23 zl. stř. Do dubna roku 1860 prodáno 218 exempl. po 15 zlatých; i zbylo tedy ještě pouze 25 exemplářů. Sbor proto ustanovil, aby Slovník se prodával pak jen svolením jeho, a to pouze ústavům.

Mimo to Sbor hleděl zásoby skladní, neodebíráním knih po tři léta vzrostlé, umenšiti, sníživ r. 1858 cenu některých knih pro zakladatele. Bylo těch spisů 29 na prodej ohlášeno; mezi nimi mnohé vzácné, jako: *Všehrdův spis právnický*, *Sebrané spisy Jungmannovy*, *Březanův Život Vil. z Rosenberka*, *Čelakovského Spisy básnické*, *Komenského Didaktika*, *Jana Svat. Presla Všeobecný rostlinopis.* **)

Touž dobou dospívala svého vyvedení myšlenka *o slovníku naučném*. Ujal se jí čilý knihkupec Kober, jenž dne

*) Příslušné protokoly Matice.

**) Viz seznam jich v Časopise Musejním 1858 str. 165. Prodával ty spisy v Museu Wildner, a hle již na konci r. 1858 prodal jich za 559 zlatých.

17. března 1859 nabídl Matici za přípravné práce literarní, k témuž slovníku dříve učiněné, 150 zl. stř. Sbor přijal nabídnutí toto s tím doložením, aby Matice měla právo, ale nikoli závazek, tyto práce za touž summu od Kobra nazpět vzíti, kdyby takového díla nevydal. Než podnikavý nakladatel později toto důležité literarní předsevzetí vykonal.

Darování a vyměňování spisů matičných poněkud se umenšilo naproti době předešlé, ač některé z nich bylo velmi významné.

Tak hned r. 1852 darem poslány generálu Knićaninu, proslulému vojevůdci srbskému, některé vzácné spisy, jmenovitě Palackého Dějiny národu českého, Jungmannova Historie literatury české a Výbor. K žádosti akademie mnichovské, která své spisy Českému Museu dodala, poslány některé spisy z Bibliotheky novočeské i staročeské; totéž se stalo Matici Lužické a kr. české společnosti nauk. Než Sbor téhož roku na tom se usnesl, aby takové knihy, jichž toliko 10 výtisků jest na skladě, nedávaly se nikam ani neprodávaly, leč na zvláštní povolení Sboru.

Léta 1853 darovány některé knihy bibliothece malostranského gymnasia, jež k Matici přistoupilo, Akademickému čtenářskému spolku, bibliothece městečka Plešovce na Slovensku.

R. 1854 Vocelovi dovoleno, aby několik výtisků Památek obrátil na výměnu s některými společnostmi učenými.

Největšího rozšíření v nejvyšších kruzích dostalo se Perlám Českým. Poslány zajisté r. 1855 skvostné exempláře kromě J. J. Veličenstvům císaři a císařovně též cís. Ferdinandovi a císařovně, císařovně matce, všem princům dospělým, všem ministrům a státnímu podsekretáři baronu Helfertovi, nejvyšším úředníkům a hodnostářům zemským, i světským i duchovním, bánu Jelačići, poln. maršálku Radeckému, biskupu Strossmayrovi, biskupům bystřickému a spišskému na Slovensku, mnohým členům šlechty české, příznivcům Musea i Matice České.

Téhož roku 1855 byly k žádosti rytíře Chlumeckého některé spisy matičné, zvláště historické, jemu do Brna poslány za některé literarní zásilky jeho. Taková výměna stala se též s historicko-statistickou sekcí hospodářské společnosti v Brně. Také petrohradské akademii poslány jsou k žádosti její některé spisy na výměnu za díla její.

Roku 1856 přičiněním Vocelovým Jungmannova Historie literatury poslána společnosti archaeologické v Kodani k její vlastní žádosti; také mnichovské akademii opět některé knihy na výměnu dány. A skrze Matici dostalo se Museu Českému od ústavu Ossolińských Lindova slovníku.*)

Když pak r. 1857 P. Řezáč zřizoval školní a obecní bibliotheky, tedy Sbor k žádosti jeho daroval k tomu konci některé spisy, jako Dějepis Smetanův, Didaktiku Komenského, Čelakovského Spisy básnické a mnohé jiné. Na vyzvání Tovaříšstva naukového v Krakově Sbor ustanovil vzájemné vyměňování spisů s touto učenou společností 11. května 1859. A nedlouho potom, v červnu, poslány jsou knihy matičné, pokud na skladě byly, také Hlaholskému ústavu ve Splitu ke vlastní žádosti jeho.

Než přes všecky tyto jednotlivé důkazy rozšiřování knih matičných byla působnost Sboru za doby této (1852—1860) celkem velmi obmezena. Jmenovitě vlastní činnost literarní vázla příčinami výše již vytknutými. A z toho povstala v obecenstvu nespokojenost s Maticí; neboť podle povolání a osobní chuti jedni zakladatelé těch, jiní jiných spisů sobě vyžadovali. Sbor chtěje dle možnosti vyhověti rozličným přáním, uchopil se myšlenky, nevydávati spisy pouze nákladem Matice, nýbrž i pomocí její a zjednati aspoň takovým spůsobem větší výběr knih, z nichž by každý zakladatel, které by se mu zdály, za levnou cenu vybrati si mohl. Měly se tedy také spisy i od jiných nakladatelů vydané pro členy matičné kupovati. Ale tím pod-

*) Roku 1857 přispěl zase Sbor k rozmnožení rukopisů musejních, ustanoviv Dundrovi 100 zl. za přepis Pavla Skály a dříve již 30 zl. za kollacionování, a to z těch peněz, které Matice Museu platila až do konce r. 1859 jakožto příspěvek dobrovolný.

porováním a zakupováním spisů nemálo se rozdrobily peníze výdajné, aniž se tím zakladatelům vyhovělo. Zakladatelé dostávali odtud zřídka kdy který spis zdarma; obyčejně museli na knihu dopláceti, tak že jim připadalo, jakoby knihu byli vlastně koupili. A tak onen prostředek, jenž měl poněkud obecenstvo uspokojiti, spůsobil ještě větší nechuť proti Matici. Dne 25. dubna r. 1860 oznámil sekretář, že 923 zakladatelé nedoplatili svých vkladů, tak že jim knih odepřeno.

Rovněž patrný důkaz ochablosti obecenstva záležel ve slabém účastenství, jaké se jevilo v odebírání dramat Shakespearových. Ano nejedni hlasové nepřízniví ozývali se proti Matici již i veřejně v časopisech, tu v Lumíru, tu v Pražských Novinách nebo v Slovenských Novinách.

Byly to zjevy obecné nespokojenosti, která měla svůj základ v tehdejším úpadku všeho národního života. Proto neslušelo činiti výčitek za smutný stav literarního života jedinému Sboru. Byliť zajisté v něm muži, jimž se nenedostávalo ani vlastenectví ani schopnosti a zkušenosti u věcech národních; ale nebyli s to, aby odvrátili tíseň politických poměrů, které tak silně dusily veřejný život národní. Nad to Sboru nebylo ani radno ani možno, aby byl veřejně prohlásil pravé příčiny těžkého postavení svého. Vida Damoklův meč nejistoty nad sebou, snášel s resignací stav těžký, až se dočkal opět časů šťastnějších. Teprva ve valném shromáždění v březnu 1861 jednatel Tomek přímo se vyjádřil, jak v letech právě minulých i Výbor i Sbor Musejní se nalézali v ustavičné nejistotě, tak že se zdálo, *„jakoby půda pod nimi klesala."* Než týmž rokem 1861 utěšenější doba Matici České opět nastala.

Doba V.

Od roku 1861—1880.

Nový rozvoj Matice České.

(Úvaha o prospívání národnosti české. O schválení statut musejních, o ustanoveních Matice České, o instrukcích a novém jednacím řádu Sboru Matičného. O členech dopisujících. Některé změny ve Sboru až do r. 1870. Zřízení Sboru širšího. Další osobní proměny ve Sboru až do roku 1880; nynější stav Sboru. O změnách učiněných ve správě Matice České. O správě finanční; doplnění fondu na 100.000 zl. a odkazy. Počty zakladatelů v jednotlivých letech. O vkladech ročních a fondu matičném. Literarní činnosť Matice za této doby: o časopisech a jiných spisech Maticí vydaných nebo podporovaných, jmenovitě o překladu dramat Shakespearových, o Výboru z lit. čes. (II. d.), o Dějinách národu Českého, Dějepise Prahy, Sbornících a j. Přehled literarní činnosti za každého roku. Porady o atlantu, zeměpise a p. Nadace »Lípový věnec«. O Sboru širším a působení jeho. Památky staré literatury české. Darování a vyměňování knih matičných ku prospěchu národního vzdělání a literarní vzájemnosti slovanské. Poctění mužův o Matici a literaturu zasloužilých. Péče Sboru o zvelebení Musea. Závěrek.)

V dějinách našeho novověkého vzkříšení národního naskytuje se ten zajímavý a potěšitelný zjev, že každým příznivým obratem kulturních i politických poměrův obecných také náš národní život se posune ku předu. Skutečný tento úkaz patrně svědčí o tom, že postup a rozvoj národnosti a vzdělanosti české záleží na přirozených základech, i že není dílem uměle strojeným. Takovýto pokrok národního života znamenati lze též po důležitých proměnách politických rokem 1860 nastalých, jen že odtud mocněji než kdy před tím prospíval duch národní, domáhaje se větších a větších prospěchův i hmotných i dušev-

ních. Síly národní byvše po kolik let sevřeny, odtud tím pružnější činnosť jevily. Tak přede vším naplňovalo se dávné přání praktických vlastencův, aby národ náš prospíval i v materialním ohledu, jmenovitě v průmyslu a tržbě, i aby, zjednaje si potřebnou zámožnosť, pojistil si též další rozvoj duševní. A také toto duševní prospívání národu našeho postupovalo po roce 1860 čím dále tím patrněji. Literatura zkvétala utěšenou měrou, sloužíc potřebám i vědeckým i praktickým. Také Matice k tomuto duševnímu rozvoji nemálo přispěla. Ale čím více se zmáhaly duševní potřeby národu a tvořivosť literarní, tím méně bylo Matici možno, aby celý proud písemnictví národního řídila tou měrou, jako se dálo až do roku 1851. Musila tedy určitěji vymeziti činnosť svou po zkušenostech nabytých, ano i správu znova upraviti, jak toho rozšířený ústav a potřeby praktické vymáhaly. K této pevnější organisaci Matice vedly předkem i trpké zkušenosti minulých let, kde právě nedostatek určitého řádu a zřízení působil Sboru veliké nesnáze.

A tohoto pevného stavu v poměrech matičných dosaženo za této doby od roku 1861—1880, do níž tedy nový rozvoj Matice České připadá.

Již výše na svém místě, kdež o správě Musea i Matice za doby předešlé řeč byla, jsme vyložili, jak Výbor Musejní, tento zákonný zástupce i Matice České, důrazně se zasazoval o potvrzení statut musejních i matičných. Výbor byl k tomu přiveden nastalou změnou politických poměrů. Neboť císařským listem k arciknížeti Albrechtovi, jenž tehdy stál v čele politické a vojenské správy Uher, konečně rozrušen systém germanisační ministra Bacha. Brzo vešel i nový duch v politickou správu země české. Úsilnému přičinění hraběte Lva Thuna podařilo se, že za státního ministra Agenora hraběte Gołuchowského snažné žádosti Výboru o potvrzení statut vyhověno.*)

Podstata jejich byla schválena a jen některé proměny v podrobnostech nařízeny. Hlavní v nich zakládala se v tom,

*) Ze zpráv ministra Jos. Jirečka.

že ustanovení o Matici ze vlastních stanov musejních měla býti vyloučena a ve zvláštní *doplněk* sestavena*). Výbor Musejní vida v nařízení tom jen prospěch Matice České, ochotně vykonal nařízení vládní. Tak povstala *„Ustanovení o správě Matice České“*, která spolu se statuty musejními a jako *Přídavek* k nim cís. rozhodnutím 29. března 1862 (vynesením ministeria vnitra 30. dubna 1862) konečného došla schválení.**) Ustanovení ta zbavila Matici těch nesnází, které z dosavadního neurčitého postavení jejího plynuly, a zůstávají podnes zákonným základem jejím.***)

Podle ustanovení těchto Výbor Musejní měl i dále dohlížeti ku správě Matice České, a ze středu jeho měl býti jmenován kurator a náměstek kuratorův, aby jeden nebo druhý při schůzích Sboru Matičného předsedal a nad zachováváním těchto pravidel bděl. Také doloženo: *že jmění Matice České nesmí se nikdy svému ustanovení odníti ani právní poměr k jeho zakladatelům se zrušiti.*

Jakkoli tato ustanovení jen jako Přídavek k musejním statutům připojena byla; přece dostalo se jimi Matici prvních pravidel, císařským rozhodnutím stvrzených, jimiž po prvé vyhlášeno bylo, že Matice Česká jest organickou, ač vždy samostatnou částí Musea království Českého.

Avšak v těchto základních pravidlech bylo spolu v § 6. a 7. doloženo, že Sbor Matičný složen býti a činnosť svou vykonávati má dle jistých instrukcí, které se teprva sestaviti měly. Sbor sice již r. 1853 a 1854, tedy za doby předešlé,

---

*) Jednací zpráva od 7. března 1861 v Čas. Mus. 1861 na str. 6.

**) Čas. Mus. 1862 na str. 7.

***) Tato ustanovení obsahují osm §§. Vytknut v nich nejprve účel Matice České, totiž „vydávání dobrých jak vědeckých tak i vůbec prospěšných knih českých.“ Dále řečeno, že jednotliví zakladatelé mají platit po 52 zl. 50 kr. r. m. a společnosti či osoby neumírající 105 zl. r. m., jež v 5 letech jakožto vkladné do pokladny Matice složiti jest. Kdo neodebere spisu tři léta po vyjití jeho, vzdává se práva k němu. Také dále měla *třetina* přikládati se k jmění základnímu, ostatní pak dvě třetiny měly se vydávati na knihy a na potřeby správní; od čehož však mohlo se upustiti, kdyby kapitál dosáhl summy 100.000 zl. r. m. Viz přílohu C při tomto spise.

takové instrukce i potřebný jednací řád vypracovati chtěl, ale bylo mu i v tom bráněno, protože dříve schválení stanov vyčkati měl. Z té příčiny Výbor Musejní hned, jak statuty musejní stvrzeny byly, jisté *instrukce* jako všem Sborům tak také Matičnému dal vypracovati, jež místodržitelství také bez proměny 12. května 1862 potvrdilo.*)

Podle těchto instrukcí, které až potud platí, Sbor skládá se z kuratora a z dvanácti údů, mezi nimiž jest také náměstek kuratorův, jenž tehdáž úřaduje, když kurator jinak zaneprázdněn jest. Jenom údové Musea, kteří jsou zároveň zakladateli Matice České, mohou býti členy Sboru. Kuratora jmenuje Výbor Musejní z počtu svých údů. Členové Sboru takto se ustanovují: Kdykoli místo ve Sboru se uprázdní, jmenují se nejprve v jedné schůzi spůsobilí kandidati pro ně, z nichž Sbor v nejbližší schůzi pro každé uprázdněné místo vyvolí dva; z těch Výbor Musejní buď jednoho potvrdí nebo Sbor k novému návrhu vyzve. Také náměstek kuratorův bývá volen ve Sboru, a to tak, že dva kandidati z Výboru Musejního se navrhnou, z nichž Výbor pak jednoho stvrdí. Kurator a jeho náměstek bývají jmenováni na jeden rok. Strany ostatních údů Sboru Matičného v instrukcích se praví, že vystupují každého roku dva ze Sboru, a to ti, kteří od své poslední volby jsou nejdéle členy jeho. Brzo potom ve Sboru výslovně doloženo, že údové z pravidla na šest let voliti se mají. V literarním a vědeckém ohledu Sbor na Výboru Musejním nezávisí; ale v ostatní činnosti své jest Sbor jakož i pokladna Matice České pod bezprostředním dozorem Výboru Musejního. Kdežto však za předešlého provisoria vykazoval všeliké výplaty z pokladnice matičné jednatel musejní, náleží to dle instrukce nové kuratorovi nebo sekretáři. Také při skládání těchto instrukcí dbáno dosavadních spůsobů a zvyklostí sborových.

Než tato pravidla ve skutek uvedena byla, zasedali ve Sboru na počátku roku 1861: školní rada Josef Wenzig

*) V kommissi, která sepsala instrukce pro Sbor Matičný, byli: Štorch, Tomek, Vrtátko a sekretář Nebeský. Instrukce ty viz v Příloze D tohoto spisu.

jakožto kurator, prof. Jan Erazim Vocel jakožto náměstek, dr. Josef Frič jako pokladník, bibliothekář Václav Hanka, archivář Karel Jaromír Erben, místodržitelský rada Jan Neubauer, professor Václav Vladivoj Tomek, professor dr. Jan Fabian, Antonín Jaroslav Vrťátko, professor Václav Zelený, účetní rada Karel Štorch, professor dr. Jan Purkyně, professor Jan Krejčí a dr. František Ladislav Rieger. Sekretářem Sboru byl Václav Nebeský. Dr. Rieger byl zvolen k návrhu Tomkovu a v lednu 1861 Výborem potvrzen, i není pochyby, že přijetí jeho do Sboru bylo v skutku dobrým znamením času.

Ale již 12. ledna 1861 umřel Václav Hanka, jeden z nejstarších členů sborových, a v červnn téhož roku skonal prof. dr. Fabian, o jehož přímém a poctivém jednání nejedna zmínka v předešlé době se stala. Na místo jeho zvolen roku 1862 prof. Václav Zikmund.

Novými ustanoveními stala se první změna v osobě kuratorově. Hned jak výše jmenovaný Přídavek ke statutům musejním a instrukce pro Sbor Matičný v platnosť vešly, ukázal školní rada Wenzig, který již od 9. prosince 1858 kuratorem byl, k tomu, že nyní dle nového řádu náleží Výboru Musejnímu jmenovati nového kuratora. I stalo se tak hned 5. prosince 1862; byl totiž od Výboru Musejního jmenován kuratorem Matice České Jeho Osvícenosť Jan hrabě Harrach, jenž od té doby rok co rok znova byv zvolen a potvrzen, až potud hodnosť onu chvalně zastává.

Nový kurator po prvé zahájil svůj úřad ve schůzi Sboru dne 14. ledna 1863. Byli tehdáž přítomni: Frič, Tomek, Zikmund, Vrťátko, Vocel, Zelený, Krejčí, Štorch, Erben, Rieger a sekretář Nebeský.*) Kurator pozdravil Sbor srdečným spůsobem asi v ten smysl: Přijímaje čestné důstojenství — aby totiž jakožto kurator Matice předsedal Sboru mužův tak učených, o vlasť a literaturu naši tak zasloužilých — že dobře si vědom byl svých slabých sil; ale vřelé přání, spřáte-

*) I za té doby přicházel ještě policejní kommissař do schůzí sborových; dálo se tak až do roku 1866.

liti se s výtečnými zástupci národnosti naší československé, že jej přivedlo do tohoto shromáždění, a že doufá, že zde nalezne tutéž důvěru, jakou od Výboru Musejního poctěn byl. Mohl prý Výbor snad muže ve vědách a poměrech matičných zběhlejšího za kuratora ustanoviti, avšak sotva upřímněji smýšlejícího. Pouze srdce své a vůli vlasteneckou že přináší a přeje si, aby o nich nikdy pochybováno nebylo, a že se dle možnosti jako kurator Matice o to starati bude, aby se jejím pravým starostou stal, jak toho důležitosť Matice a slavné její zásluhy požadují, které jí v duševních důležitostech národu i pro budoucí časy vážný hlas pojišťují. *)

Vedle kuratora bylo tehdáž dle nových instrukcí 12 údů sborových, a to: školní rada Wenzig jako náměstek kuratorův, byv zvolen Sborem 14. ledna a stvrzen Výborem Musejním 17. dubna 1863, dr. Jos. Frič jako správce důchodů, professor Jan Erazim Vocel, dr. Fr. Lad. Rieger, prof. Václav Zikmund, Antonín Jar. Vrťátko, Karel Jaromír Erben, místodržitelský rada Jan rytíř Neubauer, prof. dr. Jan Purkyně, prof. V. V. Tomek, ředitel Václav Zelený, účetní rada Karel Boleslav Štorch a prof. Jan Krejčí. **)

Hned v první schůzi kurator ukázal ku potřebě, aby vypracován byl také *nový jednací řád*, který by s novými ustanoveními a instrukcemi Sboru náležitě se shodoval. Uvázali se v ten úkol mimo kuratora Erben, Štorch a Tomek jakož i sekretář Nebeský. Jednací řád jimi vypracovaný byl Výborem Musejním stvrzen již dne 18. února 1863. ***) Také v něm shrnuty dosavadní zvyklosti Sboru a uvedeny v jistý pořádek.

Dle toho řádu děje se vrchní řízení všech důležitostí matičných ve schůzích sborových. Spisové předložení, pokud jinak se k vydání hodí, nejprve posuzují se dvěma znalci; pakli by zdání jejich si odporovala, mohou býti ještě třetím posuzovatelem uváženi. Avšak nejen tato dobrá zdání, nýbrž

*) Příslušný protokol matičný.

**) Bylo 12 členů; neb Wenzig byl sice od Výboru Musejního náměstkem jmenován, ale tehdáž údem Sboru ještě nebyl, teprv r. 1866.

***) Viz Přílohu E.

i stav důchodů matičných, potřeby času a obecenstva i jiné vážné okolnosti rozhodují, má-li spis býti přijat neb odmítnut. A kdykoli se jedná ve Sboru o věci, která se týká některého člena Sboru, tedy ten člen toho jednání přítomen býti nemá.

Jednací řád jmenuje dále jako úředníky Sboru: sekretáře, správce důchodů či pokladníka, správce skladu a korrektora. *Sekretář* obstarává práce jednatelské, o nichž výše již promluveno, i předkládá všecky důležité dopisy a listiny ode Sboru vydané kuratorovi neb náměstku jeho ke schválení a ku podpisu. *Pokladník* přijímá vklady zakladatelův a úroky z kapitálu, ukládá peníze matičné dle usnesení Sboru, zapravuje vydání i skládá účty za každý rok. *Správci skladu* řádem uloženo, aby přijímal spisy matičné od tiskaře nebo knihaře, vydával je knihkupci musejnímu dle potřeby, rozesílal je členům, kteří toho žádají, přijímal předplatné za některé spisy a posílal je předplatitelům, prodával knihy matičné v ceně snížené atd. A úkolem *korrektora* bylo, přihlížeti k tomu, aby knihy matičné vycházely ve správném slohu; měl tedy se starati o korrekturu nejen tisku, ale i v rukopisech. V příčině korrektorského úřadu Palacký vyslovil ve schůzi Výboru Musejního, když o potvrzení nového jednacího řádu se rokovalo, to vřelé přání: „aby Sbor Matičný nyní, kde správnosť slohu a jazyka tak zhusta se zanedbává, tím větší péči o oboje měl.“

Co se týče osob, které úřady tyto zastávaly, tuť byl již po delší čas sekretářem Sboru Nebeský, správcem důchodů dr. Frič, korrektorem Jakub Malý a správcem skladu Frant. Wildner.*) Správce důchodů konal své práce zadarmo, jen písař jeho Malýpetr dostával jakousi remuneraci 50—60 zl., mimo to honorován byl zvláště, když seznam zakladatelů zhotovil. Ostatní úředníci, jmenovitě sekretář a korrektor, měli měsíčné služné, ale správce skladu též jen remuneraci.

*) Správcem skladu byl až do r. 1852 dr. Ruda; po něm zvolen Sborem k tomu úřadu 3. července 1852 assistent musejní Ignác Veselý s remunerací 50 zl. ročně, byv i Výborem Musejním potvrzen. Po Veselém stal se v říjnu 1853 s touž remunerací správcem skladu Wildner.

A tak byl novým řádem jednacím podrobný pořádek vyměřen ve správě matičné, který ve hlavních věcech až potud trvá.

Než vedle této své organisace vnitřní měl Sbor hned z počátku svého nového ustavení též na péči, jakby svou činnosť rozšířil i na venek. Mělo se to státi zřízením jednatelů na venkově. Již 23. září r. 1849 pronesl tuto myšlenku ve Sboru dr. Čejka, a v říjnu roku 1861 vyslovil ji professor dr. Purkyně opět.*) Návrh ten však Sbor rozšířil; usnesl se totiž na tom, aby jmenováni byli *členové dopisující*, kteří by nejen za prostředníky mezi zakladateli a Maticí sloužili, ale i jakousi činnosť vědeckou na se vzali: měli sbírati všeliké zvláštnosti jazykové a národopisné po krajích, jimiž by se k lepšímu poznání národu našeho přispěti mohlo.

Podle instrukcí, které Sbor Matičný členům dopisujícím dne 12. listopadu 1862 vydal, měli tito v příčině Matice účastenství k tomuto ústavu národnímu buditi, ano někdy i vklady od zakladatelů jakož i všeliké dary na penězích pro Matici přijímati a co nejdříve sekretáři posílati. Měli též rozličné proměny mezi zakladateli oznamovati a jim i v odebírání matičných spisů nápomocni býti. Pročež Sbor i k tomu přivolil, aby údové dopisující chovali u sebe zásobu takových spisů, které zakladatelům za levnější cenu se vydávají; zakladatelé si je mohli u nich pak odebírati.

Co se týče stránky literarní, měli údové dopisující svou pozornosť obraceti ke vzácným knihám, rukopisům a jiným památkám literarním, aby je, pokud možno, buď v přepisu neb v originálu pro Museum zjednali. Nad to měli sbírati zprávy, které by se týkaly dějin literarních vůbec nebo působení jednotlivých spisovatelů zvláště, měli snášeti slova i průpovědi z lidu, pokud jich ve slovnících není, písně národní, pověsti a vůbec všecky důležité zvláštnosti, buď jazyka nebo národopisu českého se týkající.**)

*) Slovník Naučný díl V. na str. 175.

**) Viz Instrukce údům dopisujícím v Časopise Mus. 1862 na konci ročníku a v Příloze F tohoto spisu.

Při jmenování dopisujících členů hledělo se k tomu, aby všechna důležitější města v Čechách, na Moravě a v Slezsku byla jimi opatřena; i pro Vídeň a některá větší německá města v Čechách měli býti údové dopisující voleni. Již 10. prosince 1862 Sbor uložil sestavení kandidatů pro Čechy jisté kommissi; byli v ní Erben, Tomek, Vrťátko a Nebeský. Pro Moravu kandidaty navrhovali Brandl, Helcelet, Procházka, Sušil, Wurm a jiní vlastenci moravští; pro Slezsko Jan Lepař, tehdáž prof. v Opavě. Kandidaty, těmito důvěrníky navržené, jmenoval pak Sbor Matičný; stalo se to v několika schůzích, jmenovitě dne 18. února 1863 a 13. května téhož roku. Údy dopisující tak jmenované stvrzoval pak Výbor Musejní. Celkem se připomíná v příslušném protokole r. 1863 asi 90 členů dopisujících, z nichž připadalo sedm na Slezsko.

Údové dopisující co do činnosti své hned z počátku dělili se v údy s činností oekonomickou i literarní a v údy s činností buď pouze oekonomickou nebo pouze literarní či vědeckou. *)

Zřízení členů dopisujících nebylo sice Matici tou měrou na prospěch, jak Sbor se toho z počátku nadál. Nejedni vlastenci neuvázali se ani v předepsaný úkol z příčin osobních; také nedostávalo se potřebného spojení písemného mezi členy a Sborem Matičným, bez kterého taková zařízení neobstojí. Z počátku se ovšem k takovému dopisování hledělo, ale později, jmenovitě když sekretář Nebeský víc a více postonával, věc ochabla.

Přes to vše někteří údové dopisující s prospěchem a horlivostí konali svou úlohu; nejvíce prospěli v tom, že Sboru oznamovali rozličné proměny v zakladatelstvu, jmenovitě úmrtí, proměny v úřadech a hodnostech zakladatelů. Takové zprávy nemálo přispěly ku větší správnosti seznamů zakladatelův, ježto v nich ode dávna již mnohých

---

*) Viz první seznam dopisujících údů v Časop. Mus. r. 1863 na konci ročníku. Kdož měli činnosť oekonomickou, jsouce prostředníky mezi Maticí a zakladateli, dostali od Sboru též potřebné blankety protokolů, zápisek na knihy přijaté a vydané.

oprav pohřešováno bylo. Zvláště dobře posloužily v té příčině zaslané opravy děkana Rojka v Budyni, ředitele nižší realky Dlaska v Kolíně, professora Šembery ve Vídni, lesního K. Nittingra u Krále blízko Zdic, faráře Roštlapila v Opočně, faráře Vlasáka na Hrádku, hutního kontrolora Arnošta Vysokého v Jáchymově a jiných údů dopisujících.*)

Méně prospívala literarní či vědecká činnosť údů dopisujících. Někteří poslali sice Sboru dobré příspěvky lexikalní, jako: professor Josef Riss v Jičíně, konsistorialní rada A. Šrůtek v Hradci Králové, okresní soudce Ant. Fayl ve Stříbře, kněz řádu prémonst. Solař v Želivě. Z historických zásilek zvláště vytknouti sluší zajímavé výpisky z některých městských knih moravských od Beneše Kuldy, tehdáž faráře v Chlumu.**)

Avšak na těchto prvních zásilkách přestáno. Čemu není se hrubě diviti; neboť za čilejší činnosti literarní v posledních 15 letech nalézaly takové jazykové nebo národopisné práce snadno místa v některém časopise nebo i ve spisech zvláštních. Nepřipadlo tedy spisovatelům ukládati výpisky poněkud vzácné někam na budoucnosť nejistou. Naproti tomu se nám zdá, že důležitější jest tak zvaný oekonomický úkol členů dopisujících, dle něhož účastenství obecenstva k Matici vzbuzovati mají, jsouce tak prostředníky mezi Sborem a zakladateli. Není pochyby, že Sbor pro vzdělání řeči a literatury české onoho úkolu opět užije, až dobu k tomu příznivou shledá. Rovněž Sbor nezapomene na čestnou povahu onoho titulu „členův dopisujících“, jakož na jevo již dal, zvoliv k návrhu Riegrovu 13. listopadu 1867 za dopisující údy Matice České: Srezněvského, Lamanského, Michala Pogodina, Boďanského, Buslajeva, Hilferdinga, Lavrovského, Grigoroviče, Frant. Račkého,

*) Příslušný protokol z r. 1869 o tom se zmiňuje.

**) Viz příslušný protokol. Lexikalní tyto příspěvky širší Sbor ve schůzi 21. ledna 1873 zapůjčil prof. Kottovi na čas k volnému použití, načež opět sekretáři Nebeskému vráceny. O Kuldově příspěvku měl zvláštní přednášku spisovatel těchto Dějin ve Sboru, k tomu ukázav, kterak tyto výpisky zajímavé jsou i pro historii bratrskou na Moravě.

Michala Chrástka, Jana Šafaříka v Bělehradě; dne 11. prosince Kotlarevského, Solověva, Popova, Oresta Müllera, dra. Jana Bleiweisa, dra. Božidara Petranovice a jiné proslulé učence slovanské.

Vše, co až potud o této periodě vypravováno, dosti jasně dokazuje, jak horlivě Sbor hned po roce 1861 se ujal nové organisace ústavu matičného. Členové Sboru patrně s větší vřelostí za příznivých opět poměrů přilnuli k Matici, tak dlouho obmezované v činnosti své. Shledáváme také ve Sboru za této doby větší stálosť v příčině osob. Členové nevystupují z něho již z pouhé nechuti a omrzelosti; jest téměř pravidlem, že jen příčiny podstatné, smrť nebo odchod z Prahy, je rozlučují s Maticí. K těm, kteří ještě za smutné doby předešlé ze Sboru vystoupili, patřil také dr. Jos. Čejka. Nebyl sice po létě 1861 opět členem Sboru, ale prospíval pilně Matici České svými výtečnými překlady děl Shakespearových, až skonal r. 1862.

Ve Sboru stala se teprva r. 1866 proměna v osobách, totiž že prof. Vocel pro jiná zaměstnání vystoupil. Zasedal v něm přes dvacet let a náležel k nejzasloužilejším členům jeho. Na jeho místo zvolen školní rada Wenzig, jenž byl po delší čas dle ustanovení Výboru Musejního kuratorem, pak náměstkem kuratorovým, ač údem Sboru nebyl.

Tento rok 1866, jmenovitě druhá polovice jeho, byl nešťastný pro naši vlasť. Nedlouho po valném shromáždění musejním, jež bylo 10. června 1866, strhla se válka. Také činnosť Matice České a Sboru jejího na čas byla přetržena. Před válkou Sbor měl poslední schůzi dne 27. dubna, a teprv 10. listopadu opět se sešel; do nejbližší pak schůze 19. prosince dostavil se také kurator Jan hrabě Harrach a pozdravil Sbor několika srdečnými slovy. Téhož dne ustanoveno, aby cenné papíry, jež pro běhy válečné v zemské pokladně uloženy byly, přenesly se zase do pokladny matičné. Také za pravidlo položeno, aby Sbor odtud pravidelně se scházel, a to po každé druhou středu v měsíci, což podnes mimo prázdniny

oprav pohře
zaslané opra
Dlaska v
K. Nittingra
faráře Vlas
kého v Jác

Méně
pisujících.
kalní, jako
A. Šrůtek
Stříbře, k
zásilek zv
městských
v Chlumu

Avš
se hrubě
15 letecl
snadno
ních. N
vzácné
zdá, že
pisující
mají, j
pochyb
úkolu
Sbor n
pisujíc
13. li
ského
lajeva

ruské
přicházel

potom
Karel
revisorem účtův
nemálo svými
snahou věde-
kritik lite-

roku, svou
původci
14. června 1868
Václ. Nebe-
k oslavenci a po-
Sboru z literatury
A 13. května
Palackého, zakla-
památku jeho sedm-
poctu Sbor učinil
deputaci s přáním
A dne 24. července
rekvií, sloužených
Eugena hraběte Čer-
ch.

1870 některé změny.
bylo přivoleno,
do schůzek Sboru,
proměna stala se
dosavadního Sboru
r. 1870) Sbor užší, to

---

schůz
načez
zvláš
ktera

připojil: kdyby téhož
aby schůze Sboru byla tu
Sboru jsou také řádnými

jest Sbor dosavadní, a Sbor širší, totiž nově povstalý, o němž níže promluvíme.

Než dotčená dvě léta přinesla Sboru i příhody smutné, ztrátu předních dvou členů, ode dávna vzácných ozdob vědy a literatury české, Purkyně a Erbena; z nichž onen v přírodozpytu, tento v jazykozpytu a dějezpytu jakož i v belletristice vysoce prosluli. Purkyně zemřel 28. července 1869 a Erben 21. listopadu 1870. Ztráty obou těchto mužů Sbor těžce želel, a kurator dne 14. prosince zejména v příčině Erbena oznámil, že o to se postará, aby podobizna jeho pro Museum se pořídila.*) Sbor zvolil na místo Purkyňovo prof. dr. Vojtěcha Šafaříka, na místo Erbenovo prof. Martina Hattalu.

R. 1871 zemřel Jan Erazim Vocel, jenž sice v poslední době ve Sboru nezasedal, ale před tím mnoho let horlivým členem jeho byl. Mělť nad to nemalé zásluhy jako básník i učenec; redigoval od l. 1843—1849 Časopis Musejní a byl zakladatelem vědecké archaeologie české a sekce archaeologické při Museu.

Ze Sboru vystoupil r. 1872 dvorní rada rytíř Neubauer, byv povolán do Vídně. Dne 13. března rozloučil se přátelsky se Sborem, v němž od r. 1850 bez přetržení zasedal, prospívaje zvláště v otázkách administrativních a finančních velmi platně. Po něm do Sboru povolán prof. Karel Tieftrunk, byv Výborem 13. července 1872 potvrzen.

S potěšením zaznamenati sluší, že Sbor nejednou na jevo dal svou zvláštní vděčnosť a úctu k mužům, v literatuře a vědě domácí proslulým i o Sbor zasloužilým. Ukázal to nejprve k některým svým členům, jako Palackému, Purkyňovi a Erbenovi. Největší však účastenství Sbor na jevo dal, když r. 1873 slaven byl stý výroční den narození Jungmannova. Sbor nejen že sám osobně účasten byl při slavnosti, již rada

*) Výbor musejní též prohlásil, že Erben vřaditi se má mezi muže, o Museum zvláště zasloužilé, jejichž památka podobiznou oslaviti se má. I usnesl se pak Sbor Matičný, aby podobiznu za 100 zl. zhotovil umělec Brandeys, jenž Erbena dobře znal; ale poněvadž brzo potom r. 1872 Brandeys umřel, práce ta svěřena Javůrkovi, který ji také vykonal

hlavního města Prahy dne 13. července připravila, ale oslavil onu památku i vydáním Životopisu Jungmannova, sepsaného Václavem Zeleným, a spisu Štítného „Knihy naučení křesťanského“ redakcí A. J. Vrťátka.

Osobní proměny ve Sboru byly tyto. Nejprve 5. října 1873 zemřel prof. Václav Zikmund, výborný vlastenecký učenec a spisovatel, na jehož místo zvolen dr. Jos. Emler. Na konci roku 1873 vystoupil ze Sboru prof. Ferdinand Schulz, a po něm zvolen professor dr. František Studnička. Mimo to dr. Josef Frič, když úřad pokladníka Matice České složil, jmenován od Výboru Musejního řádným členem Sboru 16. března 1874, ježto až potud ve Sboru zasedal jen jako správce důchodů matičných. Jinak žádné změny ve Sboru v letech 1873 a 1874 se nestaly; neboť nejen kurator a náměstek jeho, nýbrž i členové Sboru, kteří dle pořádku stanovami vyměřeného vystoupili, opět do Sboru zvoleni a Musejním Výborem potvrzeni byli. Sbor se vůbec dle pravidel předepsaných doplňoval, jako výše již vyloženo bylo.

Bolestná ztráta opět Sbor stihla r. 1875 úmrtím ředitele Václava Zeleného, jenž mimo jiné byl vřelým zastancem správné řeči spisovné a v ohledu tom zvláště v širším Sboru prospěšně působil. Na jeho místo 12. května téhož roku zvolen ministr m. sl. Jos. Jireček a Výbor Musejní volbu tu 19. května t. r. potvrdil.

R. 1876 dne 26. května dokonal svůj slavný život přední původce Matice České Fr. Palacký; také umřeli dva nejstarší členové Sboru dr. Josef Frič a školní rada Wenzig, onen 19. května a ten 28. srpna. Kurator pronesl dne 25. října ve schůzi Sboru několik vřelých slov na památku těchto zasloužilých mužů. Ještě na konci téhož roku zvolen na místo Fričovo za člena Sboru a právního přítele Matice dr. Tomáš Černý a na místo Wenzigovo zemský školní inspektor a rada Václav Svoboda, který také již r. 1853 byl krátký čas členem Sboru. Stvrzeni Výborem 2. prosince 1876.

Náměstkem kuratorovým po Wenzigovi jmenován ministr m. sl. Josef Jireček, jejž Výbor Musejní 2. prosince 1876

potvrdil. Když pak ještě jedno místo ve Sboru se uprázdnilo, zvolen na ně prof. dr. Gebauer a 3. března 1877 Výborem potvrzen. Zasedají tedy na ten čas v užším Sboru kromě kuratora J. Osv. hraběte Jana Harracha členové tito: dr. Tomáš Černý, prof. dr. Jos. Emler, prof. dr. Jan Gebauer, min. Jos. Jireček, prof. Jan Krejčí, dr. Frant. Ladislav Rieger, prof. dr. František Studnička, školní rada Václav Svoboda, prof. dr. Vojtěch Šafařík, prof Karel Tieftrunk, vládní rada prof. Václav Vladivoj Tomek a bibliothekář Antonín Vrťátko. Jiné změny ve Sboru až do konce roku 1880 se nestaly, leč ta, že na místo ministra Jos. Jirečka, když ke konci roku 1879 jakožto říšský poslanec na říšskou radu se odebrati měl, náměstkem kuratorovým zvolen a Výborem 4. října 1879 potvrzen byl vládní rada prof. Tomek.

Sbor chtěje si vnitřní správu usnadniti, učinil v posledních letech ještě některá vhodná usnesení. Tak 12. dubna 1876 ustanoveno: aby se založila *kniha normalií* pro Sbor Matičný, do níž by se zapisovala usnesení taková, která mají platnosť na delší dobu. K tomu konci měl musejní úředník Lego za dozoru bibliothekáře Vrťátka projíti starší a nové matičné protokoly a příslušné kusy z nich vybrati. A dne 25. října t. r. Sbor uzavřel, aby se pořídila kniha, která by sloužila *za podací protokol.* Dále Sborem 21. února 1877 ustanoveno, aby založena byla *matrika členů*, dle nížto by hned patrno bylo, kdy který člen a na jak dlouho do Sboru volen byl. *) Také za pravidlo položeno, že kandidování do Sboru díti se má po každé v říjnu, volby pak aby

*) Podnět k sestavení této matriky dal Jireček. Za příčinou některých voleb do Sboru na konci r. 1876 zkoumal pořádek, dle kterého členové Sboru z úřadu svého vystupovali. I shledal, že od mnoha let každý člen volen byl na 6 let, také tehdy, když nastoupil na místo jiného, z jehož šestiletí již nějaký čas byl uplynul. Tím jakož i za příčinou, že pro churavosť sekretáře Nebeského v posledních dvou letech volby se nevykonaly, vyšlo z evidence, do které doby členové Sboru v hodnosti své zůstati mají. Důkladné probrání protokolů musejních a jiných zápisků vedlo k sestavení členů Sboru Matičného dle doby, kdy který zvolen, a na jak dlouho členství jeho trvati má.

byly v listopadu, a zvolený aby nastoupil na svůj čestný úřad začátkem roku nejblíže příštího.

Tak Sbor v poslední době doplnil v nejedné příčině svou vlastní organisaci.

Co se pak týče *správy Matice samé*, i v tom učiněna jsou nejedna důležitá opatření na prospěch ústavu našeho, jmenovitě *v úřednictvu a příslušných odborech správy*.

Jako výše již řečeno, ustanovil „Jednací řád Sboru Musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české“ za úředníky Sboru: sekretáře, správce důchodů čili pokladníka, správce skladu a korrektora. Ale Sbor brzo se přesvědčil, že při skromném počtu ročně vydaných knih zvláštního korrektora potřebí není.

Nad to potřeba oprav slohových, která dříve při některých spisech, jako na př. při Smetanově Dějepisu, při Dobrovědě Klácelově a jiných, se naskytla, úplně pominula; neboť na každém spise, má-li nákladem Matice České býti vydán, jako přední podmínka se žádá, aby co do mluvy byl správný. Pročež Sbor již koncem roku 1863 propustil dosavadního korrektora, ušetřiv tím 378 zl. ročně, jež korrektor za odměnu dostával*)

Naproti tomu zvýšen byl sekretáři Nebeskému roční plat, který až potud něco přes 100 zlatých činil, od 1. ledna 1875 na 300 zlatých, jednak proto, že práce jeho se množily, zvláště však že již tolik let dotčený úřad náležitě zastával. Avšak začátkem téhož roku (1875) Nebeský těžce onemocněl; i nabídl se člen Sboru dr. Jos. Emler, sekretáře za času nemoci jeho zastávati. Než bohužel choroba Nebeského vlekla se nad očekávání dlouho, tak že dr. Emler, jsa jinak pracemi přetížen, nemohl déle vésti úřadu sekretářského, v nějž se tak ochotně byl uvázal. Pročež k žádosti své byl doktor Emler r. 1879 aspoň zapisovatelství sproštěn; k návrhu jeho

*) Úřad korrektora od listopadu 1850 až do r. 1863 zastával pilný literát Jakub Malý. V listě od 24. července 1863 Sboru děkoval za dosavadní přízeň, dokládaje, jakou mu Sbor prokázal výhodu, povolav ho k úřadu tomu v době, „kde při nastalé ochablosti literarního života jistý a stálý důchod byl podstatným základem jeho výživy.“ (Registratura Matice). Po r. 1863 byl Jakub Malý více při Slovníku Naučném zaměstnán.

kustos musejní Adolf Patera byl ustanoven zapisovatelem a dáno mu 100 zl. remunerace za r. 1880.

Podstatnější změny staly se *ve správě skladu* a *důchodů matičných.* Obojí správa se znamenitě rozšířila a tudy také náležitě zorganisována býti musila.

Jako v předešlém oddílu již vyloženo bylo, Sbor jal se z důvodů vážných vydávati spisy nejen nákladem, ale i podporou Matice. Knihy podporou Matice vydané dostávali zakladatelé za cenu levnější. Již tím stala se *správa skladu a expedice knih matičných* poněkud obtížnější. Mezi tím roku 1867 zaveden ve vydávání spisů matičných zcela nový spůsob, jenž J. Jirečkem, tehdáž sekretářem v ministeriu vyučování, ve spise dne 16. ledna 1866 podaném byl navržen a 1867 ode Sboru schválen.*)

Hlavní podstata té změny záležela v tom, že zakladatelům na vůli dáno, aby vybírali si zadarmo ze spisů nákladem Matice vydaných, jak starších tak novějších, dle libosti kterékoli, a to ročně do jisté summy, kterou Sbor každého roku ustanoví. Mimo to má každý zakladatel právo na jeden výtisk každého spisu pomocí Matice vydaného za nižší cenu, pro zakladatele zvláště ustanovenou.**)

---

*) Tento návrh obsahuje pravidla následující: 1. Na každý rok ustanoví se dle stavu výdajných peněz Matice, za jakou peněžní částku každý zakladatel bude moci si vybrati zdarma knih matičných. Mimo to budiž každému zakladateli volno, koupiti si po jednom výtisku kterékoli jiné knihy matičné za nižší cenu, která by pro zakladatele byla ustanovena. 2. Co by kdo některého roku nedobral na knihách do peněžité summy na tento rok ustanovené, připíše se mu k lepšímu na rok budoucí. Kdyby pak krámská cena knih, kterých si kdo zdarma přeje, ustanovenou roční summu o něco přesahovala, vydají se mu na doplacení. Na počet každého roku musí zakladatel knihy vybrati za téhož nebo za dvou hned potom následujících let. Jak projde třetí rok, přestane právo k summě na první rok ustanovené. 3. Také časopisy od Matice vydávané mají tak jako každá jiná kniha dávati se jen těm zakladatelům, kteří si je zvolí na svůj počet každého roku. (Viz tento spis od 16. ledna 1866 v registratuře Matice České s nápisem „Některé myšlenky o zvelebení Matice České“ a Časopis Mus. r. 1866 na str. 301).

**) Ku provedení nového řádu ve vydávání knih matičných obdržel každý zakladatel rokem 1867 za posavadní základní list číslovanou

Tímto novým zařízením mělo se nejprve toho dosíci, aby pokladna matičná nebyla příliš přetěžována, vydávajíc menší počet každého spisu než potud, i aby mohla tím spíše vydávati knihy rozmanitější; zároveň pak mělo se zakladatelům každého roku jen tolik knih zdarma dostávati, kolik dle výdajných peněz vytisknouti lze. Nad to dána zakladatelům volnosť, vybírati si knihy jen takové, které potřebám a přáním jejich nejlépe vyhovují.

Z druhé strany stalo se řízení expedice matičných spisů složitějším. Až potud vydával knihy, které zakladatelé zdarma dostávali, knihkupec František Řivnáč; ale po zavedení nového spůsobu složil expedici a podržel jen kommissionářství Matice České. Sbor tedy zřídil v musejním domě expedici zvláštní a svěřil ji z počátku Jiřímu Wegnerovi, úředníku při bibliothece musejní, jemuž za to 10 zl. měsíčně ustanoveno, a když od 1. června 1869 i Zápisní či hlavní knihu Matice vedl, přidáno mu 10 zl. na měsíc.*). Dne 9. června t. r. Wegner jmenován definitivně expeditorem Matice České, a od 1. ledna 1871 svěřena mu také správa skladu knih matičných, kterou až do konce roku 1870 Frant. Wildner obstarával.

Ale *sklad matičný* zatím velmi vzrostl; byla tedy správa jeho při té změně též dle kupeckých pravidel nově zřízena. Ředitel Skřivan, jenž v podobných věcech svými zkušenostmi Sboru vždy ochotně se propůjčuje, i tu radou a pomocí svou přispěl, sestaviv účetní knihu a náležité instrukce o spravování skladu matičného. Wegner jsa Výborem Musejním

---

knížku, do níž se zapisuje každého roku i summa peněžitá, na ten který rok Sborem ustanovená, i knihy s cenami, jež zakladatel odebral. Ve prospěch zakladatelů Sbor dal 1878 v několika stech exemplářů vytisknouti seznam knih na skladě jsoucích, z nichž zakladatelé mohou si knihy na svou knížku vybrati. Dále na Musejníku i na všech spisech matičných oznamují se spisy v poslední době vydané jakož i rozličné výhody, jichž nakladatelé soukromní jim při odebírání jistých spisů poskytují. Samo sebou se rozumí, že expeditor tak jako posud i dále za jistou náhradu zakladatelům knihy posílá.

*) Od r. 1867—do 1. července 1869 vedl tuto hlavní knihu učitel ústavu Skřivanova též za měsíční remuneraci 10 zl.

potvrzen, byl pak výhradně při Matici jako expeditor i správce skladu a měl tolik platu (40 zlatých měsíčně), co dříve měl při Museu. Nedlouho potom r. 1873 dostalo se však Wegnerovi opět lepšího postavení při bibliothece musejní; na jeho místo jmenován František Hlaváček prozatímním expeditorem, a také správa skladu matičného mu svěřena od 1. ledna 1875, do které doby ji ještě Wegner vedl. Tento však podržel i dále správu pokladnice příruční, začež mu ročně 60 zl. remunerace ustanoveno. Hlaváček, jenž až potud měl 40 zl. měsíčně, od r. 1875 dostal ročního platu 600 zl.; bylo mu však dáti kauci 400 zl., kterou když složil, byl Výborem Musejním někde v květnu 1875 definitivně potvrzen. Mimo jiné mu také uloženo, aby, vydávaje knihy, na zakladatelích doptával se potřebných dat, jimiž by seznamy členů matičných řádně opraviti se mohly.*)

Správcem důchodů matičných byl po dlouhou řadu let dr. Jos. Frič, zastávaje ten úřad zdarma. Avšak roku 1873 dr. Frič složil správu důchodův, načež rokem 1874 i v tom oddělení správy Matice nastaly důležité změny. Soustředěna přede vším celá správa důchodů matičných v Museu. Bezpečná pokladnice, která posud nalézala se u kuratora, přenesena do Musea. Základní jmění Matice i s hlavní touto pokladnicí opatruje kurator; v ní jsou všecky cenné papíry a úpisy dlužní. Příruční pokladnu pak na běžné příjmy a vydání spravuje kustos musejní Jiří Wegner, jenž se odtud stal také pokladníkem Matice s roční remunerací 100 zlatých.

Tato změna prospěla nemálo pohodlí obecenstva; neboť od 1. ledna 1874 přijímají se vklady zakladatelů v Museu, což pro ně tu výhodu má, že také hned knihy matičné vybírati si mohou. Nad to také správa Matice jest skrze expeditora

---

*) Ke kontrollování expedice ustanoveno 14. ledna a 10. března 1880: 1) že má pokladník buď každých 14 dní nebo každý měsíc srovnati expediční žurnál s hlavní knihou, aby se přesvědčil, je-li vše řádně zapsáno; 2) že má expeditor přijaté příspěvky odevzdávati téhodně, a to každou sobotu; 3) že se má čas od času i pokladna skontrovati; 4) účty se mají předkládati každoročně.

v stálé evidenci, kdo vklady své řádně platí a kdo nedbale, tak že nedbalým další vydávání spisů hned zastaviti se může.

Nový pokladník byv Výborem Musejním potvrzen, dostal rovněž jako správce skladu náležité instrukce o správě pokladny a o účtování důchodů matičných. Za sestavení účtů celoročních vyměřena po každé pokladníkovi zvláštní remunerace.*)

Tak jevila se činnosť Sboru, rokem 1861 uvolněná, s velikým prospěchem i v organisaci úřadů matičných. Zbytky předešlého patriarchalního stavu pominuly; důležitým oddílům správy matičné dostalo se zvláštních úředníků, kterým za přísného dozoru samého Sboru dle určitých praktických pravidel říditi se jest.

V další své činnosti Sbor na péči měl, aby povznesl *peněžný stav Matice* jednak *včasnou šetrností* a *přísným pořádkem,* jednak *rozmnožením základního kapitálu až na 100.000 zlatých.*

Jak Sbor bedlivě prohlédal k tomu, aby peněz zbytečně se nevydávalo, dokazuje dotčené již zrušení úřadu korrektorského. O zavádění přísného pořádku ve správě finanční svědčí také opatření, která Sbor učinil po jmenování nového pokladníka. Než to jest pouze jeden důkaz z celé řady dokladů jiných. Tak hned r. 1863 zvolena komisse k tomu konci, aby vyšetřila stav jmění matičného i podala návrhy, jakby pro budoucnosť rovnováha se pořídila mezi příjmy a výdaji. Povoláni do této kommisse Erben, Štorch a Tomek. Kommisse ta skutečně shledala, že v minulých asi třech letech pro nedostatek výdajných peněz opět něco ubráno od jistiny; a schodek ten v základním jmění koncem r. 1863 obnášel asi 3000 zl. Pročež Sbor k návrhu kommisse ustanovil, aby ten schodek základnímu jmění nahrazen byl v pěti letech; od r. 1864 počínajíc splácelo se tedy po pět let 600 zl. ročně. Aby pak jasný přehled příjmův a vydání byl na jevě, a *rovnováha* mezi oběma tím snáze se provedla, měly se účty vésti hned červencem r. 1863 v žurnále matičném pilně, správně a přehledně, totiž tak, aby koncem každého měsíce základní i vý-

*) Tak na př. za účty správně vyhotovené z let 1875 a 76 dáno mu 25 zl.

dajné jmění jasně odděleno bylo. Dále měly v měsíčních výkazech všecky příjmy i výdaje určitě uváděny býti a, pokud by rovnováhy mezi oběma dosaženo nebylo, mělo též měsíčně vykazováno býti, oč výdaje převyšují summu peněz výdajných. Tu teprva měl Sbor stále před sebou míru, jíž překročiti mu nebylo lze bez ublížení základnímu jmění.

Aby *hotovosť základní* byla vždy na bíle dni, uloženo správci důchodů, by zadržalé úroky byly vyupomínány. A pro budoucí pořádek měl býti rozpočet dle skutečných výsledků správy sestaven, na každý příští rok hned v první schůzi měsíce října předložen a zvláštní kommissi ze Sboru k uvážení a referování dán. Vůbec při sestavování rozpočtu, zvláště v posledních letech, té prozřetelnosti se šetřilo, že kommisse k tomu zřízená podle zdravých pravidel rozpočtových přijímala nezjištěné příjmy raději v menších, nezjištěné pak výdaje raději ve větších summách. Tím spůsobem Sbor zbytečných sklamání se uvaroval. Konečně měly účty Matice složeny býti po každé nejdéle do polovice února každého roku a dvěma členům Sboru ku přehlednutí dodány, tak aby Sbor skrze tyto dva členy o účtech dokonale zpraven býti mohl, než je Výboru Musejnímu odevzdá. A na konci r. 1869 schváleno Výborem Musejním také to usnesení Sboru, že se má žurnál kassovní po každé koncem prosince zavříti, a na tom základě že se mají účty skládati. Patrně v těchto věcech rada Štorch jakožto znalec účetnictví a kurator hrabě Harrach svým rozhodným slovem věci nemálo prospěli.

Rovněž bedlivě vyšetřovaly se hypotheky jistin matičných, jsou-li dostatečné; zvláště po roce 1870, kde tak znamenitě poměry vlastnické se měnily, byl Sbor velice opatrný v ukládání jistin. Nedal se tehdejším proudem spekulačním strhnouti v pochybné podniky finanční, spravoval se obezřele jen positivními prospěchy ústavu, jejž řídil, a zachoval takto jmění národní ode všech pohrom.*) A těmito zásadami přís-

*) Jediná pochybená hypotheka fondu matičného pocházela asi z r. 1849; aspoň se v účtech matičných z toho roku po prvé připomíná; zmínka o ní jest doleji ve výkazu základního jmění z r. 1875. Viz str. 208.

ného pořádku i rozumné opatrnosti řídí se Sbor až posud, zvláště co veškerá správa Matice České v Museu soustředěna jest.

Již tato přísná správa finanční nemálo prospěla peněžným poměrům Matice České. Než Sbor mnohem více ještě posloužil *základnímu jmění* či fondu matičnému tím, že dovedl opět vzbuditi vlasteneckou obětovnosť pro Matici a že dary podané šťastně dovedl obrátiti na rozmnožení kapitálu základního.

Podle dosavadních pravidel byl Sbor povinen třetinu ročních důchodů přirážeti k jistině základní. O tuto třetinu umenšily se také každého roku výdajné peníze, jichž Sbor na vydávání knih vynaložiti směl. Toto pravidelné ukládání třetiny příjmův nemálo vadilo literarní činnosti Sboru. I stalo se také nejednou, když účel Matice toho vyhledával, že Sbor užil celých důchodů ročních k účelům literarním; bylo mu pak ovšem žádati Výboru Musejního za absoluci. Naposled žádal Sbor za takovéto absolutorium v lednu roku 1861, neuloživ opět r. 1860 třetinu předepsanou k jistině; a Výbor Musejní je udělil.

Proto Sbor o to se snažil, aby urychlil dobu, kde by kapitalisování jedné třetiny přestalo, a všechny roční důchody se pak na vydávání knih obrátiti mohly. K návrhu V. V. Tomka Sbor na tom zůstal, aby se tak stalo, jakmile dosažena bude jistina 100.000 zl. r. č. Výbor Musejní tento návrh dal přednésti skrze svého jednatele Tomka ve valném shromáždění dne 7. března 1861, žádaje za to, aby byl schválen a statuty v jeho smyslu změněny.

Výbor tu výslovně ukázal, kterak literarní činnosť Matice České tím přirážením třetiny nemálo vázne, zvláště v dobách, kde účastenství k Matici ochabuje. Výbor i Sbor měli při tom také na zřeteli, že neustálé ukládání peněz na jistiny nesnáší se s pravým účelem Matice, a když již mnoho zakladatelů zemřelo, že živoucí zakladatelé jen skráceni bývají. Konečně není pochyby, že Výbor i Sbor tehdejší dobu, kde život národní znova okřával, za příhodnou

měl, obrátiti se k vlastenecké dobročinnosti obecenstva českého.

Přede vším byla dotčená změna statut hned pojata do ustanovení, o správě Matice České dne 29. března 1862 stvrzených, kde v § 4. výslovně řečeno: že Výboru Musejnímu je volno, od dalšího rozmnožování jistiny (kapitalisování jedné třetiny) upustiti, až tato jistina summy 100.000 zl. rak. měny dosáhne.

A co se týče obětovnosti vlastenecké, tu sotva že se myšlenka o doplnění kapitálu matičného roznesla, i hned několik členů šlechty české oznámilo, že pokládají za povinnosť vlasteneckou, přispěti k tomu, aby jistina Matice České brzo onu určenou summu obnášela. I věnovali k tomu nemalé částky, a sice: J. Ex. Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinic, J. Exc. Eugen hrabě Černín, Robert svobodný pán Hildprandt, J. Jasnosť Karel kníže Schwarzenberk, Hanuš hrabě Kolovrat-Krakovský, Jan hrabě Lažanský, Jiří hrabě Buquoy, Jiří kníže Lobkovic po 1000 zlatých, Prokop hrabě Lažanský 500 zl., Eleonora hraběnka Kounicová 400 zlatých, Jindřich hrabě Chotek, bývalý místopraesident musejní, 600 zl. Tak upsáno hned r. 1861 již 9500 zl.

Nedlouho potom, 15. října 1862, Sbor Matičný k návrhu prof. Tomka ustanovil, aby učinilo se vyzvání k zakladatelům Matice, by ke svému vkladu něco připlatili na doplnění jistiny dotčené. Poněvadž bylo již přes 3000 zakladatelů, byla naděje znamenitého výsledku. Jan hrabě Harrach uvázav se začátkem r. 1863 v kuratorství, zapsal témuž účelu 500 zlatých. Také ostatní členové Sboru hned (14. ledna 1863) jisté částky podepsali a dali zakladatelům dobrý příklad. Na provolání ode Sboru učiněné sešlo se od začátku léta 1864 asi 4054 zlaté 49 kr. na penězích a 520 zl. v úpisech státní půjčky.*) Mezi těmi příspěvky nade všecky vyniká dar musejního skriptora Josefa Alex.

*) Příspěvky zakladatelů k doplnění kapitálu matičného až do konce r. 1863 viz v Časopise Musejním 1864.

Dundra, jenž 500 zl. v úpisech státní půjčky věnoval; byl to vzácný příklad vlastenecké obětovnosti, pocházeje od muže, který jen neobyčejnou skrovností života a přísnou schránlivostí byl s to, aby shromáždil peníze k velikému daru vlasteneckému.

Dary, byť i skrovné, scházely se ještě dále, tak že na začátku roku 1865 obnášely 5282 zl. 95 kr. rak. měny. Přibylo tedy základnímu jmění s 9500 zl. nahoře uvedenými celkem 14.782 zl. 95 kr.*) Základní jistina dospěla tím spůsobem 91.654 zl. $81^9/_{12}$ kr.

Žádoucí míry nicméně posud dosaženo nebylo. Tomu poněkud i některé nahodilé věci byly na překážku. Tak bylo Matici od roku 1864 po 5 let ještě spláceti po 600 zl. k uhrazení zálohy z matičného fondu vzaté. Bylo sice na hotovosti 1490 zl. $61^1/_2$ kr. stříbrných peněz, které též k základnímu jmění patřily; ale ty se měly vyměniti, až by byl kurs příznivý. Také odkaz vlasteneckého kněze Schmidingra, který s úroky již asi 2000 zl. r. m. obnášel, pro rozepři z toho vzniklou dosud vyplacen nebyl.

Nad to nalézal se Sbor v nemalé tísni; účastenství k Matici ochabovalo, a Sbor maje toliko s výdajnými penězi nakládati, nemohl náležitou podporu literatuře propůjčiti, aby nové členy získal a tak jistinu zvýšil. V těchto nesnázích Sbor usnesl se k návrhu dr. Riegra 22. března 1865 učiněnému, aby kapitály matičné aspoň z části ukládaly se také v papírech hypotheční banky. I vypověděny takové jistiny, z nichž úroky nepořádně se platily, a koupeno asi 12000 zl. v zástavních listech hyp. banky v mírném kursu.**)

*) Časopis Musejní 1865 na str. 97. — Sbor dne 27. června 1865 se usnesl, aby jmenovaným členům šlechty české, kteří větší summou k doplnění jistiny matičné přispěli, dány byly základní lístky Matice České pro bibliotheky jejich rodin. Dunder též dostal lístek 1866 zadarmo, jejž daroval Čtenářskému spolku v Novém Strašecí.

**) Tím rozmnožil se počet cenných papírů; pročež koupena za 285 zl. pro větší bezpečnosť ohnivzdorná pokladna, již kurator od r. 1865 některý čas u sebe choval; později však, když všecka správa v Museu se soustředila, jest i ta kasa tam přenesena.

Tak opět naskočilo jistině základní; i činila koncem r. 1866 již 98.289 zl 39$^1/_2$ kr. Konečně roku 1867 vyplacen odkaz Schmidingrův s úroky, tedy 2000 zl., a tak fond Matice někde v listopadu t. r. dovršen na 100.000 zl. r. m. Byl to neobyčejný zjev, že muž, který tak mnoho členů Matici hned v prvních letech její činnosti získal, odkazem svým i to způsobil, že dovršena jest summa, která tak znamenitě uvolniti měla činnosť Matice.

Dotčené zvýšení základního jmění náleží k nejdůležitějším skutkům Sboru Matičného, jest tím záslužnější, uváží-li se slabé účastenství k Matici, za jakého k místu přivedeno bylo.

Bylať vlažnosť obecenstva naproti Matici za této doby čím dále, tím větší. Roku 1861 přistoupilo sice ještě 46 zakladatelů, a to 42 jednotlivé osoby a čtyry ústavy; ale odtud klesal počet více méně ustavičně. I jeví se v příčině členů nově přistouplých za této periody výsledek tento:

Roku	1861	přistoupilo	46	nových	zakladatelů	(42 + 4) *)
„	1862	„	20	„	„	(17 + 3)
„	1863	„	38	„	„	(35 + 3)
„	1864	„	37	„	„	(35 + 2)
„	1865	„	35	„	„	(29 + 6) **)
„	1866	„	14	„	„	(13 + 1)
„	1867	„	22	„	„	(18 + 4)
„	1868	„	13	„	„	(11 + 2)
„	1869	„	17	„	„	(15 + 2)
„	1870	„	14	„	„	(13 + 1)
„	1871	„	19	„	„	(14 + 5)***)
„	1872	„	21	„	„	(17 + 4)
„	1873	„	21	„	„	(18 + 3)

*) V závorce znamená pokaždé první číslo počet jednotlivých osob, druhé pak počet spolků nebo ústavů.

**) Při tom roce Zápisní kniha matičná vykazuje sice 17 ústavů; ale z těch jest 11 šlechtických bibliothek, jimž Sbor z vděčnosti za příspěvky k fondu lístky matičné zdarma dal.; pročež jsme jich sem nepojali.

***) K žádosti Prokopa Dvorského, rektora v řádu pobožných škol, přeneseno toho roku právo zakladatelské nebožtíka Ondřeje Rettiga do-

Také celkový počet členů Matice patrně klesal, a to nejen proto, že málo nových přistupovalo, nýbrž i tím, že mnozí svých vkladů nedopláceli. Tak na př. bylo r. 1860 ještě *3425* skutečných zakladatelů, ale v 2. polovici léta 1864 klesl jich počet již na 3170. Napočítáno jich sice toho roku 4919, z nichž bylo 4767 osob a 152 ústavy; ale brzo *1109 členům* pro nedoplatky expedice zastavena, 478 zakladatelů zemřelo a bez mála sto přestalo knih odebírati.*)

Toto ubývání členů bylo tím povážlivější, čím více se zmáhal touž dobou počet národních ústavů a spolků nových; těmi zajisté obecenstvo ještě více odvracelo se od literarního ústavu staršího, jemuž dokonce i veřejně vytýkáno, že se již přežil a potřebám novověkým že nevyhovuje.

V této nesnázi přispěl Matici obětovný a horlivý rádce její u věcech kupeckých, ředitel Skřivan. Podal totiž 11. června 1873 Sboru návrh, aby nově přistupujícím zakladatelům dávaly se praemie ze starších spisů matičných, jichž drahně bylo na skladě. Již r. 1865 sekretář Nebeský ve Sboru navrhl, aby zakladatelům, kteří by toho roku ještě k Matici přistoupili, daly se zdarma Perly České a 6 dramat Shakespearových: Richard III., Hamlet, Lear, Cymbelin, Veselé ženy a Richard II. Sbor také ten návrh 8. února schválil, chtěje vzbuditi větší účastenství k Matici. Tím učiněn první příklad praemií; Sbor také roku následujícího (1866) touž praemii obnovil. Ale r. 1867, jak se zdá, upuštěno od toho; teprva r. 1873 Sbor té šťastné myšlenky trvale se chopil a dal knihy příhodné za praemie sekretářem Nebeským sestaviti. Nalézaly se v nich kromě Musejníka také některá dramata Shakespearova, Harantovo Putování po sv. zemi, Jungmannova Historie literatury české, Březanův Život Viléma z Rosenberka, Virgiliovy Spisy básnické, Perly České a j. Kdokoli od 1. ledna 1874 přistoupil

plněním 52 zl. 50 kr. na realku v Nepomuku, jak prý to nebožtík zamýšlel, ale pro náhlou smrt vykonati nemohl.

*) Protokol od 16. listopadu 1864.

k Matici, obdržel při složení každého vkladu (10 zl. 50 kr.) některé z dotčených knih, tak že po složení již čtvrtého vkladu měl všecky; a krámská cena jejich obnášela 52 zl. 50 kr. Dostalo se tedy každému novému zakladateli hned tolik knih matičných, kolik jeho celý vklad činil.

A tímto novým zavedením vzbudilo se i hned větší účastenství k Matici; neboť již rokem 1874 přibývalo opět členů nových.

Roku	1874	přistoupilo	jich	58 (52 + 6)*)
„	1875	„	„	73 (68 + 5),
„	1876	„	„	67 (58 + 9),
„	1877	„	„	81 (77 + 4),
„	1878	„	„	102 (92 + 10),
„	1879	„	„	94 (85 + 9),
„	1880	„	„	84 (80 + 4).**)

Jaký tu rozdíl mezi posledními sedmi lety (od roku 1874—1880) a předešlými třinácti (od roku 1861—1873)! V těchto klesl počet nových členů až na 13, totiž léta 1868, kdežto nejmenší počet v oněch sedmi byl 58 zakladatelů (r. 1874). Celkem přistoupilo v předešlých *třinácti* letech *328* členů, v posledních pak *sedmi* letech *559*; ano počet nových údů jen za posledních *čtyr let* přistouplých (od roku 1877—1880) obnášel 361, tedy o 33 více, než kolik jich *za oněch 13 let* vesměs přistoupilo.

---

*) Strany upravení seznamu zakladatelův mnoho oprav toho roku podal vládní rada Šembera, kustos musejní Patera a učitel ve Slaném Janda. Za sestavení seznamu dostal Nebeský 86 zl. remunerace. (Protokol.)

**) Poslední běžné číslo zakladatelské na konci roku 1880 bylo 5443 osob a 241 ústavů a spolků; ale zakladatelů, kteří již celé vkladné složili, bylo tehdáž 3843, mezi nimiž ústavů, spolků atd. 187. Zakladatelů zemřelých bylo 1120, jež od řečeného čísla se odečtou. — Sbor se přesvědčil, že členové neumírající (ústavy, spolky) nejsou hrubě ku prospěchu Matice, pročež usnesením dne 10. listopadu 1880 vyhradil sám sobě přijímání jich; každý takový může jen schválením Sboru státi se zakladatelem Matice. Také ti, kdož buď pod šifrou nebo pod fiktivním jménem chtějí býti členy Matice, mohou býti jen svolením Sboru přijati.

Podobně ročních vkladů zakladatelských rokem 1862 ubývati počalo.

Léta 1861	dělaly ještě 3110 zl. 75 kr.,	nejv. v pros.	528 zl. 25 kr.
		nejm. v září	120 „ 75 „
roku 1862	„ již jen 1751 „ — „	nejv. v pros.	381 „ 75 „
		nejm. v srpnu	52 „ 50 „
„ 1863	„ 1824 „ 50 „	nejv. v pros.	395 „ 75 „
		nejm. v srpnu	51 „ 25 „
„ 1864	„ 1445 „ 20 „	nejv. v pros.	323 „ 25 „
		nejm. v dubnu	47 „ 25 „
„ 1865	„ 1515 „ 25 „	nejv. v pros.	214 „ 25 „
		nejm. v srpnu	52 „ 50 „
„ 1866	„ 988 „ — „	nejv. v pros.	278 „ 75 „
		v květ. a srpnu po 10 zl. 50 kr. a v červenci za okkupace pruské docela nic,	
„ 1867	„ 1441 „ 45 „	nejv. v únoru	293 „ 50 „
		nejm. v září	23 „ 10 „
„ 1868	„ 979 „ — „	nejv. v říjnu	145 „ 50 „
		nejm. v dubnu	10 „ 50 „
„ 1869	„ 1157 „ 24 „	nejv. v pros.	209 „ — „
		nejm. v červnu	36 „ 12 „
„ 1870	„ 682 „ 71 „	nejv. v listop.	152 „ 50 „
		nejm. v září	15 „ 75 „
„ 1871	„ 1106 „ 60 „	nejv. v srpnu	157 „ 50 „
		nejm. v květnu	11 „ 50 „
„ 1872	„ 760 „ 51 „	nejv. v březnu	143 „ 50 „
		nejm. v listop.	10 „ 50 „
„ 1873	„ 874 „ 63 „	nejv. v září	184 „ — „
		nejm. v dubnu	10 „ — „

Jak těsný byl peněžný stav Matice po roce 1861, jde na jevo i z toho, že Sbor Matičný v říjnu 1862 žádal Výboru Musejního, aby, hledě k neskvělým peněžitým poměrům Matice České, dal jí z důchodů svých náhradu za uveřejňování

zpráv o schůzích musejních, které Výbor pravidelně v Časopise Musejním otiskovati dával. Ještě před rokem 1859 dávala Matice Museu jistá procenta darem a nyní dožadovala se na něm skrovné náhrady za tisk.

Srovnáme-li dotčené vklady s výše položenými počty nových členů v týchž letech, shledáme, že summy vkladů nepostupují ani neklesají rovnou měrou s čísly, která naznačují počet nových členů. Tak na př. r. 1868 přistoupilo členů nejméně (13) a přece toho roku sešla se větší summa vkladů (totiž 979 zl.) nežli v letech 1870, 1872 a 1873, kde se 14 a 21 členů bylo přihlásilo. Léta pak 1866 a 1870 mají sice stejný počet přibylých členů, totiž po 14, a přece úhrn ročních vkladů jest v nich nestejný; totéž vidíme při letech 1872 a 1873, kdež po 21 nových přistoupilo. Nesrovnalosti takové pochodí odtud, že summa ročního vkladu nezávisela pouze na počtu nových členů, nýbrž i na velikosti jednotlivých vkladů, pokud totiž ročně skládány příspěvky jen po 5 zl. 25 kr., po 10 zl. 50 kr. neboli také po 15 zl. 75 kr. a 21 zl. či dokonce i celé vklady, t. j. 52 zl. 50 kr. (při osobách) a 105 zl. (při ústavech).

Jako však celoročních vkladův až do roku 1873 více méně ubývalo, tak jich rokem 1874 za příčinou praemií zase přibývalo.

Roku 1874 obnášely	1918 zl.	25 kr.	nejv. v pros.	445	zl.	—	kr.
(proti 874 zl. roku předešlého)			nejm. v září	21	„	—	„
Roku 1875 obnášely	1870 zl.	— kr.	nejv. v pros.	307	„	50	„
			nejm. v srpnu	52	„	50	„
„ 1876 „	2622 „	50 „	nejv. v pros.	545	„	—	„
			nejm. v červnu	75	„	25	„
„ 1877 „	2404 „	— „	nejv. v pros.	770	„	50	„
			nejm. v srpnu	42	„	—	„
„ 1878 „	3282 „	75 „	nejv. v pros.	981	„	75	„
			nejm. v červnu	88	„	50	„
„ 1879 „	3966 „	75 „	nejv. v pros.	1306	„	50	„
			nejm. v srpnu	89	„	50	„

Roku 1880 obnášely 3428 zl. 25 kr. nejv. v pros. 1350 zl. — kr.
nejm. v črvc. 57 „ — „*)

Základní jistina množila se následkem příspěvků, jež se k doplnění summy 100.000 zl. scházely, za této doby každým rokem. Na konci periody předešlé, totiž r. 1860, obnášela jistina 79.120 zl. $2^5/_6$ kr.; ježto však toho roku Sbor pro veliká vydání opět třetinu předepsanou ke kapitálu nepřirazil, postoupil tento na konci r. 1861 pouze na 79.465 zl. $52^3/_4$ kr. Ale odtud vystupoval každým rokem, až posléze r. 1867 dotčená žádoucí míra dosažena byla.

I vykazuje se jmění základní takto:

Na konci	roku	1861	obnášelo	79.465	zl.	$52^3/_4$	kr.
„	„	1862	„	80.825	„	25	„
„	„	1863	„	87.629	„	39	„
„	„	1864	„	91.654	„	$81^9/_{12}$	„
„	„	1865	„	96.715	„	20	„
„	„	1866	„	98.289	„	$39^1/_2$	„
„	„	1867	„	100.832	„	72	„

Odtud Sbor nebyl dále stanovami vázán k základnímu jmění něco přirážeti; shledáváme tedy, že od léta 1867 kapitál sice po každé z příčin vedlejších více méně nad summu 100.000 zl. vystupuje, ale nikdy pod ni neklesne. Jestiť výkaz jeho následující:

Na konci	roku	1868	činil	101.531	zl.	$90^{11}/_{12}$	kr.
„	„	1869	„	102.335	„	$68^5/_{12}$	„
„	„	1870	„	102.507	„	4	„
„	„	1871	„	100.953	„	27	„
„	„	1872	„	102.298	„	6	„
„	„	1873	„	103.038	„	3	„
„	„	1874	„	104.311	„	91	„
„	„	1875	„	102.934	„	83**)	„

*) Všecka zde uvedená čísla jsou podána dle Zápisní knihy matičné i dle účtů matičných.

**) V příslušném protokole od 16. února r. 1875 se dokládá, že jistina matičná klesla na 99.227 zl. 32 kr., poněvadž propadl kapitál 3675 zl. na domě 1288-II., vyhořelém to mlýně, asi r. 1849 pojištěný; ale

Na konci roku	1876	obnášel	100.184	zl.	42	kr.
„ „	1877	„	101.480	„	81	„
„ „	1878	„	102.941	„	22	„
„ „	1879	„	101.861	„	33	„
„ „	1880	„	102.838	„	95	„ *).

A v této summě jsou obsaženy mimo nemalé příspěvky k fondu výše již uvedené též některé odkazy, jež Matici České vlastenečtí její přátelé učinili. Zasluhují pro svůj spanilý podnět tím vděčnějšího připomenutí, že pochodí na mnoze z třídy střední čili měšťanské. Tak odevzdal Sboru v prosinci 1863 dr. Rieger 100 zl., jež mu poslal p. Příza z Olomouce jakožto odkaz po své matce. R. 1866 odkázal farář Šimon Vrána, dávný přítel Matice, 105 zl., léta 1867 měšťan pražský Štěpán Langer 100 zl. a r. 1868 Jan Čech z Domažlic 45 zl. Také druhý kurator Matice České Hanuš hrabě Kolovrat-Krakovský odkázal roku 1872 Matici legát 1000 zl.**) Jistý p. Táborský daroval v březnu 1873 Matici 10 zl. Největšího odkazu dostalo se až potud ústavu našemu od manželů Lauterbachových v Praze. Frant. Lauterbach, měšťan pražský, byl zprvu mlékařem; nashromáždiv si ne-

---

tento schodek podle snesení Sboru nahrazen býti měl zakoupením úpisů hypotheční banky v nominalní ceně 800 zl. Což také se stalo, tak že jistina opět nad 100.000 vzrostla. Dotčený mlýn náležel Benediktu *Šimůnkovi* a byl jeden z mlýnů Loďkových nebo Šerlinských, tak řečených, naproti ostrovu Žofínskému. Byla to jediná pochybená hypotheka Matice České. Viz str. 199.

*) Summa tato na konci r. 1880 takto se vykazuje:

1. na jistinách či hypothekách	41.394	zl.	—	kr.
2. na úpisech národní půjčky (jednot. dluhu státního)	15.600	„	—	„
3. na zástavních listech hypotheční banky	41.700	„	—	„
4. na úpisech půjčky města Prahy	1.000	„	—	„
5. ve spořitelně	500	„	—	„
6. hotovost v pokladně	50	„	—	„
7. nedoplatky úrokové	283	„	50	„
8. výdajná hotovost v příruční pokladně	2.311	„	45	„
	102.838	zl.	95	kr.

Cena zásob skladních, jež v tom obsažena není, páčí se na 58.562 zl. 31 krejcar.

**) Protokol matičný od 16. října 1872.

malého jmění, nepřestával čítati v knihách českých a zachoval si tak i vědomí národní. Odtud se stalo, že, odkázav sice užitky ze jmění svého manželce Marii, doložil, aby po smrti její připadlo národním ústavům českým. A skutečně také paní Marie Lauterbachová, když ovdověla, mimo jiné r. 1876 i Matici dala upsati 2600 zl. stř., začež jí ode Sboru vysláním dvou členů zvláště poděkováno. A když v únoru 1878 zemřela, vstoupila Matice také v užívání dotčeného kapitálu.*) V lednu 1880 bylo Sboru p. Háčkem, notářem příbramským, oznámeno, že A. Beer, c. k. ředitel hornické akademie, Matici odkázal 500 zl., které po smrti jeho universalní dědičky, slečny Jos. Hrachovcové, vyplaceny budou.

Ale i z příbuzného Slovenska dávní vlastenci zpomněli na ústav náš. Tak Jonáš Záborský, farář v Zupčanech v Uhřích, r. 1875 Matici věnoval 2000 zl., z nichž do jeho smrti úroky se mu vypláceti měly. Šlechetný vlastenec podepsav příslušnou smlouvu, žádal Sboru, aby o jeho daru nic do novin nepřišlo, žeby snadno mohl míti z toho nějaké pronásledování.**) Ale nedlouho potom skonal, čímž připadl onen odkaz Matici. Na památku zemřelého dárce Sbor 16. února 1876 ustanovil, aby dvěma Slovákům dávaly se knihy matičné. Tyto nadace uděleny Frant. Sasinkovi a Gustavovi Augustinymu. Konečně odkázal Josef Viktorin, farář na Vyšehradě v Uhřích, 1000 zl., kterýžto legát Matici r. 1876 vyplacen u budapeštského berního úřadu přispěním dra. Tomáše Černého v Praze a dra. Tragyho v Pešti.

Tak dospěl ústav náš tím šlechetným vlastenectvím, z něhož povstal a vznikl, k pevné peněžní podstatě nynější.

Co se týče *literarní činnosti* za této doby, v té příčině Sbor byl až do roku 1867 opět hlavně zaměstnán *otázkou časopiseckou.* Bylo na svém místě již v periodě předešlé

---

*) Mimo Matici odkázány 4000 zl. Svatoboru, 2000 Českému Museu, po 1000 zl. Sokolu, Akademickému čtenářskému spolku a Matici lidu. O vyřízení této dědické věci horlivě se přičinil dr. Jakub Škarda.

**) Protokol matičný od 10. listopadu 1875.

vyloženo, že Sbor se 21. března r. 1860 na tom usnesl, aby všecky tři časopisy, *Musejník*, *Živa* i *Památky*, vydávaly se rokem 1861 zcela nákladem matičným; spolu přikázán každému z nich zvláštní obor: *Musejníku* literatura, filologie a filosofie, *Památkám* místopis, archaeologie a dějepis, *Živě* pak nauky přírodní.

Každý zakladatel měl právo odebírati jeden časopis zdarma, druhé dva mohl dostávati za poloviční cenu 1 zl. 50 kr. Oznámeno tedy, aby se zakladatelé přihlásili do konce listopadu, který list kdo chce odebírati; kdo však se nepřihlásil, o tom se mělo za to, že míní odebírati Musejník. I přihlásilo se do konce roku 1860

712 zakladatelů o Musejník,
249 „ „ Živu,
190 „ „ Památky.

Mimo to předplatilo se za sníženou cenu

na Musejník . . .	9	zakladatelů,
„ Živu	42	„
„ Památky . . .	45	„
„ oba poslední . .	90	„

Objednáno tedy celkem	721	exemplářů	Musejníka
	381	„	Živy,
	325	„	Památek.*)

Bylo viděti hned v prvním roce, že noví dva časopisové nemají velké přízně; i při zoužené formě Musejník podržel vrch. Nehledě zajisté již k nemalému počtu těch, kteří se o Musejník přihlásili, bylo i o většině ostatních zakladatelů za to míti, že též Musejníka si přejí. Ano r. 1861 Štorch ve Sboru jménem mnoha zakladatelů přednesl stížnosť, žeby Časopis Musejní odebírali, ale že zásoba jeho je rozebrána, čímž mnohému řada ročníkův toho časopisu přetržena jest. Pročež Sbor ještě roku 1861 dal 1. a 2. svazek Musejníka téhož

*) Sbor ustanovil, aby se tisklo 1700 exemplářů Musejníka a po 1300 Živy a Památek; z nich určeno 1500 exemplářů Musejníka, 1000 Živy a 1000 Památek pro zakladatele zdarma; pak 200 exemplářů Musejníka, 100 exemplářů Živy a 100 exemplářů Památek na předplacení.

roku v druhém vydání vytisknouti, a 3. i 4. svazku pak také vytištěno o 500 exemplářů více; neboť tolik ono 2. vydání prvních dvou svazkův obnášelo.

Za redaktora Časopisu Musejního ustanoven místo Nebeského Výborem Musejním 21. června 1861 Ant. Vrťátko.

Sbor chtěje znova přispěti k většímu rozšíření Památek a Živy, ustanovil již 19. února 1862, aby zprávy musejní a matičné i bibliografie, které až potud jen k Musejníku se připojovaly, přikládány byly také k těm exemplářům Památek a Živy, jež zakladatelé místo Musejníka zadarmo odebírali. Než ani tím opatřením oběma časopisům hrubě se neprospělo. Roku 1862 potřebovalo se jen 556 exemplářů Památek a 686 exemplářů Živy, kdežto ostatní zakladatelé Musejník odebírali; i usnesl se Sbor, aby na rok 1863 tisklo se 2700 exemplářů Musejníka, ale Živy a Památek jen po 800 exemplářích.

Jest pochopitelno, že Purkyně, tento vlastní zakladatel Živy, byl nespokojen takovou vlažností obecenstva matičného naproti Živě; zanášelť se v červnu 1862 již tou myšlenkou, aby Živa přestala vycházeti; místo ní měly se některé přírodovědecké spisy vydávati, jmenovitě fysika, zoologie, anatomie a fysiologie. Ale brzo zanechal toho úmyslu, doloživ ve schůzi 15. října 1862, že upouští od svého návrhu k žádosti z mnoha stran naň učiněné.

Tři časopisy matičné vycházely tedy dále i r. 1863; ale účastenství k Památkám a Živě nerostlo. Nad to patrně již klesal od roku 1862 počet údů k Matici přistupujících, a tím také ubývalo Sboru peněz výdajných, zvláště když rokem 1864 bylo mu po 5 let nahrazovati ty 3000 zl., které k jistině scházely. Kromě toho vzrostl náklad vydáváním tří časopisů místo jednoho velice. Vždyť r. 1863 vydáno na Musejník 2433 zl. 41 kr., na Živu asi 1562 zl. 89 kr., na Památky 1111 zl. 36½ kr.

Proto již ve schůzi dne 26. června 1863 ozval se ve Sboru hlas, aby opět vydával se časopis toliko jeden, který by také vědy v Živě a Památkách pěstované vzdělával. Avšak Sbor

dobře předvídal obtíže na obě strany, pročež neučinil konečného hned usnesení. Teprva ve schůzi 28. října znova o časopisech rokováno. Přátelé Živy chtěli tomu, aby časopis ten i dále vycházel, ano také přírodovědecký Sbor přípisem zvláštním přimlouval se za Živu. Konečně prohlásil se kurator hrabě Harrach, že na r. 1864 potřebný schodek na Živu, který vypočten na 1300 zl., sám doplní, což Sbor s potěšením k vědomosti přijal. Nedávala se však Živa odtud zakladatelům zdarma, nýbrž jako dříve před r. 1861 za polovičnou cenu; náklad její vyměřen na 700 výtisků.

Ale Výbor Musejní pokládal za svou povinnosť, aby také ze své strany oba časopisy, Živu i Památky, stejnou měrou podporoval, protože byly orgány dvou sekcí musejních a dvou hlavních směrů činnosti vědecké. I povolil z důchodů musejních každému z nich na r. 1864 podporu 400 zl. r. č. S touto pomocí uvázal se knihkupec Kober i v další vydávání Památek, z nichž však dějepis vyloučen a Musejníku navrácen byl. Za příčinou těch proměn tedy opět jako před rokem 1861 oba tyto časopisy vycházely podporou musejní a zakladatelům matičným dávány za poloviční cenu.

Sbor Matičný tedy vrátil se, po nezdařených pokusech s dvěma časopisy druhými, opět k prvotnímu spůsobu vydávání Časopisu Musejního; tento tištěn r. 1864 ve 3500 exemplářích a vydáván zakladatelům opět jediný zadarmo.

Avšak toto vyřízení otázky časopisecké nebylo konečné; ještě na sklonku téhož léta 1864 objevila se opět v poradách sborových. Zavdala k tomu příčinu neustálá vlažnosť čtenářstva k Živě, tak že od dalšího jí vydávání upuštěno. Z té příčiny přimlouvali se Purkyně a Krejčí ve schůzi dne 16. listopadu, aby odtud Časopis Musejní stejnou měrou a pod zvláštní redakcí otevřen byl také naukám přírodním. K uvážení té věci zvolena kommisse, jejímiž členy byli Krejčí, Rieger, Štorch, Tomek a Vrťátko. A již 30. listopadu jednáno ve Sboru o návrzích tou kommissí učiněných, které i hned jednohlasně schváleny byly.

Rokem 1865 měl býti Časopis Musejní upraven na spůsob nějaké Revue a měl tedy s vyloučením přísně vědeckých článkův obsahovati rozpravy, které by pro vzdělané čtenářstvo vůbec byly nejen poučné, ale formou a slohem i zajímavé a zábavné. Vyjma belletristiku a denní politiku, Musejník měl přinášeti práce ze všech věd; zvláště vytknuto, aby v jasných přehledech vyličoval důležité pokroky v rozličných odborech lidského vědění, jmenovitě aby pravidelně podával ve stručných úvahách výroční postup a vývoj literatury české. Takové kritické přehledy měly však, než by se vytiskly v Časopise Musejním, Sboru Matičnému předloženy a od něho posouzeny býti; mělo se tedy s nimi v tom ohledu podobně naložiti jako s každým spisem Matici podaným. Naproti tomu vyloučeny z Musejníka dosavadní bibliografické přehledy, protože jednak tehdáž v listech literarních, ano i o sobě se uveřejňovaly, jednak v Musejníku mnoho místa zabíraly; avšak zprávám musejním a matičným dosavadní místo ponecháno.

Redakce Musejníka takto změněného svěřena pánům Vrťátkovi, Krejčímu a Vojtěchu Šafaříkovi, kteří však o redigování článkův dle materií či nauk rozděliti se měli. Oekonomická správa časopisů zůstala tak jako posud při bibliothekáři Vrťátkovi.*) Zároveň však Sbor na tom zůstal, aby o přijetí článkův do časopisu všickni tři redaktoři v společných poradách se sjednávali, tak že článek jen tehdy do Musejníka položen býti měl, když všichni tři k tomu svolili, jinak měli se odvolati ke Sboru.

Tímto novým zřízením Časopisu Musejního měly z něho vyloučeny býti všeliké články suchoparné, třeba i vědeckým obsahem jinak vynikaly. V příčině takovýchto přísně vědeckých článkův a monografií Sbor uzavřel, aby se uveřejňovaly nákladem Matice ve zvláštním Sborníku, který měl ve lhůtách neurčitých, jakby se totiž práce scházely, vycházeti. Do

*) Honorár za redakci, který posud obnášel 240 zl., zvýšen na 256 zl.; polovice připadla Vrťátkovi, po čtvrtině náleželo každému z obou druhých redaktorů.

Sborníka přijímati se měly jen vědecké práce původní a samostatné, o přijetí jich pak měl rovněž Sbor rozhodovati tak jako o spisech vůbec, které Matice svým nákladem vydávala. Každý svazek Sborníka měl býti asi 12 archů silný a měl také obsahovati bibliografii všech vědeckých a vůbec literarně důležitých spisů.*)

Plán ten strany Musejníka i Sborníka, jak byl řečenou kommissí předložen a Sborem schválen, viděl se býti v nejednom ohledu včasným a příhodným. Kdož chtěli stopovati rozvoj vědeckého zkoumání ať ve směru filologicko-historickém nebo přírodozpytném a přáli jen rozpravám přísně vědeckým, měli nalézati vhodné čtení ve Sborníku. Ostatním pak zakladatelům — a těch byla veliká většina — měl býti Musejník případným zdrojem řádného vzdělání obecného a národního, podávaje jim světlé a lahodné obrazy o postupu vzdělanosti domácí a cizí.

Ale spůsob, jakým se to mělo díti jmenovitě při Musejníku, neosvědčil se hned prvním rokem svého trvání. Vedla k tomu dílem již složitá redakce; neboť velice stížila řádné provádění pevně vytknutého programmu, zvláště když redaktoři, jsouce jinak nemálo zaměstnáni, nemohli se častěji scházeti a časopisu potřebné péče věnovati. Ještě více však vadila zásada, že každému článku, jenž přijat býti měl, potřebí bylo schválení všech tří redaktorů. Tím jednotná redakce ještě více stížena, spisovatelům pak, kteří posud do Musejníka přispívali, vštípena nechuť proti tomuto časopisu, když každé práci jejich bylo přestáti tak těžkou zkoušku tří censorův, než se dostati mohla do tisku. I povstaly z toho záhy nesnáze jak mezi redaktory tak mezi jimi a spisovateli, které pohnuly nejprve bibliothekáře Vrťátka k tomu, že 15. března 1865 písemně redakci složil, poukázav na nemilé následky a obtíže mnohačlenné redakce. Na místo jeho zvolen prof.

---

*) Formát Sborníka měl býti o něco větší než formát Musejníka za příčinou dřevotisků; písmo a honorár jako při Musejníku. Stran vydávání a předplácení Sbor vydal zvláštní pozvání k obecenstvu v Časopise Musejním.

Jan Lepař a za Vojtěcha Šafaříka, tehdáž churavého, jako náhradník sekretář Nebeský.

Než nový přední redaktor za krátký čas znamenal tytéž vady a neshody jako předchůdce jeho. Stalo se, že si zjednal od jistého spisovatele článek, ale práce ta neshledána od ostatních redaktorů za vhodnou pro Musejník. Tím způsobem ocitnul se Lepař v nemalých nesnázích. Bylo sice v instrukci pro redaktory doloženo, že v takových neshodách rozhoduje Sbor; ale když Sbor dlouho nezasedal, prodlilo se rozhodnutí a tím i vydání časopisu. Lepař seznav takové obtíže, složil redakci přípisem od 1. května 1865. Ale Sbor i hned zmírnil dosavadní pravidlo strany rozhodování o článcích potud, pokud 30. května uzavřel, že stačí, když jen dva redaktoři článek schválí. Přední redaktor vždy musel býti mezi schvalujícími, druhý pak ten redaktor, do jehož oboru článek náležel: Krejčí tedy při rozpravách přírodovědeckých, Šafařík pak nebo jeho zástupce při článcích ostatních. Na základě těchto změn podržel Lepař k žádosti Sboru redakci hlavní.*)

Než r. 1866 nastalo opět rokování o Časopise Musejním podnětem Jirečkova spisu již na str. 195 řečeného, který se týkal vydávání knih matičných. Kromě spůsobu, jakby dále měly se vydávati knihy matičné, promluveno tam i o Časopise Musejním. Vyloženo v tom spise, jak Musejník, naukám vůbec věnovaný, měl svůj čas a velmi prospěšně že působil v dobách, kde písemnictví naše v úzkých mezích se pohybovalo; nyní však že již nemůže vyhověti, kde počet čtenářův zvláště takových u veliké míře se rozmnožil, kteří u čtení svém za směry zcela rozdílnými jdou, jedni libujíce si ve čtení přírodnickém, jiní v historickém a opět jiní ve filologickém neb filosofickém. To sice Sborem samým bylo již dříve uznáno, když jal se vydávati kromě Musejníka

*) Neshoda redaktorů výše vyložená objevila se jmenovitě při posuzování článku professora Týna o významu předložky *s* ve slovesech. Neshoda tato byla sice pak vyrovnána, než Týn vzal článek svůj přece nazpět a vydal jej o sobě.

i Živu a Památky. Ale protože za příčinou velikého nákladu a slabého účastenství obecenstva Matice nemohla trojí časopis snésti, navráceno se zase k Musejníku, aby opět všem směrům učinil zadost. A to vyhlásil dotčený spis Jirečkův za anachronismus, který životní síly nemá, protože snaží se spojiti směry, jež spojiti se vzpírají.

Z té příčiny Jireček navrhoval, aby se vydávaly Sborníky pro jednotlivé příbuzné obory, jeden pro nauky přírodní, jiný pro historii a zeměpis, jiný pro filosofii, filologii a literaturu atd. Každý Sborník měl býti veden zvláštním redaktorem, který měl právo Sboru Matičnému vydání jednoho svazku navrhnouti, jakmile by se mu sešlo aspoň s deset tiskových archů příhodného materiálu. Sborníky měly podávati práce původní, totiž „výsledky vlastního zkoumání nebo aspoň samostatné vzdělání výsledků cizích se zvláštním zřetelem k vědě naší." Obecenstvo majíc výběr na vůli, brzo by prý se seřadilo k jednotlivým Sborníkům, a v krátce by se ukázalo, na jakém počtu odbyt se ustálí. K ohlašování účtů matičných, vkladů, vydaných knih atd. měl Sbor vydávati každoročně nějaký Věstník. Zařízení navrhované mělo ve skutek vejíti počátkem roku 1867. *)

O návrzích, v onom pamětním spise obsažených, rokováno ve Sboru 28. března 1866; uvážení jich konečné vzneseno na kommissi, do níž zvoleni Erben, Krejčí, Tomek, Vrťátko a Zelený. Ti vzali v úvahu celou dosavadní vědeckou činnosť Sboru Matičného. Nový spůsob u vydávání knih matičných, jak na svém místě byl vyložen, schválili, i zaveden rokem 1867; ale s návrhem na zrušení Musejníka kommisse se nesnášela, ač vydávání Sborníka pro rozličné obory vědecké v zásadě již dříve Sborem bylo přijato.

Zatím poděkovali se dne 18. dubna 1866 z redakce Musejníka Krejčí i Šafařík, hledíce ku překážkám, které z trojčlenné redakce samy sebou vycházely; a tak odtud

*) Viz příslušné protokoly matičné a ono promemoria „Některé myšlenky o zvelebení Matice České" v registratuře Matice České.

redigoval Musejník Lepař sám. Redaktorovi při tom uloženo, aby lhůty u vydávání vždy dodržel, lepší opět spisovatele v Musejníku soustředil a jmenovitě také socialní vědy, slovanské literatury a vědeckou literaturu vůbec pěstoval.

Pro vědy přírodní, ač po jistou míru ani z Časopisu Musejního vyloučeny býti neměly, vydáván opět časopis Živa. K vybídnutí prof. Krejčího uvolil se totiž na rok 1867 dr. Edv. Grégr za subvenci 500 zl. od Matice a 150 zl. se strany přírodovědeckého Sboru náklad Živy na sebe vzíti s tím závazkem, že ji zakladatelům Matice za levnější cenu 1 zl. 50 kr. ročně dávati bude. Časopis ten měl vycházeti o 4 sešitech pětiarchových ročně, a Krejčí i Purkyně uvázali se k žádosti Sboru opět v redakci Živy, která po celoroční přestávce znova vycházela.

Ale i po tom vyřízení otázky časopisecké bylo Sboru v krátce uvažovati osud Časopisu Musejního. Vedl k tomu přípis redaktora Lepaře ke Sboru ode dne 14. října 1867. Lepař ukázal nejprve k tomu, jak programmu dne 30. listopadu 1864 Sborem vyměřenému a pak 18. dubna 1866 změněnému vyhověti se snažil. Ročník 1865 a 1866 skutečně jevil pěkný výběr článkův. Byly tam rozpravy historické, mathematické, přírodopisné, literarní, zeměpisné, mluvnické, aesthetické, paedagogické a některé kritiky. Také formou byly i širšímu obecenstvu příhodné. Ale přes to nebylo Lepařovi možno některých důležitých článků zmíněného programmu vyplniti; jmenovitě nepodařilo se mu podati v kritickém přehledu výročním postup a vývoj literatury české a dostatečně pěstovati rozbory a úvahy o vědecké literatuře jinoslovanské, k čemuž i Jirečkův spis zřejmě ukázal.

Tomu ovšem překážely již dílem ty časté změny, v programmu i v redakci Časopisu Musejního činěné, nejvíce však nedostatek úvah o jednotlivých spisech, které by redakci základem býti mohly k sepsání přehledů literarních. A ony kritiky o každém důležitém spise skládati i zároveň takové přehledy podávati, k tomu nestačil Musejník, jsa obmezen počtem šesti archů na jedno čtvrtletí, třeba by se oba do-

tčené úkoly byly i jinak redakci podařily. Proto redaktor žádal, aby se objem jednotlivých sešitů na sedm až osm archů rozšířil, jmenovitě pak aby z počtu těch archů zpráva musejní, která obyčejně $1^1/_2$ archu činila, vyňata byla. Zároveň Sbor se vyjádřiti měl, má-li bibliografie česká v jisté míře do Musejníka opět se přijímati, jakož s mnoha stran si žádáno.

Sbor vida nesnáze, s nimiž redakci Musejníka zápasiti bylo, umínil si otázku časopiseckou znova uvážiti v poradě širší, nežli to ve Sboru možná bylo. I svolal k 10. listopadu 1867 zvláštní schůzi, k níž pozváni byli: Palacký, Rieger, Ferdinand Schulz, Malý, Lepař, Vocel, Zap, Emler, Edv. Grégr, Jan Skrejšovský, Vinařický a Staněk. Z pozvaných nepřišel Palacký, Malý a Skrejšovský.

V poradě o to nastalé rozcházela se mínění podstatně. Jedni měli za to, že třeba Musejník rozšířiti, aby opět mohl pěstovati větší měrou také vědy přírodní; neboť v též schůzi dr. Edv. Grégr oznámil, že pro nedostatečný počet odběratelů nebude moci Živy r. 1868 vydávati. Grégr se zároveň přimlouval za to, aby byl Musejník časopisem zcela vědeckým, maje býti skladištěm prací vědeckých i uveřejňovati pokroky nauk v jasném přehledu. Naproti tomu dokazováno, že Časopis Musejní rozšířiti nelze již pro nedostatek důchodů, které téměř každým rokem klesaly. A proti tomu, aby Musejník stal se časopisem čistě vědeckým, namítáno právem to, že nynější program, dle něhož měl býti Musejník jakousi Revuí pro širší vzdělané obecenstvo, teprv nedávno byl ustanoven. Sbor tedy nemohl hned zase novou změnu s listem učiniti, nenabyv dosud zkušenosti, zdali obecenstvo s tím směrem spokojeno není. K tomuto mínění klonila se většina přítomných. Podle ní měly tedy také články čistě vědecké vydávati se, tak jako dříve již uzavřeno, ve zvláštních Sbornících, které arci neměly vycházeti pravidelně, nýbrž pokud by práce do nich příhodné na pohotově byly.

Konečně tedy ve schůzi sborové 11. prosince 1867 uzavřeno, aby Časopis Musejní zůstal i dále ve svém objemu

a spůsobu, Sborník pak vědecký měl se vydávati ve volných sešitech ve dvou odděleních: *první věnováno jazykozpytu, dějepisu a filosofii, druhé oboru mathematicko-přírodovědeckému a nazváno Živou.* Na Spolek historický, na musejní Sbor archaeologický a přírodovědecký vzneseno, aby články pro Sborníky odporučovaly; ale přes to Sbor Matičný si zůstavil právo, články takové dávati ještě i jinak posuzovati. Na Sborník věnováno Sborem ročně 1200 zl., a honorár určen na 24 zl. za tištěný arch. Zakladatelé měli právo na svůj účet Sborník zdarma vybírati jako kteroukoli knihu matičnou. První svazek Sborníka vyšel r. 1868.

Také Musejník náležel ke spisům, které zakladatelé mohli si voliti nebo nechati; počítán za 3 zl. a tisklo se ho 2500 exemplářů.

Památky vydával Sbor archaeologický ročníkem XV. začínaje nákladem svým; ale k žádosti jeho povolena Sborem Matičným na r. 1869 podpora 300 zl., začež členové Matice ten časopis v snížené ceně dostávali. Podpora tato dávána z dotace na Sborník historicko-filologický, protože v Památkách nalézají se rozpravy, které by i do Sborníka přijímati se mohly. Sbor nepřestával ani dále podporovati tento orgán pro vlastenecké starožitnosti, ale pohříchu nedocházely Památky u obecenstva podpory zasloužené.*)

K žádosti prof. Krejčího zvýšena Sboru přírodozpytnému na r. 1870 dotace na 800 zl., a když později vycházel přírodopisný časopis *Vesmír,* jal se Sbor Matičný každého roku odebírati pro milovníky přírodopisného čtení mezi zakladateli 100 exemplářů, jež od r. 1874—1879 rozebrány jsou. Také starší ročníky Památek a Živy docházely později opět povšimnutí obecenstva; jsouť mnohé ročníky od léta 1854 až 1863 rovněž rozprodány.

---

*) Památky vycházely od r. 1854—1863 nákladem Matice, r. 1864 nákladem Kobrovým, r. 1865 nákladem Sboru archaeologického, r. 1866 a 67 nákladem dra. Skrejšovského; od roku 1868 vycházejí nákladem Sboru archaeologického, a to tak, že i dále zakladatelům v levnější ceně se prodávají.

V redakci Časopisu Musejního stala se r. 1870 změna. Ředitel Lepař složil ji začátkem listopadu toho léta pro přílišná zaměstnání úřední; i byl na jeho místo zvolen známý historický badatel dr. Jos. Emler, jenž si mimo jiné též předsevzal v Musejníku, jakožto orgánu neodvislém, pěstovati nestrannou kritiku.

Vedle Musejníka vycházely Sborníky ve volných sešitech i dále: *Sborník pro historii, filologii a filosofii* vyšel r. 1868, 1870, 1871 a 1873; *Sborník přírodovědecký* vydán r. 1869, 1870, 1871, 1872, 1874 a 1878 a vykazuje větší objem nad Sborník onen.*)

Musejník vycházel od r. 1874 ve 2000 exemplářích. Podle usnesení Sboru věnován padesátý ročník, totiž roku 1876 vydaný, památce zakladatele toho časopisu Frant. Palackého; i vydán také toho roku z té příčiny v 50 arších. Roku 1878 vyšel ke všem posavadním padesáti ročníkům zevrubný rejstřík, kustodem universitní bibliotheky V. Schulzem sestavený a min. Jirečkem zredigovaný. A vedle uzavření Sboru ze dne 17. ledna 1877 vydáván odtud Musejník čtvrtletně o 8 arších textu, tedy o dva archy více než dříve; v kterémžto objemu zprávy musejní a matičné počítány nejsou. Zároveň vydání Musejníka o 200 exemplářů zvýšeno. Na matičnou knižku dáván za 3 zl. 50 kr., tedy o 50 kr. více než před tím.

Časopis Musejní nabývá čím dále tím více opět svého vědeckého spůsobu, vzdělávaje vedle ostatních nauk hlavně dějepis, literaturu a jazykozpyt slovanský, a tu zase předkem československý. I má nyní vedle přání Sboru podávati též stručné nekrology spisovatelů českých. —

Nesnáze svrchu vypsané, které Sbor měl s časopisy, a nemalý náklad jimi spůsobený stížil Sboru velice *ostatní činnosť literarní,* jmenovitě do r. 1867, než jistina 100.000 zl. konečně doplněna byla. U vydávání *samostatných spisů* Sbor

---

*) Dle rozpočtu na r. 1873 Sbor ustanovil na Sborníky 1200 zl. a na Musejník 2200 zl.

přihlížel rokem 1861 nejprve k těm, které za předešlé doby nebyly ukončeny a hlavně pro neblahý stav peněžný odložiti se musily. Nejvíce se tehdy opozdily, a to zvláště pro veliký náklad na časopisy, *Geologie* od Jana Krejčího a *Materiál ke slovníku technologickému* od Arnošta Vysokého, jakkoli Sbor užitečnosť jich uznal.

O Geologii výše řečeno, že již r. 1856 posouzena byla, i že se jí kromě pochvalných soudů od Kořistky a Šafaříka, také příznivého zdání od Štulce dostalo. Když pak spis Maticí nevydáván, vyšel první jeho sešit r. 1859 nákladem knihkupce Augusty v Litomyšli, a v letech 1860, 1861 a 1863 vytištěny tam ještě tři sešity, tedy celkem čtyry. Sbor také odebíral asi 500 exemplářů každého sešitu; mělť spis zejména z počátku hojný odbyt. Pohříchu první vydání Geologie vinou nakladatele Augusty, který náhle do Ameriky se odstěhoval, zůstalo neukončené; teprva v letech 1877—79 vyšlo pomocí Matice to výborné dílo celé v důkladném zpracování, k němuž skladatel užil všech pokroků vědeckých doma i v cizině zatím učiněných.

Co se týče *Vysokého Materiálu* ke slovníku technologickému, ten podán Matici — aspoň část s písmeny A až D — také jako Geologie již r. 1856 a později ostatek. Celý spis tištěný má 512 stran a dělí se ve dvě části: první, větší, obsahuje *vlastní česko-německý slovník;* druhá, menší, jest německo-český *ukazatel.* Nalézá se tam přes 3000 hornických, hutnických, mlynářských a uhlířských názvů, spisovatelem za sedm let sebraných. Jsou to názvy z lidu a ze spisů českých i jinoslovanských, z příslušné terminologie polské a ruské. Skladatel se varoval přílišného purismu a u každého slova uvedl pramen nebo zasilatele. Posuzovatelé toho materiálu, Špatný a Krejčí, pochválili tu práci velice. Jmenovitě Krejčí se pronesl v posudku svém od 1. května 1859, že skladatel sebral nejen mnoho slov z lidu, nýbrž že se ohlédl v literatuře staré i nové a v slovnících toho druhu jinoslovanských. Kromě názvů hornin obsahuje ona sbírka slovařská též stručné a velmi dobré popisy nástrojů, hutních prací atd.,

tak že podává i encyklopaedický přehled celého hornictví, uhlířství a mlynářství. Také výborný znalec ruštiny Rank ve své úvaze od 15. července 1859 spis velmi odporučil k vydání, aspoň pomocí Matice.

Sbor hledě k těmto posudkům, 14. ledna 1860 vyslovil se, že k vydání toho slovníku přispěti chce, jakby se důchody Matice zlepšily. Ježto však čas, kdy by se to stalo, určen býti nemohl, přijal prof. Krejčí jménem spisovatelovým rukopis ode Sboru k sobě a vyjednával i v příčině toho díla s Augustou, tak že *Materiál* také v Litomyšli u Augusty r. 1861 vytištěn byl. Sbor také 24. července 1861 ochotně zatím 100 výtisků odebral pro své členy, zároveň spisovateli oznámiv svou lítosť, že Matice důležitý spis jeho sama vydati nemohla. Později 23. října k opětné žádosti Augustově Matice koupila 200 exemplářů Materiálu a spis ten i dále podobně podporovala.

Později roku 1874 po smrti Vysokého předložena Sboru jiná lexikografická práce jeho; ježto však Sbor ji vydati nemohl, nabídl vdově spisovatelově r. 1875 za rukopis 100 zl. I koupen r. 1877 za tuto cenu a v Museu k budoucí potřebě uložen.

Důležitý úkol Sbor předsevzal hned na začátku této doby dalším vydáváním *dramat Shakespearových,* které za doby předešlé pro netečnosť obecenstva ukončiti lze nebylo.

Přes všecky nesnáze peněžní vydáno hned v prvních čtyrech letech sedm dramat, totiž: r. 1861 *Král Jindřich VI.* (díl 2.) překladem Malého, r. 1862 *„Veta za vetu"* překl. J. Čejky, *Král Richard II.* a *Večer tříkrálový* překl. Frant. Douchy, *Král Jindřich VI.* (díl 3.) překl. Malého, posléze r. 1864 *Komédie plná omylů* překl. J. Čejky a *„Mnoho povyku pro nic za nic"* překl. J. Malého.*) Sbor chtěje i těch

*) Sbor chtěje urychliti vydání děl Shakespearových, asi r. 1862 koupil 500 výtisků Romea a Julie ve výborném překladu dra. Čejky, jejž Ferd. Fingerhut vydal a Sboru za levnou cenu (po 21 kr.) přenechal. Ale do celé sbírky děl Shakespearových přijat a roku 1872 vydán druhý překlad téhož kusu od Douchy.

překladů, které nejprve (r. 1855 a 1856) vydány byly, novým členům matičným poskytnouti, uzavřel, aby prvních šest dramat (Richard III., Hamlet, Lear, Cymbelin, Veselé ženy a Richard II.) rozdělováno bylo i mezi ty zakladatele, kteří teprva r. 1864 k Matici přistoupili.*)

Takovým spůsobem šířila se známosť výtečné poesie Shakespearovy ve vzdělaném obecenstvu českém, představování kusův jeho na divadle přijímáno s velikým zalíbením. Sbor sice vyslovil již před lety nejednou to přání, aby český překlad všech děl Shakespearových dokonán byl do r. 1864, kde měla se slaviti 300letá památka narození Shakespearova; než vyplnění toho přání bylo tehdáž ještě daleké. Přes to poslán v polovici června toho roku do Londýna výboru pro slavnosť Shakespearovu exemplář českého překladu, pokud byl dohotoven, ve skvostné vazbě, již Vojtěch Náprstek svým nákladem zjednal; Praha pak oslavila 300letou památku narození Shakespearova zvláštní důstojnou slavností, kterou Umělecká Beseda tak skvostně uspořádala.

Od r. 1866, zvláště pak rokem 1869, pokračováno tím rychleji u vydávání *dramat Shakespearových,* čím více se množily výdajné peníze Matice České. I vydány tyto kusy: roku 1866 *Král Jan* a *Sen v noci svatojanské*, oba přeloženy Frant. Douchou; r. 1868 *Makbeth,* jejž přeložil Josef Jiří Kolár; roku 1869 *Pohádka zimního večera,* přeložená dr. J. Čejkou, *„Konec vše napraví"* překladem Malého, *Timon Athenský,* přeložený Čejkou, *Othelo,* přeložený Malým, *Dvé šlechticů Veronských,* přel. Douchou; r. 1870 *Titus Andronikus,* přel. Čejkou, *Trojlus a Kressida,* přel. Jak. Malým, *„Jak se vám to líbí",* také Malým, *Bouře,* přel. Ladislavem Čelakovským, *Král Jindřich VIII.,* přel. J. Čejkou, *Marná lásky snažení,* přel. J. Malým, *Král Jindřich IV.* (díl druhý), přel. L. Čelakovským; konečně roku 1872 *Romeo a Julie* v novém, bedlivě opraveném překladu Frant. Douchy, *Zkro-*

*) Oněch šest dramat byl dostatek v zásobě, protože jich byl 4500 výtisků tištěno, ostatních pak jen 4000 exemplářů.

cení zlé ženy, přel. J. J. Kolárem, a *Perikles, kníže Tyrský*, přel. Jakubem Malým.

Tak ukončena r. 1872 řada překladův dramat Shakespearových; jest jich celkem třicet sedm. Z těch vyšlo 29 kusů nákladem Matice a jen 8 pomocí její. *) Vydány vesměs jen kusy, které od předních kritikův Shakespearovi se připisují; do vydávání jiných, které se mu jen od některých přičítají, Matice pro pochybnosť původu jejich dáti se nemohla.

Než poslední tři dramata vyšla, Sbor hned 19. července 1871 ustanovil, aby k celému překladu dramatických děl velikého Brita připojen byl dodatečný svazek, který by obsahoval nejen zevrubný rejstřík dramat Shakespearových, ale i rozbor jich se životopisem básníkovým. I požádán Doucha, aby v tu práci se uvázal; když pak se do ní dáti nemohl, svěřena J. Malému, který ji také roku 1872 dokonal. **)

Převod děl Shakespearových jest zajisté neposlední ozdoba překladatelské literatury naší.

Jde z věci samé, že překládání Shakespearových dramat samo sebou prospěšně působilo na literaturu naši básnickou, zvláště dramatickou. Přede vším rozhojnilo poklad ideí básnických, povzneslo koncepci dramatickou, jako na př. nejeden

*) Z těch 37 dramat nejvíce Malý přeložil, totiž těchto 11: Veselé ženy Windsorské, Krále Jindřicha VI. (díl první), Krále Jindřicha VI. (díl druhý), Krále Jindřicha VI. (díl třetí), „Mnoho povyku pro nic za nic", Othella, „Konec vše napraví", Marná lásky snažení, „Jak se vám to líbí", Troila a Kressidu, Periklea. — Douchových překladů jest těchto 9: Život a smrt krále Richarda III., Koriolanus, Julius Caesar, Král Richard II., Večer tříkrálový aneb „Cokoli chcete", Král Jan, Sen v noci svatojanské, Dvé šlechticů Veronských, Romeo a Julie (přeložil dvakrát). — Čejkou přeloženo těchto 9: Cymbelín, Král Jindřich V., Antonius a Kleopatra, Veta za vetu, Komoedie plná omylů, Timon Athenský, Pohádka zimního večera, Král Jindřich VIII., Titus Andronikus. Nad to Čejka přeložil zvláště Romea a Julii, který překlad Ferd. Fingerhut vydal. Čelakovský a Kolár přeložili po 4 kusích: onen Leara, Jindřicha IV. 1. a 2. díl a Bouři; tento Hamleta, Kupce Benátského, Makbetha a Zkrocení zlé ženy.

**) Cena všech dramat i s tím dodatkem od Malého sepsaným „Shakespear a jeho díla" obnáší 12 zl. r. m.

kus Hálkův dokazuje. Veliké děje, vznešené karaktery ze slavné minulosti české nebylo lze, jmenovitě za smutné doby politické po roce 1854, dramaticky vzdělávati a předváděti obecenstvu českému; naproti tomu nebráněno kusy Shakespearovými buditi a šlechtiti smysl pro vznešenou poesii dramatickou a pro velkolepé děje národní, i vzdělávati aesthetický soud o skutečné ceně básnictví dramatického.

Bylo-li již to vzácným prostředkem ku povznešení duševnímu zvláště v době tak sevřené, v níž započato vydávati překlady Shakespearovy, stalo se takové překládání účinnou příležitostí, pravou školou ke tříbení básnického slohu českého; nabývalť jadrnosti, ohebnosti a ráznosti. Pronesl se tedy Čejka, mluvě o utěšeném pokračování v překladech, právem takto: „Tato skutečnosť může nám srdce rozradovati zjevným důkazem, že jsme blaze vzrostli, na duchu dospěli a jazyku neočekávanou ohebnosť zjednali, která nás zbavuje bázně, jakoby snad týž jazyk nám mohl překážeti, pustíme-li se do letu k výšinám, kde jiní národové již se usadili.“ *)

Jakým spůsobem básnický sloh se vzdělával u překládání spisů Shakespearových, o tom nejlépe svědčí bedlivé posudky a úvahy, jaké o jednotlivých překladech sepsali posuzovatelé Sborem jmenovaní. Pouštějíce se do podrobného rozebírání, ukazovali pilně k stránkám stylistickým, někde, aby překladatel řížnějším výrazem postihl původní smysl, jinde zase, aby pojma správně auktora také bedlivě šetřil správnosti jazyka našeho. Druhdy jeden překladatel posuzoval práci překladatele druhého; pak ohlédání převodu českého dálo se okem tím bystřejším. Tu někdy i řevnivosť do toho se vmísila; původce překladu snažil se hájiti spůsobu svého, zamítaje opravy sokem učiněné.

V takové literarní při každá strana předkládala Sboru svá zdání více méně odůvodněná. V podobných případech býval Čejka, přední překladatel Shakespearových děl, Sborem volen za rozsudího; on také po každé svou důkladnou zna-

*) Časopis Musejní 1857 na str. 582.

lostí věci a jazyka českého i anglického, svým vzděláním aesthetickým, spor na dobro smířil. Pěkně tehdy Čejka dělil a karakterisoval překladatele velikého Brita: „Jsou překladatelé, a sice muži slavného jména, kteří rovnajíce verš k verši, nevystupují z mezí originálem vytknutých; při čemž nevyhnutelně mnoho básnických konkretností jen obecným pojmem vyjadřují, mnohého si také ani nevšímají... Druhá strana nadělala opět širokým rozpisováním o třetinu více veršů, což tím menší chvály hodno se býti vidí. Nejschůdnější cesta leží snad mezi obojí krajností. Kdo svědomitě k originálu přilne, musí formu trochu rozšířiti, musí někdy dlouho hledati, a nenajde-li, alespoň doufati, že tím neb oním vtipem, tím neb oním obratem k svému vzoru se přiblížil." *)

A té střední cesty, po které by překladatelé naši vůbec kráčeti měli, přidržoval se také Čejka.

Týmž časem, kdy přispěním Matice předváděn obecenstvu přední novověký dramatik v rouchu českém, vycházely také pomocí její české *překlady* některých vynikajících *dramatiků starověkých.* O Šohajově výtečném překladu Sofokleova Edipa bylo již výše dotčeno. Roku 1862 vydán Nebeského *překlad* Aischylových tragoedií *Eymenid a Promethea,* jejž prof. Zikmund položil za vzor básnické mluvy dramatické. Téhož roku pomocí Matice vydán též výborný Šohajův překlad Sofokleovy *Antigony.* A později dostalo se zakladatelům Matice opět tří nových, věrných a plynných překladů, totiž r. 1870 komoedie *Aristophanovy „Žáby"*, r. 1871 *komoedie Terentiovy „Bratří"* a r. 1873 *komoedie Plautovy „Plenníci"* nazvané.

Tak Sbor podal básníkům našim a vůbec přátelům básnictví dramatického vzorný výbor v tom spůsobu.

Než Sbor měl na péči, aby také dokončil anthologii z literatury české vydáním *druhého dílu Výboru.* Díl první vydán již r. 1845. Chystání druhého dílu bylo provázeno zvláštními

*) Registra Matice České.

příhodami. Záhy již, zvláště pak po vyjití dílu I., počal Jungmann sbírati také materiál k druhému dílu; hledě k tomu, že spis bude mu předložiti k censuře, vybíral články velmi opatrně. Vyhledav velikou sílu materiálu, dal jej přepsati a předložil censuře. Po smrti Jungmannově (16. listopadu 1847) celá práce odložena, zvláště když nastaly události r. 1848. To však nebylo spisu na škodu; neboť větší svoboda tisku, která odtud nastala, k tomu vedla, že materiál mohl býti nahrazen a doplněn články takovými, které by před r. 1848 nebyly směly se vytisknouti, jakkoli jich k věrnému obrazu literatury 15. a 16. století třeba bylo. K tomu byly onoho roku tiskárny téměř výhradně jen novinám otevřeny; nebylo se tedy také rychlého tisku nadíti.

Z druhé strany pohřešováno druhého dílu Výboru při výkladech o české literatuře na gymnasiích čím dále, tím více, zejména po r. 1848. Sbor vznesl tedy na Čelakovského, aby spis dále pořádal; ale když Čelakovskému z uložení vládního skládati bylo české čítanky, ano když posléze v srpnu 1852 zemřel, svěřena redakce Výboru Erbenovi a Tomkovi. Ale ti oba již v prosinci 1853 ve Sboru složili opět ten úkol pro mnohá jiná zaměstnání. I měl býti Doucha požádán, aby v pořádání Výboru se uvázal; Šafařík a Hanka slíbili, že dohled a vrchní řízení celé práce obstarají. Avšak zatím horšily se veřejné poměry každým rokem na ujmu volného tisku a národnosti české. A tak opět věc odložena.

Léta 1856 došlo konečně k tomu, že se ve vydávání Výboru pokračovalo; práce ta Sborem uložena Erbenovi, jenž již za Jungmanna i v sestavování prvního dílu měl jisté účastenství. Tehdáž také ustanoveno, aby díl druhý obsahoval dobu střední, totiž od počátku XV. až do polovice XVIII. století. Část spisu posoudil prof. Fabian, jakož výše řečeno; i vyšel také r. 1857 sešit první. Ale vydání druhého sešitu opozdilo se opět až do r. 1861, třetí pak vyšel teprva r. 1864. Kteréžto opozdění obou těch sešitů stalo se za příčinou skrovných příjmů Matice České, ač pro nastalé lepší poměry tiskové opět dílu samému bylo prospěšno. Než i vy-

dání čtvrtého sešitu odloženo, protože za válečných událostí r. 1866 bibliotheka universitní, z níž velikou část obsahu toho díla bráti bylo, po několik měsíců zůstávala zavřena. Z té příčiny také toho roku zakladatelé kromě Musejníka a dvou kusů Shakespearových nic nedostali, což neblahými poměry veřejnými dostatečně ospravedlněno bylo.

Teprva r. 1868 vydán sešit čtvrtý, jdoucí až do konce XVI. století. Jím také celé dílo se ukončilo. Sbor patrně upustil od svého předešlého záměru, aby totiž Výbor sáhal až do polovice XVIII. století; stalo se tak proto, že zatím nejpřednější spisovatelé, zejména věku XVII., totiž Pavel Skála, Vilém Slavata a Komenský, z veliké části tiskem vyšli.*)

Vleklo se tedy vydávání druhého dílu Výboru od roku 1857 až 1868; za to však podána veřejnosti práce znamenitá. Jsou tu vyňatky a ukázky z každého času i z každého vynikajícího spisovatele, které nejen svým slohem a jazykem, ale i obsahem nemálo zajímají: zkrátka podán tam po prvé jasný a věrný obraz písemnictví našeho za XV. a XVI. století, předloženy tam utěšené výkvěty ducha českého za této doby. Pohříchu že některé kusy do Výboru přijaty, které sic jinak samostatně tiskem vyšly. To zejména platí o zprávách ze sněmů Bratří Českých (str. 1395—1442), které v Dekrétech Jednoty bratrské Gindelym vydány byly. Což vysvětluje se z toho, že Výbor i Dekréty současně k tisku chystány byly.

Ze spisů, které pomocí Matice České v této době ukončeny byly, první místo drží *Palackého Dějiny národu Českého.* Od r. 1848, kde dílo toto vycházeti počalo, až do r. 1860 vydáno pět svazkův a sice:

r. 1848 dílu I. částka 1. od prvověkosti až 1125,
„ 1850 „ III. „ 1. od r. 1403—1424,
„ 1851 „ III. „ 2. „ 1424—1439,
„ 1854 „ I. „ 2. „ 1125—1253,

*) Ku předním spisovatelům toho věku Erben v Předmluvě k Výboru d. II. počítá též Hyserle z Chodův i doložil o něm, že se k tisku připravuje. Dr. Schebeck má prý jeho rukopis; dosud však tiskem ho nevydal.

příhodami. Záhy již, z... 1439—1457,
mann sbírati také m... od r. 1457—1471.
spis bude mu předl... pět svazků, a to:
Vyhledav veliko... 1. od r. 1471—1500,
ložil censuře. ... 2. " 1500—1526,
celá práce od... 1. " 1253—1282,
To však ne... II. 1. " 1282—1333,
která odtu... 2. " 1333—1403.
nahrazen... 1878 ... zbytečno rozpisovati se o důležitosti díla
nebyly ... bylo by ... národní život vůbec a pro písemnictví
litera... pro náš ... pravým úhelným kamenem novověkého
rok... zvlášť. Jestiť ... jím se dějepisná věda stala skutečně
se ... dějepisectví našeho; která i co do hojnosti i důkladnosti spisův
vědou národní první místo drží v literatuře naší.

Vypočítávajíce díla, jež Matice svým členům za té doby udělila, přicházíme spůsobem přirozeným k druhému památníku vědeckého ducha českého, totiž k *Dějepisu města Prahy*, který rovněž svědčí o důmyslu a vytrvalém zkoumání českém.

První díl, jdoucí až do roku 1348, vyšel již r. 1855. Avšak rozličné jiné práce literarní, zvláště pak zevrubná studia o starém místopisu pražském, zdržely slovutného učence v dalším spisování Dějepisu pražského. Z té příčiny teprva r. 1871 vyšel díl II. od l. 1348—1378, hned na přesrok vydány opravy a doplňky k dílu prvnímu, jež následkem nových výzkumů dějepisných potřebnými se býti ukázaly. Léta 1875 dospěl Dějepis Prahy třetím dílem do r. 1419 a l. 1878 dílem IV. až do r. 1436.

V Dějepise Tomkově líčí se nejprve minulosť naší Prahy ve všelikých stránkách života veřejného a soukromého, jakož viděti hned v I. díle, zvláště však v díle druhém, kdež se vypisuje Praha za doby Karlovy. Nad to Dějepisem pražským nabývají i přední části dějin českých vůbec netušeného světla. A v příčině té jsou nejdůležitější dva poslední rozsáhlé díly (III. a IV.) obsahující dohromady více než 1400 stran. V nich původ a průběh dějin husitských

na základě nového a podrobného probrání pramenů s nadobyčejnou obsáhlostí a důkladností znova vylíčen jest, čímž teprva důležitosť města Prahy v oné době na jevo vychází. Spatřujeme tu již pravdu historických slov „Praga caput regni", jejichž hluboký význam dalším bohdá dílem Tomkovým ještě světleji se prokáže. Jakožto doplněk ke IV. dílu patří Život Jana Žižky, jejž dějepisec náš r. 1879 o sobě vydal.

Po těchto publikacích buďte uvedena díla, jež také v několika svazcích vyšla a rozdílných nauk se týkala. Jsou to tak zvané Sborníky, o jejichž původu již na svém místě pověděno. První *Sborník vědecký* vydán r. 1868 a týkal se oboru historického, filologického a filosofického. Pokračováno v něm v letech 1870, 1871 a 1873. Celkem vyšlo osm sešitů. Čteme tu zejména důkladné rozpravy Gebaurovy o záhadných stránkách řeči a literatury české; než jsou tam i důležité filologické články od Kotsmícha, Jana Baudouina de Courtenay, Jiřího Fischera a jeden zajímavý historický článek od Ant. Rybičky.*)

Sborník vědecký „Živa", věnovaný přírodovědě a mathematice, začal vycházeti roku 1869; i vydáno, jak výše již řečeno, v šesti letech celkem dvanáct sešitů. Jest tedy

---

*) Rozpravy historicko-filologického Sborníka jsou z roku 1868: 1. O podřečí doudlebském. Od Václava Kostmícha. 2. Nepoznané posud akkusativy, krátký článek Jiřího Fischera. 3. Několik poznamenání o polském pravopise. Od Jana Baudouina de Courtenay, jenž byl žák varšavského professora dra. Květa, našeho příliš záhy zemřelého krajana. 4. Poznámka o spolehlivosti Stan. Bozkowského vydání důležité památky polské „Žaltáře Markéty". Od J. Baudouina. Roku 1870 vyšly tyto monografie: 1. seš. Příspěvek k historii českých samohlásek a o rasurách v Kralodvorském Rukopise. Od. Jana Gebaura. 2. seš. Měšťané a studující pražští r. 1648. Od Ant. Rybičky. R. 1871 vytištěna obšírná monografie Gebaurova „Příspěvky k historii českého pravopisu a výslovnosti staročeské". Posléze r. 1873 vyšly Gebaurovy Úvahy o Nové Radě pana Smila Flašky z Pardubic a o Radě zvířat skladatele nejmenovaného. S úvodem o báji zvířecké. Malému svěřena korrektura Sborníku s honorárem tří zlatých za tištěný arch. — Od roku 1873 posud žádný nový Sborník odboru filologicko-historického nevyšel; ukládajíť se práce tam spadající dílem do Časopisu Musejního, dílem do Listů filologických a paedagogických.

r. 1857 dílu IV. částka 1. od r. 1439—1457,
„ 1860 „ IV. „ 2. „ 1457—1471.

Po roce tomto vydáno ještě pět svazků, a to:

r. 1865 dílu V. částka 1. od r. 1471—1500,
„ 1867 „ „ „ 2. „ 1500—1526,
„ 1874 „ II. „ 1. „ 1253—1282,
„ 1875 „ „ „ 1. „ 1282—1333,
„ 1876 „ „ „ 2. „ 1333—1403.

Bylo by zbytečno, rozpisovati se o důležitosti díla Palackého pro náš národní život vůbec a pro písemnictví naše zvlášť. Jestiť pravým úhelným kamenem novověkého dějepisectví našeho; jím se dějepis[illegible] věda stala skutečně vědou národní, která i co do ho[illegible] ůkladnosti spisův první místo drží v literatuře na[illegible]

Vypočítávajíce díl[illegible] jež [illegible] za té doby udělila, přichá[illegible] sol[illegible] ému čelnímu památníku [illegible] du[illegible] ěje-*pisu města Prahy*, k[illegible] sv[illegible] m zkoumání českém. [illegible]

První díl, jd[illegible] ok[illegible] Avšak rozličné jin[illegible] ra[illegible] studia o starém [illegible] až[illegible] učence v dalším sp[illegible] teprva r. 1871 vyše[illegible] rok vydány opravy [illegible] nových výzkum[illegible] Léta 1875 do[illegible] a l. 1878 dílem [illegible]

V Dějepise [illegible] Prahy ve všelikýc[illegible] mého, jakož viděti [illegible] kdež se vypisuje Pr[illegible] pražským nabývají [illegible] tušeného světla. A[illegible] poslední rozsáhlé dí[illegible] než 1400 stran. V [illegible]

na základě nového a podrobného probrání pramenů s nadobyčejnou obsáhlostí a důkladností znova vylíčen jest, čímž teprva důležitosť města Prahy v oné době na jevo vychází. Spatřujeme tu již pravdu historických slov „Praga caput regni", jejichž hluboký význam dalším bohdá dílem Tomkovým ještě světleji se prokáže. Jakožto doplněk ke IV. dílu patří Život Jana Žižky, jejž dějepisec náš r. 1879 o sobě vydal.

Po těchto publikacích buďte uvedena díla, jež také v několika svazcích vyšla a rozdílných nauk se týkala. Jsou to tak zvané Sborníky, o jejichž původu již na svém místě pověděno. První *Sborník vědecký* vydán r. 1868 a týkal se oboru historického, filologického a filosofického. Pokračováno v něm v letech 1870, 1871 a 1873. Celkem vyšlo osm sešitů. Čteme tu zejména důkladné rozpravy Gebaurovy o záhadných stránkách řeči a literatury české; než jsou tam i důležité filologické články od Kotsmícha, Jana Baudouina [illegible] Courtenay, Jiřího Fischera a jeden zajímavý historický [illegible] od Ant. Rybičky.*)

[illegible] *[illegible]rník vědecký „Živa"*, věnovaný přírodovědě a ma[illegible] [illegible]ačal vycházeti roku 1869; i vydáno, jak výše [illegible] [illegible]šesti letech celkem dvanáct sešitů. Jest tedy

[illegible]

*) [illegible] historicko-filologického Sborníka jsou z roku 1868: [illegible]kém. Od Václava Kostmícha. 2. Nepoznané posud [illegible]nek Jiřího Fischera. 3. Několik poznamenání [illegible] Od Jana Baudouina de Courtenay, jenž byl žák [illegible]. Květa, našeho příliš záhy zemřelého krajana. [illegible] Stan. Bozkowského vydání důležité památky [illegible] J. Baudouina. Roku 1870 vyšly tyto mono[illegible] [illegible]českých samohlásek a o rasurách v Kralo[illegible] [illegible]ra. 2. seš. Měšťané a studující pražští [illegible]ytištěna obšírná monografie Gebau[illegible] [illegible]avopisu a výslovnosti staročeské". [illegible] Nové Radě pana Smila Flašky [illegible]menovaného. S úvodem o báji [illegible]íku s honorárem tří zlatých [illegible]ádný nový Sborník odboru [illegible]ce tam spadající dílem do [illegible] a paedagogických.

r. 1857 dílu IV. částka 1. od r. 1439—1457,
„ 1860 „ IV. „ 2. „ 1457—1471.

Po roce tomto vydáno ještě pět svazků, a to:

r. 1865 dílu V. částka 1. od r. 1471—1500,
„ 1867 „ „ „ 2. „ 1500—1526,
„ 1874 „ II. „ 1. „ 1253—1282,
„ 1875 „ „ „ 1. „ 1282—1333,
„ 1876 „ „ „ 2. „ 1333—1403.

Bylo by zbytečno, rozpisovati se o důležitosti díla Palackého pro náš národní život vůbec a pro písemnictví naše zvlášť. Jestiť pravým úhelným kamenem novověkého dějepisectví našeho; jím se dějepisná věda stala skutečně vědou národní, která i co do hojnosti i důkladnosti spisův první místo drží v literatuře naší.

Vypočítávajíce díla, jež Matice svým členům za té doby udělila, přicházíme spůsobem přirozeným k druhému čelnímu památníku vědeckého ducha českého, totiž k *Dějepisu města Prahy,* který rovněž svědčí o důmyslu a vytrvalém zkoumání českém.

První díl, jdoucí až do roku 1348, vyšel již r. 1855. Avšak rozličné jiné práce literarní, zvláště pak zevrubná studia o starém místopisu pražském, zdržely slovutného učence v dalším spisování Dějepisu pražského. Z té příčiny teprva r. 1871 vyšel díl II. od l. 1348—1378, hned na přesrok vydány opravy a doplňky k dílu prvnímu, jež následkem nových výzkumů dějepisných potřebnými se býti ukázaly. Léta 1875 dospěl Dějepis Prahy třetím dílem do r. 1419 a l. 1878 dílem IV. až do r. 1436.

V Dějepise Tomkově líčí se nejprve minulosť naší Prahy ve všelikých stránkách života veřejného a soukromého, jakož viděti hned v I. díle, zvláště však v díle druhém, kdež se vypisuje Praha za doby Karlovy. Nad to Dějepisem pražským nabývají i přední části dějin českých vůbec netušeného světla. A v příčině té jsou nejdůležitější dva poslední rozsáhlé díly (III. a IV.) obsahující dohromady více než 1400 stran. V nich původ a průběh dějin husitských

na základě nového a podrobného probrání pramenů s nadobyčejnou obsáhlostí a důkladností znova vylíčen jest, čímž teprva důležitosť města Prahy v oné době na jevo vychází. Spatřujeme tu již pravdu historických slov „Praga caput regni“, jejichž hluboký význam dalším bohdá dílem Tomkovým ještě světleji se prokáže. Jakožto doplněk ke IV. dílu patří Život Jana Žižky, jejž dějepisec náš r. 1879 o sobě vydal.

Po těchto publikacích buďte uvedena díla, jež také v několika svazcích vyšla a rozdílných nauk se týkala. Jsou to tak zvané Sborníky, o jejichž původu již na svém místě pověděno. První *Sborník vědecký* vydán r. 1868 a týkal se oboru historického, filologického a filosofického. Pokračováno v něm v letech 1870, 1871 a 1873. Celkem vyšlo osm sešitů. Čteme tu zejména důkladné rozpravy Gebaurovy o záhadných stránkách řeči a literatury české; než jsou tam i důležité filologické články od Kotsmícha, Jana Baudouina de Courtenay, Jiřího Fischera a jeden zajímavý historický článek od Ant. Rybičky.*)

Sborník vědecký „Živa“, věnovaný přírodovědě a mathematice, začal vycházeti roku 1869; i vydáno, jak výše již řečeno, v šesti letech celkem dvanáct sešitů. Jest tedy

*) Rozpravy historicko-filologického Sborníka jsou z roku 1868: 1. O podřečí doudlebském. Od Václava Kostmícha. 2. Nepoznané posud akkusativy, krátký článek Jiřího Fischera. 3. Několik poznamenání o polském pravopise. Od Jana Baudouina de Courtenay, jenž byl žák varšavského professora dra. Květa, našeho příliš záhy zemřelého krajana. 4. Poznámka o spolehlivosti Stan. Bozkowského vydání důležité památky polské „Žaltáře Markéty“. Od J. Baudouina. Roku 1870 vyšly tyto monografie: 1. seš. Příspěvek k historii českých samohlásek a o rasurách v Kralodvorském Rukopise. Od. Jana Gebaura. 2. seš. Měšťané a studující pražští r. 1648. Od Ant. Rybičky. R. 1871 vytištěna obšírná monografie Gebaurova „Příspěvky k historii českého pravopisu a výslovnosti staročeské“. Posléze r. 1873 vyšly Gebaurovy Úvahy o Nové Radě pana Smila Flašky z Pardubic a o Radě zvířat skladatele nejmenovaného. S úvodem o báji zvířecké. Malému svěřena korrektura Sborníku s honorárem tří zlatých za tištěný arch. — Od roku 1873 posud žádný nový Sborník odboru filologicko-historického nevyšel; ukládajíť se práce tam spadající dílem do Časopisu Musejního, dílem do Listů filologických a paedagogických.

ten odbor hojněji ve Sborníku zastoupen nežli předešlý. Jsou zde předkem důkladné přírodozpytné práce dra. Ladislava Čelakovského a dra. Emanuela Bořického, kulturohistorické od Frant. Špatného, Josefa Smolíka a dra. Josefa Rudy, cestopis od dr. Ant. Friče, práce průmyslnická z hutnictví od Jana Dušánka. Nejdůležitější však, jakož za to máme, jest původní mathematické dílo bratří Weyrův, Emila a Eduarda, „Základové vyšší geometrie" ve třech dílech. Jest to práce znalců na slovo vzatých, o níž příslušní soudcové prof. V. Šolín a prof. dr. Frant. Studnička se vyslovili, že „vyznamenává se nejen vědeckou přesností a zevrubností, ale i výkladem jasným a snadně pochopitelným." *)

Až potud promluvili jsme o časopisech a o takových spisech samostatných, které původem a počátkem svým již do předešlé doby sáhaly aneb aspoň s takovými spisy souvisely.

Nyní budiž činnosť Matice v přehledu vyložena, jak se v jednotlivých letech této periody jevila; při tom buďtež vytknuty zvláště spisy dosud neuvedené. **)

Peněžný stav Matice sám s sebou to přinášel, že mohla více knih vydávati teprva po roce 1867, když fond její 100.000 zl. dosáhl.

*) Sborník přírodovědecko-mathematický „Živa" podal až posud ve 12 sešitech tyto práce. Roku 1869 vyšly: I. sešit, Vyvinování se rostlinstva s ohledem na Darvinovu theorii. Od Lad. Čelakovského. II. sešit, O nerostech, jež v pásmu železných rud silurských se objevují. Od dr. Em. Bořického. III. sešit, Bessemerování od Jana Dušánka. Roku 1870: IV. seš., Květena okolí pražského. Od Čelakovského. V. sešit, Rybnikářství. Sepsal František Špatný. Léta 1871: VI. seš., Cesta do Kodaně. Sepsal dr. Ant. Frič. VII. seš., Jan Marek Marci (znamenitý přírodozpytec a mathematik na začátku 17. století). Sepsal Jos. Smolík. VIII. seš., Základové vyšší geometrie. Díl I. Sepsali dr. Emil Weyr a Eduard Weyr. R. 1872: IX. seš., Mistr Jan Černý a jeho herbář z r. 1517, příspěvek k historii literatury věd přírodních. Od Jos. Rudy. X. sešit, Cremonovy (znamenitého vlaského mathematika) Geometrické transformace útvarů rovinných. Od dr. Emila Weyra. Posléze oba poslední svazky (XI. a XII.) r. 1874 a 1878 vydané obsahují druhý a třetí díl Základů vyšší geometrie od dr. Em. Weyra a Ed. Weyra.

**) Kursivou sázeny jsou v následujícím přehledu jen ty spisy, které posud nebyly jmenovány.

Léta *1861* vydáno pouze jedno drama Shakespearovo (Král Jindřich VI. díl 2.) a druhý sešit druhého dílu Výboru; roku *1862* vyšla čtyry dramata Shakespearova (Richard II., Večer tříkrálový, Veta za vetu a Jindřich VI. d. 3.), pak Aischylovy Eymenidy, Sofokleova Antigona a Prometeys Aischylův. Následující rok *1863* vykazuje též jen některé svazky Geologie a Materiál k slovníku technologickému. A roku *1864* Matice vydala kromě dvou dramat Shakespearových (Komoedie plná omylů, Mnoho povyku pro nic za nic) toliko třetí sešit druhého dílu Výboru. Týmž rokem nastalo zajisté splácení 3000 zlatých k fondu matičnému, tak že výdajných peněz každého roku až do l. 1869 o 600 zl. ubylo. R. *1865* vydán svazek Dějin národu českého (od roku 1471—1500), a za válečného roku *1866* vyšla jen dvě dramata Shakespearova (Král Jan a Sen v noci svatojanské).

Rokem *1867* nastal nový spůsob u vydávání hnih matičných; jakož na straně 195 vyloženo, Sborem napřed vždy se ustanovilo, v jaké ceně knih nově vydaných i starších zakladatelé si vybrati mohou každého roku. Hned toho roku obnášela ta summa 6 zlatých r. m. I vyšly kromě svazku Palackého Dějin (od r. 1500—1526) výtečný Erbenův překlad *Nestorova Letopisu ruského* a první vydání *Krystallografie* Jana Krejčího.*)

Téhož roku dáno do skladu matičného 900 výtisků *Tabelarního přehledu dějin českých*, jejž kurator Matice hrabě Harrach sepsal a zakladatelům v levnější ceně (nyní 30 kr.) přepustil. A k žádosti Umělecké Besedy dne 25. července téhož roku svoleno, aby *Obzor literarní* přijat byl mezi ty spisy, které si zakladatelé rovněž v ceně snížené (čtvrtletně za 36 kr. místo 60 kr.) odebírati mohli.

Na rok *1868* měli si členové Matice vybírati knih za 5 zl. Musejník počítán za 3 zl. Kromě Shakespearova Makbetha vydán čtvrtý a poslední sešit Výboru z literatury české

---

*) Svazek Dějin počítán za 2 zl. 80 kr., Erbenův překlad Nestora 3 zl. a Krystallografie 2 zl. pro zakladatele. Nestor tištěn v 600 exemplářích a Krystallografie v 500 exemplářích.

a první sešit historicko-filologického Sborníka s rozpravami výše jmenovanými.*) Nad to převzal Sbor od prof. dra. Frant. Studničky 100 výtisků jeho spisu „Základové vyšší mathematiky“ (díl I.), jež milovníkům této vědy mezi členy buď prodávány neb i zdarma na knižku dávány.

Roku *1869* ustanoveno zakladatelům knih též za pět zl. Kromě Musejníka vydáno: pět dramat Shakespearových (Dvé šlechticů Veronských, Othello, Konec vše napraví, Timon Athenský a Pohádka zimního večera); první 3 sešity Sborníka Živy; *Dodavky a doplňky k Jungmannově Historii literatury české,* Hanušem bedlivě sestavené a jdoucí až do r. 1409.**)

Roku *1870* dostalo se zakladatelům knih opět za 5 zl. I vyšly kromě šesti dramat Shakespearových (Bouře, Jindřich IV. díl 2., Marná lásky snažení, Jindřich VIII., Titus Andronikus, Jak se vám to líbí, Troilus a Kressida) Žáby Aristophanovy, II. a III. sešit Sborníka filologického, IV. a V. sešit Sborníka přírodnického. Mimo to Sbor odebral pro zakladatele 100 výtisků Studničkova spisu *„O determinantech“* a *Základů vyšší mathematiky* (díl II.), dále jistý počet exemplářů statistického spisu *„Amerika“* (sešit I.) od Jana Palackého a později dvě stě výtisků *Nápěvů písní českých* od K. Erbena.

Na rok *1871* určeno pro zakladatele knih za šest zl. Vydány kromě čtyr svazků Musejníka druhý díl Dějepisu Prahy (1348—1378), Terentiova komoedie Bratří, posléze opět Sborníky obou odborů vědeckých: IV. sešit filologického, VI., VII. a VIII. seš. přírodnického.

Zakladatelé dostali na r. *1872* za 8 zl. knih. Mimo Musejník vyšly: poslední tři dramata Shakespearova (Romeo a Julie, Zkrocení zlé ženy, Perikles) a závěreční svazek „William Shakespeare a jeho díla“, pak Sborník Živa (IX. a X. seš.)

---

*) Poslední sešit Výboru vydáván za 1 zl. 20 kr. a tištěno ho 4000 exemplářů jako ostatních. · Sborník počítán za 40 kr.

**) Druhé oddělení Hanušových Dodavků k Historii Jungmannově, jež se vztahuje zvlášť na 15. století, vydal r. 1871 August Řehoř po smrti svého tchána bibliothekáře J. Ign. Hanuše.

s dvěma monografiemi, dále „*Odpor stavův českých proti Ferdinandovi r. 1547*“ od K. Tieftrunka, Opravy a doplňky k prvnímu dílu Dějepisu Prahy a *Soustátí severoamerické* od J. Malého.

Léta *1873* vyměřena cena knih pro zakladatele na šest zlatých. Kromě Musejníka vydáni: poslední fil.-hist. Sborník (V. sešit) s monografií o Nové Radě a Radě zvířat, Plautovi Plenníci. Nad to vyšel k oslavě stoletých narozenin Jungmannových výtečný spis „*Život Josefa Jungmanna*“ sepsaný z uložení Sboru Václavem Zeleným a Štítného „Knihy naučení křesťanského“, jež s obvyklou bedlivostí k tisku připravil bibliothekář musejní Ant. Vrťátko. Tímto druhým dílem učiněna Jungmannovi podobná pocta, jaká se mu stala po dokončení Slovníku vydáním jiného klassika staré literatury, totiž Kornela ze Všehrd.

Také Sbor koupil pro zakladatele 200 výtisků dra. Jana Palackého spisu „*Přírodní poměry Asie*“, a téhož roku byl ukončen *Slovník řecko-česko-německý* ve 2 dílech, ku potřebě žáků gymnasijních Františkem Lepařem složený a podporou Matice vydaný.*) O díle tom vyslovil se prof. Jan Kvíčala v úvaze své od 25. září 1868, že jest „výsledek svědomité pilnosti, dokonalého vědeckého vzdělání a nevšední znalosti praktických potřeb.“ Ku kterémužto soudu i druhý soudce prof. Kobliska se přidal.

Opatření celého nákladu na Slovník ten bylo pro Matici velmi nesnadné, protože v posledních letech mnohé důležité jiné spisy vydala. Byla jí tedy velmi vítána pomoc několika českých šlechticů, jako Jiřího knížete z Lobkovic, hraběte Jindřicha z Clamu a z Martinic, hraběte Rudolfa Chotka, rytíře z Neuberka. Matice sama vynaložila celkem 1500 zl., které od r. 1869 po tři léta se po 500 zl. spláceli nakladateli dru. Skrejšovskému za jistý počet exemplářů. Slovník začal vycházeti r. 1871 a v prosinci r. 1873 dokončen.

Opět za šest zlatých spisů matičných ustanoveno na r. *1874* pro zakladatele. Vydán XI. sešit Sborníka Živy (2. díl

*) Prodává se zakladatelům za 6 zl. 50 kr.

Základův vyšší geometrie), Palackého Dějin 1. svazek (1253 až 1282)*) a *závěreční část Životopisu Jungmannova*; také odebráno pro členy 200 exemplářů Všehrdova spisu *„Devatery knihy atd.“*, jejž právnický spolek Všehrd za bedlivé redakce dra. Hermenegilda Jirečka vydal. Potřeba nového vydání toho slavného díla ukázala se býti tím pilnější, že starší vydání již dávno rozebráno a za tehdejší censury a nedostatečnosti pomůcek vědeckých méně správné bylo. Také přispěla Matice na *Bibliografii českou* knihkupcem F. A. Urbánkem vydávanou 150 zl., za něž 300 výtisků pro členy své dostala.**) Než bylo Sboru pro jiné výdaje také již mnohý dobrý spis spisovatelům vrátiti. Tak se stalo s důkladnou rozpravou dra. Bedřicha Pošíka o psychologii Leibnitzově, kterou dr. Josef Durdík i dr. Gustav Lindner příznivě posoudili, jakož i s obšírným spisem Bělohoubkovým o pivovarnictví, jejž professoři Frant. Štolba i Vojt. Šafařík schválili.

Jakož na straně 205 šířeji vypsáno, rokem 1874 počaly se dávati nově přistupujícím členům ze starších spisů praemie.***)

Tímto novým zařízením dostalo se nejprve mnoho starších důležitých děl, která posud zbytečně nahromaděna byla ve skladě matičném, opět mezi obecenstvo. Nad to oživilo se účastenství, tak že jednatel musejní ve zprávě své dne 15. května 1874 s potěšením oznámiti mohl, že počet nově přistupujících členů čtyrykrát větší jest, nežli v posledních letech býval.

Dle usnesení Sboru zakladatelé mohli si r. *1875* vybrati knih za sedm zlatých. Matice toho roku vydala Dějin národu Českého svazek od r. 1282—1333 a třetí díl Dějepisu pražského (1378—1419). Též mapa okolí pražského znova vytisknuta s některými doplňky, jmenovitě vyryty jsou na ní nové dráhy železné; dále odebrán jistý počet *Jana Amosa*

*) Dějin bylo od Tempského 2700 výtisků odebráno.

**) S dalšího odebírání té Bibliografie sešlo, protože knihkupec Urbánek chtěl dříve vydávati bibliografii posledních sto let, kdežto Sboru hlavně záleželo na bibliografii běžné.

***) Viz Časopis Musejní 1874 na str. 391.

Komenského Školy pansofické, Frant. Zoubkem zcela v duchu původcově z latiny na český jazyk převedené a Besedou Učitelskou vydané. Totéž stalo se s časopisem *Vesmírem*, od prof. dr. Ant. Friče vydávaným,*) což Sbor mimo jiné i proto učinil, že ten časopis jediný slouží ku pěstování věd přírodních, a že jest orgánem musejního Sboru přírodovědeckého. Téhož roku ministr Jireček daroval přes 500 výtisků svého r. 1850 vydaného spisku „Národopisný přehled král. Českého,“ který zakladatelům po 20 kr. na knižku se vydává.

Také r. *1876* ustanoveno pro zakladatele knih za sedm zlatých. Vydány tu vzácné spisy literatury nové i staré. Tak ukončeny svazkem od 1333—1403 Dějiny národu Českého. Při té příležitosti Sbor opatřil jistý počet exemplářů *podobizny Palackého*, umělcem Leopoldem Schmidtem vyvedené, aby si ji zakladatelé na památku tak důležité události literarní, jakou bylo dokonání Dějin národu Českého, za příspěvek 3 zl. zjednati mohli. Potom Matice zjednala pro členy své: prof. Frant. Velišského *Život Řeků a Římanů,* zevrubný to obraz soukromého i společenského jejich života s vyloučením poměrů politických;**) Komenského *Některé drobnější spisy*, Zoubkem do češtiny přeložené; pak *Práva městská od Pavla Kristiana z Koldína,* jež ministr Jireček k tisku připravil a spolek Všehrd vydal.***) Konečně vyšla nákladem Matice *Smila Flašky Nová Rada* jakožto I. číslo *Památek staré literatury české.*

Strany knih Maticí vydávaných Sbor uzavřel 12. dubna 1876 k návrhu dra. Emlera, že se každého roku vytisknouti má aspoň tolik knih, aby krámská jich cena se rovnala součinu zakladatelův a ročního podílu, jenž každého roku se vyměří. Stalo se tak z té příčiny, aby správa Matice i tehdáž mohla všem členům vyhověti, kdyby všickni za knihy žádali. Ovšem při tom doloženo, aby zvýšen byl vždy náklad takových

*) Koupeno 100 exemplářů za 400 zl.

**) Velišského spis za hotové dáván za 3 zl. 50 kr., na knižku za 4 zl. 50 kr.

***) Koldín na knižku matičnou za 5 zl. dáván.

spisů, po nichž obecenstvo dle zkušenosti nejvíce sáhá. V příčině spisův, jichž Matice větší počet od nakladatelů jiných odebere, Sbor 15. litopadu 1876 ustanovil, aby po každé na nich poznamenáno bylo, že vydávají se *pomocí a se schválením Matice;* proto také uzavřeno, aby před uveřejněním byly Sboru k posouzení předkládány.

Léta *1877* vyměřen podíl zakladatelům opět za 7 zl. knih. Koupeno nejprve několik set exemplářů *Brusu jazyka českého*, jejž sestavila kommisse širším Sborem Matice České zřízená; dále vydán spis Čelakovského *„Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národů slovanských."* Dílo to není sice již věrným obrazem nauky slovanské podle nynějšího stanoviska jejího, ale jest vzácným památníkem pěkného slohu spisovatelova, spolu pak ukazuje, na jakém stupni nauka slovanská byla před čtvrt stoletím. Také obsahují dotčená čtení drahně myšlenek a výkladů, které podnes nepozbyly své platnosti a váhy. Dále vydáno II. a III. číslo Památek staré literatury české: *Rýmovaná Kronika Česká tak řečeného Dalimila* *) a *Staročeské divadelní hry* (Ruth, komédie biblická a Žebrákův s kupcem hádání). Obojí k tisku připravil Jos. Jireček. Konečně začala se vydávati po druhé *Geologie* Jana Krejčího (díl I.) členům za 5 zl. 20 kr. na knížku nebo za hotové. Vesmír jako v předešlých letech pro zakladatele opět zakoupen.

Rokem *1878* vydáváno členům knih za 7 zl. 50 kr. Hlavní spis toho roku vydaný jest Tomkův Dějepis Prahy (IV. díl), pak Základové vyšší geometrie (III. díl) od bratří Weyrů jakožto XII. svazek Sborníka Živy; dále vyšel *Ukazatel ku prvním padesáti ročníkům Časopisu Musea král. Českého*, sestavený kustodem univ. bib. V. Schulzem a redigovaný Jos. Jirečkem. Dále vydáno IV. číslo Památek staré literatury české *„Spisové císaře Karla IV."* (život jeho, řád korunování

*) Důležitý rukopis kroniky této v Cambridgi chovaný přepsal pro Památky naše známý přítel řeči a literatury české professor A. H. Wratislav, nyní farář v Manorbere Vicarage ve Walesu, zakladatel Matice od r. 1849.

atd.) na pětisetletou památku jeho úmrtí; k vydání je připravil dr. Jos. Emler. Také znova Vesmír zakoupen; přijato též nabídnutí nakladatele F. Šimáčka, že mohou zakladatelé dostati Slovník Kottův o 25% levněji, budou-li jej odebírati u nakladatele. Tétéž výhody poskytnuto zakladatelům i v příčině Velišského díla „Život Řekův a Římanův“, jak byla 400 exemplářů, jež Matice dříve koupila, rozebrána.

Stejný podíl jako loni také r. 1879 zakladatelům povolen. Nákladem Matice vyšlo *Prima Sobotky Rostlinstvo v národním podání slovanském*, veledůležitý to pramen ku poznání poesie i povahy národů slovanských. Dále vyšly *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, I. díl*, upravené drem Rezkem a vytištěné v Památkách staré literatury české, pak *Geologická mapa okolí pražského*, již sestavil Krejčí a Helmhacker.*) Kromě toho Sbor odebral jistý počet Geologie (II. díl) a nového vydání Krystallografie od J. Krejčího, časopisu Vesmíru a Tomkova *Jana Žižku* jakožto doplňku ke IV. dílu Dějepisu Prahy.

V příčině praemií Sbor usnesl se 12. března 1879 na těchto pravidlech: 1. aby se za praemie ustanovily knihy, kterých je větší počet ještě na skladě; 2. aby se místo čtyr praemií dávalo budoucně pět, každá v ceně asi 10 zl. r. m. a vždy po zaplacení pětiny celého vkladu. Také při tom novém spůsobu dostávají noví členové, když zaplatí celý vklad, knih v ceně 50—52 zl. r. m., jen že nyní rozděleny jsou, platí-li zakladatel po 10 zl., na pět lhůt, kdežto dříve mohl je dostati již po složení čtvrtého vkladu, tedy pouze 42 zl.**) Strany spisů matičných 16. dubna 1879 uzavřeno,

---

*) Na knižku matičnou vydávají se po 4 zlatých.

**) Praemie 10. listopadu 1880 ustanovené jsou: Praemie I: Časopis z r. 1851, 1852, pět dramat Shakespearových (Jindřich IV, Richard II, „Jak se vám to líbí“, Zkrocení zlé ženy, Perikles), Malého spis „Shakespeare a jeho díla“, Čelakovského Květena (Živy svazek IV.), Fričova cesta do Kodaně (Živy svazek VI.). Praemie II.: Časopis Musejní z r. 1855, 1857. Živa ročník 1860. Jirečkův Přehled národopisný (1850), Weyrův spis Cremonovy geometrické transformace. Praemie III.: Časopis Musejní 1859, 1867. Příspěvky k historii českého pravopisu. Praemie IV.: Časopis z r. 1868. Křížkova Zpráva o archivu musejním. Palackého Dějiny,

aby se nevydávaly po druhé, protože by to bylo na ujmu spisů nových.

Nákladem Matice roku 1880 kromě Musejníka vyšli spisové tito: 1. *Paměti Dačického z Heslova* (svazek II.). 2. *Knížky o hře šachové*, spis složený nepochybně od samého Štítného a k vydání upravený Ferdinandem Menčíkem. 3. *Žaltář Wittenberský*. K tisku připravil a výklady i slovníkem opatřil dr. Jan Gebauer.*) Všecky tyto spisy jsou čísla Památek staré literatury české. Dále vydán *Václava Březana Život Petra Voka z Rosenberka*, jejž k tisku připravil Frant. Mareš. A konečně ještě dle usnesení r. 1880 vydán na rok 1881 kritický spis dra Jana Gebaura *„Staročeský zlomek evangelia svatojanského a filologická svědectví o jeho původu“*.**) Vzácná tato monografie vykládá zevrubně všecky otázky, svatojanského evangelia se týkající, podle nynějšího stavu jazykozpytné nauky i podává jasné důkazy, že řečený Zlomek jest v skutku památkou staročeskou.

Kromě toho pro zakladatele zakoupeny: 1. *Vesmír* na r. 1880. 2. *Brus jazyka českého* (2. vydání). 3. *Česká bibliografie* r. 1879, vydaná od Spolku československých knihkupeckých účetních.

Shrneme-li všecko písemnictvo, od r. 1861 až 1880 buď nákladem neb jakoukoli podporou Matice vydané, naskytne se nám, vyjmouc Musejník, Památky, Vesmír, Živu a mapy, úhrnem 102 svazky, které asi 70 děl většího menšího objemu činí. Literarní výsledek ten převyšuje všecky ostatní doby Matice České počtem svazkův i spisův. Zejména posledních deset let vyniká počtem vydaných knih; neboť z dotčených 102 svazků připadá na prvních deset let (od roku 1861—1870)

---

díl V. č. 2. (od r. 1500—1526). Úvahy o Nové Radě. Šest map: Afrika, Asie, Amerika severní a jižní, Australie a Italie. Praemie. V.: Časopis Musejní z r. 1869. Památky roku 1861, Výboru díl II.

*) Snímek Žaltáře Wittenberského prodává se ve skladu Matice České za 20 kr.

**) Dílo to jest 153. číslo dosavadních spisů matičných, a to nejen nákladem Matice nýbrž z části také pomocí její vydaných.

jen 30 svazků, naproti tomu na čas od roku 1871—1880 72 svazky.

Co se rozvržení spisů dle povahy jejich týče, tu Sbor sice r. 1840 ustanovil, aby knihy matičné dělily se ve čtvero oddílů: v Bibliotheku staročeskou, novočeskou, v Bibliotheku klassikův a Bibliotheku domácí. To mohlo se provésti, pokud Sbor jiných knih nevydával než nákladem Matice. Ale jakmile jmenovitě po roce 1860 zachovával to volné pravidlo, spisy také cizím nákladem vydávané podporovati a pro své členy kupovati, nebylo již možná jmenovaných rozdílů důsledně šetřiti, leda při spisech vlastního nákladu matičného. Z toho také se vysvětluje, že *Bibliotheka staročeská* v nejnovější době vykazuje s tím titulem pouze jeden spis, totiž „Život Petra Voka z Rosenberka“, který jako V. číslo přistoupil ke spisu Harantovu „Cesta do sv. země“, jenž jako číslo IV. v letech 1854 a 1855 vydán byl. Ale přes to Matice poskytla ze staročeské literatury svým členům asi dvanáct děl, která buď v Památkách staré literatury se nalézají, neb jako Všehrd a Koldín odjinud zakoupeny byly. Onen starší, větší formát zachován při spise „Život Petra Voka“ proto, aby ta kniha dobře se hodila k životopisu Viléma z Rosenberka, který také Václavem Březanem sepsán byl. U Památek staré literatury však byl přijat menší formát, protože jest ku příručnější potřebě.

Bibliothekou novočeskou, která znamenala původní spisy z oboru slovesnosti a nauk, vyznačeni jsou za této doby spisové tito: Odpor stavů (č. XIX.), Život Jungmannův (XX), Čelakovského Čtení (XXI.), Sobotkovo Rostlinstvo (XXII) a Zlomek evangelia svatojanského (XXIII). Četné jiné spisy sem spadající vydány namnoze pomocí Matice.

Co do *Bibliotheky klassikův,* ta vůbec na žádném spise této doby poznamenána není, ač celá řada překladů, jmenovitě dramatických děl klassických, vydána. I tu příručnost a praktický zřetel rozhodl ve prospěch formátu méně objemného. Konečně hledíme-li ku *Bibliothece domácí,* ta vůbec za té doby kromě několika malých spisů dokonce pominuta.

Neboť při vzrůstajícím životě národním ujímali se prostonárodní literatury nakladatelé jiní. Matici nebylo již třeba starati se dále o ni, zvláště když tím větší péče naléhaly o písemnictví naukové. A k tomu také dosti přihlíženo.

Z výše řečených 102 svazků připadá třicet a jeden spis na básnictví, ostatních 71 na prosu. Z těchto náleží 18 svazků do dějepisné literatury, 13 do přírodovědy, asi 19 jedná o historii literarní a jazykozpytu, 7 o mathematice; 14 spisů jest z literatury staročeské a týkají se z větší části historie, právnictví a filosofie, i jsou to vesměs památky vzácné.

Nejdůkladněji a nejhojněji vzděláván dějepis, který svými dvěma mistry i svým směrem stal se v skutku vědou národní, jejíž výsledky i dějepisu obecnému velice prospěly. Než i přírodozpytná literatura a filologie vykazují práce důkladné, jež pokrok těchto věd patrně značí. Výtečné spisy vydány o botanice a geologii; ve filologii pak zvláště zvukosloví, kritika starých našich památek a lexikografie pěstovány. Nejpozději, a sice v této době po prvé, uvedena v literaturu matičnou *mathematika*, a to spisy, jimiž literatura naše právem honositi se může; jsou to práce prof. dra Fr. Studničky a professorů dra Emila a Edvarda Weyra.

Přispěním Matice České rozmnožena tedy literatura naše nauková nemálo; mnohý vzácný spis dostal se na světlo, který by byl jednak pro svou rozsáhlosť, jednak pro svou čistě vědeckou formu sotva tak snadno nakladatele nalezl, jenž by bez pomoci Matice dílo byl ku konci přivedl. I není pochyby, že Sbor Matičný také dále spravovati se bude tou zásadou, aby přede vším podporoval díla vědecká, a to jmenovitě taková, která by naší literatuře byla na veliký prospěch, ale pro svou specialnosť neb obšírnosť s těží jinak vydána býti mohla.

Než Sbor maje péči o vydávání dobrých knih, snažil se i o to, aby mezery v literatuře příslušnými spisy vyplněny byly, jejichž potřeby pokrok literatury vědecké vymáhal. Pohříchu že u věci té zůstáno jen na pouhých poradách.

První takové rokování týkalo se úplného a důkladného *atlantu českého*, k jehož potřebě kurator ve schůzi 13. května 1863 ukázal; i slíbil k radě prof. Krejčího pojednati o něm s Perthesem. Než delší čas o tom zase pomlčeno, až 18. února 1869 opět věc k poradě přivedena. Sbor uznav potřebu takového díla, požádal kuratora, aby zatím sám o něm jednal, i co se týče nákladu i vědeckého a uměleckého provedení.

Kurator, Jeho Osv. hrabě Harrach, radil se s učenci a jednal osobně s kartografickým ústavem ve Výmaru. Vrátiv se odtud předložil 20. října 1869 vzory některých map z onoho ústavu, zejména také mapu Moravy s českými jmény. Mapa tato ve 3000 výtiscích měla státi 350 tolarů. I uzavřeno, aby na zkoušku vydala se mapa Moravy a Slezska ve 2000 výtiscích. Lepař uvolil se vzíti na se redakci její, Zelený pak v příčině mapy Evropy a Perwolf při mapách zemí slovanských, kdyby v práci se pokračovati mělo. Ale brzo naskytly se redakci mnohé nedostatky a nesnáze v zeměpisném názvosloví, jimiž vydávání atlantu českého stíženo. Měla tedy zvláštní kommisse znova uvážiti věc a podati návrhy, jimiž by dotčené obtíže se odstranily. Zároveň Sbor uznal, žeby pouze z prostředků matičných atlas vydávati se nemohl. Jednáno tedy dříve s geografickým ústavem ve Výmaru i s Perthesovým v Gotě o levnější ceně; než vyjednávání to nevedlo k žádoucímu konci.

Podobně skončily se porady strany *zeměpisu*. O potřebě důkladného zeměpisu promluvil ve Sboru Krejčí 18. února 1869; za příklad a vzor uvedl německé dílo Klödenovo, dle něhož český zeměpis vzdělati se měl, a již v dubnu navrhl za spolupracovníky při takovém díle Kořistku, Čelakovského, Josefa Erbena, Perwolfa a j. Krejčí předložil i plán. Ale jakkoli Sbor i důležitosť takového podniknutí literarního dobře uznával, přece většinou hlasů na tom se usnesl, že třeba v tom šetřiti stanov, dle nichž musí se dříve buď celé dílo v rukopise předložiti neb aspoň taková jeho časť, která jakýsi celek tvoří; jinak že nelze o vydání díla rozhodnouti. Nad to i doloženo, že Sbor všechny své prostředky na dílo nákladné vynaložiti

nemůže, nýbrž žeby se musilo předplacení zavésti. Byloť skutečně po r. 1869 kromě Sborníků několik jiných knih vydáno, jmenovitě dbáno, aby překlady děl Shakespearových rychle ukončeny byly; čímž výdaje nemálo zvýšeny. Nad to i Slovník Lepařův týmž časem stálé podpory od Matice vymáhal.

O zeměpisné otázce opět ve Sboru užším jednáno 22. června 1875. Kommisse k tomu zřízená ze členův Sboru. Jirečka, Krejčího a Studničky, vypracovala také plán, dle něhož důkladný zeměpis český vzdělán býti měl; ale zatím ujal se věci nakladatel soukromý, Frant. Šimáček, jenž také již počal zeměpis český vydávati.

Jiné dva návrhy učinil ve Sboru Ferdinand Schulz. Dne 14. dubna 1869 totiž navrhl, aby byl vydán pragmatický a kritický *dějepis literatury české* od jejího vzkříšení v nové době, asi od časů Puchmajrových, až na dobu naši. K sepsání toho díla navrhl Schulz Nebeského. Také ten návrh byl od Sboru v zásadě schválen; ale i zde týž článek stanov matičných za pravidlo předložen jako výše ve příčině zeměpisu. Nepochybně také stálá choroba Nebeského v tom vadila. Druhý návrh, jejž Schulz týmž časem učinil, záležel v tom, aby byl vydán tištěný *katalog všech českých a slovanských děl vůbec v bibliothece musejní.* Požádán bibliothekář Vrťátko, by podal návrh, jakby se takový katalog vydávati měl.

Také odjinud docházely Sboru podněty k literarním podnikům. Tak již dne 9. ledna 1867 žádala Beseda Umělecká ode Sboru, aby ku padesátileté památce nalezení *Kralodvorského Rukopisu* Matice vytiskla *kritické vydání* jeho. V poradě o to učiněna zmínka, že prof. Martin Hattala chystá vydání takové. Když s ním promluveno, tu prý oznámil, že by jen filologicko-kritická částť při jeho vydání 30 tištěných archů obsahovala, a že by Hattala ji jen tehdy podnikl, kdyby mu Matice vytisknutí garantovala. K čemu však Sbor rovněž dle stanov svých přivoliti nemohl.

Za této doby učiněn také opět pokus, aby se vypsaly *ceny na práce literarní.* Pocházel od slovenského vlastence Jonáše Záborského.

Poslal totiž Matici 600 zl. jakožto nadání, které slouti mělo *Lípový Věnec*. Úroky z nich měly se po každých třech letech dávati za nejlepší básnické dílo dějepravné. Mohlo býti psáno buď po slovensku nebo po česku. Vypsání ceny stalo se ode Sboru Matičného dne 14. dubna 1862 a lhůta, kde práce měly se podati, vyměřena do konce května 1863.

Poslány jsou Wenzigovi jakožto tehdejšímu kuratoru dvě básně, jedna slovenská „Kristovo vstúpenie do pekel“ a pak česká báseň „Český válečník“. Hattala, Zikmund a Zelený ustanoveni jsou za soudce. Ale ježto prof. Hattala ty básně jen se strany jazyka posuzovati chtěl, to pak účelu nedostačovalo, požádán za soudcovství superintendent Karel Kuzmány, jemuž také na konec r. 1863 obě básně poslány. Kuzmány posoudil obě básně a poslal svůj úsudek, daný v Trečanském Sv. Martině 26. ledna 1864, v ten smysl, že báseň „Vstúpenie Krista do pekel“ jest mnohem lepší nežli báseň „Český válečník“, hledě i „k poetické látce i k sestavení celého dějství i k formě ve slohu a výrazu“.

Asi v únoru dal Zelený od sebe zase příznivý soud o Českém válečníku doloživ, že Čechovi velmi těžko podati úsudek o básni slovensky psané. I vida, že by soud jeho o ní velice lišiti se mohl od posouzení, které Kuzmány vynesl, žádal, aby i místo něho raději některý Slovák jmenován byl soudcem básně Vstúpenie. Ustanoveni k tomu Sborem slovenští kněží Michal Chrástek a Jiří Slota.

Zatím vzal skladatel Českého válečníka, Bohumil Janda, báseň svou nazpět, odstoupiv od konkursu; a posouzení básně slovenské se velmi protáhlo. Záborský vzal si prodlévání toto za příčinu a požádal Sboru, aby mu kapitál i s úroky (v celku 750 zl.) navrácen byl. Což se také 25. července 1865 stalo.

Než dávný tento přítel Matice České učinil jí později mnohem větší odkaz, který, jakož na svém místě řečeno, po smrti jeho také dostala.

S lepším účinkem než dotčené návrhy a záměry potkala se dvě jiná předsevzetí Sboru, totiž *zřízení širšího Sboru*,

jenž pěstovati měl správnou řeč spisovnou a literarní kritiku se zvláštním zřetelem k literatuře novověké, a ustavení *kommisse na vydávání památek staré literatury.*

Hned jak po roce 1860 uvolnily se poměry veřejné, Sbor na to pomýšlel, kterak by vedle vydávání knih podporoval i jinak činnosť vědeckou a literarní. Tento záměr vedl již r. 1861 k zřízení dopisujících členů, kterým skutečně v intsrukci r. 1862 vydané uloženo také jakési působení literarní. Nad to Sbor 30. prosince 1863 zvolil kommissi, v níž zasedali Erben, Štorch, Vrťátko, Zelený a sekretář Nebeský; a té uloženo, aby vědeckou činnosť údů dopisujících řídila, i další návrhy činila, jakby Sbor bezprostřední činnosť vědeckou vykonávati měl.

Než zřízení členů dopisujících nestačilo, literarní činnosť jejich byla jen skrovná; pročež Sbor 11. března 1868 k návrhu rady Štorcha znova o to se radil, jakby svou vědeckou působnosť rozšířil. Konečně na tom zůstáno, aby zřízen byl *širší Sbor*, který by od dosavadního Sboru zcela oddělen byl. Vypracovány jsou zvláštní instrukce pro Sbor širší, jež Výbor musejní dne 22. ledna 1870 potvrdil.

Dle těchto instrukcí přísluší Sboru širšímu pečovati o vzdělání řeči a literatury české, zejména poradami a přednáškami, zřizováním kommissí ke zvláštním úkolům vědeckým. Sbor širší skládá se ze členů Sboru užšího a ze všech jiných členů společnosti musejní, kteří jsouce spolu zakladateli Matice, u předsednictví Sboru se přihlásí, že k tomu Sboru přistupují. Kurator nebo náměstek jeho předsedá také ve schůzích širšího Sboru.*)

První schůze, kdež Sbor širší se ustavil, byla dne 9. listopadu 1870, kdež K. Tieftrunk zvolen za jednatele. Jedna z nejdůležitějších úloh nového Sboru byla péče o *literární pozůstalosť Erbenovu* a o *správnosť spisovného jazyka.*

---

*) Aby Sbor širší platná usnesení činiti mohl, bylo dle instrukcí třeba třináct přítomných členů; ale v červnu r. 1873 povoleno Výborem Musejním a místodržitelstvím, že Sbor může se usnášeti již při počtu sedmi členů přítomných. — Viz Přílohu G tohoto spisu.

K vyřízení prvního úkolu složena kommisse z Hattaly, Nebeského a Vrťátka, aby tu pozůstalosť prohlídla a návrhy o ní učinila. Spolu vznesen ná Sbor užší návrh, aby z té pozůstalosti se vydaly bohaté zápisky, k slovanskému bájesloví se vztahující, nákladem Matice. Návrh ten byl také užším Sborem schválen, a redakce těchto zápisků svěřena prof. dr. Gebaurovi, ano 13. prosince 1871 povoleno na přepisování pozůstalosti Erbenovy 15 zl.

Po dokonané revisi Gebauer oznámil listem od 9. ledna 1875 Sboru, že zápisky Erbenovy, pokud mu předloženy byly, přehlédl; i žádal Sboru, aby se s tiskem pozůstalosti bájeslovné bez dalšího odkládání začalo, a zbývá-li ještě jaká v tom práce, aby se vykonala. Bibliothekář Vrťátko doložil, že dosud takovou práci vykonati jest; měl tedy dr. Gebauer býti požádán, aby ji dokonal.*) Než v posledních letech věc pro jiné práce neodkladné poněkud obmeškána; není však pochyby, že za krátko vyřízena bude, jakož toho i jméno i pozůstalosť učence slovutného zasluhuje.

Druhý úkol, jejž Sbor širší hned z počátku si před se vzal, týkal se *vydání Brusu jazyka českého.* Záměr ten nebyl ovšem myšlenkou novou. Vycházel jednak již ze samé péče, kterou Matice o spisovný jazyk ustavičně mívala. Také přední spisovatelé naši, mezi nimi Jungmann, Šafařík a Palacký, nejednou k tomu poukázali, jak spisovný jazyk jmenovitě působením němčiny stále se kazí a přirozené povahy své pozbývá. Proto také Sbor Matičný již roku 1845 vypsal cenu na Brus jazyka českého, v němž by zevrubně vytknuly a vyložily se všeliké chyby, jichž dopouštějí se spisovatelé naši proti správné mluvě. Ale vypsání to zůstalo bez prospěchu. Pročež Sbor širší dne 20. června 1871 na tom se usnesl, aby zřízena byla kommisse k sepsání Brusu jazyka českého. Zvoleni jsou prvotně do ní: prof. dr. Jan Gebauer, prof. Martin Hattala, prof. dr. Bohdan Jedlička, prof. František Kott, zemský školní inspektor Václav Svo-

---

*) Příslušný protokol a registratura Matice České.

boda, sekretář František Špatný, ředitel Jan Šťastný, prof. Karel Tieftrunk, řed. Václav Zelený a prof. Václav Zikmund. Později také ředitel Jan Lepař, prof. Jindřich Niederle a Josef Vinohorský některý čas v kommissi pracovali. Avšak smrť a rozličné jiné příčiny spůsobily, že na konec kommissi pro Brus tvořili: zem. školní inspektor Václav Svoboda jakožto předseda, prof. dr. Jan Gebauer, prof. Václav Hylmar, prof. Frant. Kott, prof. František Patočka, prof. Otakar Slavík a K. Tieftrunk.*)

Týmž časem, když kommisse o Brusu pracovala, širší Sbor míval schůze měsíčné, ve kterých uvažovány a rozsuzovány mnohé pochybné mluvnické otázky, důležité pro Brus, přednášeny hotové práce belletristické a o literarní historii. Takové přednášky mívali: Vrťátko, Nebeský, Emler, Hattala, Tieftrunk, Zelený, Zikmund, Gebauer, Javůrek, Otakar Slavík, Hylmar, Patočka, Wenzig.

Zatím kommisse pro Brus dokončila svou práci, tak že r. 1876 Brus jazyka českého nákladem knihkupce Mourka a pomocí Matice vydán byl. Zásady, jimiž kommisse spravovala se u vzdělávání svého díla, daleky byly jak od lehkovážné povolnosti tak od houževnatého pedantství. Měřidlem správné mluvy byla sice kommissi řeč spisovná starších dob až do času Komenského, ale hleděla i k mluvě obecné lidu československého, ano druhdy i k analogii ostatních jazyků slovanských. Než přes to kommisse dobře uznala, že jistý stav jazyka živého nelze položiti za nezměnitelné pravidlo i časům budoucím; že nové myšlenky a výzkumy, nové zjevy a potřeby života společenského nezbytně toho vyhledávají, aby jazyk se množil, nemá-li se uzavříti vzdělanosti ustavičně postupující.**)

Střídmý směr, jímž kommisse v práci své se brala, zjednal Brusu takové účastenství, že brzo se ukázala potřeba

*) Kdož pracemi svými k Brusu mimo jmenované členy kommisse přispívali, vděčně připomenuti jsou v Úvodu k Brusu, r. 1876 a 1880 vydanému.

**) Viz Úvod k Brusu jazyka českého r. 1876.

nového vydání. Novou revisi Brusu vykonala kommisse, v níž zasedali: zemští školní inspektoři Václav Svoboda a Jan Kosina, professoři Hylmar, Kott, Patočka a Tieftrunk. Druhé vydání vyšlo na konec r. 1880.

Sbor vydav r. 1876 Brus, vyplnil hlavní povinnosť, již mu péče o správnosť jazyka spisovného ukládala. Po té jal se pečovati, jmenovitě za posledních tří let o vzdělání historie literarní, zvláště o pěstování nestranné kritiky literarní, ač vedle toho ve schůzích Sboru i o důležitých stránkách jazyka rokováno. Onen úkol svěřen kommissi, do níž zvoleni: prof. Bohumil Bauše, Václav Hylmar, Jan Kosina, dr. Josef Král, Ferdinand Schulz, Primus Sobotka, Václav Svoboda a K. Tieftrunk. Přednášky ve Sboru za té doby zvláště mívali: prof. Hylmar, prof. Tieftrunk, ředitel Lepař, bibliothekář Vrťátko, prof. Josef Kolář, redaktor Jakub Malý, zem. škol. inspektoři Svoboda a Kosina, prof. Kott, ministr Josef Jireček, prof. dr. Josef Kalousek, prof. dr. Josef Král, prof. dr. Petr Durdík, skriptor univer. bibliotheky Jos. Truhlář, prof. František Patočka, prof. Ignác Mejsnar, prof. Ferd. Schulz, redaktor Primus Sobotka, redaktor Svatopluk Čech, učitel měšť. škol Jos. Klika, prof. Jindřich Metelka.*)

---

*) Uvádíme zde z posledních sedmi let názvy aspoň některých přednášek, a to takových, jež se belletrie nebo literarní historie a kritiky týkaly. Tak četl r. 1874 ředitel Zelený vyňatky ze svého materiálu *o životě Jungmannově* a školní rada Wenzig z epické básně *„Vojevůdce jednooký“*; r. 1875 jednatel *o rozvoji básnictví českého v 1. polovici našeho věku* a 1876 *o historickém románu českém.* V lednu léta 1877 ředitel Jan Lepař podal rozbor *o vyučovací osnově Komenského*; roku 1878 přednášel jednatel Tieftrunk *o éthické povaze kroniky Dalimilovy*, a v říjnu téhož roku četl prof. dr. Král *zevrubnou a objektivní kritiku o Mejsnarově překladu Iliady*, vyloživ i přednosti i vady jeho. K přednášce této pojí se potěšitelný jeden úkaz v literarním životě širšího Sboru. Prof. Ignác Mejsnar dostaviv se totiž do schůze Sboru 27. května 1879, vděčně připomenul dotčenou kritiku o překladě svém, načež četl novou část překladu svého *„o štítě Achilleově“*, žádaje za laskavou radu v příčině další své práce. I užil všech pokynutí tou měrou, že překlad XXIII. zpěvu Iliady *„o tryzně Patroklově“*, jejž prof. Mejsnar ve schůzi 22. června 1880 četl, došel pochvaly všech přítomných. Týmž spůsobem i ostatní části Iliady

Zvláštní zřetel Sbor širší měl k literatuře školní; úvahy, jež o knihách školních ve Sboru čítány a uvažovány byly, týkaly se jednak obsahu jednak správné mluvy a případné terminologie. Příslušné rozpravy, hledící vždy jen k věci, vedeny byly mírně a nestranně; nejedna z nich přispěla k podstatným opravám nového vydání spisu kritisovaného.

Sbor širší v pracích svých předkem měl zření své k literatuře novější. Aby však také staročeskému písemnictví náležitá péče se věnovala, k tomu Sbor užší ustanovil zvláštní kommissi. Pozornosť *ku památkám staré literatury* nejednou za nové doby ve Sboru užším vzbuzena. Již min. Jos. Jireček ve svém pamětním spise v lednu 1866 Matici podaném dotekl se potřeby, aby památky staročeské literatury se vydávaly. Pravil tam: „V starších plodech leží veliký a vzácný poklad duchovního jmění praotcův našich. Jen tím, když jmění toto zobecníme, ochráníme osobnosť svou národní, postavíme jazyk svůj na pevné základy, dosáhneme vzdělanosti opravdu samostatně národní, která se jediné na národní literatuře v celku zakládati může.“

---

přeložil. Roku 1878 přednášel zemský školní inspektor Jan Kosina *o libozvukosti v jazyku českém* a ministr Jos. Jireček *o spisech Karla IV.*, Maticí vydaných. V lednu 1879 podal prof. dr. Petr Durdík zevrubnou úvahu *o skladbě Bartošově* a v dubnu téhož roku četl prof. Frant. Patočka rozpravu *o příslovích*, srovnávaje zejména přísloví česká s německými. Dne 24. února 1880 podali prof. Schulz a redaktor Sobotka zprávy, *jak si na ten čas cizina všímá literatury české.* Onen ukázal na nejnovější v ohledu tom příznivé zjevy v publicistice německé, anglické, francouzské a vlaské, tento promluvil o časopisectvu slovanském, vysloviv to přání, *aby se jmenovitě u Poláků a Rusův větší pozornosť k našemu souvěkému písemnictví jevila.* Mimo to Schulz četl za nepřítomného básníka Svatopluka Čecha část zajímavé básně jeho *„Sekerník.“* V březnu r. 1880 přednášel Klika, učitel škol měšťanských, *o paedagogické literatuře*, zejména nejnovější. Dále téhož roku podal prof. Schulz pěkný obraz *o rozvoji nejnovějšího epického básnictví a romanopisectví českého*, prof. Metelka četl úvahu *o zeměpisné literatuře*, pokud se týká středních škol, konečně prof. dr. Král pojednal *o nejnovějších českých kommentářech klassiků latinských a řeckých.* Nový pak rok 1881 zahájen v lednu přednáškou sekretáře Jaroslava Vrchlického, jenž podal úvahu *o prosaických spisech vlaského básníka Leopardiho* a přečetl některé vyňatky z nich.

Dne 18. prosince 1872 pronesl dr. Emler ve Sboru znova přání, aby Matice pokračovala u vydávání starých památek literatury české. Zelený k tomu doložil, aby se to dálo systematicky skrze kommissi, do níž zvoleni: Emler, Tieftrunk, Vrťátko, Zelený a Zikmund. Také 28. října 1873 věc ve Sboru širším přišla k řeči. Jednatel Tieftrunk mluvě o Štítného spise „Knihy naučení křesťanského“, vyložil pilnou potřebu, aby spekulativní spis Štítného „Řeči besední“ tiskem vydán byl. K tomu bibliothekář Vrťátko doložil, že přičiní se o řádný přepis originálu budyšinského; na to k návrhu Wenzigovu Sbor se usnesl, že po dokončení přepisu dle možnosti se postará, aby spis vytištěn byl.*)

Než dlouhou nemocí některých členů svrchu řečené kommisse vydávání staročeských památek obmeškáno. Když pak r. 1875 o této otázce znova jednáno, zřídil Sbor užší 20. listopadu novou kommissi k tomu konci, aby určité návrhy učinila; jmenováni jsou do ní: Emler, Gebauer, Hattala, Jedlička, Jos. Jireček, Nebeský, Tieftrunk a Vrťátko. Kommisse měla několik porad, které řídil ministr Jireček jako předseda. Vysloveno tu, že vydávání starých památek literarních nemá se obmezovati na spisy nejstarší, nýbrž že potřebí jest vydávati také spisy pozdější. Spisy Jana Blahoslava, Komenského a jiných mají pro nás nemenší důležitosť nežli díla Tomáše Štítného. Památky písemné ze 16. a 17. věku jsou nynějšímu čtenářstvu již proto přístupnější, že celý obsah jejich našemu spůsobu myšlení jest příbuznější a tudy mysl naši také více zajímá. Nad to čtení jejich na vytříbení jazyka bezprostředněji působí, nežli probírání spisů starších, které širším kruhům teprva pomocí návodů filologických přiblížiti lze.

Ustanoveno tedy, aby se vydávaly *Památky staré literatury české* od dob nejstarších až do 18. věku a to nejen ruko-

---

*) K tomu sice dosud nedošlo, jmenovitě pro nesnáze, které zapůjčení originálu spůsobuje; jest se však nadíti, že aspoň o přepsání rukopisu tak vzácného samo Museum se postará.

pisné, ale i vzácné tištěné.*) A vydávání to nemělo se díti dle posloupnosti časové, nýbrž tím během, jak práce od znalců k tomu upraveny budou.

Užší Sbor schválil ve schůzi 26. ledna 1876 tyto návrhy**) a ustanovil, aby každého roku 400—500 zl. jako fond na vydávání Památek staré literatury české z Matice vyměřeno bylo.***) Ku provedení tohoto předsevzetí literarního zvoleni dotčeného dne Sborem Emler, Gebauer, Hattala, Hylmar, Jireček, Tieftrunk a Vrťátko.†) A hle péčí této kommisse vydáno od r. 1876—1880 sedm spisů: Smila Flašky Nová Rada, Dalimilova Kronika, Staročeské divadelní hry I. svazek, Spisové císaře Karla IV., Paměti Mikuláše Dačického (2 svazky), Knížky o hře šachové a Žaltář Wittenberský.

Užší Sbor Matice České dobře tedy posloužil skutečným prospěchům vědecké literatury naší zřízením Sboru širšího i komisse pro Památky staročeské.

Až potud vyložili jsme vnitřní činnost Matice, jejích Sborů a kommissí, pokud se bezprostředně vztahovala na vzdělání řeči a literatury české. Avšak čilé a prospěšné působení Matice za této doby jevilo se i v tom, že *knihy matičné darem nebo výměnou posílány rozličným ústavům domácím i cizím, slovanským i neslovanským, a vedle toho i vzácným osobám.*

První pozornosť Sbor obrátil ke školám domácím hned r. 1861, kde jazyk český jmenovitě na školách středních

*) Měly se vydávati staré památky v trojí řadě: *První* řada obsahuj spisy nejdávnější až do počátku 15. století ve dvou oddílech, jichž rozhraní buď asi r. 1330; *druhá* řada zavírej spisy od doby Husovy až do konečného ustálení nynějšího jazyka spisovného, tedy asi do l. 1520—1530; *třetí* řada obsahuj spisy pozdější. Vydávají se ve formátě Malé encyklopaedie nauk.

**) Otištěny jsou v Časop. Mus. r. 1876 str. 182—185.

***) Předseda kommisse ministr Jireček dal asi 100 výtisků své publikace „Podkoní a žák“ zdarma do skladu matičného; výtěžek z nich připadne fondu na vydávání Památek staré literatury.

†) Na konci r. 1880 zasedali v řečené kommissi: Jireček jako předseda, Emler, Gebauer, Hylmar, Kosina, Tieftrunk a Vrťátko.

větší opět platnosti nabyl. Sbor onoho roku dne 13. února členům svým Krejčímu a Zelenému uložil, aby sepsali seznam knih, pro střední školy, pro průmyslové, hospodářské a j. potřebných. A pokud takové knihy na skladě matičném byly, na žádosť škol buď zdarma nebo v snížené ceně udíleny.

Co se týká výměny spisů, tu hned 19. února 1862 ve Sboru schváleno, aby spolkům vědeckým, které spisy své Museu zasílají, navzájem zase knihy matičné posílány byly.

Buďtež nejprve uvedeny školy, národní a humanitní ústavy i spolky *v Čechách a na Moravě, v Slezsku a na Slovensku,* které po r. 1861 spisy matičnými vůbec nebo aspoň Musejníkem poděleny byly. První zásilka toho spůsobu stala se r. 1863 katolickému gymnasiu v Těšíně. Téhož roku zavedena Sborem vzájemná výměna spisů Matice České s Maticí Slovenskou. Dne 28. října 1863 čten totiž ve Sboru přípis, jímž Matice tato k Matici České přátelsky se hlásí a za knihy její žádá. K návrhu kuratorovu poslán Matici Slovenské na důkaz vzájemnosti rovněž přátelský list s knihami matičnými. Ano ve schůzi řečené vyslovil Tomek přání, aby mezi Maticí Českou a Slovenskou taková úmluva se stala, žeby zakladatelé Matice jedné dostávali spisy Matice druhé za cenu levnější. K čemuž by také bývalo nepochybně došlo při delším trvání Matice Slovenské.*)

V letech 1864 a 1865 darovány knihy školní bibliothece miletínské a gymnasijní bibliothece v Litoměřicích, pokud jich dost na skladě bylo. Roku 1866 Sbor povolil realní škole písecké a kutnohorské několik výtisků Slobodovy botaniky za sníženou cenu, daroval českým gymnasiím v Brně a v Olomouci, pak obchodnickému spolku Merkuru v Praze a gymnasiu ve Veliké Revúci na Slovensku knihy, jichž bylo s dostatek na skladě. V letech 1868 a 1869 uděleny některé knihy Učitelské Besedě v Praze, vyšší dívčí škole v Chrudimi, školní knihovně v Otrokovicích, slovenskému

*) Roku 1865 poslala Matice Slovenská Matici České svůj diplom, Sbor pak poslal jí zakladatelský list Matice České.

gymnasiu ve Sv. Martině, evangelickému gymnasiu v Těšíně a školní knihovně na Smichově.

Léta 1870 Sbor povolil další vybírání knih matičných Akademickému spolku v Praze i slovenskému gymnasiu ve Sv. Martině. Vzájemná výměna knih nastala mezi Maticí Českou a Moravskou. Čtenářské besedě v Hořicích povoleny darem některé knihy; rovněž příhodné spisy k žádosti vrchního státního zastupitelství darovány trestnicím v Praze, v Kartouzích a Řepích; později r. 1879 také trestnici v Plzni.

Zdá se však, že domácí spolky příliš často žádaly zdarma za knihy matičné; činily to nepochybně i takové, které snadno vkladné zapraviti mohly. Pročež Sbor 11. května 1870 při jedné takové žádosti ustanovil, že domácím spolkům nemají se dávati spisy zadarmo; ale kdyby takový spolek k Matici přistoupil, že se mu mají dáti staré knihy nádavkem. A tak stalo se hned r. 1871 obci vysokomýtské; přistoupila toho roku k Matici, a povoleni jí spisové starší, pokud na skladě byli. Téhož léta dány též některé knihy gymnasiu budějovickému.

V následujících dvou letech (1872 a 1873) knihy příslušných oborů dány Jednotě českých mathematiků, bibliothece gymnasia mladoboleslavského, realné škole prostějovské, akademickému spolku „Zora“ v Brně a knihovně v Janovicích. Také Umělecké Besedě v Praze povoleny mnohé spisy k zakládání bibliothek českých v místech, kde jich obzvláště bylo potřebí. Občanské bibliothece v Pardubicích, jež k Matici přistoupila, uděleno starších spisů, pokud sklad toho připustil. Roku 1874 a 1875 povoleny některé spisy realním gymnasiím v Chrudimi a v Táboře, klubu historickému v Praze, školní knihovně v Hlinsku, zemskému archivu a stavovské bibliothece v Brně. A roku 1876 dány některé starší spisy realnímu gymnasiu městskému v Praze; také ustanoveno, aby s Jednotou filologů v Praze vyměňoval se Časopis Musejní za Listy filologické. Léta 1878 dalo Dědictví sv. Prokopa Museu diplom stálého členství, a navzájem dána akademii křesťanské, která s Dědictvím

sv. Prokopa je ve spojení, knižka zakladatelská Matice České.

Zvláště býval Sbor Matičný nápomocen domácím spolkům vědeckým, buď že jim knihy příslušných oborů daroval nebo aspoň v snížené ceně prodával. Tak Jednotě mathematiků českých r. 1874 a 1879 ponechán jistý počet exemplářů spisů mathematických, jmenovitě Základů vyšší geometrie, v levnější ceně.

Nad to Musejník a jiné spisy matičné zasílány rozličným *novinám a časopisům.*

Kromě zemí československých rozesílány matičné knihy i jinam, *ústavům a spolkům slovanským i neslovanským;* uvádíme je též v pořádku chronologickém.

V únoru 1862 povoleno, vydati spisy matičné pro bibliotheku císařské ruské akademie v Petrohradě, i uzavřena výměna spisův s Maticí Lužicko-srbskou v Budyšíně a s Maticí Dalmatskou. Mimo to povoleny spisy matičné Jihoslovanské akademii v Záhřebě*) a gymnasiu kolomyjskému v Haliči. Přátelský pozdrav učinil Sbor Matičný r. 1864 nově povstalým Maticím Halicko-ruské ve Lvově a Slovinské v Lublani i vešel s nimi v obapolnou výměnu spisův; též povolil Johanneu v Štýrském Hradci některé knihy matičné na žádosť Výboru Musejního. Skutečně také dálo se vyměňování knih již r. 1865 s výše dotčenými Maticemi, k nimž i Matice Srbská v Novém Sadě přistoupila.

Léta 1866 poslány některé spisy universitní bibliothece a veřejnému Museu v Moskvě, námořnické bibliothece v Kronštadtě, ministerstvu osvěty v Rusích (jmenovitě Jungmannova Historie lit., Výbor a dramata Shakespearova); dále darována dramata Shakespearova Družstvu dramatickému v Lublani. Mimo to povoleny některé spisy, jakožto výměna za jiné, bibliothece Vladislava Mickiewicze a bibliothece polské

*) Zároveň Matice k žádosti předsedy jihoslovanské akademie, dra Františka Račkého, štemple a matrice písma hlaholského zapůjčila Haasovcům, aby ulili písmo, jehož Rački potřeboval k vydání některých památek hlaholských.

v Paříži, s níž také hned další výměna uzavřena. Roku 1868 vykázány ústavu Ossolińských ve Lvově knihy od r. 1863 až 1868 vydané.

Léta 1869 a 1870 staly se výměny a dary tyto: Poslány některé spisy Jihoslovanské akademii v Záhřebě výměnou za její akta, Českému spolku akademickému ve Vídni. Sbor i k tomu přivolil, aby zakladatelé Matice dr. Karel Kaspar (číslo matičné 613) a B. Zajíc (č. 3374) své právo k odebírání knih na Slovanskou Besedu ve Vídni vznésti mohli, tak aby se stala neumírajícím zakladatelem Matice.

Roku 1870 povoleno několik exemplářů Dějin Palackého, dramat Shakespearových atd. pro některé společnosti a ústavy v Rusku. Také poslány knihy matičné literarnímu Družstvu bulharskému v Brailově (Braila).

Hned na počátku léta 1871 povoleny spisy Jihoslovanské akademii v Záhřebě, Slovanskému komitétu v Oděse, učenému Družstvu v Bělehradě a Lužicko-srbské Matici v Budyšíně; r. 1872 Pædagogickému spolku v Záhřebě, jenž Matici poslal překlad Didaktiky Komenského; roku 1873 poslán Kensingtonskému Museu v Londýně k jeho vlastní žádosti seznam knih matičných. V letech 1874 a 1875 k žádosti samých ústavů matičné spisy dány carské ruské společnosti geografické výměnou, dobročinnému spolku slovanskému v Kyjevě darem, jmenovitě Musejník, jehož některé ročníky také ústavu Smithsonskému ve Washingtoně k jeho vlastní žádosti poslány. V lednu 1875 některé starší spisy darovány kollegiu sv. Trojice v Cambridgi, odkudž se nám dostal skrze prof. Wratislawa věrný přepis vzácného rukopisu Kroniky Dalimilovy tam chovaného. K žádosti ministeria vyučování Sbor r. 1875 matičné knihy daroval bibliothece university v Černovicích.

Dne 16. února 1876 Sboru oznámeno, že præsidium akademie krakovské, k němuž ministr Jireček v té příčině se obrátil, ochotně přijalo nabídnutí Sboru, aby se vyměňovaly publikace polské za spisy matičné. První knihy poslány

krakovské akademii r. 1876; touž dobou Matice Česká vešla u výměnu spisův s redakcí Bibliotheky Varšavské, s universitou novoruskou v Oděse a s Museem v Linci, jež samo takovou výměnu nabídlo. Spolu Sbor uzavřel, aby se obnovilo literarní spojení předkem se všemi spolky, s nimiž Museum již dříve knihy vyměňovalo, dále i s takovými, s kterými Matice dosud sice ve spojení není, jejichž spisové však by byli v Praze žádoucí. Dne 10. dubna 1878 Sbor se usnesl, aby redakci časopisu Lecha v Poznani dával se Musejník výměnou, a 12. února 1879 totéž stalo se varšavskému časopisu „Filologický Věstník."

Dne 12. listopadu 1879 přípisem ruského ministerstva národní osvěty v Petrohradě oznámeno, že k žádosti Sboru matičného ministr Tolstoj svolil, aby knihovně musejní zasílal se Žurnál ministerstva osvěty, a to nejen ročník 1879, ale i následující a některé starší. Pročež Sbor také ustanovil, aby za takový dar posílaly se ruskému ministerstvu Musejník a jiné knihy nákladem Matice vydané. Téhož roku v prosinci přijato nabídnutí ústavem Ossolińských ve Lvově učiněné na vzájemné vyměňování spisů.

Dne 20. října 1880 přednesena žádosť J. Sasky, faráře českých osadníků na ruské Volyni, aby Matice poskytla příhodných spisů pro čítárny a bibliotheky, které si Čechové na Volyni zakládají; a Sbor té žádosti ochotně vyhověl. Téhož roku povoleno Srbské Matici v Novém Sadě několik ročníků Musejníka, jichž si přála; poslalať také svůj Letopis, pokud v musejní bibliothece ho nebylo. Také přivolil Sbor Matičný na žádosť správy Čítárny Cetyňské na Černé Hoře, aby tam posílány byly Musejník a ostatní spisy matičné. Konečně Sboru Výborem Musejním téhož roku oznámeno, že přírodovědecké Museum v Rio de Janeiro v jižní Americe poslalo Museu Českému první svazek svých „Archivos" a vyslovilo přání, žeby vstoupilo s Museem naším ve spojení literarní. Sbor tedy již v červnu r. 1880 ustanovil, aby z té příčiny Musejník a přírodozpytné spisy onomu Museu se posílaly.

Co se vzácných osob týče, tu přede vším roku 1871 od Jeho cís. Výsosti korunního prince Rudolfa milostivě přijaty jsou Perly České a oba díly Výboru z literatury české.

Proslulým učencům rovněž věnovány knihy matičné. Roku 1871 francouzskému učenci Legérovi, dobrému znalci a horlivému příteli slovanských jazyků a literatur, dány mnohé spisy starší a novější; totéž učiněno anglickému učenci Morfillovi, jenž také pilně se obírá studiemi slovanských literatur a celým vkladem k Matici přistoupil. Roku 1873 některé spisy darovány professoru Budilovići ve Varšavě, Sieglovi ve Varšavě, nedávno zemřelému professoru Kotlarevskému v Dorpatě, prof. Zaderackému v Kyjevě, kteří vesměs k Matici přistoupili. Také professoru Vsevolodu Milerovi v Moskvě a nakladateli Gebelovi v Petrohradě, jenž Museu mnoho knih daroval, poslány některé spisy; totéž učiněno 1874 professoru Voskresenskému v Moskvě a professoru Vatroslavu Jagičovi, dříve v Berlíně nyní v Petrohradě, r. 1875 prof. Kočubinskému v Oděse a horlivému slavistovi anglickému Alb. H. Wratislawovi, kteří také stali se zakladateli Matice.

Již povrchní ten přehled darův a výměn dokazuje, že rozesílání knih matičných po roce 1861 u větší míře než kdy před tím se dálo. Předkem to prospívalo ústavům a spolkům domácím a tudy obecnému vzdělání národnímu. A zasíláním spisů matičných učeným společnostem, vzdělavacím ústavům a jednotlivým slovutným vzdělancům zahraničným šířily se vědomosti o vzrůstající literatuře české, která nepředstavovala se již, jmenovitě za posledních let, jako skrovná popelka, nýbrž jako nadějný jinoch, plný vzácných schopností, pevné vůle a idealního snažení. Odtud pocházelo, že i daleká cizina sama sobě vyžadovala děl matičných.

Nejutěšeněji jevilo se ono vyměňování s vědeckými ústavy a spolky příbuzných národů slovanských; všem kmenům slovanským posílány ochotně z Matice knihy, a tím usnadňováno duševní seznání a obcování, položen pravý základ k literarní vzájemnosti slovanské.

Než Sbor Matičný prospíval i jinak této vzájemnosti, pokud totiž živé účastenství dával na jevo v důležitých, ze jména literarních, případnostech, které se týkaly toho nebo onoho národu slovanského. Ze jména Sbor neopominul vřelý soucit vysloviti literarním ústavům a spolkům slovanským, zvláště Maticím, kdykoli jakou památku oslavovaly. Tak vyslán Maticí r. 1861 prof. Kolář k slavnosti založení Matice Srbské v Novém Sadě, a r. 1863 Sbor přátelsky pozdravil nově zřízené Matice Slovenskou, Haličsko-ruskou a Slovinskou. A když r. 1866 pozván Sbor ze Záhřebu k slavnosti odhalení pomníku bana Jelačiće, bylo v den slavnosti v prosinci pozdravení přátelské ode Sboru telegrafováno.

Léta 1872 poslána Sborem adressa Matici Lužicko-srbské k slavnosti jejího 25letého trvání. A když r. 1873 slovanské Družstvo v Petrohradě vydávati chtělo zvláštní Sborník o duševním prospívání slovanských národů a k tomu konci literarních příspěvků si přálo, tehdy Sbor na dotaz professorem Budilovičem učiněný Družstvu jmenoval ty spisovatele, kteří by k onomu Sborníku přispívati mohli. Rovněž účastenství své dal Sbor v červnu 1880 telegrafem na jevo, když spolek přátel ruské slovesnosti v Moskvě oznámil přípisem, že oslaví odhalení pomníku Puškinova v Moskvě.

Jakož tu Sbor pronesl svou úctu k slovanskému výtečníku zemřelému, tak neopomíjel i živoucím při zvláštních příležitostech vřelé uznání jejich zásluh o písemnictví a vědu slovanskou na jevo dáti. Tak již roku 1867 Sbor zvolil některé přední učence jinoslovanské za dopisující členy Matice České, jakož na str. 188 a 189 bylo pověděno. Roku pak 1872 poslána ode Sboru proslulému slavistovi ruskému Pogodinovi k jeho jubileu zvláštní adressa s podpisy všech členů Sboru Matičného. A v dubnu r. 1879 poslán blahopřejný telegram slovutnému učenci ruskému Sreznĕvskému v Petrohradě k 50letému jubileu jeho literarní činnosti.

Avšak největší úctu a vděčnost Sbor pronášel výtečníkům, kteří buď o ústav matičný neb o literaturu domácí vůbec veliké zásluhy sobě získali. Tato péče o poctění ta-

kových mužů a o zachování jejich památky prostředkem očividným ukázala se ve Sboru již r. 1861, tedy hned na začátku této doby. Zpomenuto nejprve na památku Václava Hanky a Frant. Ladisl. Čelakovského. Již dne 21. ledna t. r. jednáno ve Sboru o postavení pomníků těmto nedávno zemřelým členům Sboru Matičného, ježto o památník Jungmannův pečovalo již komité jiné. Zvláštní úcty brzo po smrti své požíval Hanka, jmenovitě snad pro útoky naň činěné v příčině Kralodvorského Rukopisu; dokonce i o tom rokováno, aby založeno bylo nadání na památku jeho „ku prospěchu české a slovanské řeči a literatury."

Dne 28. ledna téhož roku v mimořádné schůzi jednáno strany sbírek na ony pomníky a onu nadaci. Provolání mělo se státi, až by úřední povolení ke sbírkám došlo. Také výtečného Presla při tom zpomenuto, a dne 13. února 1861 Sbor ustanovil se na tom, aby pomník i jemu postaven byl. Tu však oznámeno rozhodnutím místodržitelským od 22. února, že Sboru dle statut musejních nenáleží sbírati na pomníky; pročež příspěvky v summě 330 zl. 44 kr., jež někteří přátelé Hanky a Čelakovského u Matice složili, dány dr. Bělskému jakožto pokladníku proto zřízenému.*)

Kterak Sbor památku Erbenovu a jiných vynikajících svých údů poctil, o tom již na svém místě promluveno. Největší úctu však dal na jevo při slavnosti stých narozenin Jungmannových r. 1873. Dále zpomenuto i památky nejslavnějšího panovníka českého Karla IV. Ve schůzi Sboru 13. června 1877 připomenul totiž min. Jireček, že r. 1878 připadá pětisetletá památka úmrtí Karla IV., žeby tedy při té příležitosti měly se vydati spisy, jím samým nebo aspoň za jeho působením složené. Což také se stalo v Památkách staré literatury české. Konečně Sbor usnesl se 15. ledna 1879, aby byla roku 1881 oslavena *památka padesátiletého*

*) V řečeném místodržitelském dekrétu oznámeno Sboru, že může pro sbírky řečené zříditi spolek jiný a žádati za potvrzení jeho. I zdá se, že s tímto pokynutím souvisí také založení Svatoboru, jež ke konci r. 1861 se stalo.

trvání Matice České. K návrhu kommisse k tomu zřízené Sbor 12. května 1880 uzavřel, aby tato památka oslavila se vydáním Dějin Matice, za jichž sepsání prof. Tieftrunk požádán, a přednáškou ve valném shromáždění musejním 25. června 1881, která také na Tieftrunka vzložena jest. Týkala se čelných dějin Matice České za padesátiletého trvání jejího.

Avšak Sbor Matičný zachoval vděčnou paměť i k stálému opatrovníku svému, k Českému Museu, prohlédaje vždy i k zvelebení jeho. Již svrchu psanými výměnami přispěla Matice k rozmnožení bibliotheky musejní, pokud spisy, které odjinud za knihy matičné posílány byly, Museu se dostaly. Než Matice rozmnožila tiskopisy a rukopisy musejní ještě spůsobem jiným.*) Tak Museu darován 1870 ode Sboru přepis cestopisu Marca Pola a Mandevilla Dundrem učiněný. V únoru léta 1876 povoleno 200 zl. na zakoupení Revuí pro Časopis Musejní, které pak bibliothece musejní připadly. Roku 1875 Matici poslali některé spisy knihkupec Żupański, hrabě Ciecierski v Poznani a Matice Srbská; spisy ty rovněž dány Museu. Ano ve schůzi dne 25. října 1876 ustanoveno: aby knihovně musejní dávalo se po dvou exemplářích každého díla, buď samou Maticí nebo pomocí její vydaného, a na výměnu s jinými spolky tolik výtisků, kolik jich bude potřebí.

Přičiněním Matice dostalo Museum diplom stálého členství od Dědictví sv. Prokopa, důležitý Žurnál ruského ministerstva osvěty a nedávno od p. Luňáčka českou bibli z roku 1549, za niž z Matice dárci náhradou dán Musejník od roku 1870—1879. A v příčině rozmnožení důležitých rukopisů Sbor 11. července 1877 učinil toto ustanovení: aby dávaly se opisovati na účet výdajných peněz na Památky staré literatury určených takové rukopisy, které by se mohly vydati, nebo které jsou pouze v jednom exempláři zachovány a snadno zmařiti by se mohly. Tak se ze jména stalo s Radou zvířat

*) Takové rukopisy pak od Musea druhdy půjčovány k vytisknutí. Tak téhož r. 1870 stalo se na př. Ranným lékařstvím Rhasesovým, jehož k vydání propůjčeno Spolku českých lékařů.

a s XIII. foliantem bratrských rukopisů v Herrenhutě chovaných. A 13. března 1878 Sbor podobně se usnesl, aby se daly zhotoviti fotografie důležitého rukopisu z Vyššího Brodu vydluženého „Regula sancti Benedicti“, což také pořízeno bylo.

I aby Sbor Matičný budil větší účastenství obecenstva k Museu, snesl se 9. června 1875 na tom, že činní údové Českého Musea mají jako zakladatelé Matice požívati té výhody, aby si totiž mohli jeden exemplář každé knihy matičné koupiti za cenu sníženou.

Tato mnohonásobná činnosť Matice České na prospěch osvěty národní zjednala jí důvěru nejednoho šlechetného vlastence. Pominouce jiných dokladů, jmenovitě odkazů svrchu již řečených, uvádíme zde jen vlastenecký úkol, jejž Matici vykázal nebožtík Filip Čermák, farář v Liběchově. Tento spanilomyslný vlastenec založiv při Svatoboru znamenité nadání na odměňování nejlepších spisů v oboru filologicko-historickém, přírodnicko-mathematickém a v belletristickém ustanovil, aby soudcové k tomu zvoleni byli od Svatoboru, od královské společnosti nauk a od Sboru Matice České. Kterýžto čestný úkol Sbor Matičný také v letech 1879 a 1880 vykonal. A klub přátel literatury české v Kolíně vyžádal si v březnu 1880 stanov a seznamů knih matičných ve mnoha exemplářích, chtěje získati Matici nové zakladatele. Než ona důvěra jeví se i v tom, že za posledních let opět více nových členů k Matici přistupuje, i že starší zakladatelé, kteří dávno se od Matice odvrátili, opět k ní se přihlašují. Proto také Sbor již 13. března 1872 ustanovil, že zakladatelé, kteří své vklady do Matice spláceti přestali, i po letech je opět dopláceti mohou, a že se jim hned povolí dále knihy odebírati.

Aby pak Matici též s dostatek dobrých spisů se předkládalo, z té příčiny Sbor 12. května 1880 na tom se usnesl, aby rokem 1881 zvýšen byl honorár za tištěný arch z 21 na 30 zl., bude-li počet exemplářů vydaného spisu 2000 nebo menší; pakli by náklad byl větší, má honorár se zvýšiti

za každé sto exemplářů o jeden zlatý. Musejní Časopis honoruje arch původní práce 24 zl., arch překladu 12 zlatými.

Jaký to rozdíl naproti r. 1837, kde za tištěný arch Starožitností Slovanských dostalo se slovutnému Šafaříkovi deset zlatých stř. honoráru! Jest to zajisté patrný důkaz, jak znamenitě život náš národní vůbec a naše literarní poměry zvláště se povznesly.

A jako hmotné prostředky Matice dostoupily k utěšené výši, tak nechť v novém půlstoletí i literarní činnost vynikajících spisovatelův i důvěra národu našeho Matici podporuje v dalším vzdělávání písemnictví vědeckého jakožto pevné záštity jazyka národního.

Přílohy.

Příloha A. (Ke straně 24.)

Vlastencům národní literatury naší milovným.

Ačkoli naše literatura národní, za slavného panování J. M. císaře Františka I. teprv znova okřívající, již některými zdařilými plody honositi se může: přece, že vždy ještě chudá i nedospělá jest, zapírati nelze. Kterékoli české knihy za našich časů tiskem na světlo vycházejí, ty svůj znik jen ve vlastenecké horlivosti několika spisovatelů mají, kteřížto nejen čas, ale i jmění své — ani odměny ani slovutnosti jaké za to neočekávajíce — vlasti v oběť přinášívají. Avšak pohříchu příliš často stává se, že když odjinud nemálo spisů nezralých a nepotřebných, literatuře naší více ke škodě nežli ku prospěchu, na světlo se vydává, mezitím i nejlepší spisovatelé naši, nemajíce potřebného nákladu, prázdniti musejí.

Pro zastavení takového zlého a pro spůsobení literatuře naší jak vůbec zdárnějšího zniku tak i prospěšnějšího směru, již několikráte od vlastenských mužů soukromí i veřejně navrhováno bylo, aby z dobrovolných peněžných sbírek ve vlasti nějaká zvláštní pokladnice ku pomoci vydávání dobrých českých knih se založila.

Když pak posléze slavný Výbor společnosti českého Museum podle základních pravidel svých, od J. M. C. nejmilostivěji stvrzených, dne 11. ledna 1830 z oudů společnosti své zvláštní Sbor čili Spolek pro vědecké zdělávání řeči a literatury české ustanovil: oudové Sboru tohoto za

povinnost sobě položili, aby věc tak důležitou ve své zvláštní uvážení vzali. I stalo se; a s poradou i schválením Výboru společnosti uložena jsou následující pravidla, kteráž tuto šetrnosti a ušlechtilému vlastenectví všech věrných Čechů s důvěrou podáváme:

§ 1. Z darů peněžných, u milovníků vlastenecké literatury jen jednou sbíraných, založí se zvláštní pokladnice jménem Matice Česká.

§ 2. Pokladnice tato k tomu cíli se ustanovuje, aby k vydávání dobrých českých knih buďto vůbec prospěšných buď i vědeckých aneb krasořečných napomáhala i je usnadnila.

§ 3. Sbor musejní pro řeč a literaturu českou s pokladnicí touto, pod zvláštním dozorem a správou jednoho z Výboru společnosti, nakládati a oučty své každoročně témuž Výboru k veřejnému oznámení podávati bude.

§ 4. Každý dar, když Sboru dodán bude, napřed ve všeobecné spořitelnici české se uloží, a kdykoli tím spůsobem nějaká hlavní jistina se sejde, ta na pragmatikalní základ pod ouroky se půjčí, ourokové pak sami každoročně podle oumyslu v § 2. oznámeného vynakládáni býti mají.

§ 5. Každý jakýkoli dárek k tomu cíli vlastensky obětovaný vděčně přijat bude; kdož však koli ne méně nežli 50 zlatými ve stříbře, buďto najednou buď po lhůtách, které sám sobě uložiti může, přispěje, ten mezi zakladatele Matice České počítán bude.

§ 6. Zakladatelé Matice České dostanou darem a bez platu jeden exemplář každé knihy, která budoucně nákladem aneb pomocí pokladnice této vydána bude.

§ 7. Jména všech zakladatelů i podpůrců Matice České i se summami jejich osobních příspěvků ročně tiskem veřejně ve známost uvozována budou.

§ 8. Podle dostatku a zásoby peněžné v pokladnici Sbor ustanoví, které a jak mnohé knihy ročně vydávány býti mají; na to pak obzvláštní svůj zřetel obrátí, aby časem ouplný a kriticky vyhotovený slovník českého jazyka jakož i realné encyklopaedie na světlo vyšly.

§ 9. Příspěvky přijímají se v Praze u podepsaných oudů sborových nebo u bibliothekáře národního Musea pana Václava Hanky, kromě Prahy pak u sběrajících oudů musejních, kdežto i složení týchže příspěvků tomu, kdož toho požádá, zvláštním listem se potvrdí.

V Praze dne 1. ledna 1831.

Od Sboru musejního pro řeč a literaturu českou.

Josef Jungmann v. r.,
doktor filosofie a professor human. studií na akad. c. k. staroměstském gymnasium, činný oud společnosti Českého národního Museum, bydlí v Široké ulici N. 749—2.

Jan Svat. Presl v. r.,
doktor a professor lékařství, činný oud vlasten. hospodářské společnosti a Českého národního Museum, v Sirkové ulici N. 470—1.

Frant. Palacký v. r.,
redaktor Časopisu Českého Museum, řádný oud král. české společnosti nauk, v Pasířské ulici N. 719—2.

Pro pojištění:

Rudolf kníže Kinský v. r.,
výbor společnosti Českého Museum.

Příloha B. (Ke straně 77.)

Vlastencům národní literatury naší milovným.

(Toto provolání roku 1841 Sborem vydané vypočítává nejprve knihy, které až do té doby nákladem Matice vyšly, pak proměny ve Sboru stalé a praví dále:)

Zřetel Sboru byl zajisté bez přestání k tomu obrácen, aby podle míry scházejících se peněžných prostředkův obojímu tomu, což v základních pravidlech zaslíbeno jest, dosti se činilo, totiž aby vydáváním dobrých knih literatura naše se obohacovala, a aby zakladatelé pojištěného jim užitku pořádně oučastni se stávali. Vydáním ouplného a důkladného Slovníka českého vyplněna jest veliká mezera v literatuře ke všeobecné spokojenosti a spolu slibu v § 8. základních pravidel učiněnému zadost se stalo. Při vydávání ostatních knih a spisův obzvláště k tomu hledíno, aby ne jednostranně, nýbrž všestranně na pokroky literatury naší a její zdokonalení se oučinkovalo. Jestli posud většího počtu knih nad

ten již uvedený vydáno nebylo, nescházelo v tom vůle a ochotnosti Sboru, nýbrž stalo se to pouze pro nedostatečnosť peněžných prostředkův.

Má-li k vydávání realní encyklopaedie české, k níž se přípravy činí, přistoupeno, má-li Časopis Musejní dle velké toho potřeby a na žádosť mnohých značně rozšířen, slovem má-li působení Sboru strany vydávání knih zvýšeno a usnadněno býti, a nemá-li Sbor podnikáním nad síly Matice po druhé v takové nesnáze ubíhati, v jakých již léta 1839 se nacházel a z nichž jediné štědrostí velkomyslného mecénata vybaven jest; nevyhnutelně potřebí, aby fond čili jistina Matice a tím i výdajné peníze její znamenitě rozšířeny byly. Pročež Sbor Musejní klada tuto potřebu na srdce všem šlechetným vlastencům v Čechách, na Moravě, v Uhřích a ve Slezsku, chová u sebe pevnou naději, žeť oni, prohlédajíce k nynějším velikým potřebám mladistvé literatury naší a rozněcujíce se příkladem všech s námi sousedících národův, o zvelebení přirozeného svého jazyka a národnosti své se zasazujících, v lásce a dobročinnosti své k Matici České nikoli neobleví, nýbrž přinášením hojných a častých obětí, každý podle možnosti své, k dosažení účelu jejího pořád přispívati budou. O věrné vynaložení jejich dobrovolných snůšek k vyměřenému cíli Sbor Musejní i dále co nejpilnější péči povede; obecenstvo naše pak bohdá vždy víc z hojného a vyspělého ovoce přičinlivosti jedněch i druhých těšiti se bude, a potomkové žehnati budou památku otcův, jenž přinášením v oběť částky časného svého zboží dochovali jim nejdražší pro každý vzdělaný národ pozemské dědictví, přirozený jazyk, čistý a neporušený a národní literaturu výbornými spisy obohacenou.

V Praze dne 15. prosince 1841.

Od Sboru Musejního pro řeč a literaturu českou.

Jan rytíř z Neubergu,
výbor společnosti Českého Museum.
Jan Svatopluk Presl,
t. č. sborový jednatel.

Příloha C. (Ke straně 181.)

Přídavek k statutům Musea království Českého.

Ustanovení o správě Matice České.

§. 1.

Matice Česká, kteráž na vyzvání, od bývalého Sboru Musejního pro řeč a literaturu českou dne 2. března 1830 vydané, z dobrovolných příspěvků se založila, má to výhradní ustanovení, aby vydávání dobrých jak vědeckých tak i vůbec prospěšných knih v jazyku českém podnikala a podporovala.

§. 2.

Kdož do Matice České nejméně 52 zl. 50 kr. r. č. buď najednou aneb nejdéle za 5 let v ročních lhůtách po 10 zl. 50 kr. složí, stane se zakladatelem Matice České a má až do smrti právo, každého nákladem Matice České vydaného spisu jeden exemplář zadarmo, spisu pak pomocí Matice vydaného jeden exemplář pod výminkami od Sboru Musejního pro řeč a literaturu českou ustanovenými dostávati. Tím spůsobem mohou též ústavy, knihovny neb společnosti mezi zakladatele přistoupiti, avšak musí jakožto osoby neumírající dvojnásobnou summu, t. j. 105 zl. r. č., najednou neb za pět let složiti.

Kdož za tři léta po vyjití spisu jeho neodebéře, vzdává se práva svého k němu. Menší příspěvky než zde jmenované, ježto by se Matici věnovaly, považují se za pouhé dary.

§. 3.

Příspěvky Matici České věnovanými nedosáhne se údovství Musea království Českého.

§. 4.

Třetina ročně do Matice složených vkladů a darů má se na úroky na pragmatikalní hypotheku uložiti; ostatní dvě třetiny ale, pak úroky z uložených již jistin, jakož i výtěžek z prodaných spisů skladních mají se každý rok k účelům Matice, jakož i na zapravení výloh při správě její vynaložiti. Avšak je Výboru Musejnímu volno, od dalšího

rozmnožování jistiny spůsobem tu vyměřeným upustiti, až tato summa 100.000 zl. r. č. dosáhne.

§. 5.

Jmění Matice České stojí pod správou Výboru Musea království Českého, musí se zvláště účtovati a nesmí se nikdy svému ustanovení odníti, ani právní poměr k jeho zakladatelům se zrušiti.

§. 6.

Výbor Musejní má právo, pod svým zaručením a proti zúčtování, nakládání s důchody matičnými na Sbor Musejní pro vědecké vzdělání řeči a literatury české dle instrukcí toho Sboru, od místodržitelství stvrzené, vznésti.

§. 7.

Taktéž řídí se složení toho Sboru instrukcí, jejížto stvrzení místodržitelství náleží. Na všechen spůsob ale musí dva údové Výboru Musejního jmenováni býti za údy Sboru, z nichž jeden úřad kuratora Matice České zastávati, ve Sboru předsedati a nad statutům přiměřeným užíváním peněz, ježto Sboru k nakládání s nimi odevzdány jsou, bdíti má. Kurator má právo, uzavření Sboru, kteráž se mu zdají proti statutům směřovati aneb jim na ujmu býti, zastavovati a rozhodnutí na Výbor Musejní vznésti. Druhý úd Výboru do Sboru náležející má kuratora v zaneprázdnění zastupovati.

§. 8.

Účty ze správy jmění Matice České skoumají revisoři, ve valném shromáždění společnosti musejní zvolení (§. 22. stanov musejních), a výsledek oznámí se v Časopise Musejním jakož i v novinách úředních.

Těmito ustanoveními neruší se ale nabytá práva starších zakladatelů Matice.

Příloha D. (Ke straně 182.)

Instrukce Sboru Musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

§ 1. Na základě § 2. lit. C a §. 15. statutů Musea království Českého stává při dotčeném Museu Sbor pro

vědecké vzdělání řeči a literatury české. K napomáhání a dosažení tohoto účelu vznáší správní Výbor Musea království Českého dle ustanovení § 6. Přídavku k statutům musejním a dle vyměření ostatních §§. téhož Přídavku na dotčený Sbor nakládání s důchody fondu, při Museu království Českého pod jménem Matice České stávajícího.

§. 2. Sbor skládá se z kuratora a dvanácti údů. V zaneprázdnění kuratora úřaduje na jeho místě zástupce.

Praesident a jednatel Musea mohou z úřadu svého všech porad a nálezův sborových účastny se učiniti, a má se jim o každém sezení dáti návěští a spolu předložiti program předmětů, o nichž se jednati bude.

§. 3. Jenom údové Musea, kteří jsou zároveň zakladateli Matice, mohou se za údy Sboru voliti.

§. 4. Kuratora jmenuje Výbor Musejní z počtu svých údů.

§. 5. Údové Sboru, vyjímajíc kuratora, takto se ustanovují:

Na každé uprázdněné místo má Sbor dva úplně k tomu schopné muže Výboru Musejnímu ke stvrzení navrhnouti. Výbor Musejní má právo jednoho z obou navržených jmenovati aneb Sbor k novému návrhu vyzvati. Při tomto novém návrhu nesmějí se osoby předešle od Výboru Musejního nestvrzené znova navrhnouti. A takto se pokračuje, až jmenování úda se docílí.

Výbor Musejní může po každé jen z navržených od Sboru voliti, s druhé strany nemůže nikdo bez jmenování se strany Výboru Musejního údem Sboru se státi.

Volba osob, ježto se Výboru Musejnímu ke stvrzení předkládají, má se ve Sboru takto díti:

Jedná-li se o takové volení, má toto v jedné řádné schůzce napřed býti ohlášeno, v níž každému údovi Sboru volno jest navrhovati kandidaty. V řádné schůzce potom nejprve příští budiž volení před se vzato tajným hlasováním cedulkami, voliti se ale má jen z těch osob, kteří ve schůzce předešlé aspoň od dvou přítomných údů byli navrženi. Při hlasování tomto rozhoduje nadpolovičná většina hlasů.

Týmž spůsobem děje se volení náměstka kuratorova, kterýž dle ustanovení § 7. Přídavku k statutům musejním toliko z údů správního Výboru Musea království Českého voliti se smí.

§. 6. Kurator a jeho náměstek jmenují se na jeden rok. Z ostatních údů sborových mají ročně dva ze Sboru vystoupiti a to po každé ti, jižto ohledem na čas posledního svého zvolení nejdéle údy sborovými jsou. Jestliže více údů než dva v ten samý čas zvoleno bylo, rozhodne se losem, kdo z nich vystoupiti má. Kdo vystoupili, mohou se však zase voliti.

Kdyby úd sborový do čtyr po sobě následujících schůzek nepřišel, aniž svou nepřítomnosť důvodně omluvil, bude se o něm míti za to, že vystoupil, a vykoná se nová volba na jeho místo.

§. 7. Zřízení úřadů sborových jakož i jmenování úřadníků sborových podléhá stvrzení Výboru Musejního.

Se žádným úřadem sborovým není spojeno samo sebou údovství ve Sboru.

§. 8. V literarním a vědeckém ohledu je Sbor neodvislý od Výboru Musejního.

§. 9. V ostatních částech činnosti své a působení svého stojí Sbor jakož i pokladnice Matice České pod neprostředním dozorstvím Výboru Musejního. On má právo a povinnosť nad tím bdíti, aby se statuty musejní a zvláště ustanovení jejich Matice České se týkající úplně zachovávaly. Výbor Musejní má tudíž právo, kdykoli do písemností, listin a účtů Sboru nahlédnouti, pokladnici Matice České buď sám nebo skrze své vyslance, s přibráním kuratora k tomu, přepočítati a vyšetřiti.

Žádný úřadník sborový nesmí Výboru Musejnímu aneb jeho vyslancům žádaných výkazů a zpráv odepříti.

§. 10. Kurator předsedá ve schůzkách sborových a má bdíti, aby podle statut užíváno bylo peněz, ježto Sboru k nakládání s nimi odevzdány jsou, jakož i nad dokonalým zachováním statutů musejních, této instrukcí, řádu jednacího a ostatních nálezův Výboru Musejního, a má právo, uzavření Sboru, kteráž se mu zdají proti statutům

směřovati aneb jim na ujmu býti, zastavovati a rozhodnutí na Výbor Musejní vznésti.

O každém sezení Sboru má kurator Výboru Musejnímu podati zvláštní zprávu s přiložením protokolu zasedacího.

Kurator zastupuje Sbor ve všech jeho záležitostech právních.

§. 11. Sbor zavírá nálezy své v sezeních, a k platnosti každého uzavření Sboru potřebí jest přítomnosti v sezení většiny všech údů.

Snešení Sboru stává se většinou hlasů všech přítomných.

Jsou-li hlasové počtem sobě rovni, rozhoduje hlas předsedícího.

§. 12. Účel Sboru jest:

I. Vydávání dobrých knih českých, ku kterémuž konci na něj nakládání s důchody matičnými dle vyměření Přídavku k statutům musejním vznešeno jest.

II. Vědecké vzdělání řeči a literatury české vůbec, a Sbor má k tomu užiti všech prospěšných a přiměřených prostředků.

Jmenovitě má Sbor právo jmenovati údy dopisující, jižto mu k dosažení toho účelu, nejen co se týče rozličného jednání se zakladateli Matice České, nýbrž i ostatní jeho činnosti k vědeckému vzdělání řeči a literatury české, nápomocni býti mají.

Sboru přísluší takové osoby dle svého uznání a potřeby sobě vyvoliti, avšak je povinen, toto zvolení Výboru Musejnímu ke stvrzení předložiti.

§. 13. Úkol dopisujících údů záleží zejména v následujícím:

1. Aby o prospěch Matice české a jejich zakladatelů pečovali a se zasazovali, a sice

a) snažíce se účastenství k ní povzbuzovati;

b) usnadňujíce a zprostředkujíce všeliké jednání mezi zakladatelstvem Matice a Sborem, co se vybírání a odbírání spisů na útraty Matice vydaných, jakož i ostatních z poměru zakladatelství plynoucích záležitostí týče.

2. Aby Sboru v ostatní jeho činnosti a působení k vědeckému vzdělání řeči a literatury české přispěním svým napomáhali, a sice:

a) obracujíce pozornosť svou ke všemu, což se k literatuře české jak v bibliografickém tak i literarně historickém ohledu vztahuje, a předměty do tohoto oboru náležející pro Museum zjednati se snažíce, aneb aspoň o nich Sboru neb Museu zprávu podávajíce;

b) dále obracujíce pozornosť svou ke všemu, což ku poznání našeho národu v ethnografickém a jazykovém ohledu sloužiti může, látku pak do tohoto oboru náležející sbírajíce a Sboru k vědeckému použití odevzdávajíce.

§. 14. Sbor má každý rok nejdéle do konce března účet z celého jmění Matice České za rok právě minulý se všemi přílohami účetními Výboru Musejnímu podati.

Zároveň se mají jemu také listiny na kapitály, v minulém roce uložené, s nejnovějšími výkazy z jejich pragmatikalní jistoty předložiti.

§. 15. Spolu s účty má Sbor zároveň po každé také zevrubnou zprávu o své činnosti v právě minulém roce se seznamem svých údů a úřadníků Výboru Musejnímu předložiti.

Výbor Musea království Českého.

V Praze dne 8. května 1862.

Příloha E. (Ke straně 184.)

Jednací řád

Sboru Musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

I.

O schůzkách Sboru.

§. 1.

Vrchní řízení všech záležitostí Sboru děje se ve schůzkách sborových. K tomu náleží ze jména:

a) Navrhování proměn v instrukcích nebo nových spůsobů činnosti Matice České, při čemž vždy Výbor Musejní žádán býti musí za jich potvrzení.

b) Ustanovení, které knihy buď nákladem buď pomocí Matice České vydány býti mají.

c) Ustanovení honoráru a poct spisovatelům jakož i všelikého vydání Matice.

d) Ukládání peněz jistinou na pragmatikalní zástavu čili hypothéku dle návrhu správce důchodů, jakož i všeliké jiné proměny se základní majetností Matice. V případnostech, kdeby uložení některé summy na jistou hypothéku do schůzky odložiti se nedalo, postačuje schválení od kuratora Sboru (neb náměstka jeho) a dvou údů, k takovým případnostem zvláště zmocněných.

§. 2.

Každá kniha, kteráž se předloží Sboru, aby buď nákladem buď pomocí Matice České vydána byla, musí podána býti buď celá buď taková její část, kteráž by se i sama o sobě k vydání platně hodila.

§. 3.

Každý spis tímto spůsobem Sboru podaný odevzdá se, jestliže by Sbor vůbec za nemožné neuznal, u vydání jeho se uvázati, nejprve dvěma mužům, buď ze Sboru buď kromě Sboru, v té vědě, ku které spis přináleží, zběhlým se žádostí, aby o něm písemně úsudek podali.

Nesrovnávají-li se oba posuzovatelé ve svém zdání, může dle uznání Sboru dožádán býti nad to třetí posuzovatel k pronešení svého mínění.

§. 4.

Sbor řídí se při rozhodování svém, má-li kniha vydána býti čili nic, netoliko dle zdání dožádaných posuzovatelů, nýbrž i dle stavu důchodů matičných, dle potřeby času a obecenstva a jiných povšímnutí hodných okolností.

§. 5.

Pravidelně svolává schůzku kurator Sboru nebo v nepřítomnosti kuratora jeho náměstek na začátku každého měsíce.

V čas potřeby může povolána býti schůzka mimořádná.

§. 6.

Kurator Sboru neb náměstek jeho řídí jednání ve schůzkách sborových dle obyčejů v každé zřízené společnosti přijatých.

Týž má také právo, kdykoli toho potřebu uzná, přivezma k sobě jednoho úda Sboru a nejméně jednou v roce skontrovati aneb dvěma údy sborovými dáti skontrovati kasu a sklad matičný.

§. 7.

V každé schůzce Sboru čte se protokol schůzky předešlé a stvrzuje se podpisy všech přítomných. Každému měsíčnému shromáždění předkládá též správce důchodů výkaz ze příjmů a vydání za měsíc právě minulý jakož i stav pokladnice, sekretář pak učiní zprávu o tisku knih, pokudž tento dospěl, i předloží přehled potřebného na ně nákladu.

§. 8.

Jedná-li se o věc, ježto se některého úda osobně dotýče, nemá na čas toho jednání ve schůzce přítomen býti ani užívati svého hlasu.

§. 9.

Jestliže při volení nového úda (§. 5. instrukcí) neudá se nadpolovičná většina hlasů při prvním ani při druhém hlasování, smí po třetí hlasováno býti jen o dva navržené, kteří po druhé měli nejvíce hlasů.

II.

O úřednicích Sboru.

§. 10.

Úředníci Sboru jsou:

a) Sekretář.

b) Správce důchodů čili pokladník.

c) Správce skladu.

d) Korrektor.

§. 11.

a) Sekretář vede:

1. Protokol schůzek a pamětní knihu.

2. Korrespondenci Sboru.

3. Vyjednává dle usnešení Sboru vše, co se týče spisů, nákladem neb pomocí Matice vycházejících.

4. Uveřejňuje v novinách zprávy o jednání ve schůzkách Sboru a skládá každého roku zevrubnou zprávu o činnosti Matice s popisem oudů a úředníků sborových dle §. 16. instrukcí.

5. Vykonává všecky jiné práce jemu od Sboru uložené.

6. Vykazuje výplaty z pokladnice dle uzavření Sboru.

§. 12.

Všecky důležitější dopisy a listiny od Sboru vydané mají od sekretáře předkládány býti kuratorovi Sboru neb náměstku jeho ke schválení a k podpisu; méně důležité podpisuje jménem Sboru sám.

§. 13.

b) Pokladník přijímá:

1. Všecky vklady od zakladatelů Matice.

2. Úroky z jistin matičných.

3. Peníze stržené za knihy nákladem Matice vydané jakož i všecky jiné peněžité příjmy Matice buď řádné buď mimořádné.

4. Zastavuje vydávání knih zakladatelům, kteří ročního vkladu nesložili.

5. Zapravuje z výdajných peněz všecky výplaty dle uzavření Sboru vykázané.

6. Pečuje o uložení každoročních vkladů, pokud k tomu jsou ustanoveny, jakožto jistinu na pragmatikalní zástavu dle vyměření § 1. (d).

§. 14.

Každého vkladu potvrzuje pokladník zakladatelovi základním listem, zaznamenává vklady do zápisní knihy Matice a podává z ní čtvrtletně výpis do časopisů musejních.

Základní listy podpisují jménem Sboru sekretář a pokladník.

§. 15.

Oba tito podpisují také kvitance z úroků, vydávané dlužníkům Matice; listiny pak týkající se základní majetnosti podpisuje spolu s nimi kurator.

§. 16.

Za každý rok podává pokladník počet ze stavu majetnosti Matice ke schůzce Sboru, v měsíci březnu nejprve příštím odbývané.

Výsledkové počtu tohoto jakož i podpis všech zakladatelů Matice, kteří během minulého roku vkladů svých doplnili, uveřejňují se v nejbližším svazku časopisů, každého pak pátého roku podává se úplný popis všech zakladatelů Matice.

§. 17.

c) Správce skladu:

1. Přijímá tištěné exempláře děl od tiskaře neb od knihaře a vydává je knihkupci musejnímu dle jeho potřeby neb jiným osobám dle nařízení Sboru.

2. Přijímá předplacení na spisy a vydává i rozesílá je předplatitelům.

3. Obstarává rozesílání spisů matičných zakladatelům, kteří toho žádají, jak zvláštní pravidlo o tom vydané ustanovuje.

4. Prodává zakladatelům spisy, ježto se jim v snížené ceně vydávají.

§. 18.

Týž dává každoročně do konce měsíce ledna počet ze stavu skladní majetnosti Matice za předešlý rok a zkouší zároveň počet knihkupce ze strženého za knihy matičné; kteréžto oba počty slouží za doklad k počtu pokladníkovu.

§. 19.

d) Korrektor

pečuje o správnosť slohu v rukopise a o korrekturu tisku.

V Praze dne 18 února 1863.

Příloha F. (Ke str. 186.)

Instrukce

údům dopisujícím Sboru Musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

Sbor Musejní pro vědecké vzdělání řeči a literatury české má dle §. 12. svých instrukcí právo, jmenovati sobě údy dopisující, kteříž by mu k snadnějšímu a vydatnějšímu vykonávání jeho úkolu nápomocni byli.

Jakož pak účel Sboru jest

I. vydávání dobrých knih českých z důchodů Matice České a

II. vědecké vzdělání řeči a literatury české vůbec: vyměřen jest tím též úkol a obor činnosti dopisujících jeho údův a vztahuje se k oběma tu vytknutým účelům jeho.

Záleží tudíž v tom:

I.

Aby tito dopisující údové o zdar Matice České a o prospěch jejího zakladatelstva péči měli, a to následujícím spůsobem:

1. Aby v obecenstvu známosť o účelu, důležitosti a prospěšnosti Matice České rozšiřovali, účastenství k ní povzbuzovali a o přistupování nových zakladatelů se přičiňovali, je usnadňovali a podle potřeby také zprostředkovali.

Mohou tudíž dopisující údové vklady do Matice od zakladatelů jakož všeliké dary na penězích, ježto by někdo fondu Matice České učiniti chtěl, přijímati.

Tyto a všeliké jiné příspěvky, kteréž buď k Matici aneb v některých případech také i k Museu obdrží, zapíší do zvláštního protokolu, dají na ně dárcům obdržecí listy a zašlou je v čase co možná nejkratším sekretáři Musea království Českého p. Václ. Nebeskému.

Každá zásilka, kterouž dopisující úd učiní, oznámí se ihned v novinách a pak v obyčejných zprávách o Matici a o Museu, ježto se po každé za čtvrt léta v časopisech musejních vydávají.

Blankety k písemnostem potřebné dostanou dopisující údové od Sboru zdarma.

2. Aby údové dopisující rozličná přihlašování, dotazy a zadání, kteréž zakladatelé aneb jiné osoby ke Sboru učiniti chtějí, ústně neb písemně přijímali a je Sboru zasílali.

3. Aby rozličné proměny v zakladatelstvu, jako úmrtí, proměny v úřadech a důstojnostech zakladatelů, o nichž z bezpečných pramenův se dovědí, Sboru oznamovali.

4. Taktéž aby sloužili dopisující údové za prostředníky mezi zakladatelstvem a Maticí a jako za střed ve všech záležitostech, ježto se k odbírání spisů na útraty Matice České vydaných vztahují, a sice:

a) Aby podle své dobré vůle na požádání spisy nákladem Matice vydané zakladatelům buď přímo z knihkupectví pana Františka Řivnáče aneb prostřednictvím expedice Matice České skrze domovníka musejního p. Frant. Wildnera obstarávali.

b) Aby taktéž podle své dobré vůle, když to Sbor za dobré uzná, u sebe chovali zásobu takových spisů, ježto se zakladatelům za levnější cenu vydávají, aby si je zakladatelé u nich jako z filialek hlavního skladu Matice České za tutéž cenu odbírati mohli.

Ačkoliv úřad dopisujících údů pro vědecké vzdělání řeči a literatury české čestný jest, nemůže se přece od nich požadovati, aby jim z takové obětavé ochotnosti, s jakouž úřad svůj vykonávají, nějaké útraty pocházely; pročež zaplatí se výlohy za dovoz knih, o nichž pod odstavcem *b*) řeč jest, tam a nazpátek z důchodů matičných, jakož při knihách, o nichž v odstavci *a*) se mluví, zakladatelé povinni jsou, útraty za jich obstarání údům dopisujícím dle usnešení obapolného nahraditi.

Když úd dopisující zasílání knih matičných pro více než jednoho zakladatele, ovšem pod společnou adressou, u expedice Matice České objedná, bude se jen za jednoho zakladatele celá obyčejná remunerace expeditorovi, totiž

35 kr. za rok, počítati, při ostatních za jednoho jen po 8 kr. r. č. na rok.

Na knihy, jež údové dopisující takovým spůsobem od Matice přijímají a zakladatelům vydávají, vedou řádnou zápisku dle formuláře tištěného, jenž se jim od Sboru zašle.

Peníze za knihy, o nichž v odstavci *b*) řeč jest, zasílají se po každé za čtvrt léta sekretáři musejnímu, ku kteréžto zásilce drobné a méně důležité a pilné zprávy odkládati se mohou.

II.

Dále pak jest účel údů dopisujících, aby Sboru v ostatní jeho činnosti a působení k vědeckému vzdělání řeči a literatury české nápomocni byli, a sice:

1. Aby svou pozornosť dle možnosti ke vzácným knihám českým, k listinám a rukopisům, vůbec ke všemu, co v bibliografickém a diplomatickém smyslu bohemicum neb slavicum jest, obraceli a se vynasnažovali, takové věci pro Museum království Českého zjednati. Pakli by se taková věc jinak zjednati nemohla než koupí, muselo by se k tomu napřed svolení Výboru Musejního žádati.

Podobně aby s povolením téhož Výboru přepisy vzácnějších listin a rukopisů od znalých osob činiti dávali.

Taktéž aby sbírali zprávy, ježto se české literarní historie vůbec a jmenovitě také života a působení spisovatelů českých týkají, a podobně rozličné zprávy bibliografické, jakož aby svou pozornosť obraceli k pozůstalostem literarním a vědeckým po spisovatelích a přátelích literatury, umění a dějin vlasteneckých vůbec a Sboru o tom zprávy dávali.

2. Dále aby všecko sbírali a Sboru vědeckému ku použití zasílali, což k poznání našeho národu v ethnografickém a jazykovém ohledu sloužiti může, a sice:

a) Slova, kteráž se posud v slovnících pohřešují aneb v jiném neb neúplném smyslu uvádějí; jména niv, hor, řek,

potoků a t. d., osobní jména a přezdívky, zvláštní obraty a vazby v řeči, pořekadla, průpovědi, přísloví.

b) Rozličné odchylky od jazyka spisovného a vůbec vše, čehož k vypracování idiotika jazyka českého potřebí jest.

c) Taktéž písně národní, pověsti, báchorky, hádanky, hry, zvyky a obyčeje, pověry, zvláštní cviky a umělosti atd.

Dle potřeby vydá Sbor časem svým podrobnější naučení o jednotlivých odvětvích vědecké činnosti údů dopisujících.

Od Sboru Musejního pro vzdělání řeči a literatury české.

V Praze dne 12. listopadu 1862.

Příloha G. (Ke str. 246.)

Instrukce
širšího Sboru Musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

1. Sbor širší skládá se ze Sboru užšího a ze všech jiných členů společnosti musejní, kteří jsouce spolu zakladateli Matice u předsedatelstva Sboru se přihlásí, že k tomu Sboru přistupují.

Praesident a jednatel Musea mohou z úřadu svého všech porad a nálezův sborových účastny se činiti, a má se jim o každém sezení dáti návěští a spolu předložiti program předmětů, o nichž se jednati bude.

2. Sboru širšímu přísluší péče o vědecké vzdělání řeči a literatury české všemi jinými prospěšnými a přiměřenými prostředky krom vydávání knih z důchodů matičných, tudy ze jména poradami a přednáškami i vznášením návrhů a dobrých zdání na Výbor Musejní nebo na Sbor užší ve věcech takových, které výhradně ke správě užšího Sboru náležejí.

3. Kurator neb náměstek jeho předsedá ve schůzkách Sboru širšího. Sbor širší volí však ze svého prostředku jednatele k řízení svých věcí běžných a vedení protokolů svých zasedání.

4. Ku platnosti uzavření Sboru širšího jest potřebí aspoň třinácti údů, z nichž sedm nesmí býti ve Sboru užším. Avšak r. 1873 Výborem Musejním i c. k. místodržitelstvím k tomu přivoleno, že k platnému snešení Sboru širšího stačí přítomnost sedmi členů, ať jsou z užšího Sboru čili nic.

Snešení Sboru stává se většinou hlasů všech přítomných. Jsou-li hlasové počtem sobě rovni, rozhoduje hlas předsedícího.

5. Sbor může užívati pomoci údů dopisujících při činnosti své vědecké. Jmenování jich přísluší Sboru užšímu buď z vlastního podnětu buď k návrhu učiněnému od Sboru širšího; stvrzení jich děje se Výborem Musejním.*)

Příloha H.

Kuratorové Matice České.

1. *Rudolf kníže Kinský,* od roku 1831 až do své smrti dne 27. ledna 1836.
2. *Jan (Hanuš) hrabě Kolovrat-Krakovský,* od 29. března 1836 až do 2. června 1841.
3. *Jan Norbert rytíř z Neuberka,* od 2. června 1841 až do 4. května 1852.
4. Professor dr. *Jan Evang. Purkyně,* od 2. listopadu**) 1852 až do 9. prosince 1858.
5. Školní rada *Josef Wenzig,* od 9. prosince 1858 až do 5. prosince 1862.
6. *Jan hrabě Harrach,* od 5. prosince 1862 až do naší doby.

---

*) Instrukce tyto nalézají se v Instrukcích, pro oba Sbory Výborem Musejním 22. ledna 1870 vydaných, jakožto §§. 9., 11., 12., 14. a 15. Toliko dodatek v čl. 4. o platných snešeních byl později doložen a v protokole matičném od 11. června 1873 poznamenán.

**) Dějiny Musea království Českého mylně uvádějí den 4. května; byltť zajisté Purkyně podle příslušného protokolu musejního dne 4. května 1852 od Výboru jmenován náměstkem a teprv 2. listopadu téhož léta kuratorem Matice.

Příloha Ch.

Členové (užšího) Sboru Matice České od r. 1831 až do počátku léta 1881.

Čejka Jan, od 3. března 1848*) až do 9. dubna 1853, kde ze Sboru vystoupil.

Čelakovský František Ladislav, od ledna 1850 až do své smrti 5. srpna 1852; byl také po Šafaříkovi zatímním náměstkem kuratorovým, jen od Sboru zvoleným, od 27. prosince 1850 až do 6. dubna 1852.

Černý Tomáš, od 2. prosince 1876 podnes.

Emler Josef, od 11. prosince 1873 podnes.

Erben Karel Jaromír, od 3. března 1848 až do své smrti 21. listopadu 1870.

Fabian Jan, od 6. února 1855 až do své smrti 3. června 1861.

Frič Josef, nejprv jako pokladník s právem hlasovacím ve Sboru od 14. února 1844—1874, pak členem Sboru od Výboru stvrzeným od 16. března 1874 až do své smrti 19. května 1876.

Gebauer Jan, od 3. března 1877 podnes.

Hanka Václav, od 20. října 1841 až do své smrti 12. ledna 1861.

Hattala Martin, od 6. března 1871 až do r. 1877.

Jireček Josef, od 19. května 1875 podnes; náměstkem kuratorovým po Wenzigovi od 2. prosince 1876 až do října 1879.

Jungmann Josef, od 1. ledna 1831 až do své smrti 16. listopadu 1847.

Koubek Jan Pravoslav, od 12. března 1845 až do své smrti 28. prosince 1854.

Krejčí Jan, od 31. července 1860 podnes.

Neubauer Jan, od ledna 1850 až do 13. března 1872.

---

*) Datum, od kterého členství počítáme, jest po každé ten den, kterého každý člen po prvé Výborem Musejním dle protokolů musejních potvrzen byl.

Palacký František, od 1. ledna 1831 až do konce r. 1852 (roku 1849 na čas vystoupil).

Petřina František, od ledna 1850 až do 10. ledna 1855, kde ze Sboru vystoupil.

Presl Jan Svatopluk, od 1. ledna 1831 až do své smrti 6. dubna 1849.

Purkyně Jan Evan., od června 1850 až do své smrti 28. července 1869; náměstkem byl od 4. května 1852 až do 2. listopadu t. r., načež kuratorem jmenován.

Rieger Frant. Ladislav, od 29. ledna 1861 podnes.

Schulz Ferdinand, od 4. března 1869 až do r. 1873, kde ze Sboru vystoupil.

Staněk Václav, od 3. března 1848 až do r. 1860, kde vystoupil.

Studnička Frant., od 16. března 1874 podnes.

Svoboda Václav, od 4. ledna 1853 až do 4. prosince 1853, pak od 2. prosince 1876 podnes.

Šafařík Pavel, od 20. října 1841 až do 21. listopadu 1860, kde pro churavosť vystoupil; zatímním náměstkem, jen od Sboru zvoleným, byl od června 1849 až do 12. dubna 1851, kdež po zavedení nového řádu Výborem Musejním stvrzen byl; ale vzdal se již 8. listopadu 1851 pro churavosť toho úřadu. Zemřel 26. června 1861.

Šafařík Vojtěch, od 22. ledna 1870 podnes.

Štorch Karel, od 4. ledna 1853 až do své smrti 21. listopadu 1868.

Thun Lev, hrabě, od 18. května 1842—1849.

Tieftrunk Karel, od 13. července 1872 podnes.

Tomek Václav Vladivoj, od 23. února 1846, kde Výborem Musejním za sekretáře Matice potvrzen, podnes; dne 4. října 1879 stvrzen Výborem Musejním po Josefu Jirečkovi za náměstka kuratorova.

Wenzig Josef, od 21. dubna 1866 až do své smrti 28. srpna 1876; byl však již před rokem 1862 kuratorem a od 17. dubna 1863 náměstkem.

Vocel Jan Erazim, jako redaktor Časopisu Musejního s právem hlasovacím ve Sboru od 26. března 1844 až do r. 1850, načež zůstal i dále členem Sboru až do roku 1866, kde ze Sboru vystoupil. Když po delší přestávce (od 2. prosince 1852—1854) k žádosti kuratora Purkyně Výbor Musejní konečně volbu náměstka kuratorova předsevzal, stal se Vocel náměstkem a byl jím od 7. února 1854 až do r. 1862.

Vrťátko Antonín, od 7. června 1853 podnes.

Zelený Václav, od 23. února 1858 až do své smrti 5. dubna 1875.

Zikmund Václav, od 11. ledna 1862 až do své smrti 5. října 1873.

OBSAH.

O původu Matice České. (Strana 1—25)

Doba I. Od r. 1831—1834. (Str. 26—51)

Počáteční činnost Matice České.

Doba II. Od r. 1835—1840. (Str. 52—74)

Kterak první základ k vědecké literatuře položen.

Doba III. Od r. 1841—1851. (Str. 75—144)

Rozkvět Matice České.

Doba IV. Od r. 1852—1860. (Str. 145—178)

Čas těžkých protivenství Matice.

Doba V. Od r. 1861—1880. (Str. 179—263)

Nový rozvoj Matice České.

Opravy.

Na str. 159 dole buďtež v předposledních dvou řádkách slova „články“ a „schůzi“ mezi sebou vyměněna.
Na str. 287 a 288 má státi při jménech „Čejka, Čelakovský Fr., Černý T., Emler“ místo strany 282 strana 283.

